

kr. 39.139/81.

Aleg. 1.

SPRAWOZDANIE

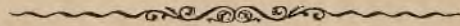
z czynności

WYDZIAŁU KRAJOWEGO

za czas

od 1. Stycznia 1880 r.

z alegatami I. do XL. i z indeksem.

Indeks.

	Strona
A ministracyjny Trybunał. Sprawy drogowe wobec tegoż	109
adres gratulacyjny z powodu zaręczyn Jego Ces. i król. Wysokości Najd. Następcy Tronu	43
Aplikanci Wydziału krajowego. Udzielenie adjutum tymże	53
Archiwa krajowe Aktów grodzkich i ziemskich i wydawnictwo	56
Aywasa Fundacya stypendyjna	64
B aligrod. Objęcie drogi tamtejszej w poczet dróg eraryalnych	73
Bank włościański. Petycye dłużników tegoż Banku	23
Brody. Petycya gminy Jurydyka o odłączenie od gminy Brody	9
— Zatwierdzenie ustawy o języku wykładowym w gimnazjum Brodzkiem	43
Brzeżany. Sprawa uwolnienia tej gminy od opłaty podatku domowo-czynszowego	143
Bydło. Ankiety w sprawie podniesienia chowu bydła w kraju	34
— (Ob. S 61.)	
C iepanowski. Sprawa ogniotrwałego krycia dachów	29
Czernichów. Sprawy tamtejszej szkoły rolniczej	38
Czyżyny. Petycya gminy Łęg o odłączenie od gminy Czyżyny	8
D ębicko-Tarnobrzaska droga. Sprawa odprowadzenia wód po obu stronach tej drogi	87
Dniestr. Regulacya tegoż	71
Dodatki do podatków dla funduszu krajowego i indemnizacyjnego	139, 140
— (Ob. Podatek.)	
Dojazdy. Ustawa o tychże niesankcyonowana	70
Domowy przemysł. Sprawy tegoż	39
Drogi. Najwyższe Sankcye w sprawach drogowych i mytnicznych	69
— Subwencye z funduszu państwowego na wykonanie robót publicznych	79—82
— Wojskowe. Przyjęcie tychże na etat państwowy	83

	Strona
Drogi krajowe. Sprawy ogólne i roboty około rekonstrukcyi i budowy tychże	91
— Myta na drogach krajowych	94
— Powiatowe i gminne	97, 100
— Subwencye dla dróg powiatowych i gminnych	106
— Sprawy drogowe przed Trybunałem administracyjnym	109
— Petycye Sejmowe w sprawach drogowych	73, 74
— Budowa drogi Lwów-Stożanów	72
— (Ob. Dębicko-Tarnobrzaska droga.)	
Druki Sejmowe	52
Dublany. Sprawy tamtejszych szkół rolnictwa	38
Fundacye dobroczynne	65
— Stypendyjne. Sprawy tychże	63
Fundusz krajowy. Sprawa pożyczki z funduszu indemnizacyjnego	145
— Szkół ludowych z r. 1872.	60
Fundusze szkolne. Sprawa zaliczek udzielanych Radom szkolnym okręgowym	60
Gedroyc. Sprawa wynagrodzenia szkód przy przedsiębiorstwie drogowem	73
Gmach Sejmowy. Pożyczka krajowa na hipotekę gmachu Sejmowego	21
— Budowa gmachu Sejmowego	54
Gminy. Nadzór nad gminami i nad majątkiem zakładowym tychże	9
Górnictwo. Uchwały Sejmowe w tym przedmiocie	31
Górnictwo. Stypendya	32
Gorzelnictwo. Sprawa utworzenia kursu gorzelnictwa	39
— (Ob. Wierzbicki.)	
Gruntowy podatek. Komisya reklam. dla podatku gruntowego	33
— — Uregulowanie podatku gruntowego	19
Gwiazda. Zasilek dla Towarzystwa rękodzielniczego	30
Herb krajowy. Starania o nadanie nowego herbu dla Galicyi	53
Helclowej Anny Fundacya	66
Hypoteczne księgi. Sprawa zakładania nowych ksiąg hypotecznych	151
— długi (ob. Konwersya)	
Indemnizacyjny fundusz. Sprawa oddania administracyi tegoż do rąk Reprezentacyi krajowej	142
— Dodatki na rzecz funduszu indemnizacyjnego	140
Instytut przemysłowo techniczny w Krakowie. Sprawa uzupełnienia tegoż	39
Internaty. Sprawa urządzenia internatów dla Seminarjów nauczycielskich	48
Inwalidzi. Fundusze inwalidów i fundacya Russanowskiej	152
Jaklicz. Petycya o stypendyum	30
Jurydyka. Petycya gminy o odłączenie od gminy Brodów	9

	Strona
Katecheci. Sprawa remuneracyi dla katechetów	48
Kliniki. Krakowskie	122
Kulparkowski Zakład dla obłąkanych	125—134
Kolej transversalna. Sprawa nabycia gruntów pod tę kolej	73
— — Ustawa w sprawie tej kolei dotąd nie sankcyonowana	70
Koleje drugorzędne. Sprawa budowy tychże	85
Konie. Sprawa podniesienia chowu koni	35
Konkurencya kościelna. Zmiana ustawy o konkurencyi kościelnej	48
— Ustawa o konkurencyi kościelnej dla miasta Lwowa	47
Konwersya długów. Sprawa uwolnienia dokumentów odnoszących się do konwersyi długów hipotecznych od opłat i stępli	153
Kopernicki. Wynagrodzenie strat z powodu przedsiębiorstwa drogowego	73
Kopytkowe. Wniosek posła Tyszkowskiego o ograniczenie poboru tych opłat	73
Kościelna konkurencya (ob. konkurencya)	
Kraków (ob. Instytut. Kliniki).	
Kredyt melioracyjny. Sprawy tegoż	28
Kretowicza fundacya stypendyjna	64
Krynica - Muszyna. Budowa drogi powiatowej tamże	83, 109
Kultura krajowa. Subwencye na cele kultury krajowej	40
Kwaterunek wojska. Sprawa uregulowania tegoż	141
Kurzer Wolf. Petycya o zwolnienie od dzierżawy myt	74
Lasy. Zalesienie wydm piaszczystych	35
Leśnictwo. Katedra rolnictwa i leśnictwa w Szkole Politechnicznej lwowskiej	48
— Szkoła gospodarstwa lasowego we Lwowie	38
— Stypendya dla uczniów po zakrajowych szkoł rolnictwa, leśnictwa i weterynaryi	40
Leczenia koszta. Ubogich chorych w szpitalach powszechnych	111
— Zaległości tychże kosztów	115
Łęg. Petycya gminy o odłączenie od gminy Czyżyny	8
Lwów. Przedmieście Żółkiewskie. Pretensya mieszkańców tegoż z powodu budowy kolei żelaznej do Brodów	73
— (Ob. konkurencya)	
Malinowski. Fundacya Józefa fundacya	65
Maresch, b. dyrektor zakładu dla obłąkanych. Petycya o odprawę	134
Marszałek krajowy. Nominacya nowego Marszałka krajowego	52
Medak, Droźnik. Wsparcie dożywotne dlań	70
Melioracya. Biuro melioracyjne i czynności tegoż	24
— Kredyt melioracyjny	28
Metryki żydowskie. Sprawa zmiany ich prowadzenia	151
Miłosierdzia Siostry. Pożyczka dla Sióstr Miłosierdzia we Lwowie	51
Mochackiej Maryi fundacya	67
Nadzór nad gminami i nad majątkiem zakładowym tychże, tudzież powiatów	9
Nafta. Sprawa podniesienia przemysłu naftowego	37

Nafta. Sprawa komunikacji w okolicach przemysłu naftowego	74
— (Ob. Zaleszczyki).	
Najjaśniejszego Pana podróż do Galicji. Sprawa kredytu przyzwolonego na przyjęcie Należytości rządowe przy konwersji długów (ob. konwersya).	52
Nauczycielskie Seminarja. (Ob. Internaty).	
Nisko. Subwencya dla powiatu na budowę mostu na Tanwi	72
Ogniotrwałe krycie dachów. System Ciepanowskiego	29
Ogrodniczo-pszczelnicze Towarzystwo. Zasiłek dla tegoż	31
Ogrodniczo-sadownicze Towarzystwo. Wypłata zasiłku	36
Olewińska Julia. Wdowa po protokoliście Wydziału kraj. wyznaczenie pensyi wdowiej	52
Oranża Abrahama. Fundacya stypendyjna	64
Ospy szczepienia koszta	115, 116
Ossolińskich Zakład. Sprawozdanie z czynności.	54
Piaski. Zalesienie wydm piaszczystych	35
Piowarstwo (ob. Wierzbicki).	
Pocztmistrze. Fundacya imienia Antoniego Schiffuera dla pocztmistrzów	64
Podatek. Dodatki do podatków do funduszu krajowego i indemnizacyjnego	139, 140
— Ustawy zezwalające na pobór dodatków do podatków i innych opłat na rzecz gmin	1
— Sprawa uregulowania podatku gruntowego	19
— Komisya reklamacyjna dla podatku gruntowego	33
— Ulgi w ściąganiu podatków	33
— (Ob. Brzezany).	
Podgórze. Petycja gminy w sprawie policji miejscowej	6
Podhajecko-Halicka droga powiatowa. Dalsza budowa tejże	85
Politechniczna szkoła we Lwowie. Katedry rolnictwa i leśnictwo w tejże	48
Posłowie. Zmiany w składzie Wysokiego Sejmu	52
— Zaniechanie śledztwa przeciw pp. Simonowi i Smarzewskiemu	141
Powiaty. Nadzór nad majątkiem powiatów	9
— Sprawa zmian w odgraniczeniu Rad powiatowych	14
Pożyczka na zasiewy. Ściągnięcie tejże	20
— na hypotekę gmachu Sejmowego	2
Propinacya. Ustawa o zaprzysięganiu świadków przy dochodzeniu przestępstw propinac.	19
Przemysł. Zasiłek dla szkoły przemysłowej tamże	30
Przemysł. Sprawy przemysłu domowego	39
Przemysłowo-techniczny Instytut (ob. Instytut).	
Przynależność. Reforma ustawy o przynależności	7
Pszczelniczo-ogrodnicze Towarzystwo. Zasiłek dla tegoż	31
Rada szkolna krajowa. Ponowne mianowanie jej członków	54
Rady szkolne okręgowe. Zatwierdzenie ustawy o zmianie siedzib tychże	43
— Zaliczki dla Rad szkolnych okręgowych z funduszu krajowego	60

	Strona
Rady powiat. Sprawa zmian w odgraniczeniu okręgów Rad powiatowych	147
Regulacja	71—72, 88, 89
Reklamacje prawa komisji reklamacyjnych dla podatku gruntowego	33
Rękodzielni przemysł. Ankieta w sprawie tegoż	37
(Ob. Gwiazda.)	
Religia żydka. Sprawa nauczania religii żydowskiej	50
Roboty pułzne. Zapomoga rządowa na ich wykonanie	79
Rolnicze sły w Dublanach i Czernichowie	38
— stypendya dla uczniów pozakrajowych szkół rolniczych	40
— ledry rolnictwa i leśnictwa w szkole politechnicznej we Lwowie	48
— Towarzystwa we Lwowie i w Krakowie. Wypłata zasiłku	31
uch choch w szpitalach powszechnych	137
ussanowiczej fundacya dla inwalidów	152
tybackie Towarzystwo. Wypłata zasiłku	31
S adowniczo-Ogrodnicze Towarzystwo. Wypłata zasiłku	36
Sądy. Sprawy przydzielenia gmin do innych sądów	141, 143
— S rawa zaprowadzenia nowych trybunałów	142
— P zydzielenie Sądów powiatowych w Kałuszu i Wojniłowie do okręgu Sądu obwodowego w Stanisławowie	143
— f prawy utworzenia nowych Sądów powiatowych	143
— / miany w okręgach istniejących Sądów kolegialnych	145
— / sprawa terytoryalnego podziału kraju na okręgi Sądów powiatowych	146
San. R egulacja tej rzeki	88
Sanitarnie koszta	117
Sanok. Pożyczka na budowę kościoła tamże	52
Schiffnera Antoniego fundacya dla pocztmistrzów	67
Sejm. Zmiany w składzie Wys. Sejmu	52
Seminarya nauczycielskie. (Ob. Internaty.)	
Simon. Poseł. Zaniechanie śledztwa przeciw niemu	141
Siostry Miłosierdzia. Pożyczka dla Sióstr Miłosierdzia we Lwowie	51
erbka Stanisława fundacya. Sprawozdanie o teźe	57
arzewski. Poseł. Zaniechanie śledztwa przeciw niemu	141
ól dla bydła. Pozwolenie do korzystania ze źródeł solnych	34
Statystyczne biur. ajowe. Sprawozdanie z czynności tegoż	41
Stemple i należitości rządowe przy konwersyi długów hipotecznych	153
Stypendya. Sprawy fundacyi stypendyjnych	63
— Stypendya dla uczniów pozakrajowych szkół rolnictwa, leśnictwa i weterynaryi	40
Szczepienia, koszta i szczepienie ospy ochronnej	115, 116
Szkoły ludowe. Reforma ustaw co do szkół ludowych	44
— Średnie. Sprawa reformy tychże	43
Szkolne fundusze. Sprawa zaliczek udzielonych Radom szkolnym okręgowym	60
koła przemysłowa w Przemyślu. Zasiłek dla niej	30
Szkół ludowych fundusz z r. 1872	60
Szkoła weterynaryi we Lwowie	23
Szpitale. Sprawy krajowego Szpitale powszechnego we Lwowie	118
— Szpital dla dzieci pod wezwaniem Ś. Zofii	120

	Strona
Szpitala. Sprawy Szpitala Ś. Łazarza w Krakowie	120
— Kliniki krakowskie	122
— Sprawy Zakładu dla obłąkanych w Kulparkowie	125, 134
— Opał w zakładach krajowych	131
— Filie zakładu obłąkanych w Żółkwi i Przemyśle	133
— Sprawy szpitali prowincjonalnych	134—137
— (Ob. Sanitarne koszta. — Szczepienia i leczenia koszta.)	
Szupaństwo. Sprawy uregulowania tegoż i pokrywania kosztów szupasowych	151—152
Tałmud. Sprawa autentycznego przetłumaczenia Tałmudu	150
Tanew. Subwencya na budowę mostu na Tanwi	72
Targ zbożowy. Zasiłek na cele tegoż	36
Teatr. Sprawozdanie o teatrze polskim i ruskim	59
Techniczny Instytut w Krakowie. Sprawa uzupełnienia tegoż	39
Transwersalna kolej. Ustawa o tejże dotąd nie sankcyonowana	70
— Sprawa nabycia gruntów pod tęż kolej	73
Ubogich fundusze. Zabezpieczanie tychże	16
Uchwały i ustawy sankcyonowane	1, 19, 43, 69, 140
— Ustawy którym sankcyi odmówiono	2, 3
— Ustawy dotąd nie sankcyonowane	6, 70
Urzednicy Wydziału krajowego. Zmiany w składzie personalu	7
— (Ob. Aplikanci. — Olewińska. — Zabierzowski.)	
Weterynarya. Sprawa założenia szkoły weterynaryi we Lwowie	23
Weterynarze. Nowe posady tychże	117
— Stypendya dla uczniów weterynaryi	50
Wierzbicki Eustachy. Udzielenie dlań stypendyum dla wykształcenia się w piwowarstwie i gorzelnictwie	31
Wojsko. Sprawa uregulowania kwaterunku wojska	141
— Rezolucye sejmowe w sprawie poboru do wojska	148
Wydział krajowy. Zmiany w składzie personalu Wydziału krajowego	53
— (Ob. Aplikanci. — Olewińska. — Zabierzowski.)	
Zabierzowski. Proces tegoż przeciw Wydziałowi krajowemu	53
Zaleszczyki. Petycya gminy w sprawie opłaty od nafty	8
Zasiewy. Ściągnięcie pożyczki udzielonej na zasiewy	20
Zbożowy targ we Lwowie. Zasiłek na cele tegoż	36
Żabnica. Regulacya tej rzeki	72
Żandarmerya. Sprawa pomnożenia posterunku tejże	142
— Dodatkowa dotacya dla kwaterunku żandarmeryi	153
— Raporta żandarmeryi dla wydziałów powiatowych	15
Żubrawski. Konduktor dróg krajowych. Udzielenie wsparcia dożywotniego	11
Żulin. Petycya gminy o uwolnienie od opłaty kosztów leczenia	11
Żydzi. Sprawa zmiany prowadzenia ich metryk	151
— Sprawa autentycznego przetłumaczenia tałmudu	150
— Sprawa udzielania nauki religii żydowskiej	50

Sprawozdanie

z czynności Wydziału krajowego za czas od 1. Stycznia 1880.

WYSOKI SEJMIE!

W myśl postanowień §. 26. statutu krajowego przedkłada Wydział krajowy sprawozdanie z czynności swoich, a mianowicie za czas od 1. Stycznia 1880 po koniec Czerwca 1881, zaś co do spraw departamentu IV. (komunikacje) za czas od 1. Stycznia do końca Grudnia 1880. r.

Departament I.

Referent: Członek Wydziału krajowego Dr. Franciszek Smolka i zastępca członka Wydziału krajowego Dr. Walery Waygart.

A. Ustawy i uchwały podlegające Najwyższej sankcyi.

Ustawy i uchwały sankcyonowane.

Uchwała zezwalająca gminom: Bór wielki, Brzeszcze, Kruki, Mnaster dorożycki, Hańczarów, Dobrowódka, Dołhopole, Polanka i Majnicz na pobór wyższych odatków gminnych do podatków bezpośrednich.

Uchwała zezwalająca gminom: Bania, Jaworówka i Rypianka na pobór wyższych dodatków gminnych do podatków bezpośrednich.

Uchwała zezwalająca gminie m. Sanoka na pobór wyższych dodatków do podatku konsumcyjnego.

Uchwała zezwalająca gminie Kołaczyce na pobór wyższych dodatków do podatku konsumcyjnego.

Uchwała zezwalająca gminie Kuty na pobór wyższych dodatków do podatku konsumcyjnego.

Uchwała zezwalająca gminie m. Rzeszowa na pobór wyższych dodatków do podatku konsumcyjnego.

Uchwała zezwalająca gminie m. Żółkwi na pobór wyższych dodatków do podatku konsumcyjnego.

Ustawa zezwalająca gminie m. Sambora na pobór opłat od napojów spirytusowych.

Ustawa zezwalająca na rozdzielenie osad Niwistki i Krzemienny powiatu Brzozowskiego.

Ustawa zezwalająca gminie m. Mościska na pobór opłat od napojów spirytusowych.

Ustawa zezwalająca gminie m. Nadwórny na pobór opłat od napojów spirytusowych i od piwa.

Uchwała zezwalająca gminie Wyśnizka na pobór wyższych dodatków gminnych do podatków bezpośrednich.

Ustawa zezwalająca gminie Staregomiasta na pobór opłat od napojów spirytusowych i od piwa.

Uchwała zezwalająca gminie m. Husiatyna na pobór wyższych dodatków do podatku konsumcyjnego.

Uchwała zezwalająca gminie Annaberg na pobór wyższych dodatków gminnych do podatków bezpośrednich.

Ustawa o wyłączeniu przysiółka Zalesie ze związku z gminą Olaszany i przyłączeniu do gminy Krasieczyna.

Uchwała zezwalająca gminie m. Brzeżan na pobór wyższych dodatków do podatku konsumcyjnego.

Uchwała zezwalająca gminom Łodziańska górna i Nowa wieś na pobór wyższych dodatków gminnych do podatków bezpośrednich.

Ustawa zezwalająca gminie m. Biała na pobór opłat od czynszów najmu

Ustawa zezwalająca gminie m. Mielca na pobór opłat od napojów spirytusowych.

Uchwała zezwalająca pięciu gminom powiatu Rąwskiego na pobór wyższych dodatków gminnych do podatków bezpośrednich.

Ustawa zezwalająca gminie m. Brody na pobór opłat od napojów spirytusowych i od piwa.

Ustawa o wyłączeniu osady Podwołoczysk i Zagrobeli z dotychczasowego związku gminnego i o utworzeniu osobnej gminy administracyjnej pod nazwą Podwołoczyska.

Ustawy i uchwały niesankcjonowane.

Ustawa zezwalająca gminie m. Żółkiew na pobór opłat od nafty.

Ustawa zezwalająca gminie Bóbrka na pobór opłat od nafty.

Ustawa zezwalająca gminie Szczerzec na pobór opłat od nafty.

Ustawa zezwalająca gminie m. Drohobycza na pobór opłat od napojów spirytusowych i od piwa.

Ustawa zezwalająca gminie Potok złoty na pobór opłat od nafty.

Ustawa zezwalająca gminie m. Dolina na pobór opłat od napojów spirytusowych i od piwa.

Ustawa zezwalająca gminie m. Kałusza na pobór opłat od napojów spirytusowych i od piwa.

Ustawa zezwalająca gminie m. Buczacza na pobór opłat od nafty.
 Ustawa zezwalająca gminie m. Złoczowa na pobór opłat od napojów spirytusowych i piwa.

Ustawa zezwalająca gminie m. Brzeżan na pobór opłat od nafty.
 Ustawa zezwalająca gminie m. Przemyślany na pobór opłat od nafty.

Ustawa zezwalająca gminie m. Mielec na pobór opłat od nafty.
 Ustawa zezwalająca gminie Sokołów na pobór opłat od nafty.

Ustawa zezwalająca gminie m. Przemyśla na pobór opłat od piwa.

Powodem odmówienia Najwyższej Sankcyi ustawom zezwalającym na pobór opłat od nafty jest, że ma być zaprowadzony rządowy podatek od olejów mineralnych, co byłoby zanadto uciążliwem osobliwie dla uboższej ludności, gdyby nafta jeszcze i opłatami gminnymi była obciążoną, — ustawom zaś zezwalającym wyższoznaczonym gminom na pobór opłat od napojów spirytusowych i od piwa — że we wszystkich tych wypadkach piwo obciążone by zostało na cele gminne opłatą w przecięciu wyższą nad 100% pobieranego przez Skarb Państwa podatku od wyrobu — coby było zanadto uciążliwe i mogło wpłynąć na podrożenie piwa a zatem i zmniejszenie konsumcyi tegoż, w dalszej konsekwencyi zaś umniejszenie bardzo ważnego dla Skarbu Państwa źródła dochodu z podatku od piwa. Jakkolwiek więc tylko zezwolenie na pobór opłat od piwa zakwestyonowane zostało, nie mogła być udzieloną Najwyższa Sankcyja ustawom tym, o ile takowemi na pobór opłat od napojów spirytusowych zezwolono, ponieważ oba te rodzaje opłat gminnych połączone zostały w jednym projekcie do ustawy, ten zaś tylko w całości zatwierdzonym lub odrzuconym być może.

II. Ustawy, którym Najwyższej Sankcyi od mówiono

Prezydyum c. k. Namiestnictwa zawiadomiło nas reskryptem z d. 19. Czerwca 1880 do l. 6.197/pr., że Jego ces. i król. Apostolska Mość Najwyższem postanowieniem z dnia 11. Czerwca 1880 nie raczył użyzyć Najwyższej Sankcyi następującym przez Wys. Sejm na posiedzeniu d. 5. Października 1878 uchwalonym projektem do ustaw:

- A) o kompetencyi władz do rozstrzygania rekursów w sprawach gminnych i powiatowych;
- B) o odpowiedzialności gminy wobec trzecich osób;
- C) o odpowiedzialności członków Zwierzchności gminnej i delegatów wobec gminy i Rządu;
- D) o ustanowieniu służby gminnej, o władzy dyscyplinarnej nad Zwierzchnością gminną i o nadzorze władz wyższych nad urzędnikami gmin wiejskich;
- E) o wykonywaniu orzeczeń i rozporządzeń Reprezentacyi powiatowej.

Powody.

Ad A). Postanowienia tego projektu ustawy naruszają zasadę w obecnem ustawodawstwie gminnem powszechnie przeprowadzoną, a która także przy zmianach w ustawodawstwie tem zachowaną być musi, mianowicie naruszają one zasadę przyznającą. Rządowi prawo czuwania i naczelnego nadzoru nad wykonywaniem ustaw, którego to prawa Rząd i wobec autonomicznych Reprezentacyi gmin i powiatów zrzec się nie może.

Odjęcie Rządowi prawa orzekania w kwestyach legalności dałoby się tem mniej usprawiedliwić, ile że prawo systowania uchwał powyższych autonomicznych ciał reprezentacyjnych, sprzeciwiających się ustawom lub przekraczających zakres działania tychże ciał reprezentacyjnych, pozostaje Rządowi nadal zawarowanem, a prawo orzekania w kwestyach legalności jest tylko naturalnem i koniecznem uzupełnieniem powyższego prawa systowania uchwał.

Jakkolwiek zmiana podobna tej, którą Wysoki Sejm krajowy projektuje, wprowadzoną została do ustawy gminnej bukowińskiej (§. 38 i 92 ust. gm. dz. ust. kraj. z dnia 9. grudnia 1869 Nr. 2. z r. 1870), to należy jednak zważyć, że równocześnie zmieniony został §. 91. tejże ustawy gminnej w tym kierunku, iż politycznej władzy powiatowej przyznanem zostało nie tylko prawo systowania uchwał Wydziału gminnego (Rady gminnej), lecz także prawo systowania rozporządzeń Zwierzchności gminnej, i że decyzya nad zakazem wykonania uchwał nawet w sprawach własnego zakresu działania gmin przekazaną została politycznej władzy krajowej po poprzednim porozumieniu się z Wydziałem krajowym.

Ad B) et C). Te projekta ustaw nie uzyskały Najwyższej Sankeyi z powodu:

1) ponieważ władzom administracyjnym możnaby wprowadzić w drodze zmiany ustawy gminnej przyznać judykaturę w wypadkach przewidzianych w §§. 34 i 64 ust. gm., jednakowoż judykatura ta nie mogłaby (jak to było zamiarem Wysokiego Sejmu) nigdy być ostateczną i wykluczającą drogę prawa, gdyż wykluczenie takie sprzeciwiałoby się postanowieniu pierwszego ustępu art. 15. zasadniczej ustawy państwa o władzy sędziowskiej z d. 21. Grudnia 1867 dz. p. p. Nr. 144, i

2) ponieważ zaprojektowana przez Wys. Sejm krajowy zmiana zasadnicza, a to w tym kierunku, by sprawy wspomniane w §§. 34 i 64 ust. gm. wyłączone zostały z pod judykatury cywilno prawnej i przekazane judykaturze administracyjnej, mogłyby wobec postanowienia §. 11. lit. k. ustawy zasadniczej o Reprezentacji państwa z dnia 21. Grudnia 1867 dz. p. p. Nr. 141 wejść w życie tylko w drodze ustawodawstwa państwowego.

Ad D). Również co do tego projektu ustawy zachodzą rozmaite trudności, a to nie tylko pod względem formalnym, lecz także pod względem merytorycznym.

Pod względem formalnym zawiera projekt ustawy już w nagłówku niewłaściwość, nagłówek ten bowiem wskazuje ustanowienie służby gminnej jako przedmiot ustawy, podczas gdy w ustawie samej o ustanowieniu takim nie ma wzmianki.

Oznaczenie to było na miejscu w pierwotnym tekście tego projektu ustawy, którym zamierzono zmienić także §. 31. ust. gm. o ustanowieniu służby gminnej. W uchwalonym jednak na posiedzeniu Wysokiego Sejmu dnia 5. Października 1878 projekcie ustawy, oznaczenie powyższe jest niewłaściwem, gdyż ten projekt ustawy odnosi się tylko do §§. 52 i 102 ust. gm. o władzy dyscyplinarnej.

Druga niewłaściwość pod względem formalnym leży w tem, iż art. I. projektu ustawy uznaje §. 102 ust. gm. jako uchylony. §. 102 ust. gm. został bowiem w pierwotnem brzmieniu ustawy gminnej z dnia 12. Sierpnia

1866 dz. ust. kr. Nr. 19 już uchylony ustawą krajową z dnia 17. Czerwca 1874 dz. ust. kr. Nr 49, należało przeto powołać w art. I. projektu ustawy nie tylko §. 102. ust. gm., ale także ustawę krajową, którą paragraf ten ustawy gminnej został zmienionym.

Dalsza, przeważnie formalna niedokładność projektu ustawy polega w tem, iż zawartego w 2 ustępie zmienionego §. 52. ust. gm. zdania: „prawo jednak oddalania ich ze służby ma Rada“ nie zmieniono i nie powołano tu wyjątków przytoczonych w zmienionym §. 102. ust. gm., wedle których oddalanie funkcjonaryuszów gminnych ze służby, zastrzeżonem zostało w pewnych wypadkach także władzom administracyjnym.

Co się tyczy strony merytorycznej, to ściśnienie autonomii gminnej przez postanowienia rzeczzonego projektu ustawy wobec uchwały Reprezentacji krajowej nie miałyby wprawdzie znaczenia decydującego, jednakowoż przeciw sformułowaniu pojedynczych postanowień wymienionego projektu ustawy przemawiają wcale bardzo ważne względy.

I tak wedle ustępu 6 zmienionego §. 102. ust. gm. może urzędnik, pisarz lub inny funkcyonaryusz gminy wiejskiej na wniosek Wydziału powiatowego zostać przez polityczną władzę powiatową wówczas usuniętym, jeżeli by się z dochodzenia przeprowadzonego przez Wydział powiatowy okazało, iż funkcyonaryusz ten „staje się powodem przekroczenia lub zaniedbania obowiązków przez członków Zwierzchności gminnej lub Radę gminną, albo że działa w ogólności w sposób dla gminy szkodliwy“.

Wedle dalszego postanowienia projektu ustawy, ma być w razie oparcia się sprawy o wyższe instancje, dochodzenie przeprowadzone z ramienia Wydziału krajowego.

Najpierw okazuje się rzeczą niedopuszczalną, by złożenie z urzędu ograniczono do wypadków, w których dochodzenie przez Wydział powiatowy lub krajowy przeprowadzone zostało, ponieważ wedle natury rzeczy także władza polityczna może się widzieć spowodowaną do wdrożenia dochodzenia z powodu wspomnianych w tym ustępie uchybień służbowych i ponieważ w ogóle nie przystoi, aby władza, która w danym razie orzekać ma o złożeniu z urzędu, pozbawioną była prawa zarządzenia dochodzenia lub śledztwa.

Dalsze postanowienia wyżwspomnianego szóstego ustępu §. 102. ust. gm., a w szczególności postanowienie końcowe, idą za daleko, a tem samem są niedopuszczalne, ponieważ swoim zbyt ogólnikowem i nieokreślonym sformułowaniem nie wykluczają nawet odpowiedzialności rzeczonych funkcyonaryuszów za ich czyny przywatno prawne i dawałoby powód do samowolnego ocenienia winy tych osób.

Wreszcie i postanowienie końcowe zmienionego §. 102. ust. gm., wedle którego oddalony ze służby funkcyonaryusz gminny bez przyzwolenia tej władzy, „na której wniosek oddalony został“, nie może być powtórnie przyjętym do służby w tej gminie, w której ze służby usuniętym został, jest niewłaściwem, ponieważ wedle bezpośrednio poprzedzających postanowień tego samego paragrafu zarządza oddalenie władza powiatowa na wniosek Wydziału powiatowego, a w razie niezgodności zdań Wydziału powiatowego, wnoszącego na oddalenie i politycznej władzy powiatowej, — polityczna władza krajowa na wniosek lub za zgodą Wydziału krajowego, dla tego też nie dałoby się usprawiedliwić, żeby przyjęcie oddalonego funkcyonaryusza

napowrót do służby mogło nastąpić za zezwoleniem tylko tej władzy, która postawiła wniosek na jego oddalenie.

Ad E). Ten projekt ustawy narusza, również jak projekt *Ad A)* ważną, w obecnym ustawodawstwie gminnym powszechnie przeprowadzoną zasadę, którą także przy zmianach w tem ustawodawstwie zachować należy, mianowicie zasadę właściwego odgraniczenia zakresu działania organów autonomicznych i rządowych pod względem egzekutywy.

Jakkolwiek wedle zasady tej wyższym organom autonomicznym musi być przyznane prawo rozporządzenia środkami, jakie do wykonania swoich zarządzeń uznaje za potrzebne i odpowiednie, i jakkolwiek w tym celu nie można im odmówić prawa nakładania kar porządkowych na członków zwierzchności gminnej i prawo wykonywania pewnych czynności w zastępstwie niedbałych organów reprezentacji gminnej, jednakowoż władza egzekutywna organów autonomicznych nie może przekroczyć granicy, po za którą naruszałaby zakres właściwej władzy sprawującej egzekucję polityczną, lub wkraczałaby w zakres właściwej władzy karnej, karania nieprawnych czynów lub zaniedbań, które to atrybucye mogą przysługiwać tylko administracji państwowej, inaczej bowiem stworzonoby dwoistą władzę rządową.

Wychodząc z tego stanowiska musiano zakwestyonować postanowienia zaprojektowanej ustawy *Ad E.*, ponieważ one nie oznaczają granicy między przysługującymi Wydziałowi powiatowemu środkami wykonawczymi, a przysługującą jedynie administracji państwowej władzą przymusową według zasad powyżej rozwiniętych.

Postępywanie wedle którego Wydział powiatowy zastosowując cesarskie rozporządzenie z dnia 20. Kwietnia 1854., nie byłby związanym do współudziału władzy rządowej a w najgorszym razie byłby tylko zniewolonym udawać się do niej o asystencję, takie postępowanie sprzeciwiałoby się wprost powyższym zasadom i pozostawiałoby nadto wiele wątpliwości pod względem kompetencji.

Co się tyczy nakładania porządkowych kar pieniężnych, które to prawo wyższym organom autonomicznym w obec gmin w innych krajach przysłużyła, to pod tym względem przyznano już wyż powołaną, §. 102. ust. gm. zmieniającą ustawę krajową, z dnia 17. Czerwca 1874. dz. ust. kr. Nr. 49. Wydziałowi powiatowemu odpowiedni zakres działania.

Ustawy i uchwały jeszcze nie sankcyonowane.

Ustawa budownicza dla 29 znaczniejszych miast i miasteczek w kraju.

Ustawa o zniesieniu prawa propinacyi w mieście Lwowie.

B. Wezwanie do c. k. Rządu i sprawy temuż do załatwienia odstąpione.

Petycja gminy miasta Podgórze w sprawie wykonywania policji miejscowej.

Petycję gminy miasta Podgórze w sprawie wykonywania policji miejscowej przekazał Wysoki Sejm uchwałą z 5. Lipca 1880. c. k. Rządowi z wezwaniem :

- a) aby zbadał, które czynności policji miejscowej w Podgórzu z wyższych względów Państwa, a mianowicie w celu umożliwienia należy tego wy-

konywania policji w Krakowie koniecznie i nadal poruczone być muszą osobnym organom rządowym t. j. ekspozyturze policji w Podgórzu i wedle wyniku wniósł do Sejmu projekt do ustawy, którymby ulegalizowano wykonywanie pewnych czynności policji miejscowej w Podgórzu przez organa rządowe, które obecnie ma miejsce, jedynie na mocy zarządzeń administracyjnych;

- b) aby po zbadaniu zażalenia gminy Podgórza na razie w drodze administracyjnej wydał stosowne zarządzenia. — Uchwała ta została wprost z biura sejmowego przy dołączeniu petycji, zakomunikowaną Prezydium c. k. Namiestnictwa pismem z 5. Lipca 1880 L. 208/S.

Wezwanie o przeprowadzenie w odpowiedniej drodze reformy ustawy państwowej o przynależności.

Na wniosek Komisji budżetowej uchwalił Wysoki Sejm na posiedzeniu dnia 17. Lipca 1880. przy rozprawie nad preliminarzem funduszów krajowych na rok 1880. rezolucję do c. k. Rządu następującej treści:

„Ze względu, że obowiązująca obecnie ustawa o przynależności „w wielu wypadkach okazała się nieodpowiednią i niesprawiedliwie obciążającą gminy zwłaszcza siedzib sądowo-powiatowych, wzywa się c. k. Rząd, „by w celu usunięcia tych wadliwości przeprowadził jak najspieszniej w odpowiedniej drodze reformę ustawy o przynależności“.

Biuro sejmowe przesłało tę rezolucję Prezydium c. k. Namiestnictwa, do dalszego odpowiedniego zarządzenia.

Pismem z 5. Września 1880. r. do L. 8281/pr. zarządziło Prezydium c. k. Namiestnictwa wyszczególnienia właściwych powodów, które skłoniły Wysoki Sejm do wydania powyższej uchwały.

Gdy jednak Komisja budżetowa, wnosząc do Wysokiego Sejmu powyższą rezolucję przy budżecie, nie przytoczyła żadnych powodów, na których swój wniosek oparła, a gdy na posiedzeniu dnia 17. Lipca 1880 r. wniosek Komisji został przyjęty przez Wysoki Sejm bez wszelkiej rozprawy, nie był sprawozdawca Komisji w położeniu, aby mógł wyłuszczyć powody, na których wniosek był oparty.

W tym więc duchu dał Wydział krajowy odpowiedź c. k. Namiestnictwu odezwą z 8. Lutego 1881. do L. 3200.

C. Sprawy Wydziałowi krajowemu przekazane i polecane.

Petycje gminy Mielca, Kałusza, Sokołowa, Buczacza, Brodów o uzyskanie ustawy krajowej na pobór opłat w myśl §. 81. ustawy gm.

Wywiązując się z niektórych poleceń w sessji sejmowej z roku 1880 otrzymanych, przedłużył Wydział krajowy jeszcze podczas trwania tejże sessji następujące sprawozdania:

- a) o petycji gminy miasta Mielca względem udzielenia prawa do poboru opłat od napojów spirytusowych i nafty, oraz o proteście Mendla Kannerera przeciw tej petycji;
- b) o petycji gminy miasta Kałusza względem udzielenia prawa do poboru opłat od napojów spirytusowych i piwa;
- c) o petycji gminy miasta Sokołowa względem udzielenia prawa do poboru opłat od nafty;
- d) o petycji gminy miasta Buczacza względem udzielenia prawa do poboru opłat od nafty;

e) o petycji gminy miasta Brodów co do udzielenia gwarancyi kraju na zaciągnięcie pożyczki 120.000 zł. w. a. i udzielenia prawa do poboru opłat od napojów spirytusowych;

Wszystkie te sprawozdania Wydziału krajowego zostały w Wysokiej Izbie merytorycznie załatwione.

Petycja gminy Zaleszczyk o udzielenie prawa do poboru opłaty od nafty.

Na posiedzeniu dnia 19. Lipca 1880. przekazał Wysoki Sejm Wydziałowi krajowemu, jako Komisji sejmowej, petycję gminy miasta Zaleszczyk o udzielenie prawa do poboru opłaty od nafty.

Ponieważ jednak uchwała Rady gminnej miasta Zaleszczyk nakładając powyższą opłatę w brew postanowieniu §. 86. ustawy gm. nie została w gminie należycie ogłoszoną, przeto Wydział krajowy zarządził rozporządzeniem z dnia 23. Lipca 1880. r. L. 32.778 dopełnienie tej formalności.

Dnia 5. Września 1880. r. L. 40.630 wnieśli niektórzy mieszkańcy Zaleszczyk protest przeciw zamierzonemu zaprowadzeniu tej opłaty, który w ślad powyższego rozporządzenia udzielony został Wydziałowi powiatowemu rozporządzeniem z dnia 15. Września 1880. L. 32.778.

Sprawozdaniem z dnia 20. Stycznia 1881 r. L. 1035 doniósł Wydział powiatowy Wydziałowi krajowemu, że Zaleszczycka Rada powiatowa uchwaliła na posiedzeniu odbytem dnia 22. Grudnia 1880 nie udzielić powyższej petycji swego poparcia, wymaganego postanowieniem §. 100. ust. gm.

Gdy Najjaśniejszy Pan raczył odmówić Swej Najwyższej sankcyi projektom do ustaw przez Wysoki Sejm na ostatniej sesyi dla Bóbrki i kilku innych miejscowości uchwalonym, względem poboru takiej opłaty, a to z powodu, iż Rząd zamierza opodatkować naftę podatkiem konsumcyjnym, Wydział krajowy postanowił nie przedkładać w mowie będącej petycji Rady gminnej miasta Zaleszczyk Wysokiemu Sejmowi z wnioskiem przychylnym i uwiadomił o tem rozporządzeniem z dnia 4. Marca 1881. roku do L. 5.377 Zwierzchność gminną miasta Zaleszczyk za pośrednictwem tamtejszego Wydziału powiatowego.

Petycja gminy Łęg o odłączenie od gminy Czyżyn.

Uchwałą z dnia 24. Lipca 1880. przekazał Wysoki Sejm Wydziałowi krajowemu petycję gminy Łęg o odłączenie od gminy Czyżyny do rozpoznania i uwzględnienia.

Wskutek tego zarządził Wydział krajowy pismem z dnia 17. września 1880. do l. 34.510 od Wydziału powiatowego w Krakowie, sprawdzenia tych okoliczności, które na zamierzony rozdział pomienionych osad decydujący wpływ wywrzeć mogą.

Relacją z dnia 4. Marca 1881. do l. 177 dostarczył Krakowski Wydział powiatowy żądanych dat, wskutek czego odniesiono się do Prezydium c. k. Namiestnictwa z zapytaniem czyli c. k. Rząd przeciw zamierzonemu odłączeniu ze względów publicznych nie ma nic do zarzucenia.

Po nadejściu odpowiedzi c. k. Namiestnictwa powziął Wydział krajowy pod dniem 5. Lipca 1881 postanowienie przedłożyć Wysokiemu Sejmowi osobne sprawozdanie w tym przedmiocie z wnioskiem na odłączenie gminy Łęg od gminy Czyżyny.

Petycje o odłączenie przedmieścia Jurydyka od gminy miasta Brodów.

Petycje o odłączenie przedmieścia Jurydyki od gminy miasta Brodów przekazał Wysoki Sejm uchwałą z dnia 24. Lipca 1880 Wydziałowi krajowemu z następującem poleceniem:

Wydział krajowy zbadawszy raz jeszcze prawne i faktyczne stosunki Jurydyki, a głównie, czy opłacała podatek domowy i podpadała pod ustawę budowniczą miasta Brodów, przedstawi na następnej sessyi, czy w myśl §. 3. ust. gm. ma być orzeczony rozdział osady Jurydyka od miasta Brodów.

W wykonaniu tej uchwały wystosowaliśmy pod dniem 8. Sierpnia 1880. do l. 34.509 pismo do Brodzkiego Wydziału powiatowego z poleceniem dokładnego zbadania i wyświecenia całego stanu rzeczy.

Dnia 7. Października, 13. Grudnia 1880 i 8. Lutego 1881 do l. 43.947, 52.948 i 3.207 przypominaliśmy Wydziałowi powiatowemu załatwienie tej sprawy, lecz do chwili zamknięcia niniejszego sprawozdania nie przedłożył nam Wydział powiatowy żądanych wyjaśnień.

D. Inne ważniejsze sprawy Dep. I-go.

Wykonywanie nadzoru nad działalnością zwierzchności gminnych nad zakładowym majątkiem gmin i zakładów gminnych, tudzież nad zakładowym majątkiem powiatów w myśl ustaw krajowych z dnia 18 Lutego 1875, z dnia 17. Czerwca 1874 i w myśl §. 48 Ust. o Repr. pow.

Przy wykonywaniu nadzoru nad działalnością Zwierzchności gminnych i nad zakładowym majątkiem gmin i zakładów gminnych trzymaliśmy się zasad, podniesionych w zeszłorocznem sprawozdaniu, a mianowicie postępywaaliśmy przeważnie pouczająco i porządkująco.

Czynności Wydziału krajowego i Wydziałów powiatowych w tym ważnym dziale administracyi nie dają się jednak tak łatwo ująć w ramy sprawozdania, gdyż trudną byłoby rzeczą wyliczać wszystkie załatwione sprawy, stanowiące niemal każda dla siebie odrębną całość, a zawierające tak liczne wskazówki, pouczenia i zarządzenia w sprawach gospodarczych gmin.

Okólnikowe zarządzenia dla wszystkich gmin są tylko w niewielu wypadkach możliwe, a to z powodu odmienności stosunków, tudzież znacznej różnicy w zasobach inteligencyi i materyalnych poszczególnych gmin kraju, jakkolwiek według postanowień jednej ustawy urządzać się mających.

W obec tego jest praca około uporządkowania gospodarstw gminnych podjęta w pierwszym rządzie przez Reprezentacye powiatowe, pod kierunkiem Wydziału krajowego — pracą — że się tak wyrazimy — mrówczą, mozolną, gubiącą się w szczegółach, a tak utrudnioną w gminach wiejskich i w wielkich częściach małomiejskich niższym stopniem oświaty, niezupełnie wyrobionem pojęciem o zadaniach gminy i niewiadomością odpowiedniego zużytkowania zasobów gminy.

Wyniki tej pracy mogą być dopiero widoczne po upływie dłuższego czasu, tak samo jak obznajomienie się z formami życia autonomicznego i wyrobienie stosunku do Wydziałów powiatowych wiele lat pracy wymagało.

Jeżeli Wydział krajowy w sprawie uporządkowania gospodarstw gminnych choć skromniejsze dodatnie wyniki osiągnął, to działo się to przeważnie przy współdziałaniu Wydziałów powiatowych, których dobre obywatelskim duchem ożywione chęci wspierały Wydział krajowy w jego działaniu.

W wypadkach, gdy Wydział powiatowy nie rozporządzał siłami fachowemi, niemniej w razach, gdy nadzorować się mające organa gminy w skład Wydziału powiatowego wchodziły, zastosowywał Wydział krajowy

postanowienie ustawy z dnia 18. Lutego 1875 i zarządzał niespodziewane lustracye gospodarstw gminnych bezpośrednio ze swego ramienia.

Uważamy za stosowne wyliczyć choćby w streszczeniu dokonane rewizye.

Na prośbę Wydziału powiatowego w Kosowie zarządzono rewizye gospodarstw gminnych w Tereskuli, Jabłonicy i Hryniowie w gminach nieposłusznych zarządzeniom Wydziału powiatowego i utrudniających jego delegatowi dokonanie rewizyi, co ze względu na znaczniejszy majątek zakładowy szczególniej gminy Hryniawy było pożądanem.

Lustracya odbyła się bez żadnych przeszkód, a gdy w rachunkach tych gmin dostrzeżono znaczniejsze nieporządki, zarządzoną została likwidacya za pośrednictwem Wydziału powiatowego.

Przy tej sposobności interweniowano ze skutkiem celem uchylenia dalszych zasadniczych sporów pomiędzy Wydziałem powiatowym i polityczną władzą powiatową, a nadto dokonano niespodziewane skontrum w kasie gminy K u t.

Wydelegowano komisję do B r o d ó w z powodu zuwikłań powstałych w skutek zniesienia wolno-cłowego okręgu przy poborze dodatku gminnego od napojów spirytusowych, tudzież celem tentowania ugody pomiędzy obszarem dworskim a gminą o nabycie prawa propinacyi przez gminę.

Komisya osiągnęła cel zamierzony, a ugoda między dworem a gminą przyszła do skutku była jednak warunkową, a gdy Wysoki Sejm odmówił gwarancyi kraju na zaciągnięcie pożyczki 120,000 zł., zawarta ugoda nie mogła wejść w życie, gdyż gmina nie miała funduszów do spłacenia właściciela Brodów za nabyte prawo propinacyi.

Na prośbę Wydziału powiatowego w Drohobyczu przeprowadzono likwidacyę rachunków własnego zarządu prawa propinacyi miasta Drohobycza. Wynik likwidacyi nie nastroczał powodu do dalszych dochodzeń. Na prośbę Prezydium Wydziału powiatowego w Drohobyczu przeprowadzono likwidacyę rachunków pożyczkowej kasy powiatowej. Na podstawie wyniku likwidacyi wydano szczegółowe polecenia celem ulepszenia administracyi kasy pożyczkowej powiatowej. Prócz tego wydelegowano komisję do Drohobycza z powodu zaszłych nieporozumień w łonie Reprezentacyi powiatowej, które uchylone zostały.

Do G r ó d k a wydelegowano dwukrotnie komisję, a to na rekwizycyę c. k. Sądu krajowego w sprawach karnych we Lwowie i w skutek szczegółowej denuncyacyi. Podane fakta nie sprawdziły się przy dochodzeniu, wydano jednak Wydziałowi powiatowemu w Gródku szczegółowe polecenie, ażeby wziął w ścisły nadzór własny zarząd prawo propinacyi miasta Gródka.

Przy lustracyi dokonanej w gminie Skałat dostrzeżono rażący nieład w rachunkach gminy, spowodowany wielką nieudolnością organów gminy, poborem należności i datków na rzecz gminy i podatków bezpośrednich przez najrozmaitsze osoby i kumulacją podatków bezpośrednich, pobieranych przez gminę z innymi funduszami gminy.

Ponieważ nieład, ten a względnie w toku rewizyi niewyjaśnione ubytki, już tylko przez likwidacyę uchylone być mogły, przeto polecono Wydziałowi powiatowemu, ażeby takową przeprowadził.

Tak samo dostrzeżono przy niespodziewanej lustracyi w Podwołoczyskach (Zadnieszówce), że pieniądze podatkowe były z innymi przychodami gminy skumulowane w jednej skrzyni kasowej, co ostatecznie przy braku dokładnej ewidencji obrachunek kasy gminnej w wysokim stopniu utrudnia.

Ponieważ Wydział krajowy przy sposobności dokonanych lustracyj kilkakrotnie spostrzegł, że gminy ściągające podatki bezpośrednio z przychodami gminy w jednej skrzyni kasowej przechowywały, i razem złożone pieniądze bez dokładnego obrachunku funduszków, czy na pokrycie bieżących wydatków gminnych lub należności do urzędu podatkowego używały, w skutek czego przy często niedokładnem zapisywaniu przychodów i wydatków gminy i przy braku uwidocznienia w dzienniku podatkowym przez gminę prowadzonym, do którego artykułu tegoż dziennika pieniądze do c. k. urzędu podatkowego odesłane zostały, wielki nieporządek w rachunkach gminy powstawał, przeto wydał Wydział krajowy d. 10. grudnia 1880 l. 51917 okólnik do wszystkich Wydziałów powiatowych, pouczający, w jaki sposób jak najściślejszy rozdział pomiędzy rozmaitemi funduszami gminy a pieniędzmi podatkowymi utrzymany być winien.

W ogólności dąży Wydział krajowy przy każdej nadarzającej się sposobności, ażeby przynajmniej gminom, w których obrębie c. k. urząd podatkowy się znajduje, pobór podatków nie był nakładany.

Jest to bowiem dotkliwy ciężar któremu gminy małomiejskie sprostać nie mogą.

Naczelnik gminy, pisarz i policyanci są całemi dniami zajęci ściąganiem zaległości podatkowych lub udzielaniem pomocy sekwestratorowi z największą ujmą dla spraw własnego zakresu działania z własną odpowiedzialnością, a bez najmniejszej ulgi dla członków gminy, którzy i przy poborze podatków przez organa gminy od sekwestracji o spłaty rozlicznych należności sekwestracyjnych nie są uwolnieni.

W końcu nie możemy i tego pominąć, że skargi na sekwestratorów są częste, nie mając jednak ingerencji w tych sprawach nie możemy skarg dochodzić, pisemne skargi zawierające fakta odstępujemy c. k. Władzom politycznym powiatowym. Przy sposobności lustracyi w innych miejscowościach przekonano się w Tarnopolu, że gmina zastosowała się do poleceń Wydziału krajowego pod względem sprawdzania rachunków.

Również przy sposobności innych lustracyi dokonano niespodziewanej rewizyi w Zborowie i wydało stosowne zarządzenia.

Z powodu nieporządków w gospodarstwie gminnem w Jordanowie zarządzono komisyjne dochodzenia, w toku którego Naczelnik gminy ustąpił. Sprawa znajduje się w załatwieniu.

Zarządzono niespodziewaną lustracyę w Ochotnicy i Krościenku powiatu Nowotargskiego i wydano stosowne zarządzenia. Zbadano rachunki gminy Skawiny i poczyniono szczegółowe zarządzenia co do uporządkowania gospodarstwa gminnego. Na prośbę Wydziału powiatowego w Mościskach odbyto rewizyę gospodarstwa gminnego w Sądowej Wiszni i poczyniono stanowcze zarządzenia pod względem ściągnięcia znaczniejszych zaległości, szczególnie kasy pożyczkowej.

Z powodu skarg na nieporządki w gospodarstwie gminy Pilzna, które nawet suspenzyę Naczelnika gminy spowodowały, zarządzono na prośbę

Wydziału powiatowego szczegółowe zbadania administracyjne rachunkowe i techniczne i wydano szczegółowe polecenia zasądzać członków Zwierzchności na koszt dochodzenia.

Na prośbę Rady miejskiej w Kętach zarządzono dochodzenie administracyjne i techniczne w sprawie zasuspendowanego Naczelnika gminy. Suspensya została uchyloną.

Z powodu ubytków w kasie pożyczkowej powiatowej w Myślenicach, powstałych przez nadużycia podrzędnego funkcyjnaryusza przeprowadził Wydział krajowy zbadanie na skutek prośby Wydziału powiatowego.

Z powodu defraudacyi sprawdzonej likwidacją kasy pożyczkowej w Kopeczyńcach odstąpiono akta c. k. Prokuratorji państwa w Tarnopolu.

Przy sposobności lustracyi kasy miejskiej w Mościskach dostrzeżono niewyjaśnione ubytki w pieniądzach podatkowych.

Dalszy pobór podatków objął c. k. Urząd podatkowy, a c. k. Starostwo zarządziło likwidację celem ostatecznego sprawdzenia podatków.

Z powodu znaczniejszej defraudacyi popełnionej w kasie miejskiej i oszczędności w Stryju zarządzono bezzwłocznie dochodzenia i wydano szczegółowe polecenia co do zabezpieczenia kasy oszczędności zagwarantowanej na mocy statutu majątkiem gminy i co do ewentualnej odpowiedzialności. Likwidacya w toku.

Sprawdzono komisyjnie nie zwykle wysoki stan zaległości poszczególnych funduszów Gminy Kołomyi, zagrażający zakładowemu majątkowi i wydano katagoryczne polecenia względem ściągnięcia. Nadto przeprowadzono niespodziewanie lustracje gospodarstw gminnych w Winnikach, Przemyslanach, Narajowie, Brzeżanach, Podhajcach, Monasterzyskach, Niżniowie, Tyśmienicy, Tłumaczu, Piwnicznej, Rozdele, Staremmieście, Starejsoli, Starejropie i Kasy pożyczkowej w Czerniawie, powiatu mościskiego. W skutek lustracyi w Podhajcach został jeden członek zarządu gminnego w urzędowaniu zawieszony i likwidacya wdrożoną.

Z tytułu wykonania nadzoru podnosimy jeszcze następane fakta:

Z powodu nieporządków i nadużyć sprawdzonych dochodzeniem przez Wydziały powiatowe złożono z urzędu Naczelników gmin wiejskich w 13-tu miejscowościach. Wydział krajowy czuwa bezustannie nad najdokładniejszym zestawieniem inwentarzy zakładowego majątku gmin i zakładów gminnych. W tej mierze utrzymuje Wydział krajowy dokładną ewidencję. — W końcu wykonując nadzór nad zakładowym majątkiem powiatów, zavezwaaliśmy Wydziały powiatowe do przedłożenia wykazu obecnego stanu zakładowego majątku, — tudzież do sprawozdania z czynności w upłynioném trzechleciu.

Niewłaściwe opodatkowanie opłat gminnych.

Celem ochrony gmin przed opłacaniem ekwiwalentu od skapitalizowanej wartości opłat gminnych, które są wolne od podatku, wystosował Wydział krajowy do Prezydium c. k. krajowej Dyrekcji następującą:

Odezwę.

Już od dłuższego czasu spostrzegaliśmy Wydział krajowy, że gminy w ogóle, a w szczególności znaczniejsze gminy miejskie nie są w stanie w sposób odpowiedni zadość czynić licznym i ważnym zadaniom ustawami na nie włożonym po najważniejszych i najżywotniejszych sprawach publicznych, jako to: szkolnych, policyjnych i t. d., nawet wojskowych, mianowicie kwaterunkowych, i wielu innych tego rodzaju sprawach, tak własnego jako też poruczonego zakresu działania.

Nie mogąc bieżącymi dochodami podołać tak ważnym i tak licznym zadaniom, popadają gminy te w niedobory, które pokrywają dodatkami do podatków i opłatami, na które władze wyższe niezawsze zezwalają, tak że się wydarza, iż po upływie lat kilku zmuszone bywają zastąpić niedobory zaciąganiem pożyczek, przez co uszczuplają swój zakładowy majątek.

Będąc postanowieniami ustawy z dnia 18. Lutego 1875., l. 14. Dz. u. kr. powołanym do sprawowania w zastępstwie Wysokiego Sejmu najwyższego nadzoru nad całością zakładowego majątku, zakładowego dobra gmin i zakładów gminnych, poczuł się Wydział krajowy do obowiązku wglądnięcia bliżej w tę sprawę zbadania przyczyn grożącego niebezpieczeństwa, i przedsięwzięcia odpowiednich kroków dla zaradzenia złemu.

Na tej drodze przekonał się Wydział krajowy, że jedna z wybitnie przedstawiających się przyczyn niedoborów w budżetach gminnych tkwi w nieodpowiadającym przepisom wymierzaniu przez władze skarbowe należności ekwiwalentowej, i podatku dochodowego. Sprawę podatku dochodowego czynimy przedmiotem osobnej odezwy równocześnie do Świątecznego c. k. Prezydium wystosowanej.

Nie chcąc przedmiotów różnych mieszać ze sobą, a pragnąc w ten sposób ułatwić Świątecznemu c. k. Prezydium jak najspieszniejsze załatwienie tej tak piekającej, i żadnej zwłoki nie cierpiącej sprawy; ograniczamy się obecnie do sprawy należności ekwiwalentowej

Wedle taryfy zmienionej ustawą z dnia 13. Grudnia 1862. l. 89. Dz. u. p. poz. tar. 106. B. C. obowiązane są gminy do płacenia ekwiwalentu od majątku za posiadanie go przez lat dziesięć, a to:

- a) od przedmiotów nieruchomości w stosunku 3% wartości przedmiotu;
- b) od ruchomości zaś w stosunku 1 1/2% wartości przedmiotu.

Otóż największa część gmin miejskich, uprawnioną jest prócz prawa propinacyi do pobierania opłaty od napojów spirytusowych i piwa w gminie wyrabianych lub do niej wprowadzanych, a w jej obrębie zużywanych. Jego Ces. Król. Mość rozstrzygnął Najwyższem postanowieniem z dnia 10. Grudnia 1831., że prawo propinacyi nie nadaje upoważnienia do pobierania jakichkolwiek opłat od napojów przez strony na własny użytek wprowadzanych w okręg propinacyjny, jako wynagrodzenia za ubytek dochodu propinacyjnego.

Na tej też podstawie i z mocy dekretu kancelaryi nadwornej z dnia 4. Czerwca 1840., l. 13,674/817 rozporządzono dekretem gubernialnym z dnia 16. Sierpnia 1845., l. 47,905, że opłaty w mowie będące nie-wypływają z tytułu prawa propinacyi, jednakowoż usprawiedliwić się dają

jako nakład czyli danina lub opłata gminna, i jako takie dalej pobierane być mogą. Dla tego też orzeczono, że te opłaty nie są wpływem prawa propinacyi ani też przedmiotem prawa prywatnego, lecz opłatą czyli podatkiem gminnym, gdyż kwestya, czyli i w jakiej wysokości te opłaty uiszczane być mają, jest wyłącznie skarbowo-politycznej, czyli właściwie administracyjnej natury. I obecnie obowiązująca ustawa gminna z dnia 12-go Sierpnia 1866. zalicza pobory tego rodzaju w §§. 77. i 81. nie do dochodów, lecz do prestacyi czyli opłat gminnych. Nie ulega zatem wątpliwości, że opłaty pobierane przez niektóre gminy od napojów spirytusowych i piwa w gminie wyrabianych lub do gminy wprowadzanych i w gminie zużywanych, nie należą do kategorii właściwych dochodów gminy, pobieranych od jój majątku, lecz do kategorii prestacyi gminnych, które od czasu do czasu na pewien przeciąg czasu uchwalanemi i w miarę istotnej potrzeby pobieranemi być mogą.

To zapatrywanie podziela także Trybunał administracyjny, który w orzeczeniu swem z dnia 16. Października 1877., l. 1,279. w sprawie propinacyi buczackiej uznał, że opłaty tego rodzaju należą do kategorii opłat, które stosownie do postanowienia §. 81. u. gm. tylko na podstawie ustawy krajowej zaprowadzone i pobierane być mogą. Ztąd też władze skarbowe nie mają podstawy do zaliczania przychodu tego rodzaju do kategorii dochodów, które gminy ciągną z majątku gminnego, a tem mniej do kapitalizowania tego dochodu, do uważania skapitalizowanej wartości tej opłaty za majątek gminy i do wymierzenia od niej jakoby od majątku gminy opłaty ekwiwalentowej.

Gminy wydzierzawiają wprawdzie zazwyczaj opłaty takie, w skutek czego wpływa dochód z opłat tego rodzaju do kasy gminnej jako czynsz dzierżawny. To nie zmienia jednak natury i cechy tej opłaty, i nie daje podstawy do poddawania kapitału odpowiadającego pobieranemu czynszowi dzierżawnemu ekwiwalentowi, równie jak czynsz dzierżawny pobierany przez niektóre gminy za wydzierżawienie dodatku do podatku konsumcyjnego, niebywa opodatkowany ekwiwalentem.

Za tem zapatrywaniem przemawia także analogia rozporządzenia Ministerstwa skarbu z dnia 3. września 1864. L. 22.253 co do wymiaru ekwiwalentu od majątku beneficjów, kościołów i zakładów kościelnych, iż dochód, który nie pochodzi od majątku w ścisłym tego słowa znaczeniu nie jest przedmiotem tej należności.

Wreszcie i władze skarbowe zdają się w zasadzie podzielać to zapatrywanie, nie wymierzając zazwyczaj tego ekwiwalentu gminom, które nie mają prawa propinacyi lecz pobierają tylko opłaty wyżej wymienione, n. p. Brodom, Brzeżanom, Buczaczowi.

W innych gminach natomiast, które mają prawo propinacyi, a zarazem upoważnione są do pobierania opłat tego rodzaju, zapoznawają władze skarbowe zazwyczaj, że opłaty te nie są wpływem prawa propinacyi, nie stanowią dochodu od majątku gminnego, lecz są prestacją z samej natury swojej od wszelkiego opodatkowania wolną. Władzom skarbowym podaje i owszem okoliczność, iż pobór opłat tych prawie bez wyjątku w gminach takich zarazem z właściwym propinacyi wydzierżawianiem bywa powód do przyjmowania całego czynszu dzierżawnego za dochód płynący z prawa propinacyi,

i do wymierzania od całego tego skapitalizowanego czynszu dzierżawnego ekwiwalentu według wyższej, bo 3% stopy, oznaczonej dla majątku nieruchomego, jakkolwiek nie ulega wątpliwości, że jak wyżej wykazano, opłaty te są prestacją, podatkiem gminnym, i jako takie nie dają dochodu, który jest wpływem majątku gminnego, więc też i skapitalizowany przychód z tych opłat nie może podlegać opłacie należności, jedynie od majątku uiszczaną być mającej.

Lecz i ten dochód, który gminy pobierają od prawa propinacyi (więc od majątku gminnego) bywa przez władze skarbowe nienależycie opodatkowany ekwiwalentem w stosunku 3% od skapitalizowanego dochodu tego, jakoby od majątku nieruchomego; prawo propinacyi bowiem nie jest nieruchomością i policza się wedle §. 298. ust. cyw. do rzeczy ruchomych, gdyż nie jest z koniecznością połączonym z posiadaniem rzeczy nieruchomej, wszak bywają wypadki, że gminy miejskie nieposiadające ani piędzi ziemi mają przywilejem szczególnym udzielone prawo propinacyi.

W przypadkach, w których zwierzchności gminne pilnie i ze znajomością rzeczy stały na straży praw i interesów gminy, i żądały, ażeby tylko dochód z właściwego prawa propinacyi brano za podstawę do wymiaru ekwiwalentu, uwzględniły wprawdzie władze skarbowe, lecz nie w mierze należytej, gdyż przy rozliczeniu ryczałtowego dochodu przyjmowały bardzo szczupłą część dochodu, jako przychód z opłaty gminnej, a prawie cały dochód policzały jako dochód z prawa propinacyi, zapoznając istotny stan rzeczy, to wymierzając ekwiwalent wedle 3% stosunku, zamiast stosunku 1½%.

Prawo propinacyi samo przez się nie jest czem innym jak tylko wyłącznym prawem wyrobu i wyszynku napojów propinacyjnych. Otóż prawie żadna gmina nie trudni się wyrobem takich napojów, ani też nie dzierżawia tego prawa. Również nie wykonują zazwyczaj ani gminy, ani nawet dzierżawcy osobiście, lub przez sługi i zastępców swoich propinacyjnego prawa wyszynku, lecz zezwalają szynkować osobnym przemysłowcom, szynkarzom tym przemysłem trudniącym się, i pobierają od nich jedynie pewną zazwyczaj bardzo niską opłatę, która jako opłata uiszczona za nadawanie prawa propinacyjnego wyszynku, stanowi zazwyczaj i prawie bez wyjątku jedyny dochód, który gminy, a względnie ich dzierżawcy pobierają z prawa propinacyi. Ten dochód da się łatwo sprawdzić i ten tylko dochód może być uważanym za cały dochód z właściwego prawa propinacyi.

Główną część dochodu gmin i dzierżawców gminnego prawa propinacyi jakoteż poboru powyższych opłat, stanowią opłaty od napojów w gminie wyrabianych, lub do gminy sprowadzanych, albo też zysk na hurtowej sprzedaży napojów z magazynu bądź to gminnego bądź dzierżawcy, zład szynkarze pobierają je dla uwolnienia się od uiszczenia opłat przy wprowadzeniu napojów.

Nakoniec nie może Wydział krajowy pominąć i tej nader ważnej okoliczności, że rekursa zwierzchności gminnych przeciw nieprawidłowym wymiarom należności ekwiwalentowej latami rozstrzygane nie bywają, a tymczasem najczęściej gmina środkami egzekucyjnymi przymuszana bywa do uiszczenia jej w przesadzonej wysokości.

W nadziei że Światne c. k. Prezydium zechce uznać uwagi nasze powyżej przedstawione jako usprawiedliwione, i w obec tego, że obecnie zbliża

się peryod nowy wymierzenia ekwiwalentu na dalszych lat dziesięć, upraszamy Światne c. k. Prezydium wydać stosowne zarządzenia, ażeby:

1) zalegające jeszcze rekursa z upływającego peryodn lat dziesięciu, jak najspieszniej załatwionemi zostały;

2) zaś na najbliższy peryod lat dziesięciu:

- a) nie wymierzano w ogóle ekwiwalentu, jak tylko od właściwego majątku gminnego, względnie od skapitalizowanych właściwych dochodów gminnych, a nie od jakichkolwiek prestacyi, a w szczególności nie brano skapitalizowanego przychodu z opłat od napojów wyrabianych w gminie lub do gminy sprowadzanych i w gminie zużywanych za podstawę do wymierzenia ekwiwalentu;
- b) mianowicie w gminach, w których dochód z prawa propinacyi i powyższych opłat wydzierzawia się za czynszem dzierżawnym ryczałtowym, tylko dochód z wykonywania propinacyjnego prawa wyrobu, niemniej z wykonywania przez gminę we własnym zarządzie lub przez dzierżawcę prawa propinacyjnego wyszynku, — uareszcie z opłat za wykonywanie wyszynku przez szynkarzy uiszczanych gminie lub dzierżawcy prawa propinacyi, — przyjmowano jako dochód z prawa propinacyi i brano za podstawę do wymierzenia ekwiwalentu, całą resztę zaś powyższego przychodu, względnie czynszu dzierżawnego, jako przychód z opłat będących prestacyą czyli podatkiem gminnym, wcale nieuwzględniano i zupełnie pomijano przy wymiarze ekwiwalentu.

O zarządzeniach w tej mierze przez się wydanych zechce Światne c. k. Prezydium jak najspieszniej zawiadomić Wydział krajowy.

Odpis tej odezwy przesłał Wydział krajowy wszystkim Wydziałom powiatowym z wezwaniem pouczenia gmin swego powiatu, które uprawnione są do poboru opłat od napojów spirytusowych i piwa, ażeby przy podawaniu fasy do wymiaru należytości ekwiwalentowej ściśle stosowały się do zasad powyżej wyłuszczonej, a mianowicie, ażeby nie podawały do wymiaru ekwiwalentu przychodów, jakie pobierają z opłat jakiegokolwiek rodzaju, gdyż nie są one dochodem z majątku gminnego, lecz daniną, prestacyą, podatkiem na rzecz gminy uiszczanym, — w szczególności zaś gdyby dochód z prawa propinacyi i opłat od napojów w gminie wyrabianych, lub do gminy wprowadzanych, i w gminie zużywanych ryczałtowo wydzierżawionym był, aby tylko od właściwego majątku gminnego, względnie od skapitalizowanych właściwych dochodów gminnych podawały fasę, a nie od jakichkolwiek prestacyi, — a mianowicie, aby niebrano skapitalizowanego przychodu z opłat od napojów wyrabianych w gminie lub do gminy wprowadzanych i w gminie zużywanych za podstawę do wymierzenia ekwiwalentu.

Zabezpieczenie funduszu
ubogich.

W sprawie funduszków ubogich wydał Wydział krajowy do wszystkich
Wydziałów powiatowych następujący

Okólnik

Sprawa należytego zabezpieczenia funduszków ubogich w gminach, zasilanych karami pieniężnymi, nakładanymi przez c. k. Sądy powiatowe, c. k. Starostwa i same Zwierzchności gminne w myśl §. 60 ust. gm. była

przedmiotem wyczerpującej korespondencji pomiędzy Wydziałem krajowym, c. k. Namiestnictwem i c. k. Sądami wyższymi krajowymi we Lwowie i Krakowie.

Ostatecznie jednak orzekło c. k. Ministerstwo sprawiedliwości w porozumieniu z c. k. Ministerstwem spraw wewnętrznych reskryptem z d. 11go czerwca 1880. l. 8089, że do odbierania kar pieniężnych przypadających na podstawie ustawy karnej funduszowi ubogich dotyczącej gminy miejsca karygodnego czynu, uprawnieni są na podstawie ustawy gminnej dla Galicji jedynie naczelnicy gminy i to nawet i w tych miejscowościach, w których odrębne fundusze ubogich nie istnieją.

W skutek powyższego reskryptu ministeryalnego odniosło się c. k. Namiestnictwo do Wydziału krajowego odezwą z d. 6. lipca 1880. l. 32512. o udzielenie zdania, jakie zarządzenia wydać należy względem utrzymania w ewidencji wpływających kar pieniężnych w tych gminach, które nie posiadają specjalnego funduszu ubogich.

Alegat I.

Z załączonego odpisu odezwy wystosowanej do c. k. Namiestnictwa i c. k. wyższych Sądów krajowych, przekona się Wydział powiatowy najlepiej, w jaki sposób ewidencja nad funduszami ubogich powinna być według życzenia Wydziału krajowego urządzoną.

W dalszem wykonaniu powyższego nadzoru nad funduszami ubogich zarządza Wydział krajowy co następuje:

W każdym Wydziale powiatowym ma być założoną księga fundusów ubogich wszystkich gmin powiatu. — Ponieważ jednak fundusze poszczególnych gmin nie mogą być razem skomulowane — bo wtedy nie byłoby żadnego poglądu, przeto dla każdej gminy osobno należy pozostawić odpowiednią ilość stronnic, na których otrzymane zawiadomienie czy to c. k. starostwa, czy to c. k. Sądów o przesłanych gminie pieniądzach karnych, a być dokładnie wykontowane z powołaniem liczb przesyłającej władzy i liczb Wydziału powiatowego. — W ten sposób będzie można przy każdoczesnem skontrum kasy gminnej dokładnie się przekonać, czyli wszystkie nadesłane pieniądze karne są należycie w przychód dziennika funduszu ubogich zapisane, i czyli nie użyto je przypadkowo na inne cele nie mające ze sprawami ubogich nic wspólnego.

W końcu zarządzi bezzwłocznie Wydział powiatowy, ażeby we wszystkich gminach powiatu był — jeżeli dotychczas się to nie stało — osobny dziennik funduszu ubogich założony i nadal należycie prowadzony. — Do nowo założonego dziennika mają być wszystkie kary pieniężne dotychczas zebrane przeniesione, co skontrolować należy, a w miejscowościach gdzieby takowe niewłaściwie na inne cele użyto, mają być takowe bezzwłocznie z innych przychodów gminnych refundowane.

We Lwowie dnia 30. listopada 1880.

Departament II.

Referent: Członek Wydziału krajowego Dr. Józef Wereszczyński.

Ustawa o zaprzysięganiu świadków w dochodzeniu przestępstw propinacyjnych.

Odezwą z dnia 14 marca 1881 l. 2352/pr. Prezydium c. k. Namiestnictwa uwiadomiło Wydział krajowy, że Jego c. i k. Apostolska Mość raczył najwyższem postanowieniem z dnia 3 marca użyć najmiłościwiej najwyższej sankcyi uchwalonemu przez Wysoki Sejm projektowi ustawy, zmieniającej §. 34 ustawy z dnia 30 grudnia 1875 (Dz. ust. kr. nr. 55 z r. 1877) o zniesieniu prawa propinacyi.

Memoryał wystosowany do Najjaśniejszego Pana w sprawie uregulowania podatku gruntowego.

Na posiedzeniu z dnia 24 lipca 1880 Wysoki Sejm wypowiadając swoją opinię o potrzebie nadania innego kierunku reklaśowaniu gruntów, oraz poddania taryf klasowych ponownemu a ścisłemu zbadaniu, wydał następujące polecenie Wydziałowi krajowemu:

„Poleca się Wydziałowi krajowemu, aby w jak najkrótszym czasie złożył u stóp najwyższego Tronu prośbę, żeby w tej żywotnej dla kraju naszego sprawie słuszności zadość się stało.“

W skutek tego polecenia, Wydział krajowy wystosował 30 lipca 1880 l. 34.784 memoriał do Najjaśniejszego Pana, przedstawiający tak przebieg całej sprawy uregulowania podatku gruntowego z jego skutkami, zagrażającymi w wysokim stopniu interesom kraju, jak i zmiany, które na podstawie słuszności i sprawiedliwego rozkładu ciężaru podatkowego przez c. k. Rząd zaprowadzone być winny. Chcąc zarazem nadać tej sprawie pożądaną dla zamierzonego celu rozgłos w kołach poselskich Rady Państwa, Wydział krajowy zarządził wydrukowanie niemieckiego przekładu sprawozdania specjalnej komisji, na którem opierały się uchwały zesłoroczne Wysokiego Sejmu w sprawie podatku gruntowego.

Alegat II.

Rozpowszechnieniem wydrukowanego sprawozdania w kołach poselskich Rady Państwa zajął się ś. p. Kornel Krzeczunowicz.

Celem poparcia kroków, podjętych dla nadania sprawiedliwszego kierunku sprawie uregulowania podatku gruntowego w kraju naszym, oraz celem przedstawienia c. k. Rządowi, jak ogólnem jest zaniepokojenie ludności w kraju z powodu wyniku dotychczasowych prac około uregulowania podatku gruntowego Wydział krajowy odezwą z dnia 25 sierpnia 1880 l. 39.213 przesłał Prezydium c. k. Namiestnictwa celem przedłożenia c. k. Ministerstwu wszystkie petycyje w tej sprawie, które w liczbie kilkuset wpłynęły do Wysokiego Sejmu i w części już zostały załatwione uchwałą powziętą na posiedzeniu z dnia 24 lipca 1880, a w części jako niezadowolone w Izbie przekazane zostały Wydziałowi krajowemu do załatwienia wraz z innymi petycyjami.

Dzięki sprawiedliwości i łaskawości Najjaśniejszego Pana dla naszego kraju, kroki podjęte przez Wydział krajowy w myśl uchwały Wyso-

Allegat III.

kiego Sejmu uwieńczone zostały pomyślnym rezultatem. Odezwą bowiem z dnia 17 października 1880 l. 10.388/p. ./ Prezydum c. k. Namiestnictwa uwiadomiło Wydział krajowy, że Najjaśniejszy Pan raczył najwyższem postanowieniem z dnia 7. października 1880 upoważnić pana Ministra Skarbu, aby przedstawienie Wydziału krajowego w sprawie regulacji podatku gruntowego polecił centralnej komisji do uwzględnienia. P. Minister skarbu spełnił otrzymane najwyższe polecenie, w skutek czego przedstawienie Wydziału krajowego dostawszy się do komisji centralnej dla uregulowania podatku gruntowego umożliwiło powołanym do rozstrzygania kwestyi organom naprawienie złego i uchylenie niesprawiedliwego przeciążenia Galicyi podatkiem gruntowym.

Seiągnięcie pożyczki na zasiewy.

Na posiedzeniu z dnia 17 lipca 1880. Wysoki Sejm powziął następującą uchwałę:

I. Przedsięwzięte przez Wydział krajowy kroki celem uzyskania ze Skarbu Państwa zaliczki w sumie 500.000 zł. na udzielanie bezprocentowych pożyczek na zasiewy ludności wiejskiej — za poręką gmin — przyjmuje Sejm do potwierdzającej wiadomości.

II. Do budżetu na rok 1880 wstawia się w dział wydatków sumę 500.000 złr. zwrócić się mającą w roku bieżącym skarbowi Państwa w myśl ustawy Państwowej z dnia 26 lutego 1880, tudzież wstawia się w dział dochodów sumę 500.000 zł., która ma wpłynąć do kasy krajowej tytułem zwrotu pożyczek bezprocentowych, udzielonych ludności wiejskiej na zasiewy za solidarną poręką gmin.

O tej uchwale zawiadomił Wydział krajowy Prezydum c. k. Namiestnictwa odezwą z dnia 22. września 1880 l. 38.580, a zarazem zwrócił uwagę c. k. Rządu na potrzebę odpowiedniego pouczenia i wezwania c. k. Starostów, aby w swoim czasie do zalegających dłużników zastosowali ściśle środki przyznanej ustawą państwową z dnia 26 lutego b. r. pożyczce tej egzekucyi politycznej. Równocześnie odpowiedział Wydział krajowy kilku Wydziałom powiatowym, że wniesione przez nie prósy o rozłożenie gminom zwrotu pożyczki na raty nie może być dozwolone, gdyż wniosek Wydziału krajowego tej treści został powyższą uchwałą Wysokiego Sejmu uchylony.

Powyższemu wezwaniu o pouczenie c. k. Starostów uczyniło zadość c. k. Prezydum Namiestnictwa okólnikiem swoim z dnia 17 października 1880 l. 10.352/pr. ./, który Wydział krajowy podał w odpisie do wiadomości Wydziałów powiatowych.

Allegat IV.

W skutek tego okólnika i w miarę zbliżania się terminu zwrotu pożyczek na zasiewy (31 grudnia 1880) coraz liczniej wpływać zaczęły prósy gmin i powiatów całych o przedłużenie terminu lub o przyznanie pewnych ulg przynajmniej dłużnikom znajdującym się w wyjątkowem położeniu. W załatwieniu tych podań, Wydział krajowy opierając się na sprawozdaniu komisji do uchwały Wysokiego Sejmu z dnia 17 lipca, które bynajmniej nie wykluczało możności uwzględnienia wyjątkowych prósb o przedłużenie terminu, a nadto wychodząc z założenia, że bezwzględne zastosowanie rygoru egzekucyjnego do zalegających z pożyczką włościan w niejednym wypadku przeciągnęłoby za sobą ich ruinę majątkową, a tem samem sparaliżowanie celu, który wytknięto pożyczce na zasiewy — wystosował do Prezydum c. k. Namiestnictwa dnia 21. grudnia 1880 l. 52.017 odezwę ./ wskazującą wa-

Allegat V.

runki, pod jakimi w pewnych wyjątkowych wypadkach przyznana być może chwilowa ulga włościanom zalegającym ze spłatą długu.

Na rachunek pożyczek udzielonych w kwocie 497.537 zł. 72 ct. wpłynęło po koniec czerwca 1881 tytułem zwrotu razem 402.532 zł. 33 ct. Pozostała jeszcze w zaległości kwota znaczna 95.005 zł. 39 ct., ale nie tak wysoka, jak się Wydział krajowy obawiał na początku zeszłorocznych zbiorów, gdy niepomyślnie wiadomości nadchodzące z różnych stron kraju skłoniły go do postawienia wniosku, aby Wysoki Sejm zezwolił na zwrot pożyczek w trzech ratach rocznych. W chwili zamknięcia sprawozdania Wydział krajowy ma uzasadniony powód do przypuszczenia, że zbiór tegoroczny pozwoli ludności włościańskiej, obdzielonej pożyczką na zasiewy, uiścić się z reszty długu w obec funduszu krajowego.

O zwrocie 500.000 zł. skarbowi państwa w myśl ustawy państwowej z dnia 26 lutego 1880 zdaje Wydział krajowy sprawę w ustępie o pożyczce 600.000 zł. na hipotekę gmachu sejmowego dozwolonej.

Pożyczka krajowa w kwocie 600.000 zł. na hipotekę gmachu sejmowego.

Na posiedzeniu z dnia 20 lipca 1880 Wysoki Sejm, załatwiając sprawozdania komisji budżetowej o pokryciu niedoborów funduszu krajowego i uposażenia funduszu budowy gmachu sejmowego, powziął uchwałę upoważniającą Wydział krajowy do zaciągnięcia na skrypt dłużny pożyczki aż do wysokości 600.000 zł. w przeciągu najdłużej lat 30 ratami umorzyć się mającej i zapisania bezpieczeństwa tej pożyczki na hipotekę gmachu sejmowego.

Ponieważ według §. 20 statutu krajowego uchwała sejmowa stale obciążająca majątek kraju, potrzebuje do wykonania sankcyi najwyższej, przeto Wydział krajowy wystosował 18 sierpnia 1880 L. 36.541 przedstawienie w tej mierze do Najjaśniejszego Pana. Według odezwy Prezydium e. k. Namiestnictwa z dnia 26 listopada 1880 Najjaśniejszy Pan raczył najlaskawiej sankcyonować 14 listopada 1880 uchwałę Wysokiego Sejmu z 20 lipca 1880.

Allegat VI.

W przypuszczeniu, że sankcyja najwyższa nie zostanie odmówiona, Wydział krajowy zaraz po wystosowaniu przedstawienia do Tronu poczynił stosowne kroki, ażeby po nadejściu sankcyi korzystne zrealizowanie pożyczki krajowej było już zapewnione. W tym celu wezwane zostały do przedłożenia swoich ofert kasy oszczędności we Lwowie, Krakowie, Wiedniu i Pradze, a później przyjęto także pośrednictwo, które ofiarował adwokat krajowy we Lwowie Dr. F. Kratter celem ewentualnego zrealizowania pożyczki w austriackim zakładzie kredytowym ziemskim (Oesterreichische Boden-Creditanstalt). Usiłowania podjęte celem wciągnięcia także zagranicznych zakładów kredytowych do konkurencyi nie osiągnęły skutku pożądanego, gdyż chodziło tu o kwotę stosunkowo małą.

Porównawszy wszystkie oferty i otrzymawszy od gubernatora nowo założonego banku dla krajów koronnych (Länderbank), b. Marszałka krajowego JExc. Ludwika hr. Wodzickiego, zapewnienie, że instytucya ta ofiaruje krajowi ile możności jaknajkorzystniejsze warunki, Wydział krajowy upoważnił referenta sprawy Dr. Józefa Wereszczyńskiego do sfinalizowania interesu podczas obrad zwołanego do Wiednia na posiedzenie komitetu krajowego dla podniesienia przemysłu naftowego. Posiedzenie to odbyło się w pierwszych dniach grudnia 1880 i wtedy Dr. Józef Wereszczyński wywią-

się z poruczonego sobie zadania, mianowicie doprowadził do skutku układ z dyrekcją banku dla krajów koronnych pod następującymi warunkami: Bank zobowiązał się wypłacić Wydziałowi krajowemu 600.000 zł. w gotówce na skrypt dłużny przez Wydział krajowy podpisany bez intabulacji długu na gmachu sejmowym. Zwrot pożyczki nastąpić ma w 25 latach w półrocznych ratach po 12.000 zł. z doliczeniem 4 $\frac{1}{2}$ % od każdorazowej sumy dłużnej.

Dla wykazania, że umowa ta przedstawiała krajowi najkorzystniejsze warunki, przytaczamy wszystkie inne oferty, które wpłynęły do Wydziału krajowego.

1) Lwowska kasa oszczędności ofiarowała pożyczkę 600.000 zł. (z warunkiem zahipotekowania na gmachu sejmowym) na odsetki 5 $\frac{1}{2}$ % rocznie oprócz procentu, przypadającego na amortyzację kapitału stosownie do okresu, w którym pożyczka ma być spłaconą.

2) Pragska kasa oszczędności ofiarowała pożyczkę także z zastrzeżeniem hipoteki na 5% dodając, że w razie, gdyby z powodu uwolnienia nowego gmachu sejmowego od podatku wezwana została do opłacania podatku dochowego od odsetków, Wydział krajowy musiałby zwrócić kwotę opłaconego podatku wraz z dodatkami.

3) Wiedeński zakład kredytowy ziemski (Bodencreditanstalt) ofiarował pożyczkę hipoteczną w 50 latach zwrotną za opłatą 5 $\frac{1}{2}$ od sta tytułem odsetek łącznie z amortyzacją. Jako kurs zaliczenia (Zuzahlungseurs) zaproponował zakład pisemnie 95% a później w dodatkowych ustnych rokowaniach z Dr. J. Wereszezyńskim 96%.

Wiedeńska kasa oszczędności odmówiła udziału w konkurencji a krakowska kasa oszczędności przedstawiła przez swojego delegata ustnie warunki, które nie opiewały korzystniej od ofert powyższych.

Z zestawienia powyższych dat wypływa, że warunki postawione przez Dyrekcję banku dla krajów koronnych (Länderbank) były najkorzystniejsze i dlatego Wydział krajowy zatwierdził je 7 grudnia 1880 l. 44.920, wzywając Dyrekcję do przedłożenia skryptu dłużnego. Dnia 23 grudnia 1880 podpisał Wydział krajowy skrypt dłużny i. oraz oświadczenie, że w danym razie przyjdzie na fundusz krajowy podatek, któryby bankowi wymierzony został od odsetek pobranych. Przysyłając Dyrekcji podpisany dokument, upoważnił ją Wydział krajowy do złożenia w dniu 31 grudnia 1880 w wskazanej przez Ministerstwo skarbu wiedeńskiej kasie państwowej 500.000 zł. jako zwrot zaliczki udzielonej Galicyi ze skarbu państwa na bezprocentowe pożyczki na zasiewy dla ludności włościańskiej. Bank dla krajów koronnych uczynił zadość temu wezwaniu, a przypadającą Wydziałowi krajowemu resztę po strąceniu odsetków po dzień 1 lipca 1881 policzonych przysłał wprost do kasy krajowej.

W skutek użycia pożyczki tej głównie na zwroćenie skarbowi państwa w terminie oznaczonym ustawą państwa z d. 26 lutego 1880 zaliczki półmilionowej w r. 1880 otrzymanej, Wydział krajowy mógł dopiero w miesiąc później, gdy już wpłynęła do kasy krajowej większa połowa kwoty ludności włościańskiej na zasiewy pożyczonej, spełnić polecenie zawarte w ostatnim ustępie uchwały Wysokiego Sejmu z dnia 20 lipca 1880 t. j. wykupić z lwowskiej kasy oszczędności i zwrócić kasie funduszu indemnizacyjnego obligacje tegoż funduszu w imiennej wartości jednego miliona zł. pożyczone Wydziałowi krajo-

wemu przez c. k. Rząd na mocy najwyższego postanowienia z dnia 18 maja 1880.

Petycyę dłużników banku
włociańskiego.

Uchwałą z dnia 24 lipca 1880. Wysoki Sejm przekazał Wydziałowi krajowemu do załatwienia między innymi także petycyę włocian Sadržawy zawierającą zażalenie na postępowanie Stanisławowskiej filii banku włociańskiego, oraz petycyę włocian z Hodynia o wyjednanie ulg przy spłacie długów w banku włociańskim zaciągniętych. Ponieważ w sprawie tej Wydziałowi krajowemu nie służy żadna ingerencya, przeto obie petycyę przesłane zostały Prezydyum c. k. Namiestnictwa do dalszej czynności urzędowej z prośbą o zbadanie podniesionych w pierwszej petycyi zarzutów. Na odezwę tę nie otrzymał Wydział krajowy odpowiedzi do chwili zamknięcia tego sprawozdania.

Szkoła weterynaryi.

Na posiedzeniu z dnia 17 lipca 1880 Wysoki Sejm powziął następującą uchwałę:

„Poleca się Wydziałowi krajowemu, aby rokowania rozpoczęte z c. k. Rżadem na podstawie uchwały Sejmu z dnia 10 maja 1875. celem założenia przez c. k. Rząd szkoły weterynaryi i kucia koni we Lwowie, o ile możności przyspieszył, a na wypadek, gdyby te rokowania pożądany skutek odniosły upoważnia się Wydział krajowy do oddania c. k. Rżadowi do dyspozycyi niewyczerpanej z przeznaczonych pierwotnie funduszków na adaptacyę budynku szkoły weterynaryi i kucia koni kwoty 10.870 zł. 48½ ct.; jeżeliby z udzielonych Wydziałowi krajowemu w swoim czasie kosztorysów się okazało, że taka lub też wyższa kwota jest potrzebna na wymaganą adaptacyę budynku przeznaczonego na umieszczenie rzezonej szkoły“.

W wykonaniu tej uchwały Wydział krajowy podał jej brzmienie do wiadomości Prezydyum c. k. Namiestnictwa dnia 18 sierpnia 1880, l. 36.983 prosząc zarazem o wyjednanie jak najrychlejszej przychylniej decyzji c. k. Rżadu w tej sprawie.

Decyzya ta nastąpiła już, gdyż c. k. Prezydyum Namiestnictwa zawiadomiło Wydział krajowy odezwą z dnia 4 lipca r. b. l. 5860:

że Jego cesarska i królewska Apostolska Mość raczył najwyższem postanowieniem z dnia 27 grudnia 1880 najmiłościwiej przyzwolić na utworzenie we Lwowie szkoły weterynaryi i kucia koni w połączeniu ze szpitalem dla zwierząt i na systemizowanie etatu nauczycieli przy tym zakładzie w myśl porozumienia z gal. Reprezentacyą kraju i Magistratem król. stol. miasta Lwowa względem przyezynienia się do kosztów urządzenia i utrzymania tego zakładu, a to kosztem skarbu państwa wynoszącym na założenie 38.876 zł. w. a. a na utrzymanie roczną kwotą 16.138 zł. w. a.;

że dalej ustawą finansową z dnia 7 czerwca 1881 cała powyższa kwota na urządzenie, tudzież połowa rocznych kosztów utrzymania pomienionego zakładu przyzwoloną została, przeto otwarciu szkoły jeszcze w roku bieżącym nie stoi nic na przeszkodzie i będzie staraniem c. k. Rżadu, aby takowa z październikiem r. b. została otwartą;

że wreszcie koszta adaptacyi i urządzenia realności przeznaczonej na szkołę weterynaryi wynosić będą 51.746 zł. w. a., na których pokrycie służyć ma, obok ustawą finansową przyzwolonej kwoty 38.876 zł. w. a., wyzna-

czona na ten cel przez Wysoki Sejm kwota 10.870 zł., niemniej ofiarowana przez Radę król. stoł. miasta Lwowa kwota 2000 zł.

W skutek odezwy powyższej, do której c. k. Prezydium Namiestnictwa dołączyło plan nauk oraz etat osób i plac utworzyć się mającego zakładu, zarządził Wydział krajowy rozporządzeniem z dnia 9 lipca 1881, l. 32.674 przelanie kwoty 10.870 zł. 48 $\frac{1}{2}$ ct. do c. k. głównej kasy krajowej na rzecz szkoły weterynaryi, a z dniem 1 sierpnia 1881 oddał realność na Rurach pod l. 466 $\frac{4}{4}$ w posiadanie c. k. Rządu.

Zarząd realności przeznaczonej dla szkoły weterynaryi odbywał się zwykłym trybem, a jego rezultaty wykazują preliminarz i zamknięcie rachunku funduszu szkoły weterynaryi.

W przedmiotowym związku ze sprawą założenia szkoły weterynaryi we Lwowie zostaje podniesiona przez c. k. Ministerstwo rolnictwa kwestya racjonalnego wykształcenia większej liczby kowali do kucia koni, celem staranniejszego pielęgnowania kopyt końskich. W sprawie tej odniosło się c. k. Namiestnictwo do Wydziału krajowego odezwą z dnia 22 grudnia 1880 l. 66.270. /.

Allegat VIII.

Na odezwę tę odpowiedział Wydział krajowy dnia 28 stycznia 1881 l. 129 przedstawieniem powodów, dla których podniesiona przez c. k. Ministerstwo rolnictwa kwestya racjonalnego wykształcenia większej liczby kowali do kucia koni co do Galicyi nie wymaga na razie dalszego rozpatrywania. /.

Allegat IX.

Bióro melioracyjne.

Na posiedzeniu z dnia 13 lipca 1880 uchwalił Wysoki Sejm co następuje:

- 1) „Petycyę filii Towarzystwa rolniczo-gospodarczego w Tarnowie „o ustanowienie tamże ekspozytury biura melioracyjnego udziela się Wydziałowi krajowemu do załatwienia.
- 2) „Otwiera się Wydziałowi krajowemu w tym celu kredyt do „wysokości 200 zł. w. a. na rok 1881.“

W myśl uchwały powyższej polecił Wydział krajowy rozporządzeniem z dnia 22 września 1880 l. 36.153 p. Tadeuszowi Sikorskiemu, inżynierowi pomocnikowi biura melioracyjnego, ażeby od 1 stycznia 1881 osiadł w Tarnowie, jako eksponowany tamże urzędnik biura melioracyjnego. Jednocześnie podał Wydział krajowy za pośrednictwem dzienników do wiadomości publicznej, że od 1 stycznia 1881 utworzoną będzie w Tarnowie ekspozytura Biura melioracyjnego.

W składzie Biura melioracyjnego zaszyły w ciągu peryodu objętego niniejszem sprawozdaniem następujące zmiany:

- 1) Dekretem z dnia 28 września 1880 l. 40.881 zwolniono p. Józefa Jankowskiego, inżyniera Biura melioracyjnego, na dłuższy czas od czynności w Biurze z powodu zajęcia jego przy regulacyi Dniestru.
- 2) Tymże dekretem powołano p. Jana Emila Blautha, jednego z trzech stypendystów Wydziału krajowego, którzy poprzednio odbyli podróż naukową za granicę, na inżyniera pomocnika w Biurze melioracyjnym z płacą dzienną w kwocie 2 zł. w. a.
- 3) P. Andrzej Kędzior, inżynier pomocnik Biura melioracyjnego, odbył w ciągu lata roku 1880 z przyzwoleniem Wydziału krajowego za stypendyum z c. k. Skarbu państwa dwumiesięczną wycieczkę naukową zagranicę.

4) P. Ferdynandowi Hillbrichtowi, inżynierowi pomocnikowi Biura melioracyjnego, dozwolił Wydział krajowy udać się na czas od 1 października 1880 do końca kwietnia 1881 na Akademię w Poppelsdorf, w celu dalszych studyów fachowych, pozostawiając mu na ten przeciąg czasu tytułem zasiłku płacę, którą pobierał poprzednio jako inżynier pomocnik.

Nakoniec wypada nadmienić, że rozporządzeniem z dnia 10 lutego 1880 l. 6183 zaprowadzono małą zmianę w § 6. instrukcyi dla Biura melioracyjnego z dnia 20 grudnia 1878 l. 57.740, oraz, że Wydział krajowy wy stosował do c. k. Ministerstwa rolnictwa załączone $\frac{1}{2}$. podanie z dnia 18 maja 1880 l. 12.943 w celu uzyskania subwenycyi ze Skarbu państwa na utrzymanie Biura melioracyjnego.

Allegat X.

Czynność biura melioracyjnego.

Czynność biura melioracyjnego za czas od 1 stycznia 1880 do 31 grudnia 1880 była następująca:

A. W ciągu roku 1880 zgłosiły się następujące strony do biura melioracyjnego:

1. P. A. Gniewosz z Bezka.
2. P. L. Grotowski z Jaémierza.
3. P. W. Fedorowicz z Okna.
4. Kancelarya centralna J. Excel. hr. Siemieńskiego - Lewickiego, Pawłosiów.
5. P. W. Jounga z Surmaczówki.
6. Zarząd dóbr K. Skrzyńskiego z Podsadek.
7. Rada powiatowa z Dąbrowej.
8. P. Z. Jounga z Zapałowa.
9. P. W. Madejski z Rolowa.
10. W. ks. Masikiewicz z Dynisk.
11. P. W. Gotlieb z Dołhomościsk.
12. Zarząd dóbr J. E. Hr. W. Dzieduszyckiego z Zarzecza.
13. Pełnomocnik właścicieli dóbr Medynice.
14. P. H. Rodakowski z Bortnik.
15. P. J. Trzeciak z Rakowca.
16. Spółka wodna dla regulacyi górnej Żabnicy w powiecie Tarnowskim.
17. Zarząd dóbr ks. de Ligne z Toporowa.
18. P. L. Dolański z Rakowej.
19. Zarząd folwarku w Dublanach.
20. Zarząd dóbr Hr. W. Baworowskiego z Bohatkowiec.
21. P. br. Czechowicz z Glinnej.
22. P. Dr. J. Wernicki z Lachowiec.

Stosownie do nadchodzących zgłoszeń zbadano na miejscu życzenia stron interesowanych lub też załatwiono sprawy wchodzące w zakres ustawy wodnej z dnia 14 marca 1873 we wszystkich powyżej wymienionych miejscowościach z wyjątkiem *ad* 4, 5, 9 i 10, gdzie z powodów niezależnych od bióra nie nastąpiło bliższe porozumienie co do wyjazdu inżyniera.

B. W roku 1880 uskuteczniło następujące zdjecia niwelacyjne:

1. W Berku u p. Gniewosza:
  - a) 55 morgów roli do drenowania;
  - b) 120 mor. łąk dla osuszenia i częściowego nawodnienia;

- c) 6.500 met. bieżących głównych kanałów dla uregulowania odpływu wód.
2. W Jaćmierzu u p. Grotowskiego:
- 15 morg. łąk dla nawodnienia;
  - 8 morg. roli dla drenowania,
  - 2000 met. bieżących głównych rowów dla uregulowania odpływu wód.
3. W powiecie Dąbrowskim dla mającej się tam zawiązać spółki wodnej:
- 5000 met. bieżących dzikich wód w granicach między Wisłą, Dunajcem i Żabnicą dla osuszenia 15000 morgów,
  - 8500 met. bieżących głównego kanału dla uregulowania odpływu wód.
4. W Podsadkach u p. Skrzyńskiego:
- 28 mor. łąk dla osuszenia.
5. W Dołhomościskach u p. Gotlieba:
- 51 mor. łąk dla osuszenia;
  - 3500 met. bieżących głównego potoku dla uregulowania odpływu wód.
6. W powiecie Tarnowskim dla spółki wodnej Żabnickiej:
- 2600 mor. roli i łąk dla osuszenia;
  - 14500 met. bieżących rzeki Żabnicy, i
  - 5000 bocznych dopływów tej rzeki dla uregulowania odpływu wód z przestrzeni blisko 10000 mor.
7. W Dublanach dla Wydziału krajowego:
- 500 met. bieżących głównego drenu i kanału odpływowego dla osuszenia domów profesorskich;
  - 220 mor. roli dla drenowania.
8. W Czudowicach i Cząstkowicach u J. E. hr. W. Dzieduszyckiego:
- 68 mrg. łąk dla nawodnienia;
  - 3500 met. bieżących rzeczki Bielezy dla uregulowania odpływu wód;
9. W Toporowie u ks. de Ligne:
- 50 mor. stawiska dla osuszenia i nawodnienia;
  - 1000 met. bieżących rzeczki dla uregulowania odpływu wód.
10. W Czarnokońcach u p. E. Wolańskiego:
- 25 mor. stawiska dla osuszenia i nawodnienia;
  - 1000 met. bieżących dla przeprowadzenia dwóch młynówek.
- Zniwelowano więc w r. 1880:
- 283 morgów roli dla drenowania,
 278 „ łąk dla nawodnienia,
 2679 „ roli i łąk dla osuszenia,
 razem 3240 morgów i 51 kilometrów rzeczek, potoków i kanałów dla uregulowania odpływów wód.

C. Szczegółowe plany wraz z opisami technicznymi i kosztorysami wypracowano w biurze melioracyjnem po koniec roku 1880:

1. Dla p. A. Gniewosza w Besku:

- Plan osuszenia i nawodnienia 114 mor. łąk

- b) Plan osuszenia i nawodniania 96 mor. łąk.
- c) Plan drenowania 15 mor. roli.
- 2. Dla p. L. Grotowskiego w Jaćmierzu:
  - a) Plan nawodniania 15 mor. łąk.
  - b) plan drenowania 8 mor. roli.
- 3. Dla p. W. Fedorowicza w Oknie:
  - a) Plan nawodnienia 16 mor. łąk.
- 4. Dla p. Kriegera w Czerlanach:
  - a) Plan drenowania 152 mor. roli,
  - b) plan drenowania 4 mor. ogrodu.
- 5. Dla p. T. Kielanowskiego w Strutynie:
  - a) Plan nawodniania 51 mor. łąk.
- 6. Dla p. K. Hubickiego w Nakwaszy:
  - a) Plan osuszenia i nawodnienia 71 mor. łąk.
- 7. Dla spółki wodnej Żabnickiej w powiecie Tarnowskim:
  - a) Plan regulacji rzeki Żabnicy i osuszenia 2600 mor. roli i łąk.
- 8. Dla p. E. Wolanskiego w Czarnokońcach:
  - a) Plan młynówki.
- 9. Dla Wydziału krajowego — Dublany.
  - a) Plan osuszenia domów profesorskich.
- 10. Dla p. K. Skrzyńskiego w Podsadkach:
  - a) osuszenie 28 mor. łąk, roboty regulacyjne zostały wyznaczone i wypalikowane na miejscu.

Razem więc wypracowano w 1880 r. plany:

Dla drenowania 179 morg. roli
 „ nawodnienia 353 „ łąk
 „ osuszenia 2628 „ roli i łąk

Ogółem dla melioracji 3160 morgów.

Oprócz powyżej wykazanych prac załatwione zostały przez biuro melioracyjne następujące ważniejsze czynności.

I. Wypracowano program regulacji wszystkich rzek krajowych.

II. Wypracowano statut dla spółki wodnej dla regulacji rzeki Wisłoka w powiatach Sanockim i Brzozowskim.

III. Interweniowano wskutek polecenia Wydziału krajowego:

a) W sprawie regulacji Sanu pomiędzy Przemyślem a Składem solnym;

b) w sprawie regulacji górnego Dniestru.

IV. Interweniowano na żądanie stron interesowanych w sprawach wodnych:

a) W Bortnikach w sprawie p. H. Rodakowskiego z koleją żelazną Lwowsko-Czerniowiecką;

b) W Wolicy w sprawie państwa Medynice z koleją żelazną Arcyks. Albrechta;

c) W Sosnowie w sprawie spółki wodnej Tudynieckiej;

d) W Toporowie w sprawie państwa Toporowskiego z państwem Kąteckiem.

D. Z zaprojektowanych w r. 1880 robót melioracyjnych przeprowadzono w całości lub w części:

1. Osuszenie i nawodnienie 210 morgów łąk w Besku.

2. Drenowanie 15 morgów rol.
3. Nawodnienie 15 „ łąk w. Jaćmierzu.
4. Drenowanie 8 „ roli.
5. Osuszenie 28 „ łąk w Podsadkach.
6. Nawodnianie 16 „ „ w Oknie.
7. Osuszenie 2600 „ roli i łąk w powiecie Tarnowskim dla spółki wodnej Żabnickiej.

8. Osuszenie domów profesorskich w Dublinach.

Razem więc przeprowadzono w r. 1880 za pośrednictwem biura melioracyjnego ulepszenia rolne na przestrzeni 2892 morgów.

Kredyt melioracyjny

Na posiedzeniu z dnia 19 lipca 1880 uchwalił Wysoki Sejm co następuje :

„Sejm królestwa Galicyi i Lodemeryi wraz z Wielkiem Księstwem Krakowskiem wzywa Wysoki c. k. Rząd, ażeby wyjednał w drodze ustawodawstwa państwowego wydanie postanowień, któreby z jednej strony utworzyły podstawę kredytu melioracyjnego dla pojedynczych właścicieli gruntu, z drugiej zaś oznaczyły warunki, pod któremi ów kredyt użytym być może. W postanowieniach tych mają znaleźć wyraz następujące zasady :

I.

Raty amortyzacyjne pożyczek, udzielonych pojedynczym właścicielom gruntów z funduszów krajowych, lub przez założony w tym celu zakład krajowy lub wreszcie przez inny zakład kredytowy na zysk nieobliczony, na osuszenie gruntów przez rowy i dreny, lub poprawę biegu wód niesplawnych, mają być podobnie jak prestacye do spółki wodnej (§. 23 ust. wod. państw. z 30 sierpnia 1869) uznane za ciężar gruntowy, mający aż do wysokości 3ch letnich zaległości pierwszeństwo przed innymi ciężarami rzeczowymi bezpośrednio po państwowych podatkach i publicznych należnościach, i będzie ściągany w razie zaległości drogą politycznej egzekucyi, a to pod następującymi warunkami:

1. pożyczka w ten sposób udzielona nie może w regule przekraczać 10cio-razowej sumy podatków bezpośrednich całego ciała hipotecznego, do którego meliorować się mające parcele należą.

Przy większych pożyczkach prawa wierzycieli hipotecznych, mają być zapewnione w sposób analogiczny jak w ustawie państw. z 6 lutego 1869 roku;

2. Rozpoznanie pożyteczności zamierzonych robót melioracyjnych nastąpi przez właściwe organa rządowe i autonomiczne;

3. Zaliczki wypłacane będą na roboty już wykonane w miarę ich postępu;

4. Ustawa krajowa a względnie statut zakładu kredytowego określi :

- a) przedwstępne czynności celem uzyskania promesy,
- b) sposób rozpoznania rozmiaru i pożytku zamierzonych robót melioracyjnych,
- c) termin rozpoczęcia i wykonania robót oraz nadzór nad tą czynnością,
- d) nadzór nad wykonaniami robotami, oraz przepisy, zmuszające do należytej ich konserwacyi.

- e) sposób wyłacania zaliczek na roboty wykonane w części lub w całości według szczegółowych postanowień,
- f) obliczenie całego na melioracyę wyłożonego kapitału, w który wchodzi wyplacone zaliczki, koszta finansowania kapitału, koszta podróży i diety inżynierów i innych organów oraz wszelkie inne koszta w tym celu poniesione wraz z procentami,
- g) sposób dostarczenia kapitału,
- h) ustanowienie stopy procentowej,
- i) wszelkie inne warunki, którym strony żądające pożyczki poddać się winny.

II.

Pożyczki w ten sposób zaciągnięte są niewypowiedzialne ze strony wierzyciela“.

Powołując się na rezolucyą powyższą, którą Bióro Wysokiego Sejmu przesłało było wprost c. k. Prezydyum Namiestnictwa, udał się Wydział krajowy odezwą z dnia 5 listopada 1880 l. 36.149 do tegoż Prezydyum z prośbą o zawiadomienie, jakie postanowienie c. k. Rząd powziął w skutek przywiezionej uchwały Wys. Sejmu. Na odezwę tę jednakże do chwili zamknięcia niniejszego sprawozdania Wydział krajowy odpowiedzi nie otrzymał.

Ogniotrwałe pokrycie dachow, wynalazku pana Cypryana Ciepanowskiego.

Na posiedzeniu z dnia 5 lipca 1880 uchwalił Wysoki Sejm w skutek petycyi p. Cypryana Ciepanowskiego, emerytowanego technika górniczego, co następuje:

„Petycyą p. Cypryana Ciepanowskiego, emerytowanego technika „górniczego, o rozpowszechnienie ogniotrwałego pokrycia budynków i o wyznaczenie kwoty 700 złr. do 800 zł. w. a. na pokrycie kosztów podróży „petenta do wykonania robót z tą czynnością złączonych, niemniej do sprawienia i przewozu przyrządów do tego potrzebnych, odstępuje się Wydziałowi krajowemu do zbadania pożyteczności tego wynalazku, a względnie „sposobu rozpowszechnienia tegoż“.

Podług dołączonych do petycyi orzeczeń komisji sędziów na lwowskiej wystawie rolniczo-przemysłowej z roku 1877 oraz Departamentu technicznego dla budowli lądowych przy c. k. Ministerstwie spraw wewnętrznych, wynalazek p. Ciepanowskiego uznanym został za potrzebujący wydoskonalenia. Ażeby przeto ocenić, czy wynalazek ten zasługuje na rozpowszechnienie, wypadło zdaniem Wydziału krajowego przede wszystkim zbadać, o ile po owych orzeczeniach powiodło się p. Ciepanowskiemu wynalazek rzeczony udoskonalic. Wskutek tego oznajmiono rozporządzeniem z dnia 8 października 1880 L. 30715 p. Ciepanowskiemu, że jeżeliby chciał wynalazek swój poddać nowej próbie, to Wydział krajowy gotów jest zezwolić na urządzenie takiej próby w Dublanach wobec znawców, którychby do oceny powołał. Kiedy zaś p. Ciepanowski pismem z dnia 24 października 1880 zgodził się na urządzenie próby, zaprosił Wydział krajowy pismem z dnia 5 listopada 1880 l. 48611 pp. Juliusza Hochbergera, dyrektora urzędu budowniczego król. stoł. miasta Lwowa, i Juliana Zachariewicza, c. k. profesora szkoły politechnicznej, do objawienia zdania, czyby wynalazku p. Ciepanowskiego nie należało poddać nowej próbie, a w danym razie, w jaki

sposób próbę tę przeprowadzić wypada i z jakim kosztem takowa będzie połączoną. Na zaproszenie powyższe do chwili zamknięcia niniejszego sprawozdania odpowiedź nie nadeszła.

Petycja Adolfa Jaklicza
o stypendyum z funduszu
krajowego.

Na posiedzeniu z dnia 16 lipca 1880 uchwalił Wysoki Sejm odstąpić petycyę Adolfa Jaklicza, prow. geometry przy c. k. Komisji hipoteecznej w Rudkach o stypendyum w celu wykształcenia się na inżyniera kultury, Wydziałowi krajowemu do załatwienia.

Mając na uwadze, że w ostatnim czasie fundusz krajowy poniósł znaczne ofiary na wykształcenie trzech techników na inżynierów kultury, że dalej na razie nie daje się czuć potrzeba przysporzenia krajowi więcej tego rodzaju inżynierów, że wreszcie p. Jaklicz nie posiada wyższych studyów technicznych, gdyż ukończył tylko instytut techniczny w Krakowie, postanowił Wydział krajowy załatwić petycyę jego odmownie i zawiadomił petenta o postanowieniu tem rozporządzeniem z dnia 7 września 1880 L. 36154.

Zasiłek dla szkoły prze-
mysłowej w Przemyślu.

Na posiedzeniu z dnia 13 lipca 1880 uchwalił Wysoki Sejm w załatwieniu petycji Filii Towarzystwa pedagogicznego w Przemyślu i zarządu głównego tegoż Towarzystwa, co następuje:

„1) Dla szkoły przemysłowej w Przemyślu, staraniem tamtejszego „oddziału Towarzystwa pedagogicznego założonej, przeznaczają się z funduszu „krajowego na rok szkolny 1880/81 zasiłek w kwocie 500 zł. w. a. płatny „z początkiem tegoż roku szkolnego.

„2) Na rok szkolny 1881/82 przeznaczają się dla tej szkoły takież „sam zasiłek w kwocie 500 zł. z początkiem roku szkolnego płatny, wszakże „pod warunkiem, że gmina miasta Przemyśla zobowiąże się do stałej sub- „wencji w kwocie przynajmniej 200 zł. w. a. rocznie.

„3) Zarząd szkoły będzie obowiązany przedkładać Wydziałowi „krajowemu półroczne sprawozdania o stanie szkoły i jej funduszów, i za- „wiadamić będzie Wydział krajowy o terminach popisów szkoły celem „wysłania delegata“.

Odpis uchwały powyższej udzielił Wydział krajowy rozporządzeniem z dnia 7 września 1880 L. 36157 zarządowi oddziału Towarzystwa pedagogicznego w Przemyślu, tudzież zarządowi głównemu tegoż Towarzystwa, asygnując jednocześnie pierwszemu z nich zasiłek na rok szkolny 1880/81 w kwocie 500 zł. w. a. z wezwaniem, ażeby się postarał o dopełnienie warunku, od którego w myśl uchwały Wysokiego Sejmu zawisła wypłata zasiłku przyznanego szkole przemysłowej w Przemyślu na rok szkolny 1881/82, oraz zastosował się ściśle do wymagań, objętych ustępem 3 tejże uchwały. Od tej pory zaś nie otrzymał Wydział krajowy w sprawie powyższej żadnej dalszej wiadomości.

Zasiłek dla stowarzyszenia
rękodzielników lwowskich
„Gwiazda“.

Na posiedzeniu z dnia 17 lipca 1880 uchwalił Wysoki Sejm w skutek petycji Stowarzyszenia rękodzielników lwowskich „Gwiazda“, co następuje:

„Poleca się Wydziałowi krajowemu, by Stowarzyszeniu „Gwiazda“ „udzielił jednorazową zapomogę w sumie 200 zł. w. a.“

Uchwałę powyższą podał Wydział krajowy rozporządzeniem z dnia 7 września 1880 L. 36151 do wiadomości Zarządu Stowarzyszenia „Gwiazda“

asygnując mu jednocześnie przyznany przez Wysoki Sejm jednorazowy zasilek w kwocie 200 zł. w. a.

Zasilek dla Towarzystwa rybackiego w Krakowie.

Na posiedzeniu z dnia 16 lipca 1880 uchwalił Wysoki Sejm, wskutek petycyi Towarzystwa rybackiego w Krakowie, popartej przez Sejmową komisję kultury krajowej, tytułem subweneyi dla tegoż Towarzystwa na 3 lata rocznie po 600 zł. w. a.

Treść uchwały powyższej podał Wydział krajowy rozporządzeniem z dnia 7 września 1880 L. 36155 do wiadomości Zarządu krajowego Towarzystwa rybackiego w Krakowie, asygnując mu jednocześnie zasilek w kwocie 600 zł. w. a., przypadający Towarzystwu na rok 1880. Zarazem oznajmił Wydział krajowy Zarządowi, że zaasygnuje mu zasilek na rok 1881, skoro zarząd zda mu sprawę z czynności Towarzystwa po koniec roku 1880.

Zasilek dla galicyjskiego Towarzystwa pszczelniczo-ogrodniczego we Lwowie.

Na posiedzeniu z dnia 22 lipca 1880 przyznał Wysoki Sejm w skutek petycyi zarządu centralnego galicyjskiego Towarzystwa pszczelniczo-ogrodniczego we Lwowie temuż Towarzystwu jednorazowy datek z funduszu krajowego w kwocie 300 zł. w. a. na rozpowszechnienie doborowych nasion i narzędzi.

W wykonaniu uchwały powyższej wypłacił Wydział krajowy Zarządowi centralnemu gal. Towarzystwa pszczelniczo-ogrodniczego przyznany zasilek rozporządzeniem z dnia 7 września 1880 L. 38448.

Zasiłki roczne dla Towarzystw rolniczych we Lwowie i Krakowie

Na posiedzeniu z dnia 8 lipca 1880 uchwalił Wysoki Sejm w załatwieniu petycyi Towarzystw rolniczych we Lwowie i Krakowie co następuje:
„Towarzystwo rolnicze krakowskie w Krakowie i Towarzystwo „galicyjskie gospodarskie zasilane będą z funduszków krajowych po zł. 3.000 „rocznie każde, a to począwszy od 1 lipca r. b.“

Uchwałę powyższą podał Wydział krajowy rozporządzeniem z dnia 7 września 1880, L. 36799 do wiadomości Komitetów c. k. gal. Towarzystwa gospodarskiego i c. k. Towarzystwa rolniczo-gospodarczego w Krakowie, a następnie wypłacił Towarzystwom tym po 1500 zł. w. a. tytułem zasiłku przypadającego im według uchwały Wysokiego Sejmu na rok 1880.

Stypendyum Eustachego Wierzbickiego

Na posiedzeniu z dnia 16 lipca 1880 przyznał Wysoki Sejm wskutek petycyi Eustachego Wierzbickiego ze Lwowa temuż petentowi jednorazową subweneyę w kwocie 500 zł. a. w. na wykształcenie się w piwowarstwie i gorzelnictwie w Czechach.

Na ustne żądanie przedłożył następnie p. Wierzbicki Wydziałowi krajowemu plan zamierzonej podróży naukowej, który pismem z dnia 7 września 1880 l. 36.412 przesłany został p. Dr. Piotrowi Grossowi do zaopiniowania.

Po nadejściu zaś relacji p. Dr. Grossa ustanowił Wydział krajowy rozp. z dnia 4 stycznia 1880 l. 500 ostatecznie plan podróży i wypłacił jednocześnie p. Wierzbickiemu kwotę 300 zł. w. a. na rachunek przyznanego mu zasiłku.

Uchwały Wys. Sejmu krajowego w sprawach górniczych

Na posiedzeniu swem z dnia 17 lipca 1880 powziął Wysoki Sejm nad sprawozdaniem komisji górniczej następującą uchwałę:

1° „Sejm wzywa c. k. Rząd, aby za przykładem Ameryki i Rosyi „postarał się w drodze ustawodawczej, o uwolnienie gal. przemysłu naftowego „od podatków na lat 10.

2° „Wydział krajowy ma wziąć w opiekę komunikację w okolicach przemysłu naftowego i udzielać będzie subwencji na drogi powiatowe „lub gminne tych okolic, w miarę uznanej potrzeby i możliwości.

3° „Sejm wzywa Wydział krajowy, aby się wstawił do Prezydyów „Sądów krajowych wyższych we Lwowie i w Krakowie, aby przyspieszyły „zaprowadzenie hipotek włościańskich w okolicach przemysłu naftowego, „i kopalń wosku ziemnego,

i na tem samem posiedzeniu przeznaczył:

a) „na badanie głębszych pokładów ziemi (przez lat „pięć od r. 1881 z wolnością nżycia w jednym lub drugim „roku tego pięciolecia większej sumy jak 10.000 zł. a. w.)	10.000 zł. a. w.
b) „na badanie geologo-górnice kraju do roz- „porządzenia Wydziału krajowego	3.000 „ „
c) „na także badania dodatkowy zasiłek dla ko- „misyi fizyograficznej w Krakowie	500 „ „
d) „na nagrody, i to przeważnie za najlepiej opr- „cowane dzieło lub podręcznik, o wyrobie i użytkowaniu „wszelkich pobocznych produktów, otrzymywanych przy wy- „robie nafty, i na subwencye lub stypendya dla chemików, „dla dokładnego poznania i wystudowania sposobów wyrobu „i użytkowania produktów pobocznych, otrzymywanych przy „wyrobie nafty“	3.000 „ „

Stosując się do uchwały Wysokiego Sejmu z dnia 18 października 1878 zasięgał Wydział krajowy co do użycia tych funduszy zdania krajowej Rady górniczej i o swych czynnościach, tak jak i o czynnościach Rady górniczej zda sprawę Wysokiemu Sejmowi w odrębnem sprawozdaniu.

Przedstawi w niem Wydział krajowy szczegółowo studia, które poczynił o ciężarach, jakie z tytułu podatków ciążyą na przemyśle naftowym, oraz stan ważnej kwestyi zaprowadzenia hipotek włościańskich w okolicach, gdzie istnieją kopalnie naftowe lub wosku ziemnego.

Co zaś do uchwały Wysokiego Sejmu w przedmiocie wzięcia w opiekę komunikacyi w okolicach naftowych i tworzenia konkurencyi dobrowolnych do budowy i konserwacyi dróg, wiodących do kopalń, to została ona przekazaną dep. drogowemu do uwzględnienia przy udzielaniu subwencji na drogi gminne i powiatowe ze specyalnie na ten cel przeznaczonego funduszu, a to, co w tej mierze zarządzono, podaje departament drogowy w sprawozdaniu z swych czynności.

Stypendya górnicze.

W wykonaniu uchwał Wys. Sejmu wypłacono następnie zapomogi uczniom, poświęcającym się studjom górniczym i geologicznym.

1) P. Dr. Emilowi Dunikowskiemu, wolontaryuszowi c. k. geologicznego zakładu wiedeńskiego kwotę 600 zł. w. a. (sześćset zł. w. a.) w wykonaniu uchwały Wys. Sejmu z dnia 22 lipca b. r.

2) P. Karolowi Julianowi Milkowskiemu, uczniowi szkoły górniczej w Leoben kwotę 200 zł. a. w. w wykonaniu uchwały Wysokiego Sejmu z dnia 17 lipca b. r.

3) P. Wincentemu Gruszeckiemu, uczniowi szkoły górniczej w Leoben, kwotę 200 zł. a. w. odnośnie do uchwały Wys. Sejmu z dnia 16 lipca b. r. i nadesłanych następnie świadectw naukowych,

i 4) P. Tomaszowi Łobażewskiemu, także uczniowi tej szkoły, kwotę 200 zł. a. w. odnośnie do uchwały Wys. Sejmu z dnia 22 lipca b. r.

5) P. Kazimierzowi Gąsiorowskiemu zaś z funduszu dyspozycyjnego jednorazowy zasilek w kwocie 80 zł. w. a.

Komisya reklamacyjna
dla podatku gruntowego.

Alegat XI.

Alegat XII.

Alegat XIII.

Alegat XIV.

Ulgi w ściąganiu
podatków.

Reskryptem z dnia 5 stycznia 1881 l. 690 /. JExec. p. Minister skarbu, Dr. Julian Dunajewski zapytał Wydział krajowy o zdanie, w jaki sposób należałoby zorganizować w Galicyi komisye dla postępowania reklamacyjnego w sprawie wymiaru podatku gruntowego. Opierając się na zdaniu śp. posła Kornela Krzczunowicza Wydział krajowy w odpowiedzi swojej z dnia 11 stycznia 1881 l. 1602 /. oświadczyć się za ustanowieniem jednej z 18 członków złożonej, na trzy sekeye według dotychczasowych rejonów podzielonej komisji krajowej we Lwowie, któraby w komplecie rozstrzygała o ostatecznym rezultacie, ewentualnie zaś w razie ustanowienia jednej komisji i dwóch podkomisji krajowych, jak dotąd dla uregulowania podatku gruntowego, proponował Wydział krajowy oznaczenie wspólnej siedziby we Lwowie. Wskutek tego oświadczenia, Reprezentacye powiatowe zachodniej części kraju udały się do JExec. p. Ministra skarbu z przedstawieniami, ażeby ze względu na odrębne stosunki kultury gruntowej w zachodnich powiatach i na trudności połączone z częstemi podróżami członków komisji krajowej do Lwowa w razie zaprowadzenia jednej tylko komisji, ustanowioną została, jak dotąd dla regulacyi podatku gruntowego tak i w przyszłości dla postępowania reklamacyjnego, osobna podkomisya krajowa dla rejonu krakowskiego z siedzibą w Krakowie. JExec. p. minister skarbu, opierając się na tych przedstawieniach oraz na ustnie wyrażonej opinii osobistości, znających dokładnie stosunki krajowe, wyraził w reskrypcie z dnia 28 lutego b. r. l. 1469 /. gotowość do ustanowienia osobnej podkomisji krajowej w Krakowie dla rejonu krakowskiego, obok zgodnie z opinią Wydziału krajowego ustanowić się mającej jednej komisji krajowej we Lwowie dla rejonu Lwowskiego i Tarnopolskiego. W odpowiedzi swojej z dnia 7 marca b. r. l. 10600 /. Wydział krajowy oświadczył, że w zupełności podziela zapatrywanie JExec. p. Ministra skarbu.

Prezydyum c. k. Namiestnictwa podało 11 kwietnia 1880 l. 3552 do wiadomości Wydziału krajowego reskrypt c. k. Ministerstwa skarbu z 13 marca 1880 l. 7577 upoważniający c. k. krajową Dyrekeyę skarbu we Lwowie do przedłużenia właścicielom mniejszych posiadłości gruntowych w okolicach kłęską nieurodzaju nawiedzonych terminu spłaty podatku gruntowego do 1 listopada 1880 pod warunkiem, że następnie zaległość podatkowa zostanie uiszczona w czterech równych, bezpośrednio po sobie następujących ratach kwartalnych począwszy od dnia powyżej wskazanego. Co do ulg żądanych przy spłacie podatku przez właścicieli większych posiadłości c. k. Ministerstwo skarbu poleciło równocześnie c. k. krajowej Dyrekeyi skarbu we Lwowie, aby w speyalnych wypadkach postępować według wskazówek danych władzom skarbowym w r. 1876 reskryptem ministerjalnym z 19 lutego l. 4871.

Ankiety w sprawie podnie-
sienia chowu bydła w Ga-
licyi.

Alegat XV.

Za względu na nową ustawę o zarazie bydła, zamykającą granicę z dniem 1 stycznia 1882 dla przywozu bydła, uznał Wydział krajowy za właściwe zwołać ankietę, któraby obmyśliła środki do podniesienia chowu bydła w Galicyi. Do ankiety tej zaprosił pismem z dnia 25 lutego 1880 l. 8499 pp. ks. Adama Sapiehę, prezesa c. k. galicyjskiego Towarzystwa gospodarczego, Filipa Zaleskiego, c. k. wiceprezydenta Namiestnictwa, Dawida Abrahamowicza, Ludwika Szumańczowskiego i Kazimierza Pańkowskiego, profesora kraj. wyż. szkoły rolniczej w Dublinach. W tym składzie odbyła ankietę pod przewodnictwem JExc. Marszałka krajowego Ludwika hr. Wodzickiego i przy udziale członka Wydziału krajowego p. Dra Józefa Wereszczyńskiego posiedzenie dnia 26 lutego 1880. Na podstawie zaś wyniku jej obrad wystosował Wydział krajowy dnia 23 marca 1880 l. 9029 za pośrednictwem c. k. Prezydium Namiestnictwa załączony w. memoryał do c. k. Ministerstwa rolnictwa.

Ministerstwo to ze swej strony zarządziło później zwołanie Ankiety w tym samym celu, a Wydział krajowy, zaproszony do udziału w tej ankiecie odezwą c. k. Prezydium Namiestnictwa z dnia 17 kwietnia 1880 r. l. 3119, zamianował pismem z dnia 27 kwietnia 1880 l. 16982, delegatami do ankiety pp. ks. Adama Sapiehę, Dr. Józefa Wereszczyńskiego i Kazimierza Pańkowskiego.

Sól dla bydła.

Prezydium c. k. Namiestnictwa podało 11 kwietnia 1880 roku l. 3552/pr. do wiadomości Wydziału krajowego odpis reskryptu c. k. Ministerstwa skarbu do c. k. krajowej Dyrekcji skarbu we Lwowie z dnia 26 marca 1880 l. 4803, którym z zastrzeżeniem późniejszego najwyższego zatwierdzenia pozwolono gminom górskim głównie z chowu bydła żyjącym i posiadającym w granicach swojego terytorium źródła solne dotąd dla nich nieprzystępne, korzystać z takowych do końca października 1880 pod temi samemi warunkami, jakie z powodu pewnego zarządzenia wskazane zostały w r. 1876 reskrytem ministeryalnym z dnia 21 lutego l. 4852. Zarazem zastrzegło c. k. ministerstwo skarbu, że jak w roku 1876 tak i teraz mieszkańcy miast i miasteczek wykluczeni są od korzystania z tego ustępstwa, gdyż uczyniono je tylko dla gmin, rzeczywiście niedostatek cierpiących i głównie z chowu bydła żyjących. Po upływie powyżej wskazanego terminu źródła solne przystępne być mogą według dalszego postanowienia reskryptu tylko dla gmin, którym przyznano to już dawniej na podstawie reskryptu z 14 lipca 1863 l. 1679 albo przyzna się później specjalnem rozporządzeniem.

Późniejszym reskrytem z dnia 24 kwietnia 1880 l. 11422 c. k. Ministerstwo skarbu rozciągnęło powyższe ustępstwo także na te głównie z chowu bydła żyjące gminy górskie, w których obrębie nie znajdują się źródła solne, którym jednak z powodu skonstatowanego nieurodzaju dla utrzymania stanu bydła przyznać należy możliwość korzystania z źródeł w sąsiednich gminach położonych.

W przedmiotowym związku z tą sprawą zostają petycje, które wpłynęły podczas zeszłorocznej sesji Wysokiego Sejmu od 43 reprezentacyj powiatowych i gminnych, a dla braku czasu nie mogły się już dostać na porządek dzienny w pełnej izbie i w skutek tego uchwałą z dnia 24 lipca 1880 przekazane zostały Wydziałowi krajowemu do załatwienia. Petycje te nawet co do formy identycznie żądały trzech ustępstw, a mianowicie: 1) aby

e. k. Rząd zaprowadził na powrót w salinach galicyjskich wyrób i sprzedaż taniej soli bydłowej; 2) aby e. k. Rząd polecił warzelniom soli wschodniej części kraju sprzedawać odpadki soli czyli tak zwane „omoki“ po tej samej cenie, pod temi samemi warunkami i z zachowaniem tych samych ostrożności, jakie ustanowiono dla salin tyrolskich rozporządzeniem ministeryalnem z dnia 8 kwietnia 1876 l. 8189 i 3), aby e. k. Rząd zarządził w wschodnio-galicyjskich warzelniach soli obok fabrykacyi topek także wyrób i sprzedaż soli miękkiej na wagę. Ponieważ wszystkie te żądania skierowane są do e. k. Rządu i tylko przez e. k. Rząd merytorycznie mogą być załatwione, przeto Wydział krajowy odezwą z dnia 21 stycznia b. r. l. 30.376 przysłał wszystkie niezadowolone w Wysokim Sejmie petycyje Prezydium e. k. Namiestnictwa zwracając ze swojej strony uwagę e. k. Rządu na te okoliczności, że sprawa soli w obec ogólnego zubożenia ludności wiejskiej ma ważne znaczenie, że Ministerstwo skarbu już w roku 1877 reskrytem z dnia 15 marca l. 6374 wskazało e. k. krajowej Dyrekcji skarbu we Lwowie warunki, pod jakimi omoki mogłyby być oddane gospodarzom wiejskim do użytku, że wreszcie Rada państwa uznając nadzwyczajną doniosłość krajowej hodowli bydła wobec bliskiego zamknięcia granicy dla przypadku bydła stepowego, na przedostatniej sesyi swojej osobną rezolucyą wezwała e. k. Rząd do fabrykacyi i sprzedaży soli dla bydła.

Chów koni.

Uzupełniając wzmiankę o ankiecie w sprawie chowu koni, zamieszczoną w poprzednim sprawozdaniu z czynności Wydziału krajowego (str. 26), nadmieniam Wydział krajowy, że e. k. Prezydium Namiestnictwa przesłało mu odezwą z d. 3 sierpnia 1880 l. 6444 jako wynik obrad ankiety powyższej projekt statutu komitetu dla spraw chowu koni w Galicyi, zaś Wydział krajowy zawiadomił e. k. Prezydium Namiestnictwa odezwą z dnia 24 września 1880 l. 35.989, że z projektem tym w zupełności się zgadza.

W sprawie chowu koni działał Wydział krajowy w ciągu peryodu objętego niniejszem sprawozdaniem jeszcze i w ten sposób, że udawał się kilkakrotnie do władz rządowych, ażeby wyjednać utworzenie nowych lub odpowiedniejsze umieszczenie istniejących już w kraju stacyi ogierów rządowych.

Pomiędzy innemi poparł podanie Wydziału powiatowego w Turce o utworzenie tamże stacyi ogierów, podanie oddziału Czarnohorskiego Towarzystwa Tatrzńskiego o zsyłanie na wiosnę ogierów do Kosowa i Żabiego dla podniesienia chowu koni huculskich, podanie Wydziału powiatowego w Nisku w sprawie zawieszzonego przeniesienia stacyi ogierów ze Steinau do Łańcuta i t. d.

Zalesienie wycm piaszczy-
stych w powiatach Niskim
i Tarnobrzeskim, tudzież
w powiecie Jarosławskim.

Podług sprawozdań e. k. komisarza lasowego p. Emila Hołowiec, które e. k. Namiestnictwo we Lwowie udzieliło Wydziałowi krajowemu odezwami z dnia 27 listopada 1879 l. 59.392 i z dnia 30 grudnia 1880 l. 66.565, wykonano w powiatach Niskim i Tarnobrzeskim ze skutkiem zadawalniającym następujące roboty:

Uprawa wstępna:		Kultura właściwa:	
w roku 1879	59.6 hekt.		90.9 hekt.
„ 1880	101.5 „		168.5 „
razem	161.1 hekt.		259.4 hekt.

Po otrzymaniu sprawozdania p. Hołowkiewicza z r. 1880, zaasygnował Wydział krajowy rozporządzeniem z dnia 28 stycznia 1881 l. 965 Wydziałom powiatowym w Nisku i Tarnobrzegu po 750 złr. w. a. tytułem zasiłku przyznanego przez Wysoki Sejm na zadrzewienie wydm piaszczystych w tychże powiatach w roku 1881.

Na podstawie wniosku p. Hołowkiewicza, poruszyło c. k. Namiestnictwo odezwą z dnia 27 października 1880 l. 50.380 myśl zadrzewienia takich wydm w powiecie Jarosławskim. proponując Wydziałowi krajowemu, aby pozwolił użyć na ten cel kwoty zaoszczędzone przez p. Hołowkiewicza w dotacjach dla powiatów Niskiego i Tarnobrzęskiego, i obiecując zarazem, na wypadek zgodzenia się Wydziału krajowego na propozycję powyższą, wyjednać u c. k. Ministerstwa rolnictwa ustanowienie na koszt skarbu państwa leśnika, mającego kierować zadrzewieniem.

Dotacyi przeznaczonych przez Wysoki Sejm dla powiatów Niskiego i Tarnobrzęskiego nie mógł Wydział krajowy uszczuplić na rzecz powiatu Jarosławskiego, jak chciało c. k. Namiestnictwo, bez upoważnienia Wysokiego Sejmu. Podzielając jednakże zdanie c. k. Namiestnictwa o pożyteczności robót w powiecie Jarosławskim, proponowanych przez p. Hołowkiewicza, zawiadomił c. k. Namiestnictwo odezwą z dnia 23 listopada 1880 l. 51.636, że przedłoży Wysokiemu Sejmowi na najbliższej sesyi wniosek o wyznaczenie subwencji na zadrzewienie wydm w tymże powiecie, jeżeli rokowania wdrożone w tej sprawie przez c. k. Starostwo w Jarosławiu z reprezentacją powiatu i gminami doprowadzą dość wcześnie do pożądanego rezultatu, a c. k. Ministerstwo rolnictwa przyjmie część kosztów zadrzewienia na skarb państwa. Odpowiedzi na odezwę powyższą Wydział krajowy do chwili zamknięcia sprawozdania niniejszego nie otrzymał.

Towarzystwo ogrodnico-sadownicze we Lwowie.

Towarzystwo ogrodnico-sadownicze we Lwowie przedłożyło Wydziałowi krajowemu pismem z dnia 14 lutego 1881 l. 652 sprawozdanie z czynności swych z roku 1880, z którego Wydział krajowy wyjmuje następujące daty:

Do szkoły ogrodniczej przez Towarzystwo utrzymywanej, uczęszczało w roku szkolnym 1879/80 uczniów 15, z których ukończyło naukę 5, wydalono 1, pozostało na następny rok szkolny 9. Egzamina w szkole zwiedzane były przez delegatów Wydziału krajowego.

W ogrodzie Towarzystwa znajdowało się z końcem roku 1880 szczepów szlachtetnych 37.120, okólizówek 51.600, krzewów i drzew ozdobowych 6900, drzew zwykłych 500, drzewek 200..

W ciągu roku 1880 rozdało Towarzystwo bezpłatnie szkołom ludowym za pośrednictwem Rady szkolnej krajowej i Rad szkolnych okręgowych, szczepów szlachtetnych 1100 i nasion doborowych w wartości 222 złr. w. a.

Do wzmianki powyższej dodaje Wydział krajowy ze swej strony, że w roku 1880 oprócz zwykłej subwencji rocznej w kwocie 700 złr., udzielił Towarzystwu ogrodnico-sadownicemu rozporządzeniem z dnia 19 marca 1880 l. 12.137 zasiłek nadzwyczajny w kwocie 250 złr. w. a. z funduszu dyspozycyjnego.

Targ zbożowy we Lwowie.

W poprzednim sprawozdaniu z czynności Wydziału krajowego wspomniano (str. 26), że Wydział krajowy udzielił komitetowi c. k. gal. To-

warzystwa gosp. zasiłek w kwocie 550 zlr. w. a. na urządzenie targu zbożowego we Lwowie w r. 1879, przyczem zastrzegł, aby komitet zwrócił zasiłek ten funduszowi krajowemu o tyle, o ile przewyżka dochodów przedsiębiorstwa na ten cel wystarczy.

Targ powyższy powiódł się tak dobrze, że fundusz krajowy z przewyżki dochodów odzyskał cały zasiłek na urządzenie jego udzielony. Wskutek późniejszej zaś prośby komitetu c. k. galicyjskiego Towarzystwa gospodarczego udzielił Wydział krajowy rozporządzeniem z dnia 18 maja 1880 l. 21.233 nowy zasiłek w kwocie 600 zlr. w. a. na urządzenie targu zbożowego we Lwowie w roku 1880 pod temi samemi warunkami, co w roku poprzednim.

Ankieta w sprawie przemysłu rękodzielniczego.

Stowarzyszenie „Spójnia“ we Lwowie udało się pismem z dnia 8. listopada 1880 do Wydziału krajowego z prośbą o zwołanie aukiety dla zbadania obecnego stanu przemysłu rękodzielniczego w kraju i wskazania najważniejszych środków do podniesienia tego przemysłu.

Zgodziwszy się w zasadzie na projekt „Spójni“, zaprosił Wydział krajowy pismem z dnia 26. listopada 1880. L. 50.538. pp. Ludwika Wierzbickiego inspektora kolei lwowsko-czerniowiecko-jasskiej, Karola Widmana Sekretarza Magistratu król. stoł. miasta Lwowa, Piotra Miączyńskiego, Przewodniczącego „Spójni“ i Teofila Merunowicza sekr. Wydz. pow. Lwowskiego na naradę przedwstępną, mającą na celu ustanowienie składu ankiety i ułożenie programu jej czynności. Na naradzie tej, która się odbyła dnia 20. grudnia 1880 pod przewodnictwem członka Wydziału krajowego p. Dra Józefa Wereszczyńskiego, wybrano komisję złożoną z pp. Merunowicza i Wierzbickiego do ułożenia kwestyjonariusza dla ankiety.

Ustanowienie Komitetu dla podniesienia przemysłu naftowego w Galicyi.

Oprócz tych czynności, któreby można nazwać bieżącemi w sprawach górniczych, powziął Wydział krajowy na dniu 2. lipca b. r. uchwałę wzięcia udziału w ankiecie zwołanej przez J. Exc. pana Namiestnika do Lwowa celem obmyślenia środków dla podniesienia przemysłu naftowego w kraju i delegował do niej oprócz J. Exc. hr. Ludwika Wodzickiego, Marszałka krajowego, P. Dr. Józefa Wereszczyńskiego, członka Wydziału krajowego, P. Józefa Wernickiego, posła na Sejm krajowy i P. Leona Syroczyńskiego inżyniera górniczego przy Wydziale krajowym. Wynikiem obrad ankiety, w której wzięli udział oprócz reprezentantów c. k. Namiestnictwa i Wydziału krajowego członkowie sejmowej komisji górniczej, delegaci wiedeńskiego Union-Banku i kilka osób fachowych w zawodzie górniczym, było ustanowienie przy Wydziale krajowym stałego komitetu dla podniesienia przemysłu naftowego w kraju, w którego skład weszli pp. Wiceprezydent c. k. Namiestnictwa F. Zaleski i c. k. Radca Namiestnictwa Dr. Orlecki jako reprezentanci c. k. Namiestnictwa, J. Exc. p. hr. Ludwik Wodzicki i p. Dr. Józef Wereszczyński jako reprezentanci Wydziału krajowego i pp. Edward Dzwonkowski, Dr. Henryk Gintl, Dr. Mikołaj Fedorowicz, Ignacy Łukasiewicz, Władysław Majewski, Antoni Strzelbicki, Józef Wernicki, Dr. Edward Ziffer i Dr. Mikołaj Zyblikiewicz. Inżynierowi górniczemu Wydziału krajowego p. Leonowi Syroczyńskiemu zostało polecone pełnienie funkcyi stałego sekretarza komitetu.

Zadanie komitetu określono w ten sposób, że ma on obmyślać i wprowadzać w życie środki mające służyć do podniesienia przemysłu naftowego w kraju, w tym celu utrzymywać ciągłą styczność z producentami

i z wiedeńskim Union-bankiem, który ofiarował swoją pomoc produkcji naftowej, wdrażać układy z kapitalistami celem pozyskania dla tej produkcji większych sił pieniężnych, działać na rzecz tej przemysłowości w drodze publicystyki, obznajamiać szerszą publiczność z stosunkami produkcji i handlu naftą. i starać się zainteresować za granicą dla tej gałęzi przemysłu krajowego — a nadto starać się także u Rządu o odpowiednie uregulowanie stosunków prawnych naftowego górnictwa. Komitet w ten sposób ustanowiony zajął pośredniczące i doradcze wobec interesowanych w przemyśle naftowym osób stanowisko, odbył 3 walne posiedzenia i poczynił kroki tak dla ułatwienia handlu i pomocy produkcji, jak też i dla uregulowania stosunków prawnych. Działalność jego nieraz wchodzi w ten zakres czynności, dla których Wydział krajowy ustanowił już Radę górniczą, a inżynier górniczy przy Wydziale krajowym ustanowiony, będący sekretarzem obu tych instytucji doradczych, stanowi ciągły między nimi węzeł. Dlatego też ściślejsze sprawozdanie z czynności Komitetu znajdzie miejsce najodpowiedniejsze w odrębnym sprawozdaniu Wydziału krajowego o sprawach górniczych.

Krajowa szkoła
gospodarstwa lasowego
we Lwowie.

W roku ubiegłym uczęszczało do szkoły 37 uczniów, z tego 36 zwyczajnych i jeden nadzwyczajny.

W personalu nauczycielskim zaszła ta zmiana, że Wydział krajowy zamianował rozporządzeniem z dnia 28 września 1880. L. 43.539 dotychczasowego drugiego adjunkta p. Zygmunta Demianowskiego pierwszym adjunktem szkoły. Z funduszu wstawionego przez Wysoki Sejm w budżet na stypendya dla uczniów szkoły lasowej we Lwowie, otrzymali na mocy uchwały Wydziału krajowego z dnia 29. października 1880. Henryk Brodziński, Hieronim Hlebowicki, Włodzimierz Lewicki, Józef Miska, Maciej Niewiadomski, Oswald Sieminowicz, Tomasz Steifer, Franciszek Nowkowiec, Adryan Wysoczański i Stanisław Chołodecki po sto (100) zł., a Julian Grodzicki, Ludwik Hedel, Tadeusz Horoszkiewicz i Adam Kotowski po ośmdziesiąt (80) złr.

Alegat XVI.

Cheąc uczniów szkoły lasowej zachęcić do składania egzaminu ogólnego po ukończeniu kursów, Wydział krajowy w odezwie z d. 30 lipca 1880. L. 33870, przedstawił Prezydium c. k. Namiestnictwa zgodnie z wnioskiem kuratorji potrzebę wyjednania dla uczniów egzamin ten składających takich korzyści, któreby stanowiły zachętę dla innych. C. k. Namiestnictwo odezwą z dnia 25. październ. 1880. L. 54.322 odpowiedziało, że także p. Minister rolnictwa przywiązuje w zasadzie wielką wagę do składania egzaminów ogólnych, jednakże decyzji o wnioskach Wydziału krajowego na razie wydać nie może, gdyż przygotowuje ogólną reformę egzaminów państwowych, a rozporządzenie w tej mierze wydać się mające obejmować będzie oprócz lwowskiej szkoły lasowej także inne w państwie istniejące zakłady tego rodzaju.

Alegat XVII.

Sprawa przeniesienia szkoły do innej obszerniejszej realności została załatwioną i przedłożoną będzie Wysokiemu Sejmowi osobnym sprawozdaniem.

Krajowa szkoła rolnicza
w Dublinach i w Czernichowie.

Z czynności dotyczących krajowych szkół rolniczych w Dublinach, tudzież krajowej szkoły rolniczej w Czernichowie zdaje Wydział krajowy Wysokiemu Sejmowi sprawę w osobnych sprawozdaniach.

Przemysł domowy.

Podobnie przedkłada Wydział krajowy osobne sprawozdanie w przedmiocie wykonania poleceń Wysokiego Sejmu z dnia 20 lipca 1880. dotyczących spraw przemysłu domowego.

Kurs gorzelnictwa.

Narada w sprawie utworzenia kursu gorzelnictwa i piwowarstwa, o której wspomniano w poprzednim sprawozdaniu Wydziału krajowego (str. 31) odbyła się dnia 25. lutego 1880. pod przewodnictwem JExec. Marszałka krajowego Ludwika hr. Wodzickiego i przy udziale pp. Dra Kajetana Orleckiego, c. k. Rady Namiestnictwa, Dra Bronisława Radziszewskiego, c. k. Profesora uniwersytetu, i Jakóba barona Romaszkana, jako delegatów c. k. Namiestnictwa, oraz pp. Hipolita Bochdana, Dra Piotra Grossa, Dra Romana Wawnikiewicza, profesora wyższej szkoły rolniczej w Dublanach i Dra Józefa Wereszezyńskiego, członka Wydziału krajowego, jako delegatów Wydziału krajowego. Wynikiem zaś obrad było wypowiedzenie życzenia, ażeby utworzone zostały:

1) Katedra gorzelnictwa i piwowarstwa przy c. k. szkole politechnicznej we Lwowie, dla wykształcenia teoretycznego kierowników gorzelni i browarów.

2) Szkoła gorzelnictwa dla wykształcenia średniego personelu w przemyśle gorzelnicznym używanego, w którejby nauka teoretyczna połączoną była z praktyką, i któraby w skutek tego musiała tak być umieszczoną, aby jej gorzelnia stale służyła za środek naukowy.

Wynik powyższy podał Wydział krajowy odezwą z dnia 18 czerwca 1880. L. 25.529 do wiadomości c. k. Prezydium Namiestnictwa, prosząc zarazem, ażeby c. k. Prezydium przedłożyło go c. k. Ministerstwu rolnictwa tudzież wyznań i oświaty z poparciem wniosku o ustanowienie katedry gorzelnictwa i piwowarstwa przy c. k. szkole politechnicznej we Lwowie. Krok ten jednakże nie osiągnął pożądanego skutku, albowiem podług odezwy c. k. Prezydium Namiestnictwa z dnia 31. października 1880. L. 7745 c. k. Ministerstwo wyznań i oświaty nie uznaje potrzeby utworzenia specjalnej katedry dla gorzelnictwa i piwowarstwa przy c. k. lwowskiej szkole politechnicznej z powodu, że w szkole tej istnieje katedra chemicznej technologii, że dalej od roku 1877. habilitował się przy szkole także prywatny docent chemicznej technologii, że wreszcie tego rodzaju specjalna katedra nie istnieje przy żadnej innej wyższej szkole technicznej w państwie.

Co się tyczy Szkoły gorzelnictwa dla średniego personelu gorzelniczego, to Ankieta poruszyła także myśl urzędnika takiej szkoły w Dublanach. Pomysłowi temu Wydział krajowy w zasadzie nie jest przeciwnym. Decyzję jednakże może powziąć w tej sprawie dopiero po zbadaniu, czy i w jaki sposób szkoła gorzelnicza da się pomieścić w Dublanach, gdzie, jak wiadomo, ubikacje obecnie już nie wystarczają nawet dla tamtejszych szkół rolniczych i dla kursu melioracyjnego, oraz czy utworzenie gorzelni w Dublanach nie byłoby ze względu na tamtejsze stosunki gospodarcze połączeniem ze zbyt wielkimi ofiarami.

Uzupełnienie instytutu
techniczno-przemysłowego
w Krakowie.

Jak już podano w poprzednim sprawozdaniu z czynności Wydziału krajowego, zawiadomiło c. k. Prezydium Namiestnictwa Wydział krajowy odezwą z dnia 22 sierpnia 1879 l. 6547/pr., że c. k. Ministerstwo rolnictwa uznało za właściwe nie tylko wstrzymać się z wydaniem ostatecznej

decyzyi w sprawie utworzenia oddziału górniczo-hutniczego przy instytucie przemysłowo-technicznym w Krakowie, ale zawiesiło nawet decyzje w sprawie dodania adjunkta chemicznego profesorowi technologii chemicznej. W odezwie swej z dnia 16 października 1880 r. tłumaczy c. k. Prezydium Namiestnictwa to postanowienie brakiem dostatecznej frekwencji uczniów na tym dziale, Wydział krajowy zaś, chcąc stan rzeczy wyjaśnić, zażądał od dyrekcji instytutu wykazu frekwencji uczniów na oddziale technologiczno-chemicznym i w odnośnem laboratorium. Sprawa ta jest więc w toku, a wykonanie uchwały Sejmu krajowego z dnia 27 września 1878 r. nie przestaje być celem starań Wydziału krajowego.

Stypendya dla uczniów pozakrajowych szkół rolnictwa, leśnictwa i weterynaryi.

Z corocznej dotacyi, którą Wysoki Sejm przeznaczają na stypendya dla uczniów, pozakrajowych szkół rolnictwa, leśnictwa i weterynaryi otrzymali:

A) na rok szkolny 1879/80.

1. Słuchacze c. k. Akademii rolniczej w Wiedniu: Kazimierz Acht 300 zł., Stanisław Rozwadowski 200 zł., Jan Schnizel i Franciszek Sandecki po 150 zł., a Franciszek Ksawery d'Abancourt z funduszu dyspozycyjnego także 150 zł.;

2. słuchacze c. k. wiedeńskiego zakładu dla kształcenia weterynarzy: Dawid Rohr, Ferdynand Zörner i Władysław Dzułyński po 100 zł., Michał Ron 150 zł., a Hirsch Tłumak, Józef Langhaus i Salamon Laufer po 50 zł.

B) Na rok szkolny 1880/81:

1. Słuchacze c. k. akademii rolniczej we Wiedniu: Józef Petry, Jan Schwarz, Stan. Hryniewicz i Aleksander Błazyński po 200 zł., Cyryl Kochanowski, Bolesław Kwiatkowski, Jan Bielowski i Tadeusz Czajkowski po 100 zł.

2. słuchacze c. k. wiedeńskiego zakładu dla kształcenia weterynarzy: Józef Langhaus 200 zł., Bazyli Majkowski, Salamon Laufer, Hersz Tłumak i Jan Sezerba po 100 zł.

W skutek prośby Towarzystwa wzajemnej pomocy słuchaczy c. k. akademii rolniczej we Wiedniu, Wydział krajowy zasilił fundusze jego jednorazowym datkiem 50 zł. Odpowiadając na postawione pytanie, Wydział krajowy oznajmił zarządowi Towarzystwa, że nie ogranicza użycia tej kwoty do słuchaczy akademii z Galicyi i pozostawia zarządowi oznaczenie sposobu użycia.

Subwencye na cele kultury krajowej.

Wydział krajowy udzielił z funduszu dyspozycyjnego w ciągu peryodu objętego niniejszem sprawozdaniem na cele kultury krajowej następujące subwencye:

1) P. Antoniemu Popielowi, redaktorowi czasopisma: „Praktyczny hodowca“, 50 zł. w. a. na koszt wydawnictwa czasopisma powyższego,

2) Komitetowi c. k. gal. Towarzystwa gospodarskiego 360 zł. w. a. na stypendya dla uczniów Szkoły uprawy i wyprawy lnu w Gródku.

3) Związkowi Stowarzyszeń zarobkowych i gospodarczych we Lwowie 300 zł. w. a. na potrzeby związku i po 150 zł. w. a. za tyleż egzemplarzy V i VI Rocznika Stowarzyszeń;

4) Komitetowi c. k. gal. Towarzystwa gosp. 300 zł. w. a. na pokrycie kosztów wydawnictwa dziełka pod tytułem: „Nauka gospodarstwa wiejskiego dla użytku właścicieli mniejszych posiadłości“.

5) P. Drowi Adamowi Prażmowskiemu 600 zł. w. a. jako stypendyum na podróż naukową, którą p. Prażmowski odbywa dla uzupełnienia wykształcenia swego w rolnictwie.

6) Technologicznemu Muzeum przemysłowemu we Wiedniu 250 zł. jako jednorazowy zasiłek, nadający Wydziałowi krajowemu prawa członka-założyciela tegoż muzeum.

7) Komitetowi c. k. gał. Towarzystwa gosp. 50 zł. w. a. pierwotnie dla p. Dra Maksymiliana Nowickiego, c. k. profesora uniwersytetu Jagiellońskiego, na podróż do Berlina na wystawę rybacką, kiedy zaś zamierzona podróż nie przysłała do skutku, na założenie sztucznego chowu ryb i wylęgarni w Krzywczycach pod Lwowem.

8) C. k. Radzie szkolnej krajowej 300 zł. w. a. tytułem subwencji na założenie niższej Szkoły ogrodniczej w Szczyrzycu.

Biuro statystyczne.

Publikacye bióra statystycznego, przedkładane Wysokiemu Sejmowi na każdej sesyi, są owocem i dowodem jego czynności.

Stosując się wszakże do życzenia wypowiedzianego przez komisję lustracyjną i z uwagi, że nie wszystkie prace bióra statystycznego w danym okresie kończą się wydaniem drukowanej pracy, a i z prac do druku przygotowanych część zawsze dopiero znacznie później zostaje ogłoszona, podajemy tu krótki pogląd na działalność bióra statystycznego od ostatniej sesyi sejmowej t. j. od sierpnia 1880.

W tym okresie biuro statystyczne ukończyło nader mozolne opracowanie materiału ankiety w przedmiocie ekonomicznego położenia kraju — a to rzecz o stosunkach własności mniejszej i rzecz o stosunkach własności większej w Galicyi w dwóch odrębnych pracach, z których pierwsza w chwili, gdy to piszemy, w połowie już jest wydrukowana. Jeśli się zważy, że materiał pierwszej pracy składał się z 500, materiał drugiej z 386 wypełnionych kwestyonaryuszy, każdy po 60 odpowiedzi, z których część tylko dała się zestawić w tablice, a największa część musiała być streszczaną najpierw w zestawieniach powiatowych, a następnie dopiero we właściwem opracowaniu, to z pewnością razić nie będzie, że biuro przy nader szczupłym personalu konceptowym i pomocniczym, a wydając równocześnie inne publikacye (Rocznik V, Rocznik VI zeszyt 1 Wiadomości statystycznych), blisko trzy lata potrzebowało na pokonanie tak rozległego zadania.

Obok tej pracy zajmowało się biuro statystyczne opracowaniem dat urzędowych o zastosowaniu ustaw z 17 lipca 1877 przeciw lichwie i przeciw pijaństwu w ciągu całego okresu, w którym pierwsza z tych ustaw obowiązywała. Praca o lichwie jest na ukończeniu, druga przygotowana do redakcyi.

Zmiany w podziale kraju na powiaty od roku 1878 dokonywane, dają biurowi statystycznemu ciągle powód do prac, mających na celu utrzymanie ewidencji owych zmian i zastosowanie do nich wszelkich ważniejszych zestawień. W ten sposób w 1 zeszytce VI rocznika „Wiadomości statystycznych“, obliczono dla nowych powiatów liczbę ludności i liczbę domów, z którego to mozolnego obliczenia skorzystała natychmiast c. k. centralna komisya statystyczna we Wiedniu, przedrukowując je z wskazaniem źródła w swoim roczniku.

Obecnie na podstawie udzielonych przez władze rządowe wykazów, zestawione już zostały dla największej części powiatów daty odnoszące się do podatków bezpośrednich z rozróżnieniem w obrębie każdego powiatu własności większej i mniejszej, oraz miast i miasteczek.

Dokonanie w całym kraju reambulacji katastralnej, celem regulacji podatku gruntowego, dało możność uzyskania poprawnych dat o rozmiarach głównych rodzajów uprawy w kraju naszym. Ponieważ daty te stanowią podstawę dla statystyki rolniczej i w wielu innych względach jako zasadnicze muszą być uważane, a wskutek wnoszonych reklamacyj tylko bardzo nieznacznych doznają zmian, przeto biuro statystyczne zajęło się zestawieniem ich i obliczeniem stosunków procentowych i ogłasza rezultat tej pracy w drugim zeszytzie VI rocznika. Tenże sam zeszyt zawierać będzie statystykę finansową szkół ludowych, którą opracowano dla użytku ankiety szkolnej, a w końcu statystykę finansów krajowych na podstawie zamknięć rachunkowych z ubiegłych lat pięciu. Dla tejże samej ankiety, zajmowało się biuro statystyczne zestawieniem kwestyjonarzy, wypełnionych przez Wydziały powiatowe.

W stadyum przygotowania znajduje się pogląd na budżety i zamknięcia rachunkowe powiatów z r. 1880.

W składzie bióra zaszła w ciągu okresu, do którego odnosi się sprawozdanie ta zmiana, że Dr. Józef Kleczyński, koncepista bióra statystycznego, pracujący w niem z wielką dla statystyki korzyścią od lat sześciu, w skutek nominacji na profesora uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, którą zjednały mu między innymi także prace w biurze statystycznym dokonane, przestał należeć do składu bióra z dniem 1 kwietnia b. r. Z uznaniem podnieść wypada, że Dr. Kleczyński jeszcze przez cały prawie miesiąc kwiecień pracował w biurze statystycznym bez żadnego wynagrodzenia.

Departament III.

Referent: Ożłonek Wydziału krajowego Oktaw Pietruski.

Deputacya do Tronu z adresem gratulacyjnym z powodu zaręczyn Jego Ces. i Król. Wysokości Najdostojniejszego następcy Tronu Arcyksięcia Rudolfa.

Z powodu zaręczyn Jego Ces. i Król. Wysokości Najdostojniejszego Następcy Tronu Arcyksięcia Rudolfa z Jej Królewską Wysokością Królową Stefanią wysłał Wydział krajowy ze swojego grona deputacyę do Najwyższego Tronu z adresem gratulacyjnym.

Jego Ces. i Król. Apost. Mość raczył deputacyę tę jak najłaskawiej przyjąć i odczytany sobie adres odebrać.

Również wysłał Wydział krajowy na uroczystość zaślubin tej Najdostojniejszej Pary deputacyę do Wiednia, która także doznała najłaskawszego przyjęcia i uczestniczyła we wszystkich uroczystościach.

Ustawa co do siedzib Rad szkolnych okręgowych.

Najwyższem postanowieniem z dnia 30. Października 1880. raczył Najj. Pan najłaskawiej udzielić Najwyższej Sankcyi uchwalonej przez Wys. Sejm ustawie z dnia 13. Lipca 1880., zmieniającej ustawę szkolną z dnia 25. Czerwca 1872. r. l. 255 co do siedzib Rad szkolnych okręgowych.

Ustawa co do języka wykładowego w gimnazyum Brodzkiem.

Najwyższem postanowieniem z dnia 8. Września 1880. raczył Najj. Pan najłaskawiej udzielić Najwyższej Sankcyi uchwalonej przez Wys. Sejm ustawie z dnia 20. Lipca 1880. o języku wykładowym w gimnazyum Brodzkiem.

Reforma szkół średnich.

Na posiedzeniu z dnia 14. Lipca 1880. wydał Wys. Sejm następującej treści uchwałą:

Wzywa się Wydział krajowy, aby:

1. W porozumieniu z Radą szkolną krajową i komisją wydelegowaną przez Akademię umiejętności w Krakowie wygotował wnioski zmierzające do projektowania Wys. Rządowi takich zmian: *a)* w rozkładzie, metodzie i środkach nauki gimnazyalnej, *b)* w urzędzeniu egzaminów dojrzałości, *c)* w instrukcyach dotyczących się dydaktycznego i pedagogicznego prowadzenia młodzieży, któreby z zachowaniem całego zakresu nauki przeznaczonej dla gimnazyów austriackich, Radzie szkolnej pożądaną reformę wychowania i nauczania umożliwiły.

2. Aby wypracowanie dokładnych planów książek dla szkół średnich, zaczynając od najpilniejszych, w porozumieniu z Radą szkolną powierzył dwu komisjom we Lwowie i Krakowie z sił nauczycielskich i naukowych złożonym, które po wspólnem porozumieniu się i rozdzieleniu prac między siebie, zajmą się tem wypracowaniem planów, niemniej aby w przy-

szły budżet wstawił sumę na nagrody za najlepsze książki wedle tych planów wykonane.

Do 1. W skutek tej uchwały udał się Wydział krajowy do c. k. Akademii umiejętności w Krakowie z prośbą, aby zechciała wydelegować komisję, któraby wypracowała wnioski w kierunkach przez Wys. Sejm wskazanych i takowe Wydziałowi krajowemu przesała.

Z taką samą prośbą udaliśmy się do c. k. kraj. Rady szkolnej.

Zachodzące między temi najwyższemi naszymi powagami różnice zamierzamy wyrównać przez ustne porozumienie się na zjeździe we Lwowie. C. k. Akademia umiejętności w Krakowie nadesłała nam pismem z dnia 28. Czerwca b. r. l. 56 obszerny projekt urządzeń gimnazyalnych, wypracowany przez komisję z jej łona *ad hoc* wysadzoną, dodając, że projekt ten jest ostatecznym wynikiem obrad komisji, prowadzonych na podstawie wypracowań, dostarczonych przez kilka utworzonych w tym celu podkomitetów, tudzież, że dla uzupełnienia nadeszły nam jeszcze opinie pojedynczych członków komisji, które nie utrzymały się przy głosowaniu.

Drukowany ten projekt udzieliliśmy pismem z d. 1. Listopada b. r. l. 30.261 Radzie szkolnej krajowej z prośbą o udzielenie nam swej opinii, co jednakowoż dopiero po otrzymaniu oczekiwanych od c. k. Akademii umiejętności zdań pojedynczych członków komisji nastąpić będzie mogło.

Do 2. Udaliśmy się do c. k. kraj. Rady szkolnej z prośbą, aby nam wymieniła mężów, z którychby zamierzone przez Wys. Sejm komisje złożyć można, gdy wszelako kraj. Rada szkolna dotychczas nie odpowiedziała na naszą prośbę, przeto nie byliśmy w możności ustanowienia tych komisji; wstawiliśmy wszakże stosownie do polecenia Wys. Sejmu do budżetu na rok 1882 kwotę 1000 zł. na nagrody za najlepsze książki szkolne.

Reforma ustaw dla szkół ludowych.

Na posiedzeniu z dnia 30. Czerwca 1880. wydał Wysoki Sejm uchwałę treści następującej:

„Poleca się Wydziałowi krajowemu, aby na przyszłej sesji sejmowej w porozumieniu z Radą szkolną krajową i za zasięgnięciem opinii „Rad powiatowych i pojedynczych osobistości, sprawą szkolnictwa ludowego „z zamięłowaniem i znawstwem się trudniących, wygotował sprawozdanie, „o ile obowiązujące ustawy dla szkół ludowych rewizji i reformie poddaćby „należało.“

Ponieważ wedle tej uchwały należało zasięgnąć opinii

- a) Rady szkolnej krajowej, z którą nawet porozumienie nastąpić winno,
- b) wszystkich Rad powiatowych,
- c) pojedynczych osobistości, sprawą szkolnictwa ludowego z zamięłowaniem się trudniących,

więc należało przedewszystkiem przystąpić do stworzenia operatu, na podstawie którego porozumienie i wymiana zdań mogłaby nastąpić.

W tym celu Wydział krajowy postanowił złożyć ankietę i zaprosił*do niej następujących Panów:

1. P. Baranowskiego Bolesława, c. k. inspektora okręgowego szkół ludowych,

2. P. Bodakowskiego Walerego, c. k. Radcę Namiestnictwa i referenta spraw szkół ludowych w krajowej Radzie szkolnej,

3. Posła ks. Buchwalda Szczęsnego,
4. P. Mandybura Tymoteusza, c. k. krajowego inspektora szkół ludowych,
5. P. Dra Nowakowskiego Franciszka,
6. P. Olszewskiego Stanisława, c. k. krajowego inspektora szkół ludowych,
7. P. profesora wszechnicy Lwowskiej i Posła na Sejm krajowy Dra Tadeusza Pilata,
8. P. hr. Mieczysława Reya, Posła na Sejm krajowy,
9. P. Romanowicza Tadeusza, Posła na Sejm krajowy,
10. P. Sawczyńskiego Zygmunta, Dyrektora c. k. Seminarium nauczycielskiego męskiego we Lwowie, Posła na Sejm krajowy i członka krajowej Rady szkolnej,
11. P. Schmitta Henryka, członka krajowej Rady szkolnej,
12. Księdza prałata Soleckiego Łukasza, członka krajowej Rady szkolnej,
13. P. Starkła Juliusza, Dyrektora zakładu dla ubogich i sierot w Drohowyżu,
14. P. profesora wszechnicy Jagiellońskiej i Posła na Sejm krajowy, Dra Józefa Szujskiego,
15. P. Zwierkowskiego Łukasza, dyrektora 4-klasowej szkoły ludowej u Św. Marcina we Lwowie.

Delegował oraz Wydział krajowy do tej ankiety swoich członków.

16. hr. Władysława Badeniego,

17. P. Oktawa Pietruskiego,

18. Dra Józefa Wereszczyńskiego.

Z zaproszonych członków uchylił się od udziału dla nadwątłego zdrowia: poseł ks. Szczęsny Buchwald, Dr. Franciszek Nowakowski i profesor i poseł Dr. Józef Szujski.

Ankieta odbyła pierwsze swoje posiedzenie dnia 28. Października 1880. i powzięła następujące uchwały:

1. Wziąć pod rozpoznanie całe ustawodawstwo szkolne.
2. Utworzyć dwie sekcyje, jedną dydaktyczno-pedagogiczną, drugą administracyjną.

Sekcyje wybierają swoich przewodniczących.

3. Za porozumieniem przewodniczących sekcyj i na ich żądanie zwołuje przewodniczący ankiety pełne jej zebranie dla rozstrzygnięcia kwestyj zasadniczych jeszcze w toku narad sekcyjnych.

4. Uchwały sekcyj poddane zostaną pod obrady pełnej ankiety.

Do sekcyi dydaktyczno-pedagogicznej wybrano Pp. Nowakowskiego, Olszewskiego, hr. Reya, Sawczyńskiego, Schmitta, ks. Soleckiego, Starkła i Zwierkowskiego, którzy przewodniczącym swoim obrali ks. prałata Soleckiego.

Do Sekcyi administracyjnej wybrano Pp. hr. Badeniego, Bodakowskiego, Dr. Pilata, Romanowicza i Wereszczyńskiego, którzy swoim przewodniczącym obrali hr. Badeniego.

Do Sekcyi administracyjnej przydzielono:

1. Ustawę z dnia 2. Maja 1873. o zakładaniu i utrzymywaniu publicznych szkół ludowych i obowiązku posełania do nich dzieci. Tytuł I, II.

2. Ustawę z tej samej daty o stosunkach prawnych stanu nauczycielskiego w publicznych szkołach ludowych, całą.
  3. Ustawę z dnia 25. Czerwca 1873. o władzach nadzorczych miejscowych i okręgowych dla szkół ludowych.
  4. Ustawę z dnia 18. Marca 1879. o uregulowaniu stosunków osobistych i służbowych stanu nauczycielskiego.
  5. Instrukcję dla miejscowych Rad szkolnych.
  6. Instrukcję dla okręgowych Rad szkolnych.
  7. Instrukcję tyczącą się stawiania i urządzania budynków szkolnych z dnia 13. Kwietnia 1875.
  8. Instrukcję dla urzędów podatkowych z dnia 2. Maja 1873.
  9. Ustawę państwową z dnia 25. Maja 1868. o stosunku szkoły do kościoła.
  10. Ustawę państwową z d. 26. Marca 1869. l. 40 Dz. p. p. o systemizowaniu posad rządowych w Radach szkolnych krajowych i okręgowych.
- Do Sekcyi dydaktyczno-pedagogicznej przydzielono:
1. Regulamin dla szkół ludowych.
  2. Plany naukowe szkół ludowych.
  3. III. Tytuł ustawy z dnia 2. Maja 1873. o zakładaniu i utrzymaniu publicznych szkół ludowych i obowiązku poselania do nich dzieci.
  4. Rozporządzenie ministryalne z dnia 8. Maja 1872. l. 68 Dz. p. p. o konferencyach szkolnych.
  5. Takież same z dnia 6. Czerwca 1870. l. 80. Dz. p. p. o kursach dla kształcenia nauczycieli.
  6. Takież same z dnia 6. Czerwca 1870. l. 95 Dz. p. p. o kursach rolniczych dla nauczycieli.
  7. Takież same z dnia 28. Listopada 1872. z instrukcją dla prowizorycznych inspektorów szkolnych.
  8. Instrukcję dla krajowych inspektorów szkolnych.
  9. Statut dla seminaryów nauczycielskich.
- Nad ustawą z dnia 14. Maja 1869., tyczącą się zasad nauczania w szkołach ludowych, zastanawiać się będą obydwie Sekcye w miarę jak ustawa ta wchodzi w zakres jednej lub drugiej Sekcyi.

Sekcye zajęły się gorliwie pracą, a gdy Sekcya administracyjna złożyła swój elaborat do rąk Wydziału krajowego, już w Maju r. b. przeto zwołano pełną ankietę, ażeby elaborat ten poddać pod jej rozwagę.

Na tem (drugiem) posiedzeniu pełnej ankiety dnia 28. Maja r. b. uchwalono ze względu, że z zamiejscowych członków nikt nie przybył, zawiesić na razie dalsze posiedzenia plenarne, a natomiast zewzwać do objawienia zdania tak Reprezentacye powiatowe jakoteż poszczególne osobistości, zajmujące się bliżej sprawą szkolnictwa ludowego.

Ponieważ w obu sekcyach ankiety poruszono niektóre nader ważne sprawy, co do których zdania pozostały podzielone, a było rzeczą bardzo pożądaną o sprawach tego rodzaju usłyszeć zdania Reprezentacyj powiatowych i kompetentnych osób stojących po za ankietą, przeto uchwalono, razem z zapytaniem o zdanie co do całego ustawodawstwa tyczącego się szkół ludowych, rozesłać również kwestyjonarz obejmujący owe ważniejsze sporne

sprawy i tym sposobem zapobiedz, ażeby sprawy te w odpowiedziach nie zostały pominięte.

Odpowiedzie zapytanych nadeszły w znacznej części w ciągu Czerwca i Lipca r. b. i dostarczyły obszernego i nader cennego materiału, który z Wydziału krajowego oddany bezzwłocznie obu sekcjom ankiety, szedł pod rozpoznanie tak referentów jakoteż i innych członków ankiety.

Na trzecie plenarne posiedzenie, które za porozumieniem się z poszczególnymi członkami ankiety naznaczone zostało na 1. Sierpnia r. b. przybyło, prócz przewodniczącego pełnej ankiety, jeszcze tylko pięciu jej członków, którzy uznali, że tak ważnej sprawy w tak szczupłym komplecie traktować nie należy. Że zaś ze względu na porę wakacyjną nie można było liczyć na większy komplet, jeżeliby dalsze posiedzenia pełnej ankiety w Sierpniu odbywać się miały, przeto uchwalono odroczyć obrady aż do 5. Września r. b.

Posiedzenia ankiety potrwać we Wrześniu zapewne dni kilka, a ostateczny rezultat narad ma przyjść jeszcze pod rozpoznanie Rady szkolnej krajowej, zanim z ramienia Wydziału krajowego w formie wniosków Wysokiemu Sejmowi będzie mógł być przedłożony.

Rada szkolna krajowa do zbadania i oceniania obszernych elaboratów ankiety potrzebować będzie zapewne dłuższego czasu.

W ogóle reforma całego ustawodawstwa szkolnego krajowego, powiązanego z ustawami państwowymi, a otoczonego mnóstwem ministeryalnych rozporządzeń, instrukcyj i regulaminów może być przeprowadzoną tylko po głębokich badaniach opartych na nauce i doświadczeniu, które wymagają dłuższego czasu. To też trudno, a raczej nie podobna będzie pracy tej podjąć w czasie przez Wysoki Sejm wskazanym, to jest do rozpoczęcia zwołanej na 14. Września r. b. sesji sejmowej, a Wydział krajowy będąc zdania, iż przyspieszenie kosztem gruntowności byłoby błędem, nie może też na zbyt ni pospiech nalegać. Spodziewa się wszelako Wydział krajowy, iż na przyszlą sesję sejmową będzie mógł cały operat Wysokiej Izbie przedłożyć.

Ustawa konkurencyjna
kościelna dla miasta
Lwowa.

Na posiedzeniu z dnia 19. Lipca 1880 wydał Wysoki Sejm następującą treść uchwałę:

1) Przedłożony sprawozdaniem Wydziału krajowego z dnia 28. marca 1879 l. 6856/79 L. S. 19. z r. 1880 projekt do ustawy o stawianiu kościołów i budynków parafialnych, sprawianiu przyrządów i sprzętów kościelnych w parafiach wyznania katolickiego we Lwowie, zwraca Sejm Wydziałowi krajowemu z poleceniem, ażeby w celu połączenia wszystkich parafij katolickich we Lwowie, każdego obrządku z osobna w jeden okręg konkurencyjny; w celu oznaczenia sposobu repartycji konkurencyjnej w połączonych parafiach; w celu ułożenia ordynacji wyborczej dla komitetów parafialnych w połączonych ukonstytuować się mających parafiach, wdrożyć porozumienie z konsystorzami katolickimi we Lwowie, z c. k. Rządem, niemniej z gminą miasta Lwowa, jakoteż w zamiejscowych gminach i obszarach dworskich zamieszkałymi parafianami i na zasadzie uwag w sprawozdaniu komisji poczynionych, przedłożył na najbliższej sesji sejmowej nowy projekt do ustawy o konkurencyi parafialnej dla miasta Lwowa.

2) Sejm wzywa c. k. Rząd o dopełnienie obowiązku według rozporządzenia cesarskiego z dnia 27. Marca 1782 (Zb. ust. Pill. Nr. VII.) wobec

parafii katolickich we Lwowie na funduszu religijnym ciężącego, w szczególności płacenia rocznie z funduszu religijnego proboszczom katolickich parafii we Lwowie odpowiedniej kwoty na wydatki bieżące z odprawieniem liturgii połączone.

W skutek tej uchwały i ponieważ stosunki miasta Lwowa najlepiej są znane Reprezentacji tejże stolicy, wezwaliśmy Magistrat miasta Lwowa, aby nam projekt zamierzonej ustawy przedłożył, poczem nastąpi porozumienie z konsystorzami katolickimi we Lwowie, z c. k. Rządem, jako też z miejscowymi obszarami dworskimi i gminami. Ponieważ Magistrat miasta Lwowa nie przesłał nam jeszcze swego projektu, przeto nie byliśmy w możności postąpienia dalej w tej sprawie.

Zmiana krajowej ustawy o konkurencyi kościelnej.

Wnosimy osobne przedłożenie.

Katedry gospodarstwa rolnego i lasowego w c. k. szkole politechnicznej we Lwowie.

Na posiedzeniu z dnia 19. Lipca 1880. uchwalił Wysoki Sejm następującą rezolucyę:

„Wzywa się Wysoki Rząd, aby w szkole politechnicznej zaprowadził nadzwyczajne Katedry gospodarstwa rolnego i lasowego“.

W skutek tej uchwały udaliśmy się do c. k. Prezydyum Namiestnictwa z zapytaniem, jaki skutek rezolucya powyższa odniosła. Odezwą z dnia 31. Lipca b. r. l. 2854/pr. oznajmiło nam c. k. Prezydyum, że przedewszystkiem wezwało rektorat c. k. szkoły politechnicznej aby przedłożył opinię grona profesorów, czyli i pod jakimi warunkami możnaby zaprowadzić naukę gospodarstwa rolnego i lasowego w powyższej szkole wśród faktycznych jej stosunków i przy terażniejszym ustroju nauk. Grono profesorów, które jak wiadomo poruszyło było już przedtem powyższą kwestyę w odmiennej nieco formie, oświadczyło się ostatecznie zgodnie z żądaniem Wysokiego Sejmu, proponując przytem, ażeby dla nauki gospodarstwa rolnego ustanowiono koniecznie Katedrę zwyczajną.

Tę opinię grona profesorów wraz z rezolucyą Wysokiego Sejmu przedłożyło c. k. Namiestnictwo Ministerstwu oświaty, popierając ze swej strony usilnie utworzenie dwóch Katedr w szkole politechnicznej dla nauki gospodarstwa rolnego i lasowego.

Internaty dla uczniów c. k. Seminaryów nauczycielskich.

W tej sprawie przedkładamy osobne sprawozdanie.

Remuneracye dla katechetów.

Na posiedzeniu z dnia 1. Lipca 1880. uchwalił Wysoki Sejm rezolucyę następującej treści:

„Wzywa się c. k. Rząd, aby na remunerowanie katechetów w szkołach ludowych w Galicyi z W. Ks. Krakowskiem sumę 24.000 zł. a. w. dotąd co rok na wydatek funduszu religijnego w budżet państwa wstawiał, dopóki w drodze ustawodawczej §. 5. ustawy państwowej z r. 1869. tudzież §. 3. takiejże ustawy z r. 1872. nie zostaną zmienione i dostarczanie tego subsydyum zbytecznem się nie okaże.“

Na zapytanie jaki skutek rezolucya powyższa odniosła, Prezydyum c. k. Namiestnictwa dnia 23. Lipca 1881. L. 5845 oznajmiło Wydziałowi krajowemu co następuje:

Pan minister wyznań i oświaty załatwiając powyższą uchwałę sejmową tudzież powziętą w tej samej sprawie i w tym samym duchu uchwałę c. k. krajowej Rady szkolnej oświadczył, iż wydatki połączone z udzielaniem nauki religii katolickiej w szkołach ludowych tutejszego kraju na fundusz religijny przyjęte być nie mogą, gdyż zarządzenie takie nie mogłoby być ograniczone, tylko na Galicyę, zwłaszcza, iż takiego samego zarządzenia domagają się także inne kraje koronne, a mianowicie te, które posiadają czynne (active) fundusze religijne i do żądania powyższego na pozór bardziej są uprawnione, niż Galicya. Musianoby więc przyjąć wydatki powyższe we wszystkich krajach na fundusz religijny, co by spowodowało w każdym razie bardzo znaczne obciążenie i tak przeciążonego funduszu religijnego a względnie skarbu państwa, co w obecnej chwili tem mniej jest wskazanem, ile że fundusze religijne czeka niezbędnie potrzebne podwyższenie kongruy, które nie da się przeprowadzić bez nowych znacznych ofiar ze strony skarbu państwa. Oraz oznajmił pan minister, że również w drodze administracyjnej niemożliwem jest systemizowanie remuneracyi za udzielanie nauki religii w szkołach ludowych, sprzeciwiałoby się to bowiem wyraźnej osnowie ustawy z dnia 20. Czerwca 1872 Nr. 86. Dz. u. p. i ustawy krajowej z dnia 2, Maja 1873. Nr. 151. Dz. ust. kraj.

Według §. 3. ustawy z dnia 20. Czerwca 1872. Nr. 86. Dz. u. p. może za udzielanie nauki religii w szkole ludowej składającej się z trzech lub więcej klas, lub w szkole wyznaniowej, wyjątkowo być wyznaczoną remuneracya, albo (jednakowoż tylko przy szkole wydziałowej) ustanowiony osobny nauczyciel religii, jeżeli, i dopóki władza szkolna krajowa na wniosek władzy szkolnej okręgowej ze względu na szczególne stosunki uzna to za potrzebne.

Dalej postanawia art. 14. ustawy z dnia 2. Maja 1873. Nr. 151 Dz. ust. kraj., iż przy każdej szkole ludowej, w której nauka religii udzielaną bywa przynajmniej przez 17 godzin tygodniowo, ma być ustanowiony osobny katecheta za rocznem wynagrodzeniem, które oznacza krajowa Rada szkolna.

Remunerowanie nauki religii w szkołach ludowych jest przeto wyjątkiem w ustawie przewidzianym, a co do szkół ludowych, w których nauka ta najmniej przez 17 godzin tygodniowo bywa udzielaną, w art. 14. powołanej ustawy krajowej w ten sposób bliżej oznaczonym, iż wyjątek ten w wspomnianych szkołach miejsce mieć musi.

Do innych szkół ludowych t. j. tych, w których nauka religii przez mniej niż 17 godzin tygodniowo bywa udzielaną ma zastosowanie wyłącznie tylko §. 3. powołanej ustawy państwowej.

Ponieważ jednak w Galicyi nie ma w ogóle żadnej szkoły ludowej, w którejby zachodziła potrzeba udzielania nauki religii przynajmniej przez 17 godzin tygodniowo, przeto rada szkolna krajowa może tylko w miarę uznanej potrzeby wyjątkowo w szkołach obejmujących więcej niż trzy klasy wyznaczać stosowne remuneracye, a względnie przyzwalać na ustanowienie osobnych katechetów przy szkołach wyznaniowych.

Otóż jak długo powołane ustawy obowiązują, systemizowanie remuneracyj za udzielanie nauki religii w szkołach ludowych w drodze administracyjnej nastąpić nie może.

Natomiast oznajmił pan Minister wyznań i oświaty, iż pojedynczym, nisko dotowanym duszpasterzom, którzy udzielaniem nauki religii szczególnie są obarczeni, udzielać będzie w miarę środków będących do dyspozycji, zapomóg z funduszu religijnego a mianowicie uwzględnić będzie tych duszpasterzy przy rozdzielaniu nadzwyczajnego kredytu, przyzwanego corocznie, aż do ostatecznego uregulowania kongruy, na zapomogi dla duchownych katolickich niedostatecznie dotowanych.

Nauka religii żydowskiej.

Na posiedzeniu z dnia 22. Lipca 1880 wydał Wysoki Sejm uchwałę następującą:

„Poleca się Wydziałowi krajowemu:

1) by zbadał, czy i w jaki sposób w szkołach ludowych udzielaną bywa nauka religii uczniom wyznania mojżeszowego, niemniej, czy i jakie istnieją podręczniki dla nauki religii żydowskiej w języku polskim?

2) by w razie potrzeby rozpiisał konkurs na ułożenie podręcznika nauki religii żydowskiej w języku polskim dla szkół ludowych;

3) by na przyszłej sesji sejmowej zdał sprawę o wyniku tych badań, ewentualnie przedstawił wnioski, dążące do zaprowadzenia w szkołach ludowych skutecznej nauki religii żydowskiej z językiem wykładowym polskim.“

Wskutek tej uchwały udaliśmy się do Rady szkolnej krajowej z prośbą o udzielenie nam wymaganych przez Wysoki Sejm wyjaśnień a oraz o objawienie zdania, czyli i pod jakimi warunkami rozpiisać należy konkurs na ułożenie podręcznika dla nauki religii żydowskiej i jakie wnioski przedstawić należy Wysokiemu Sejmowi, aby religia żydowska w języku wykładowym polskim, należycie była uczoną.

Rada szkolna krajowa oznajmiła nam w odpowiedzi co następuje:

Naukę religii mojżeszowej wykładają osobni nauczyciele w szkołach ludowych: w Brodach, Tarnopolu, Kopeczyńcach, Bolechowcie, Tyśmienicy, Brzeżanach, Żółkwi, we Lwowie w dwóch szkołach wyznaniowych izraelskich i w szkołach męskich i żeńskich pospolitych u św. Anny, św. Marcina i Czackiego, w szkołach męskich imienia Piramowicza i Konarskiego, a nareszcie w szkole wydziałowej żeńskiej. Również udzielaną bywa ta nauka w Jarosławiu, w Tarnowie w 4 szkołach, a mianowicie we wydziałowych męskiej i żeńskiej i w szkołach pospolitych czteroklasowych męskiej i żeńskiej, w Krakowie zaś w trzech szkołach, a mianowicie w szkołach męskiej i żeńskiej na Kazimierzu i w szkole żeńskiej w Stradomiu.

Językiem wykładowym w obu szkołach wyznaniowych izraelskich i w szkole wydziałowej żeńskiej we Lwowie, tudzież w Brodach, Bolechowcie i Kopeczyńcach jest język niemiecki, w innych zaś szkołach we Lwowie, równie jak w miastach: Brzeżany, Tarnopol, Tyśmienica, Żółkiew, Tarnów, Kraków i Jarosław, udzielają nauczyciele tego przedmiotu w języku polskim.

Co do podręczników w języku polskim do nauki religii żydowskiej, istnieje tylko jeden, przeznaczony dla klas najniższych, który uzyskał aprobatę Rady szkolnej krajowej jeszcze w roku 1874. Jest to krótki katechizm pod tytułem: „Początki nauki religii mojżeszowej“ przełożony z niemieckiego przez Maurycego Trzebickiego. Nie zbywa wprawdzie na chęciach i usiłowaniach dostarczenia innych podręczników, lecz nie wiodą one do celu z powodu, że autorowie i tłumacze nie władają dobrze językiem polskim i przedkładają do

zatwierdzenia i zalecenia prace, przepełnione błędami językowymi. Gdy więc dla klas wyższych tak szkół ludowych pospolitych jak wydziałowych nie ma dotychczas wcale podręczników do nauczania religii mojżeszowej, sądzi Rada szkolna krajowa, że w celu uzyskania takich podręczników, należałoby rozpisać konkurs. Aby zaś to nastąpić mogło, potrzeba mieć wprzód gotowy plan nauki religii mojżeszowej dla wszystkich kategorii szkół ludowych, na któryby się zgodziły przełożenia wyznaniowych gmin izraelskich. W tym to celu Rada szkolna krajowa odniosła się do osoby kompetentnej z wezwaniem, by ułożyła plan nauki religii mojżeszowej dla szkół ludowych, a gdy uzyska tę podstawę, zapyta przełożenia wyznaniowych gmin izraelskich, w których obrębie osobni nauczyciele udzielają nauki religii mojżeszowej w szkołach ludowych, czyli zgadzają się na ten plan.

W sprawie skutecznego udzielania nauki religii mojżeszowej w szkołach ludowych, bardzo ważną rolę odgrywa kwalifikacja nauczycieli tego przedmiotu. Za kwalifikowanego uważa się obecnie każdy, kogo pierwszy lepszy rabin za takiego uzna, chociażby nie miał żadnego wykształcenia naukowego i sam do szkół publicznych jako uczeń nigdy nie uczęszczał. Zdarza się przeto, że nauki religii udzielają w szkołach osoby, które nie mają żadnej wiadomości z pedagogiki i dydaktyki, wskutek czego nietylko nie wpływają na umoralnienie i wykształcenie młodzieży szkolnej, ale przeciwnie tylko szkodę przynoszą. Rada szkolna krajowa postanowiła wziąć tę kwestyę pod rozwagę, pragnąc, aby uregulowaną została w sposób zgodny z dobrem szkół ludowych.

Nadmienić w końcu wypada, że regularne udzielanie nauki religii mojżeszowej w szkołach ludowych zawisło od dobrej woli kahałów, w szczególności zaś od tego, czy chcą opłacać nauczyciela lub nie, albowiem według obowiązujących ustaw jest rzeczą bardzo wątpliwą, czy można zmusić członków gminy wyznaniowej do uiszczania kwoty potrzebnej na wynagrodzenie dla nauczyciela religii.

Z tego sprawozdania raczy Wysoki Sejm przekonać się, że

1) rozpisanie konkursu na dostarczenie podręczników dla wykładu nauki religii mojżeszowej w szkołach ludowych, nie mogło dotychczas nastąpić z powodu, że plan tej nauki dotychczas nie został ułożony i aprobowany przez Radę szkolną.

2) że takie przedłożenie wniosków dążących do zaprowadzenia w szkołach ludowych skutecznej nauki religii żydowskiej w języku wykładowym polskim, na tej sesji sejmowej nastąpić jeszcze nie mogło, ponieważ rzecz ta związana jest ściśle z kwestyą unormowania kwalifikacji nauczycieli, które dotychczas jeszcze nie nastąpiło.

Pożyczka 10.000 zł. przyzwolona dla Zgromadzenia sióstr miłosierdzia Św. Wincentego we Lwowie.

Uchwałą z dnia 17. Lipca 1880 upoważnił W. Sejm Wydział krajowy do gwarantowania i umorzenia z funduszu krajowego pożyczki przez Zgromadzenie sióstr miłosierdzia Św. Wincentego a Paulo we Lwowie zaciągnąć się mającej w kwocie 10.000 zł. w. a. i do wstawienia pierwszej raty amortyzacyjnej do budżetu na r. 1881. Ponieważ gal. kasa oszczędności nie przyjęła rzeczzonego zgromadzenia jako dłużnika, gdyż nie posiada ono majątku i nie może się zobowiązywać, przeto Wydział krajowy skrypt wystawił, podniósł rzeczoną pożyczkę i wypłacił ją temuż Zgromadzeniu.

Pożyczka 8.000 zł. dla komitetu parafjalnego budowy kościoła w Sanoku.

W skutek upoważnienia W. Sejmu z dnia 22. Czerwca 1880 wypłaciliśmy komitetowi parafjalnemu budowy kościoła w Sanoku pożyczkę w sumie 8000 zł. w. a. na skrypt przez przewodniczącego i wszystkich członków komitetu podpisany i legalizowany. Bezpieczeństwo dla tej pożyczki zapisał komitet na datkach konkurencyjnych w myśl pertraktacji konkurencyjnej po 20% od podatków bezpośrednich w r. 1872 przez strony konkurujące opłacanych, od nich corocznie według postanowień §. 19. ustawy konkurencyjnej kościelnej ściągać się mających tak długo, dopóki pomieniony dług z przynależnościami funduszowi krajowemu w całości zwrócony nie zostanie.

Pensya wdowia dla Julii Olewińskiej, wdowy po Lubinie Olewińskim, protokolicie Wydziału krajowego.

Uchwałą z dnia 24. Czerwca 1880. upoważnił W. Sejm Wydział krajowy do wyznaczenia P. Julii Olewińskiej pensyi wdowiej na podstawie przyjętych pełnych 10. lat służby krajowej ś. p. Lubina Olewińskiego jako urzędnika krajowego.

W skutek tego upoważnienia wyznaczaliśmy P. Julii Olewińskiej pensyę wdowią o rocznych 350 złr. w. a.

Kredyt 26.000 zł., przyzwolony na przyjęcie Najjaśniejszego Pana w kraju.

Z kredytu tego znajdzie się dokładny rachunek w zamknięciu rachunku za r. 1880. Tu tylko dla tymczasowej wiadomości W. Sejmu podajemy, że z kredytu przesłaliśmy dla ulżenia kosztów przyjęcia:

Gminie miasta Lwowa 8000 złr., gminie miasta Krakowa 8000 zł., komitetowi wystawy etnograficznej w Kołomyi 2500 złr., Wydziałowi pow. w Krakowie 1000 złr., Wydziałowi pow. w Mościskach 500 złr., Wydziałowi pow. w Bóbrce 100 złr.

Druki sejmowe.

W tym przedmiocie przedkładamy osobne sprawozdanie.

Zmiana Marszałka krajowego.

Jego ces. i król. Apostolska Mość raczył najwyższem postanowieniem z dnia 27. Grudnia 1880. uwolnić najłaskawiej JE. tajnego radcę hr. Ludwika Wodzickiego na jego własną prośbę z posady Marszałka krajowego w Królestwie Galicyi i Lodemeryi z W. ks. Krakowskiem, a najwyższem postanowieniem z dnia 26. Stycznia 1881. zamianować najmiłościwiej posła na Sejm krajowy dr. Mikołaja Zyblikiewicza Marszałkiem krajowym tegoż Królestwa.

Nowo mianowany Marszałek krajowy objął dnia 9. lutego 1881. urzędowanie w Wydziale krajowym.

Zmiany w składzie Wys. Sejmu.

W składzie Wys. Izby zaszły od czasu ostatniej sesyi następujące zmiany: Zmarli posłowie ś. p. Kornel Krzeczunowicz, Bronisław hr. Łoś i Andrzej Rydzowski, tudzież członek Wys. Sejmu z głosem wirylnym śp. ks. Maciej Hirschler, biskup Przemyski.

Złożyli mandaty posłowie: pp. Ludwik Buszyński i Henryk Kieszkowski. Przy wyborach uzupełniających, wybrani w miejsce powyższych posłów w okręgu wyborczym gmin wiejskich Lwów-Szczerzec-Winniki p. Teofil Merunowicz;

w okręgu wyborczym gmin wiejskich Stanisławów-Halicz: Dr. Jan Dobrzański;

w okręgu wyborczym gmin wiejskich Kossów-Kuty: P. Filip Zaleski, wreszcie

w okręgu wyborczym większych posiadłości b. obwodu Rzeszowskiego: hr. Jan Tarnowski.

Sprawozdania o tych wyborach uzupełniających przedłożymy Wys. Sejmowi osobno.

Zmiany w składzie personalu Wydziału krajowego.

Na mocy upoważnienia W. Sejmu nadał Wydział krajowy koncywiście p. Bernardowi Kalickiemu rangę i płacę sekretarza Wydziału krajowego.

Detychezasowego dyetaryusza swojego, Karola Rożanowskiego mianował Wydział krajowy asystentem oddziału manipulacyjnego z płacą roczną 700 zł. a. w. i dodatkiem aktywalnym 100 zł. a. w., zaś mianowanych prowizorycznie: asystenta conceptowego Feliksa Wilda, asystenta rachunkowego Alojzego Paklerskiego i woźnego Bolesława Stockiego — stabilizowano na ich posadach.

Koncypista oddziału statystycznego dr. Józef Kleczyński, mianowany nadzwyczajnym profesorem nauk politycznych i statystyki na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie tudzież koncypista Wydziału krajowego dr. Artur Wiktor, otrzymali na własną prośbę uwolnienie ze służby. Posady ich dotychczas nie zostały obsadzone.

Udzielenie adjutum aplikantom Józefowi Abgarowiczowi i Władysławowi Żenczakowi.

Stosując się do uwag Komisji lustracyjnej, które W. Sejm wziął do wiadomości, Wydział krajowy, gdy opróżnione zostało dyurnum o dziennych 2 zł. po pomocniku conceptowym Dr. Szachowskim, udzielił adjuta o rocznych 360 zł. w. a. dwóm aplikantom swoim t. j. pp. Józefowi Abgarowiczowi i Władysławowi Żenczakowi, którzy nie mając żadnego utrzymania już drugi rok jako bezpłatni aplikanci z gorliwością i znajomością rzeczy oddają się służbie krajowej.

Sprawa byłego kancelisty Wydz. kraj. Stanisława Zabierzowskiego przeciw Wydziałowi kraj. o zapłacenie sumy 20.000 zł. z. p. n.

Toczy się dalej.

Herb dla Królestwa Galicyi i Lodomeryi wraz z Wielkiem Ks. Krakow.

Dzisiejszy herb Królestwa Galicyi i Lodomeryi wraz z Wielkiem Księstwem Krakowskim, tak ten, którego obecnie używa Wydział krajowy a który właściwie jest herbem byłych stanów galicyjskich, jak i ten, który nadany został Królestwu Galicyi i Lodomeryi wraz z Wielkiem Księstwem Krakowskim, nie odpowiada terytoryalnemu obszarowi naszego kraju. Herb nadany przez c. k. Rząd naszemu krajowi mający przedstawiać herby dawnych Księstw Halicza i Włodzimierza reprezentuje tylko wschodnią część kraju; zaś herb używany przez Wydział krajowy dodaje nadto godła Księstw Oświęcimskiego i Zatorskiego, t. j. małej części Galicyi zachodniej. Nie są zaś reprezentowane w tych herbach części innych Ziem i Województw w skład Królestwa Galicyi i Lodomeryi wchodzących, a nadewszystko województwo Krakowskie i Sandomierskie.

Opierając się więc na zdaniu c. k. Akademii umiejętności w Krakowie przyjęliśmy do projektu nowego herbu dawne godła wszystkich Woje-

wództw w skład naszego kraju wchodzących i podaliśmy do Najwyższego Tronu prośbę o nadanie takiego herbu. Nie otrzymaliśmy jeszcze najwyższej decyzji.

Powołanie pp. Zygmunta Sawczyńskiego i Henryka Schmitta do c. k. Rady szkolnej krajowej.

Jego ces. i kr. Apostolska Mość raczył na wniosek Wydziału krajowego najwyższem postanowieniem z dnia 12. Lutego 1880. najmiłościwiej zamianować dotychczasowych członków krajowej Rady szkolnej pp. Zygmunta Sawczyńskiego i Henryka Schmitta członkami tejże Rady na dalszy trzechletni okres.

Budowa gmachu sejmowego.

Budowa gmachu sejmowego została ukończoną. Nie są gotowe jeszcze tylko dwie grupy, które stanąć mają przed środkowym rezalitem głównego frontu od ulicy Słowackiego.

Spóźnienie nastąpiło z winy rzeźbiarza, któremu wykonanie tych grup powierzone zostało. Jest nadzieja, że grupy te jeszcze w roku bieżącym przed zimą będą skończone.

Ostateczne sprawozdanie i szczegółowe rachunki całej budowy złoży Wydział krajowy Wysokiemu Sejmowi skoro kolaudacya robót dokonanych będzie uskutecznioną.

Zakład narodowy imienia Ossolińskich.

Na wstępie tegorocznego sprawozdania winniśmy zapisać, że Jego Ces. i Król. Apostolska Mość Cesarz Franciszek Józef I. podczas Swego pobytu we Lwowie zwiedził dnia 13. Września 1880. bibliotekę, galerię obrazów i muzea Zakładu, i że na pamiątkę tych odwiedzin wpisał dostojne Swe Imię w Księgę na ten cel przeznaczoną.

W wewnętrznem życiu tej instytucyi widoczną była także w roku ubiegłym trwała i skuteczna dążność do ciągłego rozwoju. Prace nad uporządkowaniem zbiorów postępowały naprzód, a rezultatem ich jest wydany w ciągu tego roku pierwszy zeszyt katalogu rękopisów biblioteki Ossolińskich. Publikacya ta jest nader ważną dla uczonych chcących korzystać ze skarbów rękopiśmiennych nagromadzonych w Zakładzie. Nie mniejszej wagi dla szerszej publiczności będzie ułożenie katalogu przedmiotowego, którą to pracę rozpoczęto przyjmując za wzór katalog realny Biblioteki Jagiellońskiej. Dla zapełnienia znacznych luk w dziale nowszych książek, których z powodu niepomyślnych stosunków finansowych przez czas długi albo wcale nie kupowano, albo tylko za kwoty bardzo nieznaczne, przeznaczyła kuratorya na wniosek Zarządu biblioteki w roku 1880. kwotę 3,000 zł. Z tego funduszu zakupywano przeważnie dzieła i publikacye wchodzące w zakres specjalny Zakładu, t. j. rzeczy odnoszące się do dziejów literatury polskiej, historii krajów postronnych i filologii słowiańskiej.

Z ważniejszych dzieł zakupionych w tym roku wymieniamy biblię Szarfenbergerowską z r. 1575., którą zastąpiono dotychczasowy egzemplarz defektowy, dalej pisma Fausta Socyna, zbiorowe wydanie dzieł Rankiego i t. d.

Biblioteka wzbogaconą została licznemi i cennemi darami, między którymi pierwsze miejsce zajmuje dar śp. Antoniego Schneidera, znanego archeologa, który przed śmiercią wszystkie swe zbiory ofiarował zakładowi Ossolińskich. Ogólna liczba dzieł przezeń darowanych wynosi 1019 w 1342 tomach i 23 rękopisów. Dar ten zupełnie już skatalogowany, oddany został

do użytku publiczności, a ma on dla Zakładu wartość tem większą, że obejmując przeważnie publikacje z dziedziny archeologii, znacznie kompletuje ten dział zbiorów Zakładu.

Jako osobliwość wymieniamy nadto nadesłaną bibliotecę w darze z Wilna kolekcję 80 dzieł i broszur w języku rosyjskim wydanych od r. 1863. w kwestyi polskiej na Litwie, między którymi znajduje się także słynny „zbiór rozporządzeń hr. Michała Murawiewa z lat 1864—1865. dla północno-zachodnich gubernii“.

Ogółem przybyło Zakładowi w r. 1880. dzieł drukowanych 2103, między temi 603 dubletów, rękopisów 122, autografów 9, dyplomatów 2, rycin 975, obrazów 6, atlasów i map 15, rzeczy muzealnych 117.

Zakład liczył w tym roku: dzieł drukowanych unikatów 75,605, dubletów 5603, prób druku 449, atlasów i map 1089, rękopisów 2867, autografów 2689, dyplomatów 872, podobizn 75, rycin 23,487, obrazów 676, rzeczy muzealnych 1768, monet rozmaitych 10,448.

Inwentarz zbrojowni Przeworskiej należącej do muzeum Lubomirskich doszedł do cyfry 569.

W sprawozdaniu o stanie zakładu tego rodzaju szczególną ważność mają daty o udziale publiczności, one bowiem dają miarę pożyteczności instytucji dla ogółu. Otóż z przyjemnością podnieść musimy, że udział publiczności zwiększa się z każdym rokiem.

W pracowni naukowej był ruch następujący: 1959 czytelnikom wydano 5743 dzieł w 12,720 tomach i 806 rękopisów. Ponieważ zaś pracownia ta otwartą była dla publiczności przez dni 219, przeto w przecięciu wypada dziennie na 9 czytelników 26 dzieł w 57 tomach i 4 rękopisy (w roku poprzednim wypadało przeciętnie na dzień 8 czytelników, 25 dzieł w 55 tomach i 5 rękopisów).

W czytelni górnej było czytających 12,779 (w roku poprzednim 10,857), ponieważ zaś czytelnia ta była otwartą przez 165 dni, przeto wypada średnio dziennie 77 osób podczas gdy w roku poprzednim cyfra ta wynosiła tylko 60.

Pozwolenie wypożyczania książek do domu otrzymało 237 osób, czyli o 14 więcej niż w roku poprzednim; książek zaś wypożyczono do domu 6620 dzieł w 9796 tomach a zatem więcej niż kiedykolwiek a o 1436 dzieł i 1659 tomów więcej niż w roku poprzednim.

Muzeum zwiedziło 2807 osób a więc więcej niż kiedykolwiek, a o 342 osób więcej niż w roku poprzednim, studyowało w niem 559 osób, a więc o 229 osób więcej niż w roku poprzednim.

Ogólna suma dochodów Zakładu wynosiła w r. 1879.	32.927 zł. 28 1/2 ct.
Wydatków	28.518 „ 52 1/2 „
Zaoszczędzono więc w r. 1879.	4.408 „ 76 „

W sprawie lustracji dóbr Zakładu narodowego im. Ossolińskich, będących w posiadaniu kuratora ekonomicznego tego Zakładu p. Antoniego Broniewskiego mamy do zapisania, że zaproszeni przez nas Zastępcy reprezentantów potomności J. E. ks. Eustachy Sanguszko, i Jw. Jan hr. Stadnicki

podjęli się dokonania lustracyi dzieląc czynności między siebie w ten sposób, że pierwszy zlustrować miał dobra położone w dawnym obwodzie Tarnowskim, drugi zaś dobra w dawnym obwodzie Bocheńskim.

Jakoż J. O. książę Sanguszko przedłożył nam w Październiku 1880. sprawozdanie z odbytej lustracyi wraz z wnioskami zmierzającymi do zabezpieczenia dóbr fundacyjnych. Wnioski te posłużą nam za podstawę do dalszych zarządzeń w tej sprawie, skoro tylko otrzymamy sprawozdanie z lustracyi reszty dóbr zakładowych w obwodzie Bocheńskim położonych.

Archiwa aktów grodzkich
i ziemskich we Lwowie
i Krakowie.

Na wniosek Dyrektora archiwum Krakowskiego, do którego także Dyrektor archiwum Lwowskiego przystąpił, zarządziliśmy uchwałą z dnia 24. Maja 1881. L. 18744. przeniesienie fragmentów aktów Czchowskich i Bieckich do archiwum Krakowskiego. Akta te znajdowały się dotychczas po części w Lwowskim, po części zaś w Krakowskim archiwum, należało przeto ten nieuzasadniony i nieodpowiedni rozdział usunąć.

Pozwolenie na bezpłatne korzystanie z archiwum Lwowskiego udzieliliśmy p. Teodorowi Kulczykiemu, o którym już w zeszłorocznym sprawozdaniu wspominaliśmy, p. Tadeuszowi Rybickiemu, uczniowi filozofii w celu zebrania dat potrzebnych do monografii Grzegorza z Sanoka, p. Drowi M. Wąsowiczowi nauczycielowi towaroznawstwa w Lwowskiej c. k. szkole politechnicznej, w celu wyszukania ordynacyi dla aptekarzy wydanej w r. 1609. przez Starostwo lwowskie wraz z Magistratem tegoż miasta; p. Bronisławowi Czarnikowi, uczniowi filozofii w celu zbadania materiałów odnoszących się do życia i stosunków Stanisława Orzechowskiego, a wreszcie Edwardowi Ksaweremu hr. Fredrze, który zamierza ogłosić historję rodziny Fredrów, albo przynajmniej materiały do niej.

W składzie urzędników archiwalnych zaszły następujące zmiany: W archiwum Lwowskim zamianowaliśmy aplikantem w miejsce p. Bronisława Gorczaka, który z dniem 1. Czerwca 1881. objął zarząd familijnego archiwum księcia Romana Sanguszki w Sławucie, ucznia filozofii p. Tadeusza Tomasza dw. im. Rybickiego.

W archiwum Krakowskim zamianowaliśmy aplikantami w miejsce pp. Walentego Mikrota i Bolesława Ulanowskiego, którzy ukończywszy studia uniwersytet opuścili (pierwszy z końcem roku szkolnego 1879/80, drugi zaś z końcem bieżącego roku szkolnego) pp. Władysława Abrahama ucznia wydziału prawniczego na uniwersytecie Jagiellońskim i Oswalda Maryana Balzera, ucznia wydziału prawniczego na uniwersytecie Lwowskim, aplikanta przy Lwowskim archiwum, który z dniem 1. Października r. b. na uniwersytet Krakowski się przeniósł i obejmie funkcję aplikanta przy tamtejszem archiwum aktów grodzkich i ziemskich. Na posadę aplikanta przy archiwum Lwowskim, które się w ten sposób opróżni, rozpisaliliśmy konkurs z terminem do 15. Września r. b.

Wydawnictwo aktów z archiwum Bernardyńskiego w skutek fundacyi ś. p. Aleksandra Stadnickiego.

W Sierpniu 1880. opuścił prasę tom VIII tego wydawnictwa i został rozesłany.

Następujący tom wyjdzie z końcem roku bieżącego albo z początkiem r. 1882.

Wydawnictwo to odbywa się zawsze jeszcze kosztem dotacyi przez Wysoki Sejm przyzwolonej z funduszu demestykalnego, albowiem dożywocie zastrzeżone na spuściźnie ś. p. Alaksandra Stadnickiego dla jego rodziny dotychczas nie wygasło.

Fundacya Stanisława
hr. Skarbka.

I. Uchwałą z dnia 28. Listopada 1879. r. L. 48.379 wysłał Wydział krajowy do Zakładu ubogich i sierot w Drohowyżu komisję w celu przeprowadzenia lustracyi pod względem kasowym i gospodarskim.

Komisyja przedłożyła swój operat, który obejmuje wszystkie działy gospodarki pieniężnej, magazynowej, warstatowej i folwarcznej, niemniej kuchnię, inwentarz i służbę.

W załatwieniu tego operatu wydano do centralnej Administracyi odpowiednie rozporządzenia w celu zaprowadzenia w zakładzie prawidłowej gospodarki.

W Grudniu 1880. przedsięwziął Wydział krajowy pierwszą lustracyę całego zakładu. Badanie najściślejsze wykazało, iż centralna Administracya odpowiedziała prawie we wszystkich punktach poleceniom Wydziału krajowego i że obecnie w zakładzie zaprowadzoną jest prawidłowa administracya tak w części rachunkowej jak i gospodarskiej. Gdy nadto Komisyja Wydziału krajowego sporządziła inwentarz zakładu, takowy udzielony został centralnej Administracyi, aby dalej prowadziła inwentarz tak w każdym oddziale, jakoteż ogólny inwentarz dla całego zakładu.

Przy lustracyi tej znajdowało się w zakładzie:

Chłopców starszych	85
„ młodszych	162
Dziewcząt starszych	14
„ młodszych	116
razem	377 dzieci.

Starych ludzi utrzymywanych kosztem zakładu było:

Mężczyzn	13
Kobiet	2
razem	15 osób.

II. Przedsięwzięte przez Komisyję Wydziału krajowego w miesiącu Listopadzie 1880 skontrum centralnej kasy fundacyi, wykryło przy porównaniu zapasu w kasie z książkami deficyt w sumie 32.191 zł. 83 ct.

W celu pokrycia tego deficytu wydał były kasyer fundacyi p. Józef Kobyliński solidarnie z swoją małżonką p. Antonią Kobylińską instrument kaucyjny, który w drodze egzekucyi zabezpieczony został:

- a) na sumach przeszło 50.000 zł. wynoszących a zabezpieczonych na rzecz p. Józefa Kobylińskiego na dobrach Kulików i Doroszów;
- b) na realnościach p. Józefa Kobylińskiego w Kulikowie położonych zwanych „Porucznikówka“, „Kapitanówka“ i „Magazyn wojskowy na Zamczysku“;
- c) na dobrach Kulików i Doroszów wielki i mały p. Antoniny Kobylińskiej;

d) na sumach 550 dukatów i 3.000 zł. zabezpieczonych na realności w Kulikowie Nr. $\frac{141 \text{ stary}}{411 \text{ nowy}}$ na rzecz pani Antoniny Kobylińskiej.

Dla większego bezpieczeństwa fundacyi ustąpił p. Józef Batowski dla powyższej pretensyi fundacyi pierwszeństwo tabularne swojej sumy 7.500 zł. wal. austr.

Tak więc cały majątek pp. Józefa i Antoniny Kobylińskich podciągnięty został pod odpowiedzialność.

Nadto zezwoliła pani Karolina hr. Husarzewska na intabulację pretensyi fundacyi na sumie 60.000 zł. w drodze egzekucyi intabulowanej na dobrach Korosławice i Stasiowa Wola i na sumie 13.450 zł. w. a. w obligacjach indemnizacyjnych w depozycie złożonych.

Przeprowadzona w Styczniu 1881. likwidacya kasy centralnej wykazała dodatkowy deficyt 231 zł. 52 ct. w. a. w pobranych od stron czynszach, w podatku dochodowym pobranym od stron i w podatku z dóbr Opar.

Wydział krajowy zarządził jak najenergiczniejszą egzekucyę aby fundacya jak najrychlej przysłała do zrealizowania swojej pretensyi i zażądał miesięcznych raportów, o postępie egzekucyi, które też regularnie składane bywają. Według tych raportów dozwoleń już zostało przez c. k. Sąd krajowy Lwowski egzekucyjne oszacowanie dóbr Kulików z przyległościami, tudzież sekwestracya dochodów realności małżonków Kobylińskich w Kulikowie. Dozwoleń przymusowej publicznej sprzedaży dóbr Kulików jest oczekiwane.

III. Ponieważ instrukcyja kasowa dotychczas Administracyę centralną obowiązująca okazała się niedostateczną, przeto Rada administracyjna wypracowała nową instrukcyę i wprowadziła ją w życie podając ją zarazem do wiadomości Wydziału krajowego.

Ponieważ w tej instrukcyi nie był przyjęty system kaucyonowania kasyera i kontrolora, ponieważ co do przechowania gotówki w kasie zapasowej, zostającej pod kluczami tylko kasyera i kontrolora, nie było co do jej wysokości żadnego ograniczenia, ponieważ nadto okazały się w tej instrukcyi niektóre inne braki, przeto Wydział krajowy wypracował inną instrukcyę i przesłał ją kuratorowi z wezwaniem, aby projekt Wydziału krajowego zakomunikował Radzie administracyjnej, do której atrybucyj wydanie instrukcyi kasowej należy.

IV. Ponieważ już od dłuższego czasu nie przedsiębrano lustracyi majątku fundacyjnego, przeto Wydział krajowy zaweźwał Radę administracyjną, aby stosownie do obowiązującej instrukcyi zarządziła lustracyę całego majątku tak pod względem rachunkowym jak i gospodarskim.

Rada administracyjna na posiedzeniu z dnia 12. Czerwca 1881. r. uchwaliła czynności lustracyjne przeprowadzić w dwóch latach i w tym roku przeprowadzić lustracyę realności Kortumówki, zakładu Drohowyskiego, dóbr i lasów Drohowyskich, lasów Brzozdowieckich, dóbr Żydaczów, Roźniatów, Opary i Słońsko; zaś w r. 1882. przeprowadzić lustracyę dóbr Brzozdowce, Ostałowice, Żabie, Smorze i Klimiec.

Komisye lustracyjne, w których skład wchodzi członkowie Rady administracyjnej, mężowie zaufania i fachowi znawcy, tudzież dodani do pomocy urzędnicy Wydziału krajowego, rozpoczęły już swoje czynności a w chwili

układania tego sprawozdania odbywa się lustracja dóbr i lasów Drohowskich tudzież lasów Brzozdowieckich.

V. Rachunki z całej fundacyi złożone zostały po koniec r. 1879.

Teatr polski we Lwowie.

W przedsiębiorstwie i dyrekcji teatru polskiego we Lwowie zaszła w okresie, z którego zdajemy sprawę ważna zmiana. Z upływem terminu dzierżawy dotychczasowego przedsiębiorcy p. Jana Dobrzańskiego, zawarła kuratorya fundacyi, hr. Stanisława Skarbka, na mocy uchwały Rady administracyjnej tejże fundacyi, nowy kontrakt dzierżawy z p. Adamem Miłaszewskim, wypuszczając mu kontraktem z dnia 2. marca 1881. r., na lat sześć, t. j. od Niedzieli Wielkanocnej 1881. r. do tegoż dnia 1887. r., lokalności teatralne w gmachu hr. Skarbka dla dawania w nich przedstawień scenicznych.

Co do subwencji przez W. Sejm dla tego teatru uchwalonej, tę wypłaciliśmy dawniejszemu przedsiębiorcy pro rata na podstawie przychylniej dlań opinii Komitetu artystycznego. A mianowicie wypłaciliśmy mu z subwencji dla dramatu i komedyi w sumie 7.000 zł. przyzwolonej, kwotę 2.041 zł. 66 ct. w. a. za czas od 1. stycznia do 17. kwietnia b. r., z subwencji zaś 13.000 zł. dla opery, wypłaciliśmy mu połowę, t. j. 6.500 zł. a. w. ponieważ utrzymywał ją przez połowę operowego sezonu.

Nowy przedsiębiorca objął teatr w najbardziej niekorzystnych dla sceny warunkach. Z jednej strony zbliżająca się letnia pora, która, jak wiadomo, nie przywabia widzów do teatru, z drugiej strony cyrk właśnie przybyły, który zabierał teatrowi i tę szczupłą garstkę, która przywykła wieczory spędzać na widowiskach publicznych.

Aby w tak krytycznem położeniu wesprzeć nowe przedsiębiorstwo, które nie szczędzi usiłowań dla podniesienia sceny, wypłaciliśmy p. Adamowi Miłaszewskiemu resztę subwencji dla dramatu i komedyi w kwocie 4.958 zł. 34 ct. a. w., a następnie, gdy wykazał, że ma operę skromnie wprawdzie zorganizowaną ale polską, także część subwencji dla opery w kwocie 6.000 zł. a. w. wkładając nań jednak obowiązek, aby z początkiem jesieni postarał się o taki dobór sił artystycznych, iżby odpowiedzieć mógł słusznym wymaganiom publiczności.

Teatr ruski.

Subwencję dla teatru ruskiego pod zarządem Towarzystwa Besidy ruskiej na rok 1880 uchwaloną, wypłacił Wydział krajowy tak jak zwykle w dwóch ratach półrocznych na ręce przewodniczącego tego Towarzystwa, zasiągnąwszy wprzód opinii komitetu ustanowionego dla nadzoru tego teatru.

Z początkiem roku 1881. przeszedł teatr ten pod nową dyrekcję. Dotychczasowa dyrektorka p. Teofila Romanowicz nie chciała akceptować przedłożonych jej przez Wydział Besidy ruskiej warunków kontraktu, w skutek czego Besida oddała przedsiębiorstwo w ręce innego kandydata p. Emilianiana Baczyńskiego, który już dawniej miał dyrekcję tego subwencyonowanego teatru. Ponieważ subwencya wypłaca się do rąk przewodniczącego Wydziału Besidy ruskiej na podstawie opinii komitetu nadzorczego, przeto zmiana powyższa sama przez się w niczem na wypłatę subwencji wpłynąć nie może, a zaznaczyliśmy ją jedynie dla utrzymania Wys. Sejmu we wiadomości o sprawach bieżących ruskiego teatru.

Fundusz szkół ludowych
z r. 1872.

Z funduszu tego otrzymały w roku 1880 zasiłki na budowę nowych lub przeistoczenie już istniejących budynków szkolnych następujące gminy:

- a) gmina Borszczów w okręgu szkolnym Zaleszczyckim 300 zł.;
- b) po 200 zł.: Gródek w okręgu szkolnym Gorlickim, Prusy w okręgu Krakowskim, Wampierzów w Mieleckim, Strzelczyska i Wielkie Oczy w Mościskim, Harta w Sanockim, Kańczuga w Wadowickim i Ozydów w Brodzkim;
- c) 180 zł. otrzymała gmina Tuligłowy w okręgu szkolnym Mościskim;
- d) 150 zł. gmina Bogumiłowice w Tarnowskim, wreszcie
- e) po 100 zł. gminy: Breźnica i Chrośc w okręgu szkolnym Bocheńskim, Wyczułki w okręgu Czortkowskim, Bogusza w Gorlickim, Kołbajowice w Grodeckim, Basznia dolna, w Jarosławskim, Niepla, Wojaszowce, Harklewa i Świętkowa w Jasielskim, Kamień i Kalna w Kałuskim, Dmytrze, Wisłoboki i Łopuszna w Lwowskim, Skawica w Myślenickim, Weleśnica w Nadwórniańskim, Rozdorzany i Fraga w Rohatyńskim, Czerchowa w Samborskim, Niebocko w Sanockim, Głuchów w Sokalskim, Bednarów w Stanisławowskim, Libochora w Stryjskim, Łuka mała w Tarnopolskim, Werchobuż i Książę w Złoczowskim, Przemiwółki, Uhnów i Dziewięcierz w Zólkiewskim.

Razem wynoszą powyższe zasiłki 5.330 zł., którąto sumą równa się czystemu dochodowi funduszu szkół ludowych z roku 1872.

Zaliczki z funduszu szkolnego krajowego udzielane Radom szkolnym okręgowym.

Wedle preliminarza funduszu szkolnego kraj. na r. 1881. (Rubr. VII. str. 17) wynosiły zaległości zaliczek Radom szkolnym okręgowym kwotę . . . . . 158 855 zł. 69 zł.

Jeszcze przed rozpoczęciem rozpraw sejmowych nad tym przedmiotem, Wydział krajowy wystosował do kraj. Rady szkolnej odezwę dno 17. Czerwca 1880. L. 26.219, że pomimo ustawicznych przedstawień zwroty tych zaliczek nader powolnie wpływają.

Nadto zwrócono uwagę kraj. Rady szkolnej, że po nad uchwalone dla Rad okręgowych zasiłki, udziela im zaliczek, które ciągle wzrastają, i że asygnowanie podobnych zaliczek nie da się usprawiedliwić.

Następnie, gdy przy rozprawach nad budżetem szkolnym W. Sejm uchwałami z 28. i 30. Czerwca 1880. postępowanie w tym względzie kraj. Rady szkolnej uznał nieprawidłowym, a rozbiegając przedmiot szczegółowo Wydziałowi krajowemu polecił, aby wspólnie z kraj. Radą szkolną obmyślił środki zaradcze, sporządził Wydział krajowy wykazy szczegółowe zaległych zaliczek, i zakomunikował je odezwą z 2. lipca 1880. L. 27.914 tak c. k. Starostwom, jako też c. k. kraj. Radzie szkolnej z prośbą o ściągnięcie zaległości i zawiadomienie Rad szkolnych okręgowych, że żadnego dalszego zasiłku nie otrzymają, dopóki zaległych zaliczek nie spłacą lub nie wyrachują. Nadto zwrócono uwagę kraj. Rady szkolnej, że wykonanie tego rygoru jest pożądanem szczególnie tam gdzie Rady okręgowe od lat kilku z znacznemi kwotami zalegają, i o spłaceniu ich się nie troszczą.

Na te odezwy nadeszły odpowiedzi i to niezadawalniające, tylko od c. k. Starostw w Krakowie, Stryju i Husiatynie, zaś reszta c. k. Starostw żadnej nie dała odpowiedzi. Wydział krajowy ponowił wezwanie swoje, i za-

żądał załatwienia sprawy odezwą z d. 4. Sierpnia 1880. L. 34.705. Krajowa Rada szkolna wydała w skutek naszych odez w dnia 20. Sierpnia 1880. L. 7.976 do Rad szkolnych okr. w Bochni i Ropczycach rozporządzenie, aby zaległości zaliczkowe w drodze przymusowej ściągnęły najdalej do końca Października 1880. pod odpowiedzialnością przewodniczącego Rady szkolnej okr. Pod dniem zaś 2. Października 1880. L. 46.175. rozesłała kraj. Rada szkolna do wszystkich Rad szkolnych okr. okólnik z poleceniem zarządzenia zwrotu zaległych zaliczek najdalej po koniec Grudnia 1880. z zagrożeniem, że w przeciwnym razie żadne dalsze zasiłki udzielone nie zostaną i że przewodniczący Rad szkolnych okr. za niedotrzymanie nieprzekraczalnego terminu osobiście będą odpowiedzialni.

Niespuszczając z oka tej sprawy Wydział krajowy prowadził częstą korespondencję z pojedynczemi Radami szkolnemi okręgowemi i wydał w tej mierze 69 zbiorowych a 79 specjalnych odez w i urgensów do okręgowych Rad szkolnych po dzień 20. Lipca b. r. a nadto odez w z dnia 13. Grudnia 1880 LW. 56.900 wezwał właściwe c. k. Starostwa o dołożenie starań aby zaległe zaliczki w wyznaczonym przez kraj. Radę szkolną terminie t. j. po koniec Grudnia 1880. zwrócone zostały. Wreszcie odez wami z dnia 30. Listopada 1880. i 10. Lutego 1881. l. 47.253/80 i 6.649/81 zawiadomił kraj. Radę szkolną o niepomyślnych rezultatach co do zwrotów zaliczek, o niedotrzymaniu przez Rady okręgowe terminu wyznaczonego przez kraj. Radę szkolną po koniec Grudnia 1880., udzielił jej spis szczegółowy zaległości, doniósł o zupełnym braku odpowiedzi od kilku Starostw, wezwał o stosowne zarządzenie aby rozporządzenia Rady szkolnej kraj. niepozostały martwą literą i aby przy udzielaniu zaliczek wyznaczano terminu zwrotu.

Kraj. Rada szkolna, jak już wyżej powiedziano, zaleciła okręg. Radom szkolnym energiczne ściąganie zaległości i przy każdej asygnacyi nowych zaliczek, wyznaczała termin prekluzyjny do spłaty. Ale Rady okręgowe a względnie pp. Starostowie z małymi wyjątkami, terminów tych nie dotrzymują, bo oprócz Rad okręgowych w Gorlicach, Kołomyi, Sokalu, Złoczowie i Jasle, wszystkie inne pozostały z zaliczkami w restaneyi.

W skutek tego Wydział kraj. odez wami z dnia 9. i 10. Marca, 13. Maja, 21. Czerwca i 22. Lipca 1881. l. 11.241 do 11.248, 11.475, 11.477, 21.017, 27.851 i 35.545 ponownie odniósł się do kraj. Rady szkolnej, a przedstawiając dokładnie niepomyślny stan rzeczy, przesłał jej szczegółowy wykaz zaległości, zwrócił uwagę na tylokrotne swoje przedstawienia, wreszcie na okoliczność, że Rady szkolne okręgowe w Tarnowie, Tarnopolu, Bochni, Gródku, Drohobyczu, Ropczycach, Mościskach i Żółkwi, pomimo ustawicznych urgowań nie zwróciły na rachunek zaległości od r. 1877 wykazywanych. Nadto wydano do c. k. kraj. Rady szkolnej 8 zbiorowych a 84 specjalnych odez w i urgensów w tej sprawie a nie widząc skutku przedstawiono całą rzecz c. k. Prezydium Namiestnictwa z prośbą o zaradcze środki.

Z całego stanu rzeczy wynika, że w tych okręgach, gdzie przewodniczący p. Starosta zajmuje się energiczniej sprawami tego rodzaju, zaległości zaliczkowych albo bardzo mało albo wcale żadnych nie ma, podczas gdy w innych okręgach pomimo ciągłych przypomnień naszych nie tylko nie z dawnych zaległości nie ubywa, lecz przeciwnie nowe żądania cyfrę dawnych zaliczek zwiększają, a niespłacanie zaległości usprawiedliwianem bywa najróż-

źnorodniejszymi przyczynami jak np. niestosownością pory, nieurodzajem, zaległościami prestacyi (które właśnie z powodu zaniedbania ściągnięcia urosły), wreszcie pretensjami do innych funduszów i t. p. chociaż pewną jest rzeczą, że przy odpowiednim działaniu wszystkie zaległości mogłyby być umorzane.

Nie ustając w czynności nad tą sprawą, Wydział krajowy po upływie każdego 20 dni uргуje tak okręgowe Rady, jakoteż i kraj. Radę szkolną o ściąganie lub wyrachowanie zaliczek i postępowania tego i nadal ściśle przestrzegać będzie.

Alegat XVIII.

Dołączony pod $\%.$ wykaz przedstawia wszystkie należitości, uiszczenia i zaległości zaliczek Rad szkolnych okręgowych począwszy od 17. Czerwca 1880. aż do 1. Lipca 1881.

Wedle tego wykazu wynosił stan zaległości	
w Czerwcu 1880.	158.855 zł. 69 ct.
na to spłacono lub wyrachowano	42.260 " 34 "
pozostaje w zaległości	116.595 zł. 35 ct.
nowych zaliczek wydano	95.929 zł. 14 ct.
na to spłacono	25.421 " 36 $\frac{1}{2}$
pozostaje w zaległości	70.507 " 77 $\frac{1}{2}$
Razem przeto zalega	187.103 zł. 12 $\frac{1}{2}$

Zarazem przedstawia ten wykaz jak liczne korespondeucye w tej sprawie przeprowadzono.

Temi faktami i doświadczeniem wiedziony Wydział krajowy stanowczo twierdzi, że dawanie zaliczek podobnych jest szkodliwe, i stanowi główną przyczynę niedbałego ściągania prestacyi i nierozstrzygnięcia sporów od lat kilku ciągnących się niepotrzebnie, bo otrzymując z łatwością zaliczki coraz nowe bez płacenia dawnych, Rady szkolne okręgowe i Starostwa nie troszczą się o egzekwowanie prestacyi i załatwienie spraw rzeczonych.

Dla przykładu i na dowód tego twierdzenia przytaczamy tu Rady okręgowe, które od 1876. roku biorą a niespłacają zaliczki wzrosłe obecnie do kwot aż nazbyt wielkich jak n. p. Tarnopol 41.400 zł., Tarnów 14.500 zł., Bochnia 32.900 zł., Ropczyce 10.000 zł., Kałusz 15.000 zł. i t. d., podczas gdy inne Rady szkolne jako to w Jarosławiu, Kołomyi, Złoczowie, Sokalu, Gorlicach i Jaśle, zaliczek albo wcale nie brały, albo pobrane bezzwłocznie zwróciły. Wreszcie w nadzwyczajnych wypadkach i tylko wtedy gdy okręg. Rada szkolna udowodni, że ściągnęła zaległe i bieżące prestacye i że brak pieniędzy jest chwilowym i powstał nie z zaniedbania obowiązków lub braku należytego dozoru nad podrzędnymi organami, szczególnie zaś gdy nie ma wątpliwości, iż przed upływem roku budżetowego zwróconą zostanie zaliczka, powinna być dawana, zaś w każdym innym wypadku odmówiona.

Tej zasady przestrzegał Wydział krajowy także przy układaniu budżetu na rok 1882 i zapreliminował na podobne zaliczki kwotę 20.000 zł., chociaż Rada szkolna krajowa żądała na ten cel 70.000 zł.

Nadmieniamy w końcu, że obradująca właśnie Ankieta szkolna, a w szczególności sekcya administracyjna tej ankiety wciągnęła w zakres swych

prac także kwestyą, czyli i w jaki sposób możnaby zapomocą zmiany odnośnych ustaw i instrukcyj zapobiedz na przyszłość niedogodnościom i nieprawidłowościom, z dzisiejszego stanu rzeczy wynikającym.

Sprawy fundacyj stypendyjnych.

Uzpełniając szczegóły podane w zamknięciu rachunków funduszów stypendyjnych za rok 1879, stosownie do teraźniejszego stanu, przytaczamy co następuje:

Zarodowy majątek fundacyj stypendyjnych wynosi obecnie w efektach, znajdujących się w przechowaniu Wydziału krajowego, 1,997.720 zł. 29 ct., w dobrach i realnościach, według wartości szacunkowej 346.734 zł. 18 ct., w należyciach czynnych 118.371 zł. 49½ ct., czyli razem w zaokrągleniu 2,451.800 zł.

Prócz tego pobiera fundacya ś. p. Ładuńskiego roczną rentę 200 dukatów holenderskich w złocie, fundacya Wgo Emila Torosiewicza roczną rentę 250 zł., zaś fundacya Ożańska takąż rentę 150 zł.

Stypendyów systemizowanych jest obecnie 579, a suma na nie przeznaczona wynosi 103.831 zł., wypada zatem na każde stypendyum w przecięciu około 179 zł. 30 ct.

Znaczna część dochodów wykazanego wyżej majątku fundacyj stypendyjnych, służy na pokrycie ustanowionych statutami poszczególnych fundacyj dożywoci, alimentacyi, specjalnych wydatków administracyjnych itp., dlatego też suma przeznaczona na stypendya mniej wynosi, niżby w stosunku do wysokości majątku żelaznego wynosić powinna.

Nadzwyczaj niska stopa procentowa pociągnęła za sobą niepraktykowane dotąd podniesienie się wartości obiegowej papierów lokacyjnych, skąd przyrost majątku żelaznego fundacyj, które kapitały swoje przeważnie w listach zastawnych mają ulokowane, znacznie jest mniejszy, niż w latach poprzednich, zwłaszcza, że niektóre zakłady hipoteczne korzystając ze sprzyjających okoliczności, przeznaczają na umorzenie swoich dawniejszych, wyżej oprocentowanych efektów o wiele wyższe sumy, niż dotychczas, a do gotówki, którą fundacye stypendyjne otrzymują za wylosowane efekta, przy zakupie nowych efektów 3 do 4% wartości imiennej z zasobów fundacyjnych dopłacać potrzeba.

W ubiegłym roku szkolnym weszły w wykonanie z fundacyj, o których już poprzednio zdaliśmy sprawę, fundacya imienia Maryi Kruszewskiej o dwóch stypendyach po 200 i 160 zł., i fundacya Sabiny Korzelińskiej o dwóch stypendyach po 160 zł. rocznie.

P. Karol Bylina Brzozowski złożył na uposażenie swojej fundacyi, o której wspomnieliśmy w zeszłorocznem sprawozdaniu, sumę 100.500 zł. w efektach do rąk Wydziału krajowego.

Dochody tego kapitału pobiera dotąd fundator.

Inne fundacye, o których założeniu wspominaliśmy w poprzednich sprawozdaniach, znajdują się w zrealizowaniu, a w sprawach ich nie zaszło nic takiego, coby osobnej wzmianki wymagało.

Nowe fundacye stypendyjne.

Fundacya
Wgo Mikołaja Aywasa.

Dla zachowania wiecznej pamięci odwiedzin Najj. Pana w naszym kraju, złożył Wny Mikołaj Aywas do rąk Prezesa Rady powiatowej w Horodence 5% list zastawny galic. Towarzystwa kredytowego ziemskiego na 1000 zł., przeznaczając takowy na uposażenie fundacyi wieczystej dla ubogiego, w powiecie Horodeńskim urodzonego młodzieńca, oddającego się nauce w szkołach publicznych, w jakimkolwiek bądź zawodzie.

Na pamiątkę, że z powodu podróży Najj. Pana, ówczesny Marszałek krajowy, J. E. JW. hr. Ludwik Wedzicki, będąc w Horodence, zwiedził tamtejszy Wydział powiatowy i zainteresował się sprawami powiatu, wyraził fundator życzenie, iżby JE. hr. Wodzicki przyjął opiekę nad fundacją, podał bliższe wskazówki do jej urządzenia i w dniu 16. Września, jako w rocznicę bytności swej w Horodence, przyznawał wsparcie z fundacyi uczniowi pochodzącemu z powiatu Horodeńskiego.

Na podstawie otrzymanych wskazówek ułożył Wydział krajowy list fundacyjny dla zapisu Wgo Aywasa, a że kapitał zakładowy złożony już został pod zarząd Wydziału krajowego, zaś zatwierdzeniu listu fundacyjnego nie już na przeszkodzie nie stoi, przeto fundacya wejdzie w wykonanie już w roku szkolnym 1881/2., zwłaszcza, że w skutek podania Wydziału krajowego fundacya ta na mocy ustawy państwowej z 11. Kwietnia 1881. uwolnioną została od wszystkich należności rządowych.

Fundacya ks. Pawła
Kretowicza.

Zmarły dnia 5. Listopada 1875 ś. p. ks. Paweł Kretowicz, proboszcz obrz. rz. kat. w Bączalu dolnym, przeznaczył ostatej woli rozporządzeniem z 25. Września i z mocy osobnego zapisu fundacyjnego z 30. Września 1875 list zastawny Zakładu kredytowego włościańskiego na 1.000 zł. na uposażanie fundacyi stypendyjnej dla uczącej się młodzieży pochodzącej z Sękowy (powiatu Gorlickiego) z rodziców włościan narodowości polskiej obrządku rzym. kat., — oddającej się nauce w szkołach wyższych (z wyjątkiem szkół gimnazyalnych) lub też nauce gospodarstwa wiejskiego lub jakiegokolwiek rzemiosła. Pierwszeństwo służyć ma uczniom imienia „Kretowicz“ i krewnym ś. p. fundatora.

Stypendyum zastosowane będzie początkowo do wysokości czystych dochodów fundacyi i wzrastać ma według możliwości do kwoty 100 zł. rocznie, poczem drugie stypendyum miałyby być utworzone.

Ponieważ sprawy tej fundacyi zostały już uporządkowane, a zatwierdzenie wygotowanego już listu fundacyjnego według upewnienia c. k. Namiestnictwa nie napotka żadnych trudności, przeto fundacya będzie mogła wejść w wykonanie już z początkiem roku szkolnego 1881/2.

Abrahama Oranża zapis
stypendyjny.

Dnia 24. Stycznia 1880 zeszedł z tego świata Abraham Oranż, właściciel dóbr ziemskich, zamieszkały w Krakowcu.

Ostatej woli rozporządzeniem zeznanem dnia 9. Stycznia 1880 wobec komisji sądowej, przeznaczył on sumę 2.000 zł. na uposażenie fundacyi, której dochody służyć mają na wypłatę stypendyum dla ucznia szkół średnich pochodzącego z Krakowca bez różnicy wyznania.

Prawo nadawania stypendyum z tej fundacyi przyznał fundator każdoczesnemu sędziemu powiatowemu w Krakowcu na przedstawienie wła-

ściwej władzy szkolnej, a w porozumieniu z jednym ze spadkobierców ś. p. fundatora

Egzekutorami testamentu ustanowił fundator synów swoich Chaima i Mojżesza.

Z uwagi, że fundator względem fundacyi swojej nie poruczył Wydziałowi krajowemu żadnej czynności, a o zapisie zawiadomione zostało również c. k. Namiestnictwo, poprzestał Wydział krajowy na przyjęciu do wiadomości doniesień, które w tej sprawie otrzymał.

Inne fundacye dobroczynne.

Fundacya Dr. Józefa Kazimierza dwojga imion Malinowskiego.

Dla zachowania wiecznej pamięci pobytu Jego Cesarsk. i Królewskiej Apostolskiej Mości, Cesarza Franciszka Józefa I. we Lwowie w roku 1880, złożył Wny Dr. Józef Kazimierz dwojga imion Malinowski dnia 10. Września 1880 do rąk Wydziału krajowego z majątku swego sumę 100.000 zł. w papierach publicznych, przeznaczając takową na uposażenie nowej fundacyi o celach humanitarnych i dobroczynnych.

W fundacyi istnieć ma sześć odrębnych działów o specjalnych celach, a mianowicie:

1) fundusz uposażony sumą 20.000 zł. w 5% listach zastawnych Towarzystwa kredytowego ziemskiego, którego dochody służyć mają ku wspieraniu adwokatów należących do lwowskiej Izby adwokackiej, którzy w skutek nieuleczalnej słabości lub kalectwa stali się do pracy niezdolnymi i w skutek tego zubożeli. — Z funduszu tego korzystać mają również ubogie wdowy po adwokatach. Wsparcia z funduszu tego wynosić mają początkowo po 360 zł. rocznie, a przyznawać je będzie Wydział krajowy na propozycję Wydziału lwowskiej Izby adwokatów;

2) fundusz ku wspieraniu artystów i literatów, dla którego fundator z ogólnej sumy fundacyjnej przeznaczył 20.000 zł. w 6% listach hipotecznych. — Dochody funduszu tego dzielą się na cztery równe części, z których dwie stanowią będą zapomogi dla artystów i literatów, którzy na polu ojczyściej literatury lub sztuki szczególniejsze zasługi położyli, a w skutek choroby, kalectwa lub podeszłego wieku w zawodzie swoim pracować nie mogą i znajdują się bez środków utrzymania. — Dwa drugie wsparcia z tego funduszu otrzymywać będą tytułem stypendyów młodzi utalentowani artyści, którzy dla dalszego kształcenia się chcieliby wyjechać za granicę. — Rozdawnictwo wsparć z niniejszego funduszu odbywać się będzie na propozycję Kasyna miejskiego we Lwowie.

Kapitał przeznaczony na cele tego funduszu ma być w roku 1884 lub 1885 wypożyczony Towarzystwu kasyna miejskiego we Lwowie, jeżeli toż Towarzystwo w owym czasie pożyczki tej zażąda i kapitał, o którym mowa na realności swojej stosownie ubezpieczy a oraz zobowiąże się opłacać rocznie na cele fundacyi 1.200 zł.;

3) fundusz ku popieraniu celów galicyjskiego Towarzystwa muzycznego we Lwowie uposażony sumą 20.000 zł. w 5% listach zastawnych galicyjskiego Towarzystwa kredytowego ziemskiego. — Dochodów tego funduszu używać będzie Towarzystwo muzyczne na własne cele według własnego

uznania, winno jednak, wyprawić corocznie dwie produkcje muzykalne na korzyść kasyna miejskiego we Lwowie, tudzież wykonać w dniu 19. Marca każdego roku w jednym z kościołów lwowskich „Requiem“ z całą orkiestrą i chórami i urządzić własnym kosztem Mszę świętą z animadwersarzem dla fundatora;

4) fundusz 20.000 zł. w 6% obligacjach pożyczki krajowej z roku 1873, którego dochody obracane będą na wypłatę wsparć dla sług prywatnych chrześcian, pochodzących z Galicyi lub W. K. Krakowskiego, którzy przynajmniej od lat 20 we Lwowie w służbie pozostawali, a w skutek nieuleczalnej słabości, kalectwa lub podeszłego wieku do dalszej pracy są niezdolne i nie mają środków do utrzymania. — Pierwszeństwo mają te sługi, które jak najdłużej u jednego służbodawcy służyły.

Zapomogi wynosić będą po 250, 200, 120 i 100 zł., a przyznawać je będzie Wydział krajowy na propozycję lwowskiej Rady miejskiej;

5) fundusz posagowy dla ubogich dziewcząt służących, uposażony sumą 10.000 zł. w 6% listach hipotecznych. — Dochody tej sumy będą na dwie równe części dzielone i corocznie tytułem posagów rozlosowane pomiędzy takie dziewczęta służące, które co najmniej od lat trzech zostają w służbie we Lwowie u tego samego służbodawcy. Losowaniem zajmować się będzie Magistrat miasta Lwowa;

6) fundusz wreszcie z 10.000 zł. w 6% obligacjach węgierskiej renty oprocentowanej w złocie, dla ubogich chłopców uczących się rzemiosła we Lwowie.

Z funduszu tego mają być nadawane wsparcia wynoszące po 60 zł. rocznie chłopcom będącym w wieku od 10 do 14 lat życia, którzy pilnie przykładają się do nauki rzemiosła i dobrze się prowadzą. Wsparcie trwa aż do czasu, w którym obdarzony ukończy 18 rok życia.

Zarząd majątku fundacyi i wykonywanie wszystkich z zarządem połączonych czynności oddał fundator do rąk Wydziału krajowego, zastrzegając zarazem że fundacya wejdzie w wykonanie dopiero po najdłuższym życiu fundatora, który zatem za życia dochodami onej rozporządzać będzie dowolnie według własnego zdania.

Wskutek osobnej próśby Wgo Fundatora raczył Najjaśniejszy Pan zezwolić, ażeby fundacya nosiła najdostojniejsze imię Jego — zaś wskutek interwencji Wydziału krajowego zamieszczoną została fundacya powyższa w szeregu tych, które na mocy osobnej ustawy państwowej uwolnione zostały od opłaty należytości rządowej.

Uporządkowanie spraw fundacyi t. j. ułożenin listu fundacyjnego zostało już uskutecznione, a fundacya uzyskała już zatwierdzenie rządowe.

Fundacya
śp. Anny Helclowej.

Zmarła w Krakowie dnia 12. Kwietnia 1880 śp. Anna z Treutlerów Szternsztyń-Helclowa przeznaczyła testamentem z dnia 8. Stycznia 1878 cały swój majątek jaki po spłaceniu legatów pozostanie, na uposażenie zakładu dobroczynnego, który ma być urządzony w Krakowie dla ubogich chrześcian obrządku katolickiego.

W zakładzie znaleźć mają utrzymanie na czas życia co najmniej 20 takich ubogich obojga płci, którzy cierpią na nieuleczalne choroby, zaś czasowy przytułek dalszych conajmniej 20 takich ubogich obojga płci, którzy

wyszedszy ze szpitala potrzebują wygodnego pomieszczenia, pożywienia i staranności aby odzyskać siły do pracy. Liczba jednych i drugich w miarę wzrostu funduszów ma być powiększoną.

Zakład ten ma być utrzymywany i rządony przez siostry miłosierdzia w Krakowie, a stanąć ma o ile być może przy głównym ich zakładzie. Tylko ubodzy katolicy miasta Krakowa mogą być umieszczeni w tym zakładzie.

Wykonawcą testamentu i dozgonnym kuratorem zakładu mianowała śp. fundatorka W. Ludwika Szumańczowskiego, po nim zaś Wydział krajowy, któremu śp. fundatorka powierzyła zarząd majątku przeznaczanego na utrzymanie fundacyi (skoro majątek ten będzie zrealizowanym) i oddała zwierzchni nadzór nad instytucją.

Spuścizna ś. p. Helclowej składa się z dóbr Radłów z przynależnościami w wartości około 1,200.000 zł., z kilku kamienic w Krakowie wreszcie z kapitałów ulokowanych w papierach publicznych i innych ruchomości. Legaty, które w gotowiźnie spłacone być mają, wynoszą 258.000 zł. pomiędzy tymi znajduje się również legat 5000 zł. dla akademii umiejętności w Krakowie i wiele mniejszych lub większych legatów dla różnych instytucji publicznych dobroczynnych i humanitarnych w Krakowie.

Z kamienic legowała ś. p. fundatorka jedną Arcybractwu Miłosierdzia w Krakowie na wsparcia dla prawdziwie ubogich chrześcian, inne zaś osobom prywatnym.

Pertraktacya spadkowa postępuje zwykłym trybem, sprawą sprzedaży dóbr Radłowa z przyległościami zajmuje się według woli ś. p. fundatorki Wny Ludwik Szumańczowski, zaś czynność Wydziału krajowego w sprawach tej fundacyi rozpocznie się dopiero po zrealizowaniu majątku fundacyi.

Zapis dla ciemnych ś. p.
Maryi Mochnackiej.

Zmarła w Dobrkowie dnia 9. Maja 1879. ś. p. Marya z Słotwińskich Mochnacka przeznaczyła ostatniej woli rozporządzeniem z dnia 18. Kwietnia 1879. sumę 4000 zł. w 5% listach zastawnych galic. Towarzystwa kredytowego ziemskiego dla czterech ubogich ciemnych wstydzających się żebrać. Dochody tego kapitału mają być wypłacane dwom osobom ociemniałym pochodzącym ze Lwowa i dwom takimże osobom z Krakowa a to na czas życia. Zarząd i rozdawnictwo względem tej fundacyi przekazała ś. p. Mochnacka Wydziałowi krajowemu.

W spadku po ś. p. fundatorce znalazło się 4000 zł. w listach zastawnych Towarzystwa kredytowego ziemskiego, które wkrótce wpłynąć mają do rąk Wydziału krajowego, poczem po spłaceniu należności rządowej wymierzonej w kwocie 354 zł. będzie można przystąpić do wykonania woli ś. p. fundatorki.

Fundacya imienia
Antoniego Schiffnera.

W celu uczczenia 25-letniej rocznicy działalności urzędowej teraźniejszego Dyrektora poczt, p. Antoniego Schiffnera umyśliło stowarzyszenie pocztmistrzów i poczt ekspedytorów utworzyć dobroczynną fundacyę i zebrało w tym celu ze składek członków swoich sumę 1200 zł. w 5% listach zastawnych Towarzystwa kredytowego ziemskiego i los pożyczki m. Krakowa na

20 zł. Dochody fundacyi służyć mają na udzielanie jednorazowych wsparć dla wdów i sierót po pocztmistrzach, ekspedytorach i ekspedyentach pocztowych, a to o ile możliwości w pierwszych chwilach po śmierci męża a względnie ojca osoby ubiegającej się o wsparcie.

Rozdawnictwo wsparć służyć ma p. Antoniemu Schiffnerowi, po nim Wydziałowi stowarzyszenia pocztmistrzów, a gdyby to ostatnie zostało rozwiązane, naówczas przeszłoby rozdawnictwo na Wydział krajowy.

Zarząd majątku fundacyi umyśliło stowarzyszenie oddać w ręce Wydziału krajowego, który oświadczenie swe w tej mierze już oddał.

Urządzenie fundacyi jest w toku.

Departament IV.

Referent: Członek Wydziału krajowego Władysław hrabia Badeni.

A. Najwyższe sankcye w sprawach drogowych i mytniczych.

Uchwały sankcyonowane.

Najwyższem postanowieniem z 21. Września 1880. otrzymały Najw. Sankcyę uchwały Wys. Sejmu przyznające prawo do poboru myt:

Radzie powiatowej Dąbrowskiej, od mostu na rzece Młynówce w Radgoszczy.

Radzie powiatowej Dolińskiej, drogowego na drodze Wełdzirsko-Węgierskiej.

Radzie powiatowej Podhajeckiej, drogowego na drodze powiatowej w Podhajcach.

Obszarowi dworskiemu w Bludnikach od przewozu na Łomnicy w Pukasowcach.

Obszarowi dworskiemu i gminie Borek stary, od mostu na Ryjaku.

Obszarowi dworskiemu w Lataczu, od przewozu na Dniestrze.

Obszarowi dworskiemu w Lisowcach, od mostu na Serecie.

Obszarowi dworskiemu w Maryampolu od przewozu na Dniestrze.

Obszarowi dworskiemu w Mogile od przewozu na Wiśle.

Obszarom dworskim w Sinkowie i w Zazulińcach, od przewozu na Dniestrze.

Obszarowi dworskiemu w Wełdzirzu, wspólnie z tamtejszą gminą od mostu na Świcy.

Probstwu w Leżajsku, od przewozu na Sanie w Rzuchowie.

Najw. postanowieniem z 3. listopada. 1880. otrzymały Najw. Sankcyę uchwały Wys. Sejmu przyznające prawo poboru myta:

Radzie powiatowej Chrzanowskiej, na drodze powiatowej z Chrzanowa do Jaworzna na stacyi w Korzeńcu.

Wydziałowi powiatowemu w Drohobyczu, na drodze powiatowej z Drohobycza na Stebnik do Truskawca.

Radzie powiatowej Krośnieńskiej, od mostu na rzece Wisłoku na drodze z Krosna do Korczyzna.

Radzie powiatowej Limanowskiej, na drodze powiatowej Kamienica-Słupnickiej.

Radzie powiatowej Mieleckiej, na drodze powiatowej z Mielca do Radomyśla.

Radzie powiatowej Rudeńskiej, na drodze powiatowej Komarno-Rudki.

Radzie powiatowej Rzeszowskiej, od przewozu na Wisłoku na drodze powiatowej Domaradzko-Strzyzowskiej.

Radzie powiatowej Wadowickiej od mostu na rzece Skawie w Zembrzycach.

Obszarowi dworskiemu w Babinie, od przewozu na Łomnicy.

Obszarowi dworskiemu i gminie miasta Buska od mostu na Pełtwi na drodze z Buska do Jaryczowa.

Obszarowi dworskiemu w Gniewczynie łańcuckiej, od mostu na rzece Mlecze na drodze gminnej między Przeworskiem a Grodziskiem i Leżajskiem.

Obszarowi dworskiemu w Gumniskach, od przewozu na Dunajcu między Świerzchowem a Ostrowem.

Obszarowi dworskiemu w Krasieczynie od przewozu na Sanie.

Obszarowi dworskiemu w Kutkorzu, od mostu na Pełtwi.

Obszarowi dworskiemu w Łososinie od mostu na Łososinie na drodze Bocheńsko-Sowlińskiej.

Obszarowi dworskiemu wspólnie z gminą w Tymowie powiatu Drohobyckiego, od mostu nad Bystrzycą.

Obszarowi dworskiemu w Wiktorowi od mostu na Łukwicy.

Obszarowi dworskiemu w Wojniłowie i w Dołpotowie, od mostu na Siwce.

Gminie miasta Halicza wspólnie z obszarem dworskim w Tustaniu od mostu na Lipie.

Gminie Kaniowa od mostu na Wiśle, a w razie wezbrania rzeki od przewozu tamże.

Gminie Swaryczowa od mostu na rzece Dubie.

Najwyższem postanowieniem z 5. Listopada 1880. otrzymały Najwyższą Sankcyę uchwały Wys. Sejmu przyznające pobór myta kopytkowego gminie miasta Kołomyi i gminie miasta Tarnopola.

2. Uchwały których Sankcyja nie nadeszła.

Uchwalona przez Wys. Sejm dnia 13. Lipca 1880. ustawa o publicznych dojazdach kolejowych nie otrzymała dotąd Najw. Sankcyi; równie jak uchwalona dnia 23. Lipca 1880. ustawa o pomocy kraju dla wykończenia galicyjskiej tak zwanej kolei transwersalnej.

B. Uchwały niepodlegające Sankcyi Najwyższej.

Zapomoga dla konduktora Żubrawskiego i wsparcie dożywotnie dla dróżnika Medaka.

W skutek uchwały Wys. Sejmu z 26. Czerwca 1880. wyasygnowano konduktorowi dróg krajowych Władysławowi Żubrawskiemu zapomogę 100 zł.

Również wyasygnowano dróżnikowi Teodorowi Medakowi od 1. marca 1881. dożywotnie wsparcie o rocznych 60 zł., przyznane mu w skutek uchwały Wys. Sejmu z 26. Czerwca 1880.

W sprawie uzupełnienia
studiów technicznych po-
trzebnych do wypracowa-
nia ostatecznego projektu
regulacji Górnego Dnie-
stru i jego dopływów.

W wykonaniu uchwały Wys. Sejmu z dnia 28. Czerwca 1880 r., w przedmiocie uzupełnienia studiów technicznych potrzebnych do wypracowania ostatecznego projektu regulacji Górnego Dniestru i jego dopływów oraz urządzenia stacji meteorologicznych i wodoskazów potrzebnych do zbadania stosunków hydrotechnicznych w całym dorzeczu Górnego Dniestru przedsięwzięto następujące czynności.

I. Wydział krajowy zarządził wykonanie powyższych studiów poruczywszy przeprowadzenie tej czynności inżynierowi p. Józefowi Jankowskiemu, dodawszy mu trzech pomocników i poleciwszy, ażeby studia te wykonał w myśl opinii Lwowskiego Towarzystwa politechnicznego, podanej do wiadomości Wys. Sejmu w sprawozdaniu Wydziału krajowego z dnia 2. Marca 1880. L. 1331. (21. alegat do sprawozdań stenogr. Sejmu galic. z 1880 r.)

W skutek tego zarządzenia wykonano już następujące prace:

- a) Pomiary ilości przepływu wody, zrobiono na Dniestrze w Rozwadowie i w Brzezynie pod Rozdołem; przytem oznaczono zawartość namułu w Rozwadowie i zdjęto kilka profilów poprzecznych rzek: Dniestru w Kołodrubach, Stryja pod Wołcniowem oraz Tyśmienicy i Bystrzycy.
- b) Urządzono wodoskazy na Dniestrze w Brzezynie i w Zaleszczach, przymocowując łaty wodoskazowe do lodowców osobno w tym celu zbudowanych, i przygotowano materyał na lodowiec podobny w Żurawnie Wodoskazy mające się urządzić powyżej Rozwadowa będą łatwiejsze do wykonania, ponieważ tam istnieją mosty, do których można przybić łaty.
- c) Co do dokładnej niwelacji podłużnej wykonano:
  - 1) zdjęcie danych do profilu podłużnego z pomiarem odległości: na Dniestrze od Mołotowa do Manasterca na długości około 55 kilometr. na Stryju od Wołcniowa do Ujścia 7 kilometrów, na Tyśmienicy i Bystrzycy 8 kilometrów.
  2. Kontrolę i niwelację dokładną znaków wysokości na długość 40 kilometrów.
- d) Co do profilów poprzecznych doliny Górnego Dniestru i dopływów oraz świdrowań gruntu wykonano profilów długości około 24 kilometrów i 4 świdrowania gruntu pod Rozwadowem.

W miesiącach zimowych opracowane być mają zebrane daty i przedsięwzięto przygotowania do dalszych studiów.

Pozostające jeszcze studia na gruncie ukończone będą w ciągu roku 1881, jeżeli nie zajdą wypadki nadzwyczajne jak n. p. deszcze długotrwałe, wylewy rzek i t. p.

II. Urządzenie potrzebnych stacji meteorologicznych w dorzeczu Górnego Dniestru porucił Wydział krajowy Drowi Tomaszowi Staneckiemu, profesorowi fizyki w uniwersytecie lwowskiej i członkowi wiedeńskiego Towarzystwa meteorologicznego, w porozumieniu z komisją fizyograficzną Akademii umiejętności w Krakowie, która na prośbę Wydziału krajowego przyrzekła pomoc i radę. Profesor Stanecki odbył już konferencję z członkami sekcji meteorologicznej rzeczonyj komisji profesorem Drem Kuczyńskim i profesorem Drem Karlińskim, którzy z największą uprzejmością wskazali mu najodpo-

wiedniejsze środki prowadzące do celu i przedłożył Wydziałowi krajowemu sprawozdanie i wnioski odnośne.

Nadmieniamy przytem, że profesor Stanecki jedynie z zamiłowania nauki i dla wyświadczenia ważnej przysługi krajowi podjął się poruczonego mu zadania z zupełną bezinteresownością i że potrzebne stacje meteorologiczne urządzone będą pod kierunkiem jego w ciągu wiosny i lata 1881 roku kosztem około 1000 zł., które Wysoki Sejm przeznaczył na urządzenie stacyj rzeczonych i wodoskazów.

Utrzymanie wspomnianych stacyj i wodoskazów będzie wymagało wydatku rocznego w przybliżeniu w kwocie 800 zł., którą wstawiliśmy do preliminarza budżetu krajowego na rok 1882.

III. Wydział krajowy odniósł się powtórnie do c. k. Prezydium Namiestnictwa o jak najrychlejsze wyjednanie subwencji państwowej w kwocie 6000 zł. w. a. na uzupełnienie rozpoczętych przez Wydział krajowy studyów w myśl rezolucyi Wysokiego Sejmu z dnia 28. Czerwca 1880 r., wzywającej c. k. Rząd do udzielenia subwencji rzeczoney.

Wedle informacji naszych c. k. Prezydium Namiestnictwa poparło tę sprawę u c. k. Ministerstwa. Gdy jednak decyzya odnośna nie nadeszła, ograniczeni jesteśmy na razie na kredyt 6000 zł. w. a., który Wysoki Sejm wyznaczył z swej strony na uzupełnienie studyow technicznych potrzebnych do wypracowania ostatecznego projektu regulacyi górnego Dniestru i jego dopływów. Po wykonaniu odnośnych studyów na gruncie, następnie zaś po sprawdzeniu i uporządkowaniu raptularzy niwelacyjnych, opisanii znaków wysokości, sporządzeniu planów przeglądowych niwelacyi, profilów podłużnych Dniestru i dopływów, niemniej profilów poprzecznych Dniestru i dopływów z obliczeniem przepływu wody i t. d., sporządzeniu profilów poprzecznych doliny Dniestru i dopływów z oznaczeniem świdrowań i t. d., wypracowaniu sprawozdania i opisanii studyów — udzielimy cały operat lwowskiemu Towarzystwu politechnicznemu dla objawienia opinii co do wypracowania ostatecznego projektu regulacyi Górnego Dniestru i jego dopływów.

Subwencya na regulacyę
Żabnicy.

Z mocy uchwały Wysokiego Sejmu z 13. Lipca 1880. wyasygnował Wydział krajowy komitetowi, zawiązanemu dla regulacyi rzeczki Żabnicy przyznaną mu subwencyę bezzwrotną w kwocie 5000 zł., i udzielił mu na tenże cel pożyczkę oprocentowaną w kwocie 5000 zł. za poręczeniem tejże przez Radę powiatową.

Budowa drogi krajowej
Lwowsko - Stojanowskiej
w kierunku ze Zboisk do
Kamionki Strumiłowej.

W wykonaniu uchwały Wysokiego Sejmu z 17. Lipca 1880. rozpoczął Wydział krajowy budowę drogi krajowej Lwowsko - Stojanowskiej w części od Zboisk do Kamionki Strumiłowej.

Uwolnienie od zwrotu sub-
wencyi, udzielonej powia-
towi Niskiemu na budo-
wę mostu na Tanwi pod
Ulanowem.

W skutek uchwały Wysokiego Sejmu z dnia 22. Lipca 1880. zawiadomił Wydział krajowy Wydział powiatowy w Nisku o przyzwolonem przez Wysoki Sejm odpisanii kwoty 1050 zł. z udzielonej mu w latach 1870 i 1872 zwrotnej subwencyi w kwocie 2000 zł. na budowę mostu na Tanwi pod Ulanowem, i zarządził odpisanie tej zaległości.

C. Sprawy przekazane Wydziałowi krajowemu specjalnymi uchwałami.

Wniosek posła Tyszkowskiego o ograniczenie poboru kopytkowego.

W wykonaniu uchwały Wysokiego Sejmu z 21. Lipca 1880., którą Wydziałowi krajowemu przekazany został wniosek posła Tyszkowskiego o ograniczenie poboru kopytkowego, przedkłada Wydział krajowy osobne sprawozdanie.

Petycja Gedeona Gedroyca o wynagrodzenie szkód poniesionych przy przedsiębiorstwie drogowem.

W skutek uchwały Wysokiego Sejmu z 21. Lipca 1880 r., którą Wydziałowi krajowemu przekazaną została „do załatwienia według własnego przekonania“ petycja Gedeona Gedroyca byłego przedsiębiorcy budowy dróg krajowej Lubelskiej o bonifikację w drodze łaski za doznane klęski elementarne przyznał Wydział krajowy petentowi kwotę 2500 zł. i wypłacił ją po przeprowadzeniu komplanacji sądowej, na mocy której otrzymaliśmy zrzeczenie się wszelkich pretensyi do funduszu krajowego z tytułu tego przedsiębiorstwa.

W sprawie drogi Baliogrodzkiej.

W skutek polecenia Wysokiego Sejmu z 21. Lipca 1880., ażeby Wydział krajowy wszedł w rokowania z Rządem o objęcie w poczet dróg eraryalnych drogi prowadzącej z Liska na Baligród do Roztoki, odniósł się Wydział krajowy do c. k. Namiestnictwa, które pismem z 15. Listopada 1880. oznajmiło, iż w sprawie tej nie zapadła jeszcze stanowcza decyzja c. k. Ministerstwa spraw wewnętrznych.

W sprawie ofiar powiatów na rzecz funduszu potrzebnego do nabycia i wywłaszczenia gruntów pod budowę kolei tak zwanej tranwersalnej.

W załatwieniu przekazanych Wydziałowi krajowemu uchwałą z d. 23. Lipca 1880. petycji Reprezentacyi powiatowych Gorlickiej, Krościeńskiej, Sanockiej, Buczackiej, Nowotargskiej, Jasielskiej, Czortkowskiej i Zaleszczyckiej, zawierających oświadczenia w sprawie przyczynienia się tych powiatów do kosztów nabycia i expropriacyi gruntów pod budowę kolei tranwersalnej zażądał Wydział krajowy od dotyczących Wydziałów powiatowych wykazania o ile deklaracje powyższe odpowiadają warunkom §. 24. ustawy o Repr. pow. i na podstawie złożonych w tej mierze dowodów zatwierdził dotąd odnośnie uchwały Rad powiatowych Zaleszczyckiej, Nowotargskiej i Buczackiej.

Petycja Franciszka Kopernickiego o wynagrodzenie strat poniesionych na dostawie szutru dla drogi krajowej Żółkiew-Mosty-Krystynopol.

Na mocy uchwały Wysokiego Sejmu z 24. Lipca 1880 r., którą Wydziałowi krajowemu odstąpioną została do uwzględnienia petycja Franciszka Kopernickiego przedsiębiorcy dostawy szutru dla drogi Krajowej Żółkiew-Mosty-Krystynopolskiej o wynagrodzenie poniesionej na tej dostawie straty, przyznał Wydział krajowy petentowi tytułem odszkodowania kwotę 2000 zł.

Petycja mieszkańców przedmieścia Żółkiewskiego we Lwowie w sprawie niedogodności z powodu przeprowadzenia tamże kolei Lwowsko-Brodzkiej.

W skutek odstąpionej Wydziałowi krajowemu uchwałą z dnia 24. Lipca 1880. petycji mieszkańców przedmieścia Żółkiewskiego we Lwowie o przynaglenie c. k. Rządu, aby spowodował zarząd kolei Karola Ludwika do jak najrychlejszego usunięcia niedogodności powstających dla mieszkańców, w skutek tamowania ruchu przez przecięcie ulicy torem drogi żelaznej zarządził Wydział krajowy techniczne zbadanie powyższych niedogodności, i

polecił wypracować projekt urządzenia zjazdu w ulicy Żółkiewskiej usuwającego dotychczasowe przeszkody swobodnego ruchu, i udzielił sporządzony w tym celu szkic projektu Magistratowi król stoł. miasta Lwowa do dalszego zbadania sprawy ewentualnie przeprowadzenia rokowań ze stronami interesowanymi oraz zarządem kolei i tramwaju o przychylenie się do kosztów urządzenia zjazdu i przedłożenia Wydziałowi krajowemu powziąć się mającej w tej sprawie uchwały Reprez. miasta Lwowa.

Petycja Lazara Wolfa
Kurzera o zwolnienie
z kontraktu dzierżawy
myt krajowych.

O uchwale Wysokiego Sejmu z 24. Lipca 1880, którą Wydziałowi krajowemu petycja Lazara Wolfa Kurzera i spół. o zwolnienie ich z kontraktu dzierżawy myt na drogach krajowych Brzeżańsko-Rohatyńskiej i Żółkiew-Mosty-Krystynopolskiej przekazaną została do uwzględnienia o tyle o ile takowa dotyczy zwolnienia od dzierżawy myta mostowego w Mostach wielkich, zawiadomił Wydział krajowy petentów, którzy atoli do układu co do takiego częściowego zwolnienia ich z kontraktu nie przystąpili, i przeciw Wydziałowi krajowemu spór awizacyjny co do całego kontraktu wytoczyli.

Spór ten rozstrzygnięty został orzeczeniem drugiej instancji, którem awizacya Kurzera za nieważną uznaną została.

W sprawie komunikacyi
w okolicach przemysłu
naftowego.

W myśl uchwały Wysokiego Sejmu z 17. Lipca 1880. polecającej Wydziałowi krajowemu wzięcie w opiekę komunikacye w okolicach przemysłu naftowego, i udzielenia subwencyi na drogi tych okolic, oraz wpływania na tworzenie konkurencyi dobrowolnych do budowy i konserwacyi dróg wiodących do kopalń, udzielił Wydział krajowy stosowne wskazówki Wydziałowi powiatowemu w Jaśle z poleceniem, przeprowadzenia pertraktacyi ze stronami interesowanymi względem wykończenia drogi gminnej w Harklowej aż do połączenia jej z drogą Żmigrod-Biecz, zapewniając w tym celu dalszą subwencyę. Również na podanie p. Franciszka Wolfartha właściciela kopalń i fabryki czyszczenia nafty w Słobodzie, polecił Wydział krajowy Kołomyjskiemu Wydziałowi powiatowemu przeprowadzenie takiejże pertraktacyi względem budowy drogi z Peczeniżyna na Rungóry i Słobodę rungorską do kopalń tamtejszych.

W końcu polecił Wydział krajowy także Wydziałowi powiatowemu Drohobyckiemu sporządzenie projektu dla budowy drogi wiodącej z Borysławia przez Dział do Schodnicy i przeprowadzenie pertraktacyi ze stronami interesowanymi o utworzenie dobrowolnej konkurencyi w celu wybudowania i utrzymania tej drogi.

D. Przekazane Wydziałowi krajowemu petycje sejmowe.

Niezałtowane petycje sejmowe, przekazane Wydziałowi krajowemu uchwałami Wys. Sejmu z dnia 21., 22., 23. i 24. Lipca 1880. r., załatwił Wydział krajowy jak następuje:

Petycyę Wydziału powiatowego Podhajeckiego o udzielenie subwencyi na dokończenie budowy drogi powiatowej Podhajecko-Halickiej, załatwiono asygnowaniem Komitetowi budowy zasiłku w kwocie 2500 zł.

Na petycję Wydziału powiatowego Mieleckiego o udzielenie subwencji na budowę dróg, przyrzeczono zasiłek w kwocie 4000 zł. z dotacji 1881. r. na budowę drogi z Radomyśla ku Lisiej górzej, i drogi z Otałęża do Bugaja.

Na petycję Wydziału powiatowego Buczackiego o udzielenie subwencji w kwocie 7000 zł na budowę drogi powiatowej, prowadzącej z Buczacza na Potok Złoty do Nieźwisk, oznajmiono, że Wydział krajowy, udzieliwszy już z dotacji 1880. r. zasiłek w kwocie 3000 zł. na cel powyższy, mógłby dopiero w roku następnym poddać rozpoznaniu prośbę Wydziału powiatowego o udzielenie dalszej subwencji.

Na petycję Wydziału powiatowego Gorlickiego o udzielenie zasiłku w kwocie 5000 zł. na wykończenie budowy części drogi gminnej Ropa-Wysowa, oznajmiono, że w obec udzielenia Wydziałowi powiatowemu z dotacji 1880. r. subwencji w kwocie 5000 zł. na budowę dróg, ocenienie prośby Wydziału powiatowego o ponowne udzielenie subwencji, odłożone być musi do roku następnego.

Petycję gminy Zarwanicy o udzielenie pożyczki w kwocie 800 zł. na budowę mostu na Strypie, a ewentualnie o spowodowanie wypłacenia gminie na ten cel, zaległej należności w kwocie 779 zł. z funduszu *pro praeterito* drogi krajowej Strusowsko-Buczackiej, odstąpiono c. k. Namiestnictwu w celu zarządzenia wypłaty należności przypadającej.

Petycję gminy chrześcijańskiej w Buczaczu o uwolnienie jej od spłaty zaległego datku konkurencyjnego na rzecz funduszu *pro praeterito* dróg krajowych Strusów-Buczacz i Czortków-Monasterzyska, odstąpiono c. k. Namiestnictwu do dalszego zarządzenia.

Petycję gminy Sobiecin w powiecie Jarosławskim o regulację Sanu i zabezpieczenie brzegów gminy rzeczonyj, udzielono c. k. Namiestnictwu, które oznajmiło następnie, że c. k. Ministerstwo spraw wewnętrznych zgodziło się w zasadzie na projekt uregulowania Sanu pomiędzy Jarosławiem a Muniną, mającego na celu także zabezpieczenie brzegów gminy Sobiecin, i że projekt ten przesłany został c. k. Staroście w Przemyślu do szczegółowego wypracowania i obliczenia kosztów, jako też do przeprowadzenia rokowań ze stronami interesowanymi tak co do wykupna gruntów potrzebnych na przekopy, jako też co do uiszczenia prestacyi konkurencyjnych. Gdy jednak do przeprowadzenia tych czynności, jako też do wypracowania szczegółowego projektu regulacji Sanu pomiędzy Jarosławiem a Muniną, i zatwierdzenia go przez c. k. Ministerstwo potrzeba dłuższego czasu, a położenie proszącej gminy, która w skutek powodzi i zmiany koryta rzeki już znaczną część swych gruntów postradała, postanowił Wydział krajowy przyjść jej w pomoc wypracowaniem projektu niezbędnego na razie zabezpieczenia brzegów, jakoteż udzieleniem subwencji 300 zł. z funduszu dyspozycyjnego.

Projekt został już wypracowanym, a gdy gmina oświadczyła się z gotowością poniesienia części kosztów, polecono Wydziałowi powiatowemu, ażeby wyjednał potrzebne zezwolenie c. k. Władzy politycznej do przedsięwzięcia robót projektowanych i zajął się ich wykonaniem.

Petycję Komitetu zawiązanego dla zabezpieczenia brzegów Sanu, w powiecie Niskim, o poparcie tej sprawy u c. k. Rządu, udzielono c. k. Namiestnictwu z prośbą, ażeby odnośnie do odezww Wydziału krajowego i

uchwały Wys. Sejmu z dnia 28. Czerwca 1880., w przedmiocie regulacji rzek galicyjskich, wzięło pod rozwagę wyrażone w petycyi żądanie. W odpowiedzi oznajmiło c. k. Namiestnictwo, że dla zabezpieczenia lewego brzegu Sanu pod Nową wsią wykonano w 1880. roku dwie tamy skrzydłowe kosztem około 10.000 zł. i że dalsze postanowienie w sprawie petycyi udzielonej zawisło od c. k. Ministerstwa i rezultatu rokowań względem przyczynienia się kraju do kosztów uporządkowania rzek galicyjskich.

Na petycyę Wydziału powiatowego Łańcuckiego o przedłużenie budowy drogi krajowej Przeworsk-Kańczuga od kościoła unickiego do skrzyżowania przy koszarach żandarmeryi w Kańczudze, w celu połączenia tej drogi z drogą powiatową Kańczuga-Jarosław, polecono Wydziałowi powiatowemu, ażeby doniósł, o ile budowa drogi powiatowej postąpiła, i zarazem zarządzono wypracowanie projektu żadanego przedłużenia drogi krajowej.

Petycyę gminy miasta Kałusza o polecenie zarządowi kameralnemu w Kałuszu urządzenia nowej drogi salinarnej w myśl ugody notaryalnej z gminą zawartej, i zniesienia zapory na exkamerowanej drodze dawniejszej — przesłano Wydziałowi powiatowemu w Kałuszu, celem zwrócenia jej Zwierzchności gminy miasta Kałusza, z poleceniem udania się w tej sprawie na drogę właściwą.

Petycyę mieszkańców przedmieścia Korost w Drohobyczu o urządzenie drogi gminnej z Drohobycza przez górę wójtowską do Korosta, przesłano Wydziałowi powiatowemu w Drohobyczu z poleceniem poczynienia bezwzględnie odpowiednich kroków, celem urządzenia powyższej drogi.

Petycyę gminy Książpol o uznanie drogi gminnej, wiodącej z Sannoka przez Olchowce, Książpol do Dobromila, za powiatową, a ewentualnie o udzielenie subwencji na utrzymanie tej drogi — udzielono Wydziałowi powiatowemu w Dobromilu do załatwienia we własnym zakresie działania i zdania następnie sprawy Wydziałowi krajowemu.

Petycyę gminy Łutczy o uznanie drogi gminnej z Łutczy do Żyżnowa i do Domaradza za powiatową, przesłano Wydziałowi powiatowemu w Brzozowie do urzędowania.

Petycyę gminy Suchodół o uwolnienie jej od zwrotu kosztów budowy mostu nad Czezwą, zarządzanej przez c. k. Starostwo na koszt tej gminy, przesłano Wydziałowi powiatowemu w Dolinie, w celu zwrócenia jej gminie bez skutku.

Na petycyę gminy Brzostek, w powiecie Pilźnieńskim, o wznowienie sprawy zaniechania drogi wiodącej z Brzostka przez „Góry“ do Siedlisk postanowiono zbadać sprawę ponownie i delegowano w tym celu urzędnika Wydziału krajowego na miejsce, dla rozpoznania faktycznego stanu rzeczy, następnie zaś z powodu wniesionego podania właściciela obszaru dworskiego w Siedliskach i zachodzących wątpliwości co do uchwały powziętej w tej sprawie przez Radę gminną Siedlisk, zażądano przedłożenia księgi uchwał rzeczonyj Rady gminnej, w celu dalszego zbadania sprawy.

Na petycyę gminy miasta Podgórze o uwolnienie jej mieszkańców od obowiązku uiszczania presta-yi drogowych przy uchwaleniu nowej Ustawy drogowej — oznajmiono, że Wysoki Sejm na posiedzeniu dnia 13. Lipca 1880 r. odroczył uchwalenie nowej ustawy drogowej, merytoryczne zaś załatwienie wniesionej petycyi przekracza zakres działania Wydziału krajowego.

Petycję Rady powiatowej Rudeckiej o przywrócenie bezpośredniej komunikacji pocztowej pomiędzy Rudkami a Samborem, przekazaną Wydziałowi krajowemu jako komisji uchwałą Wysokiego Sejmu z dnia 22. Lipca 1880 r., udzielono i poparto usilnie u c. k. krajowej Dyrekcyi poczt, która oznajmiła następnie, że zniesienie bezpośredniego związku pocztowego między Rudkami a Samborem nastąpiło w skutek zaprowadzenia drugich pociągów na kolei Naddniestrzańskiej i że obecnie ruch pocztowy między miastami rzezonemi jest tak nieznaczny, iż przywrócenie kursu pocztowego nie dałoby się usprawiedliwić potrzebą rzeczywistą.

Petycję mieszkańców z okolicy Mrzygłoda o zaprowadzenie napowrót poczty jezdnej dla przesyłek w Mrzygłodzie odstąpiono c. k. Namiestnictwu z prośbą o jej uwzględnienie. Wedle oznajmienia c. k. Prezydium Namiestnictwa c. k. Ministerstwo handlu nie przychyliło się do żądania petentów.

Petycję p. Konstantego Ramulta c. k. notaryusza w Bochni o spowodowanie Dyrekcyi ruchu c. k. uprzyw. kolei Karola Ludwika do uregulowania pociągów pomiędzy Krakowem a Tarnowem lub Rzeszowem w sposób dla mieszkańców okolic całej tej przestrzeni dogodniejszy, odstąpiono c. k. Namiestnictwu z prośbą o wyjednanie możliwego jej uwzględnienia, i według oznajmienia c. k. Ministerjum handlu kursować mają w porze letniej dalsze jeszcze pociągi mieszane między Krakowem a Tarnowem.

Na petycję gminy miasta Tarnowa wniesionej przeciw projektowi Ustawy regulującej pobór myta kopytkowego w gminie miast Tarnowa i Nowego Sącza, na wzór koncesyi przez Wysoki Sejm w ostatnim czasie dla 5 miast: (Stanisławowa, Brzeżan, Rzeszowa, Kołomyi i Tarnopola) uchwalonych postanowiono odroczyć wznowienie tego projektu w Wysokim Sejmie do czasu, w którym regulacja poboru kopytkowego nastąpi w Brodach, Stryju i Przemyślu, jeżeli gminy miast Tarnowa i Nowego Sącza, tymczasem, stosować się będą do udzielonych im wskazówek co do obracania całkowitego dochodu z myta kopytkowego na utrzymanie w dobrym stanie ulic, dróg i placów miejskich, a ewentualnie używania także na ten cel prestacyi drogowych.

Na petycję Wydziału powiatowego Śniatyńskiego, o omycenie drogi powiatowej Załucze-Rożnów, przekazaną Wydziałowi krajowemu do załatwienia, uchwałą Wys. Sejmu z dnia 23. Lipca 1880 r., t. j. w przeddzień zamknięcia sesyi sejmowej oznajmiono rzezonemu Wydziałowi, że petycja wniesiona nie mogła przyjść już na porządek dzienny, następnie zaś pouczono tenże Wydział, w jaki sposób podobne petycje przedkładane być mają.

Na petycję gminy i obszaru dworskiego w Sokołowie, o odnowienie koncesyi na pobór myta od mostu na rzece Strypie, przekazaną Wydziałowi krajowemu, jako komisji, uchwałą Wysokiego Sejmu z dnia 21. Lipca 1880 r.; objaśniono petentów, że termin dotychczasowej komisji upływa dopiero we Wrześniu 1881 r., i wskazano zarazem sposób, w jaki podobne petycje, w myśl wydanych przepisów, wnoszone być mają.

Petycję p. Kajetana Zadurawicza, właściciela obszaru dworskiego w Rożnowie o koncesye na myto mostowe wniesioną w sposób niewłaściwy i z pominięciem przepisów okólnika przez Wydział krajowy w tym względzie

wydanego, przesłano Wydziałowi powiatowemu Śniatyńskiemu w celu objaśnienia petenta, w jaki sposób próby tego rodzaju przedkładane być mają.

Na petycję gminy i obszaru dworskiego w Bukaczowcach, w powiecie Rohatyńskim, o odnowienie wygasłej koncesyi na pobór myta mostowego, oznajmiono, że sprawa ta nie była traktowaną w Wysokim Sejmie, i że chociażby to było nawet nastąpiło, Wydział krajowy nie mógłby być jej popierać ze swej strony.

Petycję Dimitra Horoszki z Płazowa w sprawie sporu jego z właścicielem obszaru dworskiego o przejazd do swych gruntów przez las dworski w Płazowie przesłano Wydziałowi powiatowemu Cieszanowskiemu w celu odesłania petenta do Władz w sprawie tej kompetentnych.

Petycję Sebastjana Półzięcia inwalidy wojskowego o udzielenie posady przy drogach krajowych załatwiono przesłaniem alegatów próby Wydziałowi powiatowemu Rzeszowskiemu do urzędowania we własnym zakresie działania.

Petycję Aleksandra Chodorowskiego, pomocnika inżyniera okręgowego o udzielenie zaliczki na płacę załatwiono udzieleniem petentowi zapomogi w kwocie 50 zł.

Petycję ks. Antoniego Szersznika o zezwolenie mu na bezpłatny przejazd przez rogatkę krajową w Podwołoczyskach załatwiono powołaniem się na decyzję poprzednio w tej sprawie przez Wydział krajowy wydaną, w której zwrócono uwagę petenta na obowiązujące przepisy mytnicze, oraz na postanowienie §. 29. ustawy drogowej, wedle którego rozstrzygnięcie sporów co do uwolnienia od myta należy do zakresu działania władz rządowych.

Następujące petycje załatwił Wydział krajowy odmownie:

Petycję Abrahama Tiefenbrunna, byłego dzierżawcy myt krajowych w Krzyżu i Radwanie o zdjęcie z niego zarzutu złamania kontraktu co do dzierżawy myta w Radwanie i o zwrot kaucyi 400 zł., przyjętych na pokrycie strat, poniesionych przez fundusz krajowy, i petycję Wolfa Leizora Friedmanna i spółki, dzierżawców stacyi mytniczej w Buczaczu o zwolnienie ich z kontraktu.

Petycję Wydziału powiatowego Lwowskiego o udzielenie subwencji na budowę dojazdów do stacyi kolejowych Barszczowice i Glinna-Nawarya, załatwiono odmownie z uwagą, że gdy uchwalona przez Wysoki Sejm na posiedzeniu dnia 13. Lipca 1880. r. ustawa o publicznych dojazdach kolejowych otrzyma sankcję Najwyższą, poda Reprezentacyi powiatowej sposobność do wzięcia inicjatywy w wybudowaniu dróg, wiodących do stacyi kolejowych w Barszczowicach i Glinnie-Nawaryi.

Następujące petycje załatwiono uwiadomieniem petentów, że przedmioty ich prośb nie były w Wysokiej Izbie traktowane.

Petycję Wydziału powiatowego Kołomyjskiego i petycję gminy Obertyna, o uznanie drogi wiodącej z Kołomyi na Obertyn, Potok złoty do Buczacza za krajową.

Petycję Wydziału powiatowego Brodzkiego, petycję gmin Pali-krowy, Styberówka, Jaśniszcze i Kutyszcze, petycję gminy i obszaru dworskiego w Nakwaszy i petycję gminy Załośce, — o uznanie za krajową drogi wiodącej z Brodów na Podkamień i Załoźce do Tarnopola.

Petycję reprezentacyi gminy miasta Sokala, petycję gminy Korczyn, petycję komitetu c. k. Galicyjskiego Towarzystwa gospodarskiego we Lwowie, i Rady Oddziału Towarzystwa gospodarskiego w Bełzie, petycję zwierzchności gminy m. Tartakowa, tudzież petycję zwierzchności gminy wsi Tartakowa, o uznanie za krajowej drogi wiodącej z Krystynopola do Sokala.

Petycję gminy m. Piwniczny o uznanie drogi z Piwniczny do Szczawnicy za krajową.

Petycję gmin powiatów Wadowickiego, Myślenickiego i Żywieckiego o przyjęcie na fundusz krajowy drogi gminnej wiodącej od drogi krajowej Sucha-Zator do Biertowic.

Petycję L. Engländera, dzierżawcy myta mostowego na Dunajcu pod Niedzicą o opuszczenie czynszu dzierżawnego.

Petycję p. Michała Kuszniwicza, właściciela obszaru dworskiego w Matkowie, w powiecie Turczańskim, o udzielenie subwencji na budowę mostów w Matkowie.

Petycję gminy Nowosiółka Skałacka o udzielenie subwencji do budowy mostu na drodze gminnej wiodącej ze Skałatu do Podwołoczysk.

Petycję przełożonego obszaru dworskiego i urzędu gminnego w Hłudnie X. Walentego Mączki, proboszcza z Wesoły, zwierzchności gmin Wesoły i Barycza, tudzież zarządu dóbr Wesoła, Magierów i Ujazdy, — o udzielenie subwencji na budowę drogi komunikacyjnej pomiędzy drogą krajową Dynowsko-Sanocką w Nozdrzu a c. k. gościńcem rządowym w Baryczu i

Petycję gminy Zamarstynowa o udzielenie subwencji na rekonstrukcję drogi gminnej wiodącej ze Lwowa do Hołoska Wielkiego.

Co do ostatnich trzech petycyi oznajmiono petentom, że ewentualne ich prośby o udzielenie subwencji z dotacyi 1881. r., mógłby Wydział krajowy poddać rozpoznaniu tylko na podstawie warunków, przepisanych okólnikami Wydziału krajowego, normującymi rozdzielenie subwencji drogowych, w myśl odnośnych uchwał Wysokiego Sejmu.

Nakoniec petycję Rady powiatowej Horodeńskiej o zmianę ustawy drogowej złożono do akt, odnośnie do postanowienia Wysokiego Sejmu z dnia 13. Lipca 1880. r. odraczającego uchwalenie nowej ustawy drogowej.

E. Inne ważniejsze sprawy Departamentu IV.

W sprawie zapomogi, udzielonej z funduszu państwowego na wykonanie robót publicznych.

Ustawą państwową z dnia 11. Lutego 1880. D. p. p. Nr. 15., wyznaczony został na ulżenie nędzy w Galicyi kredyt w sumie 250.000 zł. w. a., który w myśl rzeczonyj ustawy mógł być użyty w części także na wykonanie robót publicznych w celu dostarczenia zarobku ludności, nawiedzonej niedostatkiem.

Wydział krajowy znając żądania i wnioski, przedłożone przez Wydziały powiatowe w odpowiedzi na przesłane im pytania w sprawie grożącego niedostatku, zalecił w odezwie swej z dnia 13. Lutego 1880. szczególniej opiece c. k. Prezydium Namiestnictwa, przy rozdzieleniu zapomogi państwowej powiaty klęską najbardziej nawiedzone, a wymieniwszy szczególnie ważniejsze roboty publiczne, mianowicie zaś roboty drogowe w tych powiatach, upraszał o użycie zapomogi państwowej na wykonanie robót

Powiatowi Tarnowskiemu:

	a) na roboty około drogi Zakluczyn-Zgłobice	2.000 zł.	
	b) na roboty około oczyszczenia i uregu-		
	lowania rzeki Żabnicy	1.000 „	
		razem .	3.000 zł.
„	Rudeckiemu, na dokonanie robót publicznych około		
	naprawy drogi w Kołodrubach		500 „
„	Myślenickiemu, na roboty około dróg z Naprawy		
	do Rapki i z Pcinia na Tokarnię do Jordanowa . . .		2.000 „
„	Bocheńskiemu:		
	a) na roboty około dróg z Niepołomic na Wolę ba-		
	torską do Sierosławiec, z Nieszkowiec przez Wiśnicz		
	do Poremby, i z Uścia solnego do Barczkowa,		
	wreszcie około drogi powiat. Łapanowskiej	3000 zł.	
	b) na roboty około naprawy wałów w okrę-		
	gu Niedarskim i Uścia solnego	1.000 „	4.000 „
„	Brzozowskiemu, na roboty około drogi Brzo-		
	zowsko-Nozdrzeckiej		2.000 „
„	Żydaczowskiemu, na roboty około drogi z Mi-		
	kołajowa na Rozdół do Żurawna		2.000 „
„	Rohatyńskiemu, na roboty około drogi od go-		
	ścińca Bursztyńsko-Stanisławowskiego do Bołszowca .		1.500 „
„	Tarnobrzeskkiemu, na naprawę przerwanych		
	w skutek ostatniego wylewu wałów		4.000 „
„	Buczackiemu, na roboty około drogi z Buczacza		
	na potok Złoty ku Niezwiskom		2.500 „
„	Staromiejskiemu, na roboty około drogi Fulsztyn-		
	Czaple i na rekonstrukcję dróg górskich		1.000 „
„	Przemysłańskiemu,		
	a) na roboty około drogi z Zadwórze do Kamionki,		
	tudzież na rekonstrukcję dróg w ogóle	1.000 zł.	
	b) na budowę grobli w Mereszczowie	300 „	1.300 „
„	Nowo-Sądeckiemu,		
	a) na roboty około dróg gminnych z Sienny ku Woj-		
	narowie i z Witowic ku Jakóbkowicom	1.000 zł.	
	b) na roboty około dróg: Żałubińce, Siedlce, Jasienna,		
	Zawada, Jamnica-Kamionka, Naszacowice, Ol-		
	szana, Czarny Potok	1.000 zł.	2.000 „
„	Bobreckiemu, na roboty około drogi do stacji ko-		
	lei żelaznej w Chlebowicach wielkich na Bóbrkę, Strzałki		
	do granicy powiatu Przemysłańskiego		1.000 „
„	Rzeszowskiemu:		
	a) na roboty około drogi Tyczyn-Jawornik	1.000 zł.	
	b) na zabezpieczenie zagrożonych przez		
	Wisłok gruntów włościańskich w Trze-		
	bownisku	600 „	1.600 „

Powiatowi Dąbrowskiemu, na roboty około dróg z Dąbrowy do Mędrzychowa i do Radgoszczy, tudzież z Otfinowa do Żelechowa	1.800 zł.
„ Stryjskiemu, na budowę tamy nad rzeką Stryj pod Chodowicami i Tatarskiem	300 „
„ Lwowskiemu, na roboty około murowanego dojazdu do stacji kolei Arcyksięcia Albrechta w Szczercu i około rekonstrukcyi dojazdu do stacji kolei Karola Ludwika w Barszczowicach oraz na rekonstrukcyę drogi prowadzącej przez Zamarstynów do Hołoska wielkiego	1.000 „
	<u>Razem 62.200 zł.</u>

B. Pożyczki bezprocentowe.

Powiatowi Krośnieńskiemu, na roboty około drogi Żmigród-Grabie, tudzież w ogóle na roboty około dróg gminnych i powiatowych	2.000 zł.
„ Pilźnieńskiemu, na roboty około drogi od gościńca pod Dębicą przez Latoszyn-Gumniska do Brzostka, tudzież drogi z Pilzna na Radomyśl do Zdziarca, również jak około dróg z Mchawy do Czarnej z Pilzna do Wielopola i Żalazowej	4.000 „
„ Gródeckiemu, na roboty około dróg z Gródka do Jaryny i do Artyszczoza	2.000 „
„ Samborskiemu, na roboty około drogi z Sambora ku powiatowi Mościskiemu, a przytem także około dróg z Neudorfu do Bereźnicy z Kalinowa do Łąki i około wykończenia drogi w Manastercu	3.000 „
„ Dąbrowskiemu, na roboty około dróg z Dąbrowy do Mędrzychowa i Radgoszczy, tudzież z Otfinowa do Żelechowa	5.000 „
„ Brzeskiemu, na roboty około drogi z Słotwiny ku Wiśle a przytem około dróg z Jurkowa do Witowic z Lustowic do Wróblowic i z Okocima do Biesiadek	5.000 „
„ Jaworowskiemu, na budowę drogi z Jaworowa do stacji kolejowej w Sądowej Wiszni	4.000 „
„ Gorlickiemu, na roboty około drogi z Biecza ku Rzepiennikowi marciszewskiemu i z Ropy do Blichnarki	5.000 „
„ Rzeszowskiemu, na roboty około drogi Tyczyn-Jawornik	4.000 „
„ Niskiemu, na roboty około drogi Jeźów-Rudnik-Krzeszów tudzież dróg Nisko-Ulanów i Ulanów-Rudnik	6.000 „
„ Mieleckiemu, na roboty około drogi od Bugaja-Gorki do Szczucina, tudzież około wykończenia wałów nad Wisłą i Wisłoką	2.000 „
„ Staromiejskiemu, na roboty około drogi Fulsztyn-Czaple i około drogi Terszów-Tycha	1.000 „

Powiatowi Przemyślańskiemu, na roboty około drogi z Zadzórcza do Kamionki, tudzież na rekonstrukcję dróg w ogóle	1.000	zł.
„ Nowo-Sądeckiemu, na roboty około dróg gminnych z Sienny ku Wojnarowi i z Witowic ku Jakóbkowicom	2.000	„
„ Tarnowskiemu, na roboty około oczyszczenia i uregulowania rzeki Żabnicy	4.000	„
„ Krakowskiemu, na roboty około drogi Tyniecko-Zabieżowskiej	1.600	„
„ Żółkiewskiemu, na roboty około drogi z Żółkwi przez Glińsko i Krechów do Bryszcza	1.000	„
„ Gminie Pietruszowa Wola, w powiecie Jasielskim, na roboty około miejscowej drogi gminnej	400	„
„ Gminie Dębowiec, w powiecie Jasielskim:		
a) na roboty około drogi gminnej Miejskowa, Sieniawa w terytorium gminy Dębowieckiej	400	zł.
b) na wykończenie drogi do Ciekłina w terytorium gminy Dębowieckiej	120	„
„ Gminie Komarno, w powiecie Rudeckim, na roboty około budowy drogi w Komarnie od kościoła na górne przedmieście	3.000	„
„ Gminie Krościenko Wyżne powiatu Krościenkiego na szutrowaniu drogi gminnej	500	„
„ Gminie Trzciana powiatu Krośnieńskiego na wybudowanie tamy nad rzeką Jasiołką	300	„
„ Gminie Huczko powiatu Dobromińskiego na roboty około drogi prowadzącej do Broniowic	500	„
„ Gminie Zarzecze powiatu Nadwórniańskiego na zabezpieczenie brzegów rzeki Prut w celu ochrony nadbrzeżnych gruntów od zalewów	500	„
	Razem	58.320 zł.

Oprócz powyższych subwencji bezzwrotnych i zaliczek zwrotnych udzieliło c. k. Prezydium Namiestnictwa, wedle informacji naszych, jeszcze niektóre dalsze zasiłki na wykonanie robót publicznych, celem dostarczenia zarobku ludności niedostatek cierpiącej, lecz o zasiłkach tych nie otrzymaliśmy dotąd uwiadomienia urzędowego.

W sprawie wyjednanania u c. k. Rządu przyjęcia na etat państwowy 4 dróg wojskowych w zachodniej Galicyi.

C. k. Namiestnictwo uwiadomiło nas, że c. k. Ministerstwo nie powzięło jeszcze żadnego postanowienia na ponowne przedstawienie nasze o przyjęcie do budżetu państwa kosztu całkowitego utrzymania dróg wojskowych Podgórsko-Bialskiej, Proszowsko-Niepołomickiej, Gdowsko-Gorlickiej i Gorlicko-Żmigrodzkiej.

W sprawie odbudowania drogi powiatowej Muszy-na-Krynica.

Zakład zdrojowy w Krynicy należy do najznakomitszych zdrojowisk kraju, a słynąc również po za granicami Galicyi, ściąga corocznie tysiące gości szukających zdrowia ze wszystkich ziem dawnej Rzeczypospolitej Polskiej, a także z sąsiednich Węgier, Niemiec i t. d.

Do zakładu tego dojeżdża się koleją Tarnowsko-Leluchowską do stacyi w Muszynie, z kąd prowadzi najpierw droga gminna przez miasto, a następnie droga powiatowa Muszyńsko-Krynicka, która do niedawna znajdowała się w tak opłakanym, a nawet niebezpiecznym stanie, że chorzy goście przybywający do Krynicy znużeni niewygodami przebytej drogi kamienistej i nierównej ciągle zanosili skargi, i zachodziła obawa, że napływ osób do zakładu, którym kraj chlubić się może, i który prócz balneologicznego ma także ekonomiczne znaczenie, zacznie się zmniejszać, i że mianowicie goście z pod rosyjskiego i pruskiego panowania zmuszeni będą dla uniknięcia trudów podróży, szukać obcych zdrojowisk, mających te same lub podobne własności lecznicze.

Wobec tego stanu rzeczy zachodziła konieczna potrzeba odbudowania drogi powiatowej Muszyńsko-Krynickiej.

Gdy atoli powiat Nowosądecki, w obrębie którego znajduje się droga rzeczona, ma stosunkowo bardzo liczną sieć dróg powiatowych i wydaje corocznie na ich utrzymanie znaczne sumy pochodzące z dodatku do podatków bezpośrednich — przeto niepodobna było żądać od tego uboższego powiatu, ażeby ponosił kosztą odbudowania drogi Muszyńsko-Krynickiej.

Wydział krajowy wzięwszy inicjatywę w tej sprawie, postanowił z tytułu naczelnego nadzoru nad drogami, ująć budowę tej drogi w ręce własne, delegować inżyniera do przeprowadzenia rzeczonej rekonstrukcyi w porozumieniu z Wydziałem powiatowym Nowosądeckim i c. k. Dyrekcyą domen i lasów, a dla pokrycia kosztów udzielić znaczniejszy zasiłek z dotacyi przeznaczonych przez Wysoki Sejm na subwencye drogowe, nadto zaś wyjednać u c. k. Ministerstwo rolnictwa odpowiedni zasiłek z dochodów zakładu zdrojowego w Krynicy.

Usiłowania Wydziału krajowego uwieńczone zostały pomyslnym skutkiem, albowiem c. k. Ministerstwo rzeczone po dłuższych rokowaniach, postanowiło udzielić na rekonstrukcyę drogi powiatowej Muszyńsko-Krynickiej subwencyę do wysokości kwoty 15.000 zł., z której pierwsze dwie raty po 3.000 zł. w łącznej kwocie 6.000 zł. już uiściło, trzecią ratę w kwocie 6.000 zł. uiści po ogłoszeniu ustawy skarbowej na rok 1881, a ostatnią ratę po ogłoszeniu takiejże ustawy na rok 1882.

Wydział krajowy pragnąc, ażeby droga wspomniana ze względu na przytoczone wyżej okoliczności, jako też dla zmniejszenia kosztów administracyi, jak najrychlej przebudowaną została, przystąpił do budowy już w jesieni 1879. roku i dokonał jej do dnia 1. Września 1880. roku tak, że droga cała oddaną została powiatowi Nowosądeckiemu dnia 4. Września 1880. roku do użytku publicznego.

Koszta rekonstrukcyi drogi na przestrzeni 9 kilm. 100 m., oraz budowy lub przebudowania 34 mostów, 44 sztuk poręczy nowych, 2.170 m. b. murów podtrzymujących i t. d., czyni 30.245 zł. 42 ct., a po potrąceniu dochodów niestałych w kwocie 216 zł. 56 ct. 30.028 zł. 85 ct., z których 15.000 zł. przypada na subwencyę rządową, dotąd jak nadmieniliśmy wyżej dopiero w kwocie 6.000 zł. wypłaconą.

Droga powiatowa Muszyńsko-Krynicka należy obecnie do najlepszych i najwygodniejszych dróg w kraju.

Wydział krajowy nie przestanie opiekować się nią i nadal, ażeby fundusze wydane na rekonstrukcję nie zostały zmarnowane przez zaniedbanie konserwacyi i droga rzeczona utrzymywana była odtąd w stanie odpowiednim jej znaczeniu.

W sprawie budowy dalszego ciągu drogi powiatowej z Podhajec ku kolei żelaznej w Haliczu.

W poprzednich sprawozdaniach z czynności podał Wydział krajowy do wiadomości Wysokiego Sejmu, że w obec trudności, stawianych przez powiat Rohatyński co do zbudowania dalszego ciągu drogi Podhajeckiej, również z uwagi, że powiaty Podhajecki i Stanisławowski oświadczyły się za budową drogi w kierunku na Meduchę: połączenie Podhajec z koleją żelazną za pomocą drogi bitej dałoby się najłatwiej w ten sposób przeprowadzić, gdyby gmina Meducha w powiecie Rohatyńskim, przez którą ta droga wiedzie w swym prostym kierunku do Halicza, została od tego powiatu odłączoną, a do powiatu Stanisławowskiego przyłączoną.

Gdy jednak odnośne wnioski Wydziału krajowego i komisji pracowniczej (Aleg. 31. i 160. do sprawozdań stenograf. Sejmu z r. 1880) nie zostały załatwione przez Wysoki Sejm dla krótkości czasu, a droga rzeczona w obrębie powiatu Podhajeckiego została już w roku zeszłym zbudowaną, gdy nadto Rada powiatowa Stanisławowska uchwałą z dnia 1. Lipca 1880 r. uznała drogę z Halicza przez Tustań do granicy powiatu Podhajeckiego za powiatową — przeto dla nieprzerywania budowy tak ważnej drogi, na którą udzielono z funduszu krajowego znaczne subwencye bądź na podstawie specjalnych uchwał Wysokiego Sejmu, bądź też z dotacyi, przeznaczonych przez Wysoki Sejm na zasiłki dla dróg powiatowych i gminnych — drogi, która zastąpiła poniekąd drogę z Monasterzysk do Halicza, uznanej za krajową ustawą z dnia 18. Grudnia 1868 r. (D. U. kr. Nr. 6. z 1869 r.) nie pozostawało nic innego, jak dalszemi zasiłkami przyjść w pomoc komitetowi, który prowadzi dalej budowę tej drogi na obecnem terytorjum powiatu Rohatyńskiego, a mianowicie w obrębie gminy Meduchy, która pragnie również przyłączenia jej do starostwa Stanisławowskiego i oczekuje jak najrychlejszego przeprowadzenia tej zmiany.

Wydział krajowy postanowił zatem przedłożyć Wysokiemu Sejmowi ponownie na obecnej sesyi wnioski względem niektórych zmian terytorjalnych, a między nimi względem wyłączenia miejscowości Meduchy z okręgu Sądu powiatowego w Bursztynie i z obrębu Starostwa Rohatyńskiego, a przydzielenia jej do okręgu Sądu powiatowego w Haliczu, tudzież do Starostwa Stanisławowskiego. Zanim to przyłączenie nastąpi, zamierza Wydział krajowy popierać budowę drogi powiatowej Podhajeckiej w sposób dotychczasowy — po przyłączeniu zaś Meduchy do powiatu Stanisławowskiego gotów jest użyć odpowiedniej pomocy reprezentacyi powiatu Stanisławowskiego, w celu wykończenia budowy drogi rzeczonej.

W sprawie rewizyi tras projektowanych kolei drugorzędnych z Dubowiec, a względnie ze Stanisławowa do Husiatyna i z Tarnopola do Husiatyna.

Dnia 15. marca 1880 r. odbyła się w biurze prezydialnem c. k. Namiestnictwa, komisya celem rewizyi tras projektowanych kolei drugorzędnych z Dubowiec, a względnie ze Stanisławowa do Husiatyna i z Tarnopola do Husiatyna.

W konferencyi tej, odbytej pod przewodnictwem J. E. p. Namiestnika wzięli udział: zastępcy kolei żelaznych Karola Ludwika i Czerniowie-

ckiej, delegat Ministerstwa wojny i Szef Dep. IV. jako delegat Wydziału krajowego.

Po przeprowadzeniu dyskusji złożył delegat Wydziału krajowego następującą deklarację:

„Zważywszy, że z pomiędzy projektowanych tras a mianowicie:

- a) Husiatyn-Stanisławów
- b) Husiatyn-Dubowce
- c) Husiatyn-Tarnopol

tylko pierwsza trasa stanowi ogniwo południowej linii kolejowej Husiatyn-Stanisławów-Zagórz-Nowy-Sącz-Żywiec, której uzupełnienie dałoby możliwość uzyskania dla płodów galicyjskich transportu o ile możliwości taniego, i zaspokojenia tym sposobem jednej z pierwszorzędných potrzeb ekonomicznych kraju;

Zważywszy, że potrzebę tę miał na oku Wysoki Sejm, wzywając rezolucją z dnia 29. maja 1875 r. Wysoki Rząd, aby poczynił kroki potrzebne dla umożliwienia i przyspieszenia budowy kolei z Husiatyna do Stanisławowa, lub innego punktu kolei Albrechta i z Zagórza przez Grybów, Żywiec do Bielska;

Zważywszy, że trasa z Husiatyna do Dubowiec jako wpadająca do kolei Czerniowieckiej nie ma warunków linii niezależnej, któraby mogła stanowić ogniwo kolei południowej, mającej konkurować z koleją Karola Ludwika i Czerniowiecką;

Zważywszy, że projektowana trasa Husiatyn-Stanisławów nie dochodzi do tego miasta, a względnie do kolei Albrechta, lecz wpada do Czerniowieckiej kolei w Chryplinie, wskutek czego przestrzeń Chryplin-Stanisławów nie miałaby należytej wartości dla kolei Husiatyńsko-Stanisławowskiej, gdyby użytkowanie z niej miało być zależnem od kolei Czerniowieckiej;

Zważywszy, że w obec pierwszorzędnego znaczenia linii Husiatyn-Stanisławów dla kraju, trasa Husiatyn-Tarnopol ma tylko znaczenie arteryi ściągającej ruch na kolei Karola Ludwika, i że jakkolwiek przeciw budowie tej nowej arteryi, jako w ogóle zwiększającej sieć kolei galicyjskich, nie ma nic do zarzucenia, zwłaszcza jeżeli uwzględnić będzie interesa lokalne, to jednak zbudowanie tej linii bez równoczesnego zbudowania linii Husiatyn-Stanisławów przyniosłoby szkodę krajowi przez zmonopolizowanie całego ruchu na kolei Karola Ludwika, i odwrócenie takowego od linii południowej, mającej uwolnić kraj od dziś ciężącego zgubnego dlań monopolu;

Zważywszy, że uzupełnienie linii południowej przez zbudowanie linii Husiatyn-Stanisławów, oraz reszty ogniw brakujących tylko w takim razie odpowiedziałoby w zupełności potrzebom i życzeniom kraju, gdyby zarząd tej kolei prowadził politykę taryfową, zgodną z ekonomicznymi interesami kraju;

Zważywszy, że w razie gdyby obok kolei Husiatyn-Stanisławów budowaną być miała kolej Husiatyn-Tarnopol przez kolej Karola Ludwika, nadarza się c. k. Rządowi sposobność uwzględnienia życzeń kraju, czyniąc udzielenie koncesyi na budowę linii Tarnopol-Husiatyn zależnem od uregulowania taryf kolejowych na całej linii Karola Ludwika w myśl rezolucyi Wysokiego Sejmu z dnia 29. maja 1875, udzielonej pismem z dnia 29. maja 1875 l. 476/S. c. k. Prezydium Namiestnictwa, a wzywającej Wy-

soki Rząd, aby wpływał na zgodne z interesami ekonomicznymi kraju uregulowanie taryf na kolejach galicyjskich ;

Zważywszy, że trasa Husiatyn-Stanisławów pomija tak ważne punkta jak miasteczko Kopeczyńce i miasto Czortków, oba położone u węzła czterech dróg bitych, trasa zaś Husiatyn-Tarnopol prowadzi środkiem stepu, nie dotykając miast i miasteczek, a tem samem nie oglądając się wcale na interesa miejscowe ;

Zważywszy nakoniec, że stacje kolejowe zakładane być winny ile możliwości w samych miastach i miasteczkach, będących środkowymi punktami ruchu okolicznego, delegat Wydziału krajowego imieniem Reprezentacyi krajowej:

I. Popiera jak najusilniej przyjęcie trasy Husiatyn-Stanisławów ;

II. Oświadcza się przeciw trasie Husiatyn-Dubowce ;

III. Zastrzega, aby w obec podniesionego powodu, że względy oszczędności wskazują korzystanie z przestrzeni Chryplin-Stanisławów dla trasy Husiatyńsko-Stanisławowskiej, kolei tej zawarowaną była zupełna niezależność na kolei Czerniowieckiej co do dowolnego użytkowania z przestrzeni Chryplin-Stanisławów ;

IV. Nie występując w zasadzie przeciw budowie linii Tarnopol-Husiatyn oświadcza się jednak kategorycznie przeciw koncesyonowaniu tej linii w takim wypadku, gdyby budowa tej linii utrudniała lub wykluczała budowę linii Husiatyn-Stanisławów ;

V. Uprasza, aby c. k. Rząd przy uzupełnieniu południowej linii kolei galicyjskich zastrzegł sobie jak najszerszy wpływ na taryfy tej kolei ;

VI. Uprasza, aby c. k. Rząd ewentualne udzielenie koncesyi na kolei Husiatyn-Tarnopol uczynił zawistem od uregulowania taryf na całej linii kolei Karola Ludwika w myśl rezolucyi Wysokiego Sejmu z dnia 29. Maja 1875.

VII. Wyraża życzenie, ażeby trasa Husiatyn-Stanisławów nie pomijała Kopeczyniec i zbliżyła się do Czortkowa, trasa zaś Husiatyn-Tarnopol nie szła stepem, lecz trzymając się bądź Mikuliniec, Trembowli i Kopeczyniec, bądź też przecinała Skałat, Grzymałów, Chorostków.

VIII. Wyraża życzenie, ażeby dworce kolejowe zakładane były w samych miastach i miasteczkach, w szczególności zaś ażeby stacje kolei żelaznych w Kopeczyńcach, Czortkowie i Buczaczu o ile być może zbliżone były do miast samych, przyczem oświadcza, iż gdyby mimo ustanowienia stacyi w Czortkowie pożądane było pozostawienie projektowanej stacyi w Siemakowcach, kombinacya ta nie byłaby w sprzeczności z interesem krajowym.

Sprawa odprowadzenia
wód po obu stronach
drogi krajowej
Dębicko - Tarnobrzeskiej.

Wydział krajowy przedstawił Wys. Sejmowi w sprawozdaniu z czynności za czas od 1. Czerwca 1878. do 31. Grudnia 1879. r. na str. 79. stan sprawy odprowadzenia wód po obu stronach drogi krajowej Dębicko - Tarnobrzeskiej, odnośnie do uchwały z dnia 17. Października 1878. r., którą Wys. Sejm upoważnił Wydział krajowy do udzielenia z funduszu krajowego na uregulowanie wód po lewej stronie rzeczonyj drogi subwencyi w kwocie 2000 zł., na uregulowanie zaś wód po prawej stronie tejże drogi subwencyi w kwocie 8000 zł. pod następującymi warunkami :

- a) strony interesowane zawiążą spółkę wodną wedle ustawy krajowej z dnia 14. Marca 1875. r. i przedłożą statut spółki do zatwierdzenia Wydziału krajowego;
- b) w statucie spółki musi być oznaczony termin ukończenia robót odwodniających;
- c) udzielenie subwencji 2000 zł. i 8000 zł. czyni się zawisłem od tego, jeżeli c. k. Rząd taką samą subwencją na wykonanie rzeczonych robót udzieli.

Wydział krajowy uczynił z swej strony wszystko, ażeby tę sprawę posunąć naprzód w granicach warunków przez Wys. Sejm położonych; lecz pomimo udzielenia odpowiednich wskazówek co do ułożenia statutu zawiązać się mającej spółki wodnej i potrzeby przerobienia projektów przedłożonych, oraz ofiarowanej przez nas pomocy technicznej, pomimo wyjednania zasiłku rządowego na odprowadzenie wód po lewej stronie drogi Dębicko-Tarnobrzskiej w kwocie 2000 zł., i oświadczenia c. k. Namiestnictwa, że nie omieszka poprzeć jak najusilniej u c. k. Ministerstwa całej sprawy, skoro przedłożone zostaną plany i kosztorysy, niemniej też statut spółki wodnej, pomimo wszelkich ułatwień i licznych upomnień, dotąd nie stało się zadość warunkom, z jakimi subwencya krajowa ograniczoną została, a w szczególności nie nastąpiło zawiązanie spółki wodnej ani dla odprowadzenia wód po lewej stronie drogi Dębicko-Tarnobrzskiej, ani też dla uregulowania wód po prawej stronie drogi rzeczonyj.

Powodem tego ociągania się, zdaje się być głównie ta okoliczność, że wykonanie projektowanych regulacyj wymagałoby nakładu około 40.000 zł. przy regulacji wód po lewej stronie drogi Dębicko-Tarnobrzskiej, a przeszło 360.000 zł. przy regulacji wód po prawej stronie tejże drogi, tak że po potrąceniu subwencji krajowej i rządowej, której uzupełnienia spodziewać się można, przypadłyby na strony interesowane jeszcze znaczne datki konkurencyjne.

Uchwałą z dnia 22. Lipca 1880. r. powziętą przy rozprawie budżetowej nad Rubr. XIII. budżetu krajowego na rok 1881., wstawił Wysoki Sejm jako dodatkową subwencją na odprowadzenie wód po lewej stronie drogi Dębicko-Tarnobrzskiej kwotę 4000 zł. — na poczet zaś subwencji 8000 zł. przyrzeczonej uchwałą Wys. Sejmu z dnia 17. Października 1878. r. na odprowadzenie wód po prawej stronie drogi Dębicko-Tarnobrzskiej połowę tej subwencji, tj. kwotę 4000 zł. z uwagą, że „prawidłowe zużycie większej kwoty z owej subwencji w ciągu roku 1881., nie jest możliwem“.

W obec tej uchwały i w przypuszczeniu, że wstawione przez Wys. Sejm kwoty subwencyjne zostaną zrealizowane w ciągu 1881. r. po dopełnieniu warunków wskazanych, zamieścił Wydział krajowy w preliminarzu na 1882. r. kwotę 4000 zł. jako drugą połowę uchwalonej przez Wysoki Sejm dnia 17. Października 1878. r. subwencji na odprowadzenie wód po prawej stronie drogi krajowej Dębicko-Tarnobrzskiej.

W sprawie regulacji Sanu
między Przemysłem
a Składem Solnym.

C. k. Ministerjum spraw wewnętrznych, uznając słuszność zapatrywań Wydziału krajowego, w sprawie projektu regulacji Sanu pomiędzy Przemysłem a Składem Solnym, podanych do wiadomości Wysokiego Sejmu

w zeszłorocznem sprawozdaniu na str. 80., a wyrażających obawę, ażali przeprowadzenie rzeczony regulacyi, wedle projektu rządowego, nie wywrze szkodliwego wpływu na okolice niżej położone, poleciło reskryptem z dnia 9 Września 1879. r., udzielonym w treści Wydziałowi krajowemu odezwą c. k. Namiestnictwa z dnia 11. Lutego 1880. r., ażeby w celu rozwiązania podniesionych wątpliwości, przeprowadzone były jak najgruntowniejsze badania przez inżyniera c. k. Namiestnictwa przy współdziałaniu inżyniera Wydziału krajowego.

C. k. Namiestnictwo zarządziło studia odnośne, które jednak zdaniem Wydziału krajowego, nie były wystarczające dla osiągnięcia celu zamierzonego, zwłaszcza, że w kwestyi tak ważnej, i w obec doświadczeń, jakich dostarczyły w ostatnim czasie straszne zniszczenia, zrządzone wylewami rzek w obrębie Monarchii austro-węgierskiej, nie można być dość oględnym, przewidującym i ścisłym przy wykonaniu badań, mających na celu przekonanie się, czyli projektowana częściowa regulacya rzeki nie wywrze szkodliwego wpływu na okolice niżej położone.

W odpowiedzi na odnośne przedstawienia nasze, czynione w ciągu 1880. r., oznajmiło c. k. Namiestnictwo, że c. k. Ministerstwo orzekło, iż studia względem zamierzonej regulacyi Sanu pomiędzy Przemyślem a Składem Solnym na razie wykonane być mają w myśl rozporządzenia Ministeryalnego z dnia 9. Września 1879. r.

Gdy z wyrażenia „na razie“ przypuszczać można, że c. k. Ministerstwo nie wyklucza potrzeby dodatkowych studyów przez Wydział krajowy proponowanych, gdy z drugiej strony Wysoki Sejm uchwałą z dnia 17. Lipca 1880. r. zakomunikowaną c. k. Prezydium Namiestnictwa, i następnie dwukrotnie c. k. Namiestnictwu przypomnaną, wezwał c. k. Rząd, „aby do regulacyi Sanu pomiędzy Przemyślem a Składem Solnym jak najrychlej przystąpił“, upraszał Wydział krajowy c. k. Namiestnictwo o jak najrychlejsze oznajmienie:

1. czy studia zarządzone zostały już ukończone?
2. w jakim razie przedsięwzięte będą ewentualnie stndya dodatkowe przez Wydział krajowy proponowane?
3. kiedy zamierza c. k. Rząd przystąpić do regulacyi Sanu pomiędzy Przemyślem a Składem Solnym?

Na pytania powyższe nie otrzymaliśmy dotąd odpowiedzi.

W przypuszczeniu atoli, że c. k. Rząd przystąpi do wspomnianej regulacji w ciągu roku 1881. i w nadziei, że w myśl rezolucyi Wysokiego Sejmu z dnia 17. lipca 1880 r. przeprowadzac ją będzie spieszenie i energicznie, że zatem dwie pierwsze raty z subwencyi 50.000 zł. w. a., uchwalonej przez Wysoki Sejm dnia 29. Sierpnia 1877., wstawione do budżetu krajowego na rok 1881. w kwocie 14.286 zł. zrealizowane zostaną, zamieścił Wydział krajowy w preliminarzu na rok 1882. kwotę 7.143 zł. jako trzecią ratę subwencyi na regulację Sanu między Przemyślem a Składem Solnym.

W sprawie regulacyi rzek w ogólności.

W zeszłorocznem sprawozdaniu z czynności na str. 84. podał Wydział krajowy do wiadomości Wysokiego Sejmu, w jaki sposób poruszył ponownie sprawę regulacyi rzek galicyjskich wedle pewnego planu i systemu.

Odezwą z dnia 11. Lutego 1880 r. uwiadomiło nas c. k. Namiestnictwo, że c. k. Ministerstwo podziela w zupełności zapatrywanie się Wydziału krajowego pod względem ważności uregulowania rzek galicyjskich, i jest również zdania, że wnioski w tym przedmiocie nie mogą się ograniczać na sam przedmiot i obszar przeprowadzić się mających regulacji rzek, gdyż jak z natury rzeczy wynika, wskazane być muszą potrzebne do tego fundusze, mniema jednak, że przedewszystkiem rozchodzi się w tej sprawie, o kwestę zasadniczą, dotyczącą oświadczenia się Wysokiego Sejmu co do poniesienia części kosztów regulacji rzek według normy, któraby miejscowym stosunkom odpowiadała, — która to kwestya rozwiązana być może bez poprzedniego sporządzenia szczegółowych projektów, i że jest interesem kraju, ażeby Wysoki Sejm powziąć mógł jak najspieszniej zasadniczą uchwałę pod względem przyczyniania się kraju do potrzeb regulacyjnych.

Alegat XIX.

W odpowiedzi na tę propozycję przedłożył Wydział krajowy c. k. Ministerstwu za pośrednictwem c. k. Namiestnictwa załączony memoriał, w którym podzieliwszy wszystkie w naszym kraju potrzebne roboty regulacyjne na sześć głównych kategorii, a mianowicie: 1. regulacje dla spławności przez sprostowanie i ustalenie koryta rzeki; 2. obwałowania rzek uznanych za spławne w zachodniej części kraju; 3. regulacje tak dla spławności jako też dla zmniejszenia wylewów i zabezpieczenia brzegów; 4. regulacje przedsiębrane głównie w celach melioracyjnych, połączone przytem w wielu razach z uregulowaniem koryta rzeki dla spławu; 5. regulacje górskich potoków, czyli w ogólności tak zwane roboty górskie i zalesienia w celu zmniejszenia wylewów i uregulowania stanu wody w rzekach; 6. regulację rzek połączoną z budową kanałów spławnych dla statków w celu utworzenia nowych dróg wodnych — i wymieniwszy szczegółowo te roboty oraz skreśliwszy dotychczasowe postępowanie c. k. Rządu w tak żywotnej sprawie kraju i państwa podał Wydział krajowy warunki, pod jakimi mógłby przedstawić Wysokiemu Sejmowi wniosek względem udziału funduszu krajowego i odpowiedniej ingerencji Reprezentacji krajowej w przeprowadzeniu robót regulacyjnych.

Jakkolwiek od wniesienia naszego memoriału upłynęło już kilka miesięcy, nie upominaliśmy się dotąd powtórnie o odpowiedź, będąc z jednej strony przekonani, że gruntowne i wyczerpujące zbadanie wniosków naszych przedstawionych rozwadze c. k. Rządu wymaga dłuższego czasu, z drugiej zaś strony mając zapewnienie c. k. Namiestnictwa dane w odezwie z dnia 3. grudnia 1880 r., że decyzya c. k. Ministerstwa w tym przedmiocie udzieloną będzie Wydziałowi krajowemu w swoim czasie.

Z tej samej przyczyny nie nalegaliśmy dotąd na załatwienie rezolucyi Wysokiego Sejmu z dnia 28. Czerwca 1880. r. wzywającej c. k. Rząd „aby program regulacji rzek galicyjskich jak najrychlej wypracował i komu należy przedłożył“.

F. Drogi krajowe.

Znane Wysokiemu Sejmowi reformy zaprowadzone w latach poprzednich, w zarządzie dróg krajowych, co raz ściślej przestrzegane, pozwalają też co raz głębszego wnikania we wszystkie szczegóły administracji.

W dalszym ciągu okólnika z dnia 14. Października 1879. normującego kontrolę inżynierów nad podwładną im służbą drogową, podanego do wiadomości Wysokiego Sejmu w zeszłorocznem sprawozdaniu z czynności (na str. 85.) zaprowadził Wydział krajowy okólnikiem z dnia 18. Marca 1880. r. l. 11945 jak najściślej określoną kontrolę, tak nad czynnościami drożników, jako też nad drobniejszemi robotami własnego zarządu.

Dostrzeżone w ciągu roku nieprawidłowości służbowe u trzech konduktorów zniewoliły Wydział krajowy do oddalenia winnych i zastąpienia ich nowymi konduktorami.

Osobiste inspekcye Szefa departamentu IV., otrzymywane raporty służbowe, jako też zasiągane informacje poufne świadczą, że stan dróg krajowych z końcem roku 1880. był w ogóle zadowolający, co tem trudniejszym było do osiągnięcia, że zaniechane być musiały niektóre roboty konserwacyjne z przyczyny użycia części dotacyi z 1880. r. na pokrycie kosztów niektórych robót preliminowanych na 1879. r. a z powodu słyoty, oraz ciężkiej i długotrwałej zimy wykonanych dopiero w 1880. r. lub kolaudowanych już po upływie pierwszego kwartału rzeczzonego roku, kiedy przy wypłacie ostatecznych należności nie można już było korzystać z kredytu 1879. r.

W skutek powyższych okoliczności zmuszeni byliśmy zaoszczędzić z dotacyi przeznaczonych przez Wysoki Sejm na konserwację dróg krajowych w 1879. r. kwotę 27.425 zł., którą wykazujemy w odnośnem zamknięciu rachunkowem.

A). Rekonstrukcja dróg krajowych z okresu przedautonomicznego.

Oprócz zwykłych robót konserwacyjnych wykonano w ciągu 1880. roku następujące roboty rekonstrukcyjne na drogach dawnych:

1. Na drodze Zakluczyn - Sącz - Niedzica.

- a) Wykonano w zupełności przełożenie drogi w Jazowsku, połączone z regulacją rzeki Dunajca, tamże na przestrzeni 2 kilometrów;
- b) przełożono drogę w Ochotnicy (w 70. klm.), w skutek czego dawna droga z 470 m. b. skróconą została na 330 m. b.;
- c) przebudowano drogę w 72. 73. 79. i 83. klm. celem nadania jej regularnych spadków i normalnej szerokości oraz wzmocnienie pokładu kamiennego;
- d) odbudowano częściowo most na Popradzie pod Starym Sączem, nabyty od funduszu religijnego, a uszkodzony przez lody wiosenne.

Droga Zakluczyn - Sącz - Niedzica znajduje się w ogóle w bardzo trudnych warunkach. Droga ta prowadząc górami, przechodząc przez większe rzeki jak Poprad, Dunajec, Kamienica, Ochotnica i setki dzikich górskich potoków, przytem będąc założoną i budowaną w dawniejszych czasach z pomięciem zasad technicznych, do niedawna jeszcze była trudną do przebycia i tylko z nazwy uchodziła za drogę krajową.

Przeprowadzone w ciągu ostatnich pięciu lat roboty większych rozmiarów, jak zupełne przełożenie drogi w Jazowsku, Gołkowicach, Kłodnie, Ochotnicy, przeprowadzona gruntowna rekonstrukcja innych przestrzeni, mająca na celu zmniejszenie i unormowanie spadków, doprowadzenie drogi do normalnej szerokości, wzmocnienie pokładu kamiennego — wybudowanie większych mostów, doprowadziły do tego, że obecnie cała przestrzeń między Nowym Sączem a Krościenkiem, na długości 46 klm., uważaną być może za zupełnie odpowiednią i dobrą pierwszorzędną drogę. A jest to przestrzeń najważniejsza, gdyż łączy stacje kolejowe w Nowym i Starym Sączu ze zdrojowiskami w Szczawnicy.

2. Na drodze Krościenko - Szczawnica.

Uporządkowano część tej drogi prowadzącej przez zakład zdrojowy w Szczawnicy.

3. Na drodze Tarnopol-Podwołoczyska.

Przestrzeń drogi tej między Tarnopolem a Smykowcami stanowi jej część najważniejszą, bo wspólną także drogom krajowym, wiodącym do Zbaraża i Kopeczyniec. — W roku 1880. wspomniana przestrzeń wynosząca 9 kilom. została przebudowaną bądź zmianą, bądź wzmocnieniem pokładu kamiennego, uregulowaniem szerokości drogi i spadu wód.

4. Na drodze Jarosław - Bełzec.

Przez znacznie zwiększoną od lat kilku konserwę kamienną, uregulowanie spadku wód, doprowadzono całą tę drogę 73.218 klm. długą do stanu odpowiedniego, tak, że pomimo stale znacznej frekwencji i znacznego ruchu handlowego, ilość konserwy kamiennej na rok 1881. mogła już być zmniejszoną.

5. Na drodze Stanisławów - Bursztyn.

W czasie przejścia lodów z wiosną 1880. r. most w Haliczu na Dniestrze 225 m. b. długi, w roku 1854. wybudowany, na znacznej długości został zniszczony. W skutek tego zarządzono odbudowanie części mostu w długości 140 m. b. kosztem 15.250 zł., zaś część pozostałą, mogącą jeszcze służyć jakiś czas, pozostawiono na razie w dawnym stanie.

B) Budowa i rekonstrukcja dróg, uznanych za krajowe w okresie autonomicznym.

I. Roboty wykonane.

W ciągu 1880 r. wykonano następujące roboty w tym dziale:

1. Na drodze Lwów - Stojańów.

- a) Wybudowano w zupełności 3 klm.;
- b) wypalono cegły 2,076.160 sztuk;
- c) dowieziono kamienia na drogę 4.075 m. sz.;
- d) wybudowano most na Bugu 150 m. b. długi;
- e) wykonano roboty ziemne na 5 dalszych kilometrach;
- f) przygotowano materiał potrzebny na budowę mostów.

2. Na drodze Przeworsk - Szklary.

Wykończono w zupełności 5.068 klm., tak, że cała przestrzeń do Kańczugi, wynosząca 11.068 klm. jest już gotową. Dalsze 240 m. w samem

mieście Kańczudze wybudowane zostaną w ciągu roku 1881, a to na skutek petycji tej gminy, przez Wysoki Sejm Wydziałowi krajowemu przekazanej.

3. Na drodze Grzymałów - Suchostaw.

- a) Wybudowano 4.550 klm. nowej drogi;
- b) wykonano roboty ziemne na końcowych 8 kilometrach;
- c) przysposobiono kamień do dalszej budowy, z którego dowieziono na drogę około 6.000 m. s.

4. Na drodze Zborów - Załośce.

- a) Wybudowano w zupełności 4.300 klm.;
- b) wykonano roboty ziemne na końcowych 8 kilometrach;
- c) nałamano kamienia 7.000 m. s.;
- d) dowieziono na drogę kamienia 600 m. sz.;
- e) przysposobiono materiały do budowy mostów.

5. Na drodze Smykowce - Grzymałów.

- a) Zrekonstruowano całkowicie 11.400 klm.;
- b) przygotowano materiały i rozpoczęto rekonstrukcję na dalszych 8 klm.

Wydatki, poszczególnione w dziale A) i B) mieszczą się w granicach sumy, na ten cel przez Wysoki Sejm na rok 1880. przeznaczonej.

II. Roboty projektowane.

W roku 1881. zamierzamy wykonać następujące roboty:

1. Na drodze Lwów - Stojanów.

Prowadzić budowę z dwóch punktów, t. j. od Zboisk ku Kamionce Strumiłowej i od Kamionki ku Stojanowu:

- a) Na pierwszym z tych punktów zarządzoną została dostawa kamienia w ciągu lat dwóch, potrzebnego do budowy pierwszych 15 kilometrów. Oprócz tego między Zboiskami a Kamionką mają być prowadzone roboty ziemne — głównie nasypy — na przestrzeni tak zwanych błot torfowych między Żydaticzami a Podliskami.

Również będziemy usiłowali dla ułatwienia komunikacji z zakładem rolniczym w Dublanach wybudować pierwsze półtora kilometra drogi, wiodące od drogi rządowej w Zboiskach ku Malechowu.

- b) Na przestrzeni między Kamionką a Stojanowem zamierzamy wykończyć w zupełności 9.800 klm. drogi między Łanami a Zalesiem; nadto produkować cegłę i kamień dla przestrzeni między Sapieżanką a Łanami, tudzież wykonać część robót ziemnych między Zalesiem a Chołojowem.

2. Na drodze Przeworsk - Kańczuga.

Wykonać budowę 242 m. b. drogi w m. Kańczudze między rynkiem a koszarami żandarmeryi.

3. Na drodze Zborów - Załośce.

Prowadzić dalszą budowę między Olejowem a Załościami na przestrzeni 11 kilometrów.

4. Na drodze Grzymałów - Suchostaw.

Wykończyć budowę ostatnich 8 kilometrów między Chorostkowem a Suchostawem.

5. Na drodze Smykowiec - Grzymałów.

Prowadzić dalszą rekonstrukcją na pozostałych 11.600 kilometrach.

Drogi ze Smykowiec do Kopeczyniec (Suchostawu) i ze Zborowa do Załoziec wykończone być miały, wedle zeszłorocznego sprawozdania Wydziału krajowego, w ciągu 1881. r.

Wysoki Sejm preliminowaną przez Wydział krajowy na ten rok dotację na „nowe budowy i rekonstrukcje dróg“ w sumie 200.000 zł. zniżył z powodu braku funduszków do sumy 150.000 zł., w skutek czego budowa dróg krajowych, zastosowana do środków rozporządzalnych, nie mogła postępować w rozmiarach pierwotnie zamierzonych, przeto też i wykończenie dróg wyżej wymienionych nastąpi dopiero w ciągu 1882. r. Gdy zaś Wydział krajowy w zeszłorocznym sprawozdaniu z czynności swoich, za czas od 1. Czerwca 1878. do 31. Grudnia 1879. r. str. 87—88 przedstawił Wysokiemu Sejmowi, że z pomiędzy linii, uznanych za krajowe, budowa przestrzeni dróg krajowych z Kańczugi do Szklar, z Niska do Nadbrzezia i z Borszczowa do Jezierzan do czasu późniejszego winna być odroczone, a Wysoki Sejm uchwałą z dnia 21. Lipca 1880. r. sprawozdania te przyjął do wiadomości, przeto wypadnie ograniczyć się w ciągu 1882. r. do budowy dróg krajowych, uznanych za względnie naglejsze.

Rok 1883. zostanie już wykończoną, w przeważnej części, budowę sieci dróg krajowych przez Wysoki Sejm uchwalonych.

W obec tego stanu rzeczy zajdzie potrzeba zorganizowania administracji prowincjonalnej przez utworzenie nowych okręgów drogowych, zastosowanych do linii nowo zbudowanych i całej sieci dróg krajowych.

Oдноśny projekt przedłożymy Wysokiemu Sejmowi w roku przyszłym.

G. Myta na drogach krajowych.

Licytacje na dzierżawę dochodów mytniczych.

Z końcem r. 1880. upływał termin dzierżawny na 16stu stacjach mytniczych.

Na dalszą dzierżawę tych stacji rozpisane zostały licytacje w formie, praktykowanej w latach poprzednich.

Łączna cena wywołania, na podstawie czynszów płaconych podług ostatnich kontraktów, wynosiła kwotę 23.463 zł. po zatwierdzeniu ofert najkorzystniejszych, jakimi często bywały oferty podane przed licytacją wprost do Wydziału krajowego, ostateczny rezultat zapewnia czynsz roczny w kwocie 23.885 zł. w. a.

Nadwyżka przeto spodziewanego dochodu z pomienionych stacji na rok 1881. i na lata bezpośrednio następujące wynosi rocznie 422 zł.

Nadto, skutkiem oddzielnych zarządzeń, wydzierżawiono w r. 1880. następujące myta :

w Radwanie, pod Dąbrową, po zerwaniu kontraktu przez byłego dzierżawcy;
 w Podzagórniu i Chełmku, powiatu Chrzanowskiego, gdzie czasowo prowadzonym był własny zarząd;
 w Kozaczówce i Babińcach, po sprawdzeniu zmian miejscowych stosunków, powodujących rozwiązanie pierwotnego kontraktu;
 wreszcie nowe myta na stacyach:
 Staromieście pod Rzeszowem i Krzywe-Panasówka, w powiecie Skałackim;
 w trakcie licytacji, z końcem r. 1880. pozostały myta:
 pod Przeworskiem w powiecie Łańcuckim;
 w Kluwińcach, w powiecie Husiatyńskim, w Młynowcach i Kudobińcach, powiatu Złoczowskiego.

Rezultat administracji
 myt krajowych.

W poprzednim sprawozdaniu, Wydział krajowy wykazał Wysokiemu Sejmowi, że dochód z myt na drogach krajowych, w r. 1879. spodziewanym był w przybliżonej kwocie . . . . . 197.943 zł.
 Zamknięcie ksiąg rachunkowych z tego roku wykazuje, że dochód powyższy w rzeczywistości uczynił . . . . . 203.779 „
 że zaś ogólny dochód w r. 1878. przyniósł . . . . . 195.506 „
 wzrósł więc w roku 1879. o kwotę . . . . . 8.273 „

W r. 1880. dochód spodziewanym był w przybliżeniu już w zwiększonej kwocie 221.000 zł.; cyfrę jednak prawdziwą wykaże dopiero zamknięcie ksiąg rachunkowych, według obliczenia doraźnego dziś już twierdzić można, że dochód w r. 1880. skutkiem zaprowadzenia nowych stacji mytniczych wzrósł do kwoty 224.000 zł.

Podług kontraktów dzierżawnych i zatwierdzonych ofert licytacyjnych na rok 1881. ogólna cyfra zakontraktowanych czynszów dzierżawnych ze 132ch myt krajowych, wynosi kwotę 221.631 zł. Nadto w ciągu roku bieżącego nastąpi jeszcze wydzierżawienie czterech nowych stacji prowadzonych dotąd prowizorycznie we własnym zarządzie.

Nowo zaprowadzone myta.

W miarę postępu budowy nowych dróg krajowych, zaprowadzono pobór opłat mytniczych;
 przy drodze Dynów-Przeworsk: na stacji drogowo-mostowej, pod Przeworskiem;
 na drodze Zborów-Załoście:
 w Młynowcach od mostu na rzece Strypie;
 i w Kudobińcach myto drogowe;
 wreszcie przy drodze z Grzymałowa do Chorostkowa myto drogowe w Kluwińcach.

Budowa, zakupno i reperacye domków mytniczych, zapory rogatkowe i godła krajowe.

Zbudowano domki mytnicze na stacyach:
 w Młynowcach i Kudobińcach zarządzono budowę;
 w Niezwiskach, Haliczu i w Chełmku;
 zakupiono od byłego dzierżawcy domek w Wulce zapałowskiej;
 wreszcie, uskutecziono reperacye domków:
 w Demianowie, Brzesku, Stawczanach, Maszkowicach i w Kozowie.

Przytem, w miarę potrzeby, zarządzono budowę lub reperację zapór roгатkowych i sprawiono dla stacyi mytnicznych 60 godeł krajowych.

Własny zarząd dochodów mytnicznych i czasowe sekwestracye.

We własnym zarządzie pobierano czasowo dochody mytniczne na stacyach:

w Podzagórniu, Chełmku, oraz na stacyi Krzywe-Panasówka dla braku odpowiedniej konkurencyi licytacyjnej;

w Staromieściu (pod Rzeszowem) w Młynowcach i w Kudobińcach, a także pod Przeworskiem, celem wypróbowania wartości tych stacyi.

Czasowe sekwestracye, z powodu zaległości dzierzawnych, prowadzono na koszt i stratę dzierzawców:

w Radwanie pod Dąbrową, w Ujściu biskupiem, w Kozaczówce i Babińcach, i w Kutcach (pod Zbarażem).

Zaległości w dochodach mytnicznych.

Zamknięcie rachunkowe z r. 1879. wykazuje zaległości w dochodach mytnicznych w kwocie 1.390 zł. 90 ct.

Z tego przypada: na myto w Rzyskach, powiatu Mieleckiego 200 zł. 50 ct.

Zaległość ta, z lat dawnych wykazaną była Wysokiemu Sejmowi w sprawozdaniu poprzednim, i dotąd jest poszukiwaną na majątku byłego dzierzawcy, sprawa jednak w drodze sądowej ukończoną jeszcze nie została.

Pozostała reszta w wykazanej zaległości, odnosząca się do rachunków w r. 1879. w kwocie 1.190 zł. 40 ct. przypadała na stacyę Krzywe-Panasówka, administrowaną przez Wydział powiatowy Skałacki w czasie, w którym droga była powiatową.

Należytość jednak ta, wpłynęła już do kasy krajowej, i pobraną została do dochodu za rok 1880.

Wynagrodzenie za straty.

Z czynszu dzierzawnego, przy przewozie w Kurowie, opuszczono 87 zł. 68¹/₂ ct. za przerwę z powodu braku komunikacyi w porze zimowej, która to kwota jakkolwiek wypłaconą w roku 1880. przypada wszakże na rachunek r. 1879. i jest uwzględnioną w zamknięciu rachunkowem z tegoż roku;

z dzierzawy myta pod Haliczem, za czas przerwy z powodu reparacyi zniesionego mestu na rzece Dniestrze, przyznano wynagrodzenie w kwocie 333 zł. 73 ct.;

dzierzawcy myta w Starym Sączu, opuszczono z czynszu kwotę 270 zł., z powodu przerwy komunikacyi na moście Popradowym;

dzierzawcom myta pod Buczaczem, oceniając wyjątkowe straty w dochodach po uporządkowaniu drogi gminnej, przez las „Fedor“ prowadzącej, a służącej do objazdu roгатki, asygnowano jednorazowe wynagrodzenie w kwocie 500 zł.

Rozporządzenia ogólne.

Stosując się do wskazówek zawartych w Ustawach, uchwalonych przez W. Sejm, w przedmiocie uregulowania koncessyi na pobór opłat kopytkowych w miastach, Wydział krajowy zaprowadził zarządzoną w tej mierze ścisłą kontrolę, i stale przestrzegał, ażeby warunki zastrzeżone znalazły w praktyce zastosowanie. W tym względzie zasługuje na uwagę uchwała

Rady gminnej miasta Stanisławowa z d. 27. Października 1880. r., nakładająca na członków gminy wymiar prestacyi, w myśl §. 12. i 16. Ustawy drogowej, bez względu na dochód, pobierany na rzecz gminy z opłat myta kopytkowego.

Uchwałę tę, jako przykład godny a często potrzebujący jeszcze naśladowania, udzielił Wydział krajowy tym miastom, które w drodze ustawodawstwa krajowego dawniej otrzymały były prawo do pobierania myta kopytkowego bez powyższego zastrzeżenia, i zalecił im stosowanie się do intencji W. Sejmu, oraz zdawanie nam o tem sprawy.

H. Drogi powiatowe i gminne.

Drogi powiatowe.
Alegat XX.

I.

Załączony wykaz 1/2 dróg powiatowych z końcem 1880. roku ułożony został na podstawie dat przedłożonych przez Wydziały powiatowe.

Dane te sięgają po koniec 1880. r. z wyjątkiem dat odnoszących się do powiatów Grybowskiego i Rzeszowskiego, które do tego czasu nie przedstawiły wykazów żądanych.

Dla tych powiatów zamieszczono w wykazie daty wzięte z dawniejszych wykazów.

Od czasu ostatniego wykazu dróg powiatowych, przedłożonego Wysokiemu Sejmowi w 1878. r., a zawierającego daty po koniec 1877. r. zaszły następujące zmiany w stanie dróg powiatowych:

1. W ciągu trzech lat. t. j. 1878. 1879. i 1880. uznano następujące nowe drogi za powiatowe:

a) Podgórsko-Kobierzyńską, w pow. Wielickim w długości Klm.	5·000
b) Dobczycko-Szczyrzycką, w powiecie Wielickim	„ 14·000
c) z Lisiej góry ku Radomyślowi, w pow. Tarnowskim „	11·623
d) Radomyślsko-Lisogórską, w powiecie Mieleckim „	8·469
e) Głogowsko-Ranizowską, w powiecie Kolbuszowskim „	7·000
f) Bołszowiecką, w powiecie Rohatyńskim	„ 3·815
g) Terszów-Tycha-Krościenko, w pow. Staromiejskim „	18·400
h) Topolnica-Tusze-Drohobycz, w pow. Staromiejskim „	17·600
i) Dojazd do stacyi kolei żelaznej w Krechowicach, w powiecie Dolińskim	„ 0·840
k) z Niezwisk do Obertyna, w powiecie Horodeńskim „	12·134
l) z Czernelicy do Olejowa, w powiecie Horodeńskim „	11·617
m) Buczacz-Złoty Potok, w powiecie Buczackim	„ 21·240
n) Halicz-Meducha (część drogi Podhajecko-Halickiej) w powiecie Stanisławowskim	„ 10·900
o) Trembowelsko-Budzanowską, w pow. Trembowelskim	16·500
	<hr/> 159 klm. 738

2. W tym czasie zaniechano następujące drogi powiatowe:

	Klm.
a) Wrzępie-Wola-Przemkowska, w pow. Brzeskim w długości	19·300
b) Czekań-Dąbie, w powiecie Ropczyckim	„ 11·000
c) Sędziszów-Strzyżów, w powiecie Ropczyckim	„ 22·307
d) Smykowce-Grzymałów, w powiecie Tarnopolskim „	12·800
e) Smykowce-Grzymałów, w powiecie Skałackim	„ 22·550
Razem „	<hr/> 87·957

Nadmieniamy przytem, że droga powiatowa Smykowce-Grzymałów stanowiąca część drogi Smykowiecko-Kopeczynieckiej uznanej za krajową, zaniechaną została jako powiatowa w skutek oddania jej w zarząd Wydziału krajowego. — Ilość więc dróg powiatowych zaniechanych w sposób zwykły wynosi tylko 52 kilom. 607 m.

3. W trzyletnim okresie zbudowano w ogóle w 22 powiatach (Bocheńskim, Brzeskim, Dąbrowskim, Pilźnieńskim, Ropczyckim, Mieleckim, Kolbuszowskim, Mościskim, Gródeckim, Rawskim, Rudeckim, Przemyślańskim, Podhajeckim, Śniatyńskim, Borszczowskim, Wielickim, Tarnowskim, Rohatyńskim, Staromiejskim, Dolińskim, Buczackim, Trembowelskim) 92 klm. 329 m. dróg powiatowych, z których najwięcej przypada na powiat Podhajecki, t. j. 11.700 klm., najmniej zaś na pow. Rawski 515 m.

4. Z końcem 1877. r. było 41 powiatów posiadających razem 1227 klm. 669 m. dróg powiatowych zbudowanych, a 373 klm. 445 m. niezbudowanych, z końcem zaś 1880 r. liczba powiatów posiadających drogi powiatowe wzrosła do 46, w których wykazano 1259 klm. 931 m. dróg zbudowanych, a 404 klm. 315 m. dróg niezbudowanych.

Z 41 powiatów posiadających drogi powiatowe, wedle wykazu z 1878 r. ubył tylko powiat Skałacki z powodu uznania za krajową drogi Smykowce-Grzymałów, przybyło zaś sześć powiatów, a mianowicie: Staromiejski, Doliński, Stanisławowski, Trembowelski, Buczacki i Horodeński, które pierwiej dróg powiatowych nie miały.

5. Porównując wykaz dróg powiatowych z 1878. r. z wykazem obecnie przedłożonym i z datami powyżej przytoczonymi, zdawałoby się, że ilość dróg powiatowych w ogóle wynosić powinna 1672 klm. 895 m., podczas kiedy wykazano tylko 1664 klm. 246 m.

Różnica ta wynosząca około 8 klm. pochodzi stąd, że niektóre Wydziały powiatowe po ściślejszym pomiarze długości swych dróg sprostowały je obecnie. I tak np. Wydział powiatowy Drohobycki wykazuje około 7 klm. mniej dróg powiatowych, niż pierwiej, również inne Wydziały powiatowe wykazują teraz bądź większe, bądź mniejsze cyfry, aniżeli dawniej.

6. Co do długości dróg powiatowych zbudowanych, to pomimo, że w ciągu trzech lat ubiegłych zbudowano 92 klm., przybyło wedle terażniejszego wykazu tylko 32 klm. w porównaniu z wykazem 1878. r.

Tę pozorną sprzeczność tłumaczymy następującemi okolicznościami:

- a) Z dróg zbudowanych wykazanych w 1878. r. zaniechano 42 klm. 217 m. w powiatach: Brzeskim, Ropczyckim, Tarnopolskim i Skałackim.
- b) Niektóre Wydziały powiatowe wykazały obecnie inną ilość dróg zbudowanych aniżeli w 1878. roku, a to wskutek sprostowania długości lub też wskutek zaliczenia dróg, które wykazane były dawniej jako zbudowane do kategorii dróg niezbudowanych. Jako przykład w tym względzie wymieniamy sprawozdanie Wydziału powiatowego Krośnieńskiego, który wykazał był w 1878. r. na drodze Komborsko-Żmigrodzkiej 35 kilometrów zbudowanych, obecnie zaś wykazuje na tej drodze tylko 10 klm. zbudowanych, zaliczając resztę, t. j. 25 klm. do kategorii dróg niezbudowanych.

7. Oprócz dat powyższych zawiera przedłożony wykaz dróg powiatowych takie daty odnoszące się do gospodarstwa drogowego w ciągu ostatniego roku t. j. 1880.

Z dat tych okazuje się, że powiaty posiadające drogi powiatowe wydały w 1880. r. na cele tych dróg ogółem sumę 332.182 zł. 52 ct. a mianowicie 170.754 złr. 27 ct. na konserwację, 110.819 złr. 30 ct. na budowę i 50.608 zł. 95 ct. na administrację, i że głównymi źródłami pokrycia wydatków były dochody z myta, które uczyniły w 1880. r. 100.229 zł. 27 $\frac{1}{2}$ c. i dodatek do podatków bezpośrednich, z którego uzyskano ogółem sumę 143.540 zł. 16. ct.

Resztę pokryły subwencje z funduszu krajowego, reszty kasowe z roku poprzedniego i t. d.

8. Przedłożony wykaz świadczy w ogóle o pewnym postępie. Atoli zwrócić musimy uwagę Wysokiego Sejmu, że jak w latach poprzednich, tak i obecnie rzeczywista wartość dróg powiatowych w rozmaitych powiatach jest rozmaita, a koszta budowy i konserwacji bardzo niejednostajne. Zależy to nie tylko od mniej lub więcej sprzyjających warunków miejscowych jak np. natury gruntu większej lub mniejszej odległości, obfitości i jakości materiału kamiennego i drewnianego i t. d., lecz bardziej jeszcze od niejednostajnego systemu budowy i utrzymania drogi, i mniej lub więcej racjonalnej administracji.

Są powiaty, w których budowa i konserwacja dróg odbywają się prawidłowo i wedle zasad umiędzynarodowionych, są zaś i takie, które zasad tych wcale się nie trzymają. Tamte wydają na budowę i utrzymanie dróg stosunkowo większe kwoty, lecz natomiast mają tę pewność, że drogi ich nie ulegną zniszczeniu i służyć będą do zamierzonego celu, te zaś budują i konserwują swe drogi taniej i wykazują pozorne oszczędności, które częstokroć stają się przyczyną rychłego zniszczenia drogi i zmarnowania funduszy wyłożonych. Wydział krajowy stara się o ile możności temu zapobiegać w specjalnych wypadkach, mianowicie przy zatwierdzaniu projektów dróg subwencyonowanych, ogólnej zaś normy co do budowy i utrzymania dróg powiatowych nie wydał, będąc z jednej strony zmuszony liczyć się ze szczupłymi funduszami, które powiaty rozporządzać mogą, z drugiej zaś strony uwzględniając tę okoliczność, że na wielu drogach powiatowych odbywa się ruch stosunkowo słaby, że zatem do tych dróg nie dałyby się zastosować ogólne prawidła co do szerokości drogi, grubości nasypki szutrowej, konstrukcji mostów i t. d. Jak wynika z przytoczonych wyżej dat, dochód z myta pokrywa prawie 60% wydatków na konserwację. Świadczy to o stosunkowo słabym ruchu na drogach powiatowych w ogóle, gdyż przy terażniejszej wysokości taryf mytniczych i w warunkach zwykłych koszta utrzymania drogi w skutek spotęgowanego ruchu zwiększają się w znacznie większym stosunku, aniżeli dochód z myta na tej drodze, a to tak dalece, że np. kiedy na drogach, na których odbywa się ruch bardzo ożywiony, dochód z myta pokrywa nieraz zaledwie trzecią część kosztów konserwacji, dochód z myta na drogach, na których ruch jest słaby, pokrywa częstokroć zupełnie koszta konserwacji racjonalnie prowadzonej, a czasem daje jeszcze przewyżkę pewną.

Drogi gminne.

W ostatniem sprawozdaniu z czynności przedłożonem Wysokiemu Sejmowi wspomniał Wydział krajowy, jak baczną zwraca uwagę na stan dróg niższego rzędu, jak starannie śledzi każdy postęp w ich rozwoju i wspiera odnośną działalność władz miejscowych, a zarazem na podstawie dat sięgających po koniec 1878. roku przedstawił usiłowanie niektórych Reprezentacji powiatowych dążące do stopniowego i systematycznego polepszenia komunikacji gminnych.

Wydział krajowy prowadził dalej naczelny nadzór w powyższym kierunku.

Z powodu zażaleń niektórych Wydziałów powiatowych, że c. k. Starostwa nie wspierają należycie ich starań i zabiegów, zmierzających do poprawy dróg gminnych, odniósł się Wydział krajowy do c. k. Prezydum Namiestnictwa z prośbą o wydanie rozporządzenia do wszystkich c. k. Starostów, ażeby usiłowania Reprezentacji powiatowych, podejmowane w sprawie polepszenia komunikacji gminnych zechcieli wspierać jak najskuteczniej z całą powagą swej władzy.

W skutek tego wydało c. k. Prezydum Namiestnictwa dnia 2. Października 1880. roku l. 8.841/pr. okólnik do wszystkich c. k. Starostów wzywający do ścisłego przestrzegania postanowienia wydanego już w tym przedmiocie rozporządzenia dawniejszego, kładąc przytem nacisk na to, że Reprezentacye powiatowe bez należytego poparcia ze strony władz politycznych nie mogą rozwinąć skutecznej działalności w kierunku poprawy dróg gminnych.

Wydział krajowy podał ten okólnik do wiadomości Wydziałów powiatowych, zalecając im, ażeby w granicach obowiązujących ustaw i przepisów korzystały z życzliwego poparcia, którego użyczyło c. k. Prezydum Namiestnictwa jednej z najżywotniejszych spraw, należących do bezpośredniego nadzoru Reprezentacji powiatowych.

Wydział krajowy chcąc się przekonać, o ile działalność nadzorcza Wydziałów powiatowych nad drogami gminnymi postąpiła w ciągu dwóch lat ostatnich, t. j. 1879. i 1880., zażądał od nich odpowiedzi na następujące pytania:

I. Ile kilometrów dróg gminnych uporządkowano w ogóle w powiecie i ile z nich wyszutrowano należycie?

II. Ile prestacyi przepisanych ustawą drogową użyto w ciągu 1880. roku na utrzymanie i uporządkowanie dróg gminnych?

III. W ilu wypadkach zmuszony był Wydział powiatowy w ciągu 1880. roku uciekać się do środków przymusowych z tytułu nadzoru przysługującego mu na mocy postanowienia §. 27. — 2) ustawy drogowej?

Na żądanie powyższe odpowiedziały dotąd następujące Wydziały powiatowe: 1. Bialski, 2. Bocheński, 3. Bohorodczański, 4. Borszczowski, 5. Brodzki, 6. Brzeski, 7. Brzozowski, 8. Buczacki, 9. Chrzanowski, 10. Cieszanowski, 11. Dąbrowski, 12. Dobromilski, 13. Doliński, 14. Drohobycki, 15. Gorlicki, 16. Grodecki, 17. Horodeński, 18. Husiatyński, 19. Jarosławski, 20. Jasielski, 21. Jaworowski, 22. Kałuski, 23. Kamionecki, 24. Kolbuszowski, 25. Kołomyjski, 26. Kossowski, 27. Krakowski, 28. Krośnieński, 29. Łańcucki, 30. Mielecki, 31. Mościcki, 32. Myślenicki, 33. Niski, 34. Nowotarski, 35. Pilźnieński, 36. Podhajecki, 37. Przemyski, 38. Przemyślański, 39. Rawski,

40. Rohatyński, 41. Ropczycki, 42. Rudecki, 43. Samborski, 44. Sanocki, 45. Śniatyński, 46. Stanisławowski, 47. Staromiejski, 48. Tarnopolski, 49. Trembowelski, 50. Turczański, 51. Wadowicki, 52. Wielicki, 53. Zaleszczycki, 54. Zbarazki, 55. Złoczowski.

Zestawienie i porównanie przedłożonych dat i wykazów przedstawia następujące rezultaty:

1. Następujące Wydziały powiatowe utrzymują mniej lub więcej staranną ewidencję stanu i potrzeb dróg gminnych w powiecie: Bialski, Bocheński, Brzeski, Brzozowski, Dąbrowski, Drohobycki, Gorlicki, Horodeński, Jarosławski, Jasielski, Kałuski, Kamionecki, Kolbuszowski, Kołomyjski, Krakowski, Krośnieński, Łańcucki, Mościski, Myślenicki, Niski, Pilznieński, Przemysłański, Rudecki, Samborski, Sanocki, Stanisławowski, Trembowelski, Turczański, Wadowicki, Zaleszczycki, Zbarazki i Złoczowski.

Z pomiędzy wymienionych Wydziałów powiatowych odznaczają się prowadzeniem dokładnej ewidencji następujące Wydziały powiatowe: Brzeski, Pilznieński, Bialski, Gorlicki, Kałuski, Kamionecki, Samborski, Sanocki i Zaleszczycki.

Pierwsze dwa zasługują na osobną wzmiankę.

Wydział powiatowy Brzeski przedstawił ze wszystkich najdokładniejszy, w daty najobfitszy wykaz dróg gminnych w każdej miejscowości powiatu, podając oparte na katastrze drogowym daty w rubrykach następujących:

- a) gmina,
- b) droga (nazwa i kierunek),
- c) długość drogi zbudowanej i szutrowanej,
- d) długość drogi pozostałej do budowy,
- e) ilość mostów w każdej gminie,
- f) ilość dni prestacyjnych pieszych i ciągłych w każdej gminie,
- g) uwagi, w których znajduje się opisanie drogi, wskazówki co do natury gruntu i t. p.

Nadto zaś przedłożył Wydział powiatowy Brzeski szczegółowy wykaz mostów w każdej gminie, podług rubryk następujących:

- a) rozpiętość mostów,
- b) szerokość   „
- c) wysokość   „
- d) uwagi, w których znajdują się daty co do czasu, w którym most został zbudowany i z jakiego materiału.

Wydział powiatowy Pilznieński nie przedstawił wprawdzie tak wyczerpującego wykazu dróg gminnych, lecz przedłożył go pierwiej i podał w nim daty dokładne z każdej miejscowości, świadczące wymownie o znakomitym nadzorze, wykonywanym przez Reprezentację powiatową nad drogami gminnymi.

Rubryki tego wykazu są następujące:

- a) gmina,
- b) nazwa drogi,
- c) długość drogi,
- d) prestacje użyte w każdej gminie w roku 1880.

e) opłacanie drogi,

f) uwagi.

Wydział krajowy przesłał odpis tego wykazu innym Wydziałom powiatowym jako wzór mogący służyć do składania sprawozdań o stanie dróg gminnych, zauważywszy przytem, że formularz ten należałoby uzupełnić dwiema rubrykami, odnoszącemi się do mostów i materiału drewnianego dostarczonego przez obszary dworskie.

Jeżeli inne Wydziały powiatowe pójdą w ślady tych, które odznaczają się utrzymywaniem dokładnej ewidencji dróg gminnych w powiecie, natenczas zmnszone będą do równie gorliwej i skutecznej pracy, a w szczególności zniewolone będą zapoznać się jak najdokładniej ze stanem i potrzebami tych dróg jakoteż z zasobami, które na ich budowę i utrzymanie zapewnia ustawa drogowa i wtedy dopiero działalność nadzorcza tych Reprezentacyi powiatowych, oparta na katastrze drogowym i umiejętnem kierownictwie, rozwijając się systematycznie i podług pewnego planu, przyczynić się może do poprawy dróg gminnych.

2. Następnie Wydziały powiatowe nie utrzymują należytej lub nie mają wcale żadnej ewidencji stanu i potrzeb dróg gminnych: Bohorodczański, Borszczowski, Brodzki, Buczacki, Chrzanowski, Cieszanowski, Dobromilski, Doliński, Grodecki, Kossowski, Mielecki, Nowotarski, Podhajecki, Przemyski, Rawski, Rohatyński, Ropczycki, Staromiejski, Tarnopolski i Wielicki.

3. Najwięcej zdziałano dla budowy i istotnej poprawy dróg gminnych w następujących powiatach: Bialskim, Brzeskim, Brzozowskim, Dąbrowskim, Gorlickim, Jarosławskim, Jasielskim, Kałuskim, Kolbuszowskim, Krakowskim, Krośnieńskim, Pilźnieńskim, Samborskim, Sanockim, Stanisławowskim i Wadowickim.

4. Nie tak wybitne a jednak widoczne rezultaty osiągnięto w następujących powiatach: Bocheńskim, Dobromilskim, Drohobyckim, Kołomyjskim, Łańcuckim, Mościskim, Myślenickim, Niskim, Przemyskim, Rudeckim, Trembowelskim, Turczańskim, Zbarazkim, Złoczowskim i Zaleszczyckim.

5. Następujące Wydziały powiatowe wykazały ogólnikowo lub cyframi większe lub mniejsze polepszenia stanu dróg gminnych w ciągu dwóch lat ostatnich: Borszczowski, Brodzki, Buczacki, Cieszanowski, Grodecki, Horodeński, Husiatyński, Jaworowski, Mielecki, Podhajecki, Przemyślański, Ropczycki, Śniatyński, Storumiejski i Tarnopolski. Postęp ten jest atoli w wielu razach względnym tylko, a to bądź z powodu natury gruntu utrudniającego należyte utrzymanie dróg i braku materiału kamiennego, bądź też z powodu braku umiejętnej w odpowiedni system ujętej pracy nadzorczej.

6. Wydziały powiatowe: Bohorodczański, Nowotarski i Rohatyński, nie wykazały postępu w poprawie dróg gminnych, inne zaś jak n. p. Chrzanowski, Kossowski, Rawski, Wielicki, przyznają otwarcie, że stan dróg gminnych w ich powiatach niewiele się zmienił w ciągu dwóch lat ostatnich. Liczba powiatów, w których poprawa dróg gminnych nie postąpiła, okaże się w rzeczywistości większą, gdy się zważy, że wykazanie polepszenia w wielu powiatach jest skutkiem zbyt optymistycznego zapatrywania się na tę sprawę, z drugiej zaś strony, że na 74 Wydziałów powiatowych brakuje jeszcze sprawozdań z 19. Wydziałów powiatowych, pomiędzy którymi jest zaledwie 3 ta-

kich (Sokalski, Lwowski, Nowosądecki), których skuteczna działalność znaną jest Wydziałowi krajowemu z innych relacji.

7. Następujące Wydziały powiatowe wykazały cyframi użycie pre-stacyi drogowych w ciągu 1880. r. na budowę i utrzymanie dróg gminnych w swych powiatach, tudzież wypadki, w których zastosowane być musiały w tymże roku środki przymusowe, bądź przeciw gminie, a względnie jej Zwierzchności i mieszkańcom, bądź też przeciw obszarowi dworskiemu.

Wydział powiatowy:	dni piesze	dni ciągłe	liczba uży- tych środków przymuso- wych
Bialski	49.944	4.500	4
Bocheński	2.886	791	6
Brodzki	—	—	18
Brzeski	74.202	3.908	11
Brzozowski	24.363	5.285	—
Buczacki	27.203	5.698	23
Cieszanowski	—	—	41
Doliński	—	—	64
Drohobycki	87.494	—	—
Gorlicki	13.321	3.010	17
Grodecki	—	—	16
Horodeński	1.928	711	11
Jasielski	50.000	—	48
Jaworowski	34.801	—	1
Kałuski	27.601	9.374	22
Kamionecki	43.579	9.663	2
Kolbuszowski	50.064	7.027	4
Kołomyjski	30.316	6.271	23
Kossowski	—	—	8
Krakowski	40.000	—	16
Krośnieński	36.292	11.951	—
Łańcucki	94.635	—	8
Mielecki	—	—	74
Mościski	6.000	200	8
Myślenicki	41.000	15.000	7
Niski	4.733	506	5
Pilznieński	56.030	4.959	14
Podhajecki	—	—	30
Przemyski	—	—	50
Przemysłański	25.404	6.453	28
Rawski	—	—	19
Rohatyński	31.564	6.459	7
Ropczycki	—	—	5
Rudecki	50.000	—	32
Samborski	31.468	12.675	23
Sanocki	16.200	—	29
Śniatyński	1.535	420	15
Stanisławowski	—	—	12
Staromiejski	—	—	14
Tarnopolski	—	—	8
Do przeniesienia	952.623	114.861	723

Wydział powiatowy:	dni piesze	dni ciągle	liczba uży- tych środków przymuso- wych
Z przeniesienia	952.623	114.861	723
Trembowelski	7.650	—	8
Turczański	28.680	9.108	52
Wadowicki	65.000	—	7
Wielicki	—	—	11
Zaleszczycki	35.543	5.682	24
Zbarazki	26.229	4.238	1
Złoczowski	17.696	1.673	38
Ogółem	1,133.421	135.562	864

8. W następujących powiatach wykazano drogi gminne uporządkowane w ogólności, oraz drogi szutrowane:

W powiecie:	Drogi upo- rządkowane	Drogi szu- trowane
	klm.	klm.
Bialskim	613	274
Bocheńskim	?	48
Brodzkim	67	—
Brzeskim	113	113
Brzozowskim	183	65
Buczackim	?	11
Cieszanowskim	—	3
Dąbrowskim	?	23
Dobromilskim	—	268
Dolińskim	15	349
Drohobyckim	236	236
Gorlickim	174	82
Grodeckim	?	1·5
Horodeńskim	60	3·7
Husiatyńskim	65	—
Jarosławskim	37	37
Jasielskim	92	82
Kałuskim	266	266
Kolbuszowskim	452	30
Kołomyjskim	165	?
Krakowskim	198	123
Krośnieńskim	215	87
Łańcuckim	?	8
Mieleckim	—	5
Mościskim	315	?
Myślenickim	?	31
Niskim	?	10
Pilźnieńskim	418	140
Podhajeckim	50	10
Do przeniesienia	3.734	2.306·2

W powiecie:	Drogi nporządkowane	Drogi szutrowane
	klm.	klm.
Z przeniesienia	3.734	2.306·2
Przemysłańskim	10·5	2·3
Rudeckim	63	1·5
Samborskim	199	199
Sanockim	227	111
Śniatyńskim	34	—
Stanisławowskim	105	105
Staromiejskim	—	14
Trembowelskim	48	—
Turczańskim	537	150
Wadowickim	211·5	211·5
Zaleszczyckim	164	20
Zbarazkim	103·7	0·7
Złoczowskim	430	2·2
Ogółem	5.866·7	3.123·4

Do powyższego wykazu dodajemy następujące uwagi:

Drogami uporządkowanymi nazywamy te, które zostały należycie uregulowane, okopane rowami, wyrównane i t. d. bez względu, czy drogi te są ziemne czy też szutrowe.

Ponieważ w niektórych powiatach wykazano tylko jedną z powyższych kategorii dróg, pomimo, że istnieją tam o ile nam wiadomo obydwie kategorie, przeto zamiast cyfry, której nie znamy, położyliśmy w odnośnych rubrykach znak zapytania w odróżnieniu od kreski, oznaczającej brak dotyczącej kategorii dróg.

W powiecie Dolińskim pomiędzy wykazanymi drogami szutrowanymi w ilości 349 klm. jest w dobrym stanie, tylko 15 klm., które też wykazaliśmy w rubryce dróg uporządkowanych.

Ilość wykazanych dróg szutrowanych wynosząca 3.123,4 klm. nie obejmuje:

- a) drogi Dolińsko-Węgierskiej w pow. Dolińskim zbudowanej przeważnie kosztem funduszu krajowego na przestrzeni . . . . . 45 klm.
- b) drogi Zagórz-Radoszyce w powiecie Sanockim mającej znaczenie linii strategicznej i zbudowanej przeważnie kosztem funduszu państwowego na przestrzeni . . . . . 33 "
- c) drogi Jaśliska-Czeremcha w powiecie Sanockim, również strategicznej i przeważnie kosztem państwa zbudowanej na przestrzeni . . . . . 15 "

Ogólna zatem ilość szutrowanych dróg gminnych w 51 powiatach wynosi . . . . . 3.216 klm. które to do jakości swej dałyby się podzielić na rozliczne kategorie i odcienie tychże, począwszy od dróg niezbudowanych i posypanych tylko szutrem, znajdującym się w stanie surowym, aż do dróg bitych, zbudowanych prawidłowo, wedle zasad technicznych, podług naszych informacji.

Ilość dróg gminnych zbudowanych i należycie wyszutrowanych w 55 powiatach, które przedłożyły wykazy, wynosi w przybliżeniu zaledwie 1500 klm., t. j. mniej niż połowę wykazanych dróg szutrowanych, ilość zaś dróg istotnie uporządkowanych wynosi w przybliżeniu zaledwie 3000 klm. t. j. około 12% ogółu dróg gminnych, podczas gdy w niektórych powiatach ilość dróg należycie uporządkowanych przenosi 50% ogółu dróg gminnych w powiecie istniejących.

W obec tak odmiennych rezultatów osiągniętych przez Wydziały powiatowe wykonujące nadzór nad drogami gminnymi, i w obec faktu, że prestacye drogowe używane bywają z pożytkiem prawie wyłącznie tylko w tych powiatach, których reprezentacye potrafiły nadać nadzorowi swemu pewną organizacyę opartą na umiejętnem i fachowem kierownictwie — zamierza Wydział krajowy na mocy postanowienia §. 25 — ustęp I. z tytułu przysługującego mu nadzoru naczelnego uregulować bezpośredni nadzór Wydziałów powiatowych nad drogami gminnymi przez nadanie mu pewnej stałej, jednolitej a jednak odrębne miejscowe warunki uwzględniającej organizacyi ogólnej — i dla tego Wydział krajowy zbiera dalsze materyały, które razem z materyałami gromadzonemi w tym celu od lat kilku, posłużyć mogą do należytego przeprowadzenia rzeczonyj organizacyi, a w pierwszym rzędzie do przedłożenia Wysokiemu Sejmowi wniosku, o zwiększenie dotychczasowej dotacyi, przeznaczonyj przez Wysoki Sejm corocznie na zasiłki dla dróg powiatowych i gminnych.

Odpowiednio zwiększona dotacya taka dałaby zdaniem Wydziału krajowego, możność racjonalnego spożytkowania prestacyi drogowych w robociznie i materyale drzewnym, stanowiących ogromny milionowy zasób, przeznaczony ustawą drogową na budowę i utrzymanie dróg gminnych, a w skutek nieudolnego gospodarstwa drogowego i braku środków potrzebnych do urochomienia tego kapitału zbyt często marnowany, z niepowetowaną szkodą kontrybuentów i kraju.

Wydział krajowy nie tai bynajmniej trudności, na jakie w przeprowadzeniu tej organizacyi natrafić może, wiele miałby do zwalczenia z przeszkodami mnogimi, nie tai również, że są okolice, w których systematyczna stopniowa poprawa dróg z powodu braku materyału kamiennego, postępowaćby musiała mozolnie, powolnie, i tylko przy zastosowaniu odpowiedniej na długoletnim doświadczeniu i zdobyczach nauki opartej instrukcyi technicznej — niemniej przeto gotów jest Wydział krajowy podjąć się tego nader trudnego zadania, bacząc na wielką ważność tej sprawy dla ekonomicznego rozwoju kraju, który dopiero wtedy potrafi korzystać w całej pełni z kolei żelaznych sieci dróg państwowych, krajowych i powiatowych, gdy posiadać będzie sieć poprawionych komunikacyi gminnych tych drobnych wprowadzie, lecz najliczniejszych arteryi idących od samych źródeł produkcyi i zasilających ekonomiczny ruch całego kraju.

III.

Subwencye.

Jak w latach poprzednich tak i w 1880. r. udzielał Wydział krajowy zasiłki dla dróg powiatowych i gminnych na podstawie okólnika swego z dnia 12. października 1877. L. 30.354.

Fundusz, którym Wydział krajowy na ten cel rozporządzał składał się:

a) z dotacji przeznaczonej przez Wysoki Sejm na zasiłki dla dróg powiatowych i gminnych na r. 1880.	70.000 zł. — ct.
b) z reszty pozostałej z funduszu r. 1879. wykazanej w zeszłorocznem sprawozdaniu z czynności Wydziału krajowego (na stron. 99) w kwocie	6.537 „ 77 „
c) z drugiej raty subwencji udzielonej przez c. k. Ministerstwo rolnictwa na rekonstrukcyę drogi powiatowej Muszyna-Krynica w kwocie	3.000 „ — „
Razem	79.539 zł. 77 ct.

Z tego funduszu asygnował Wydział krajowy w ciągu 1880. r. następujące subwencye:

A. Dla dróg powiatowych:

1. Wydziałowi powiatowemu Bocheńskiemu:	
a) na budowę drogi Bocheńsko Łapanowskiej	2.000 zł. — ct.
b) na budowę drogi Bocheńsko Limanowskiej	1.000 „ — „
Razem	3.000 zł. — ct.
2. Wydziałowi powiatowemu Borszczowskiemu na budowę drogi z Iwankowa do Germakówki	
	2.000 „ — „
3. Wydziałowi powiatowemu Buczańskiemu na budowę drogi Buczacz-Potok złoty	
	3.000 „ — „
4. Wydziałowi powiatowemu Gródeckiemu na budowę drogi Stradecko-Mszańskiej	
	1.000 „ — „
5. Wydziałowi powiatowemu Krościeńskiemu na rekonstrukcyę drogi Komborsko-Żmigrodzkiej	
	1.500 „ — „
6. Wydziałowi powiatowemu Kossowskiemu na rekonstrukcyę dróg Kossów-Żabie i Kutry-Hryniawa	
	3.000 „ — „
7. Wydziałowi powiatowemu Liskiemu na dokończenie drogi Lutowskiej (dawniej udzieloną lecz nie podniesioną kwotę)	
	49 „ 22 „
8. Wydziałowi powiatowemu Mościckiemu na budowę mostu w Podgaci na rzece Wiszni	
	2.000 „ — „
9. Wydziałowi powiatowemu Pilźnieńskiemu na budowę drogi Pilzno-Radomyślskiej	
	2.000 „ — „
10. Komitetowi budowy drogi Podhajecko Halickiej	
	5.500 „ — „
11. Wydziałowi powiatowemu Trembowelskiemu na budowę drogi Trembowelsko-Budzanowskiej	
	3.000 „ — „
12. Powiatowi Nowo-Sandeckiemu na rekonstrukcyę drogi Muszyna-Krynica	
	14.878 „ 85 1/2 „
Razem	40.928 zł. 7 1/2 ct.

B. Dla dróg gminnych:

1. Wydziałowi powiatowemu Brzozowskiemu:	
a) na dokończenie drogi Brzozowsko-Nozdrzeckiej	1.500 zł. — ct.
b) na uregulowanie drogi z Wzdowa do Beska	300 „ — „
Razem	1.800 zł. — ct.

13. Wydziałowi powiatowemu Przemyskiemu na ukończenie budowy mostu w Buszkowicach . . .	150 zł. —	ct.
14. Wydziałowi powiatowemu Sanockiemu na budowę części drogi oraz mostu pomiędzy Sieniawą a Odrzechową	1.000 „ —	„
15. Wydziałowi powiatowemu Tarnowskiemu na budowę drogi Tarnów-Zakluczyn	1.500 „ —	„
16. Wydziałowi powiat. Żydaczowskiemu:		
a) na rekonstrukcję dróg Mikołajów-Rozdół, Żydaczów-Żurawno	2.000 zł.	
b) na uporządkowanie drogi wiodącej do zakładu sierot w Drohowyżu	900 „	
	razem	2.900 „ — „
17. Komitetowi regulacji rzeki Żabnicy na budowę 3 mostów gminnych na Żabnicy	600 „ —	„
	Razem	32.320 zł. — ct.

C. Zaliczki asygnowane na rachunek subwencji wyjednanej u c. k. Ministerstwa rolnictwa na rekonstrukcję drogi powiatowej Muszyna-Krynica . . . . .

12.000 zł. — ct.

D. Wydatki na kontrolę techniczną . . . . .

213 „ 71 „

Zestawienie.

A. Drogi powiatowe	40.928 zł. 07 ¹ / ₂ ct.
B. Drogi gminne	32.320 „ — „
C. Zaliczki	12.000 „ — „
D. Kontrola techniczna	213 „ 71 „
Ogółem	85.461 zł. 78 ¹ / ₂ ct.
Z porównania wydatków w sumie	85.461 zł. 78 ¹ / ₂ ct.
Z dochodami w sumie	79.539 „ 77 „
Okazuje się różnica	5.922 zł. 01 ¹ / ₂ ct.

mająca być wyrównaną z trzeciej raty subwencji państwowej w kwocie 6.000 zł., która wypłaconą nam zostanie po uchwaleniu państwowej ustawy finansowej na 1881. r., jak o tem nadmieniliśmy w zamieszczonem powyżej sprawozdaniu o rekonstrukcji drogi powiatowej Muszyńsko-Krynickiej.

Sprawy drogowe wytoczone przed c. k. Trybunał administracyjny.

W sporach wytoczonych przed c. k. Trybunał administracyjny w sprawach drogowych odrzucił tenże po przeprowadzonej rozprawie ustnej:

- zażalenie ks. Tomasza Oleksińskiego, jako zastępcy obszaru dworskiego w Szczytnie, przeciw orzeczeniu Wydziału krajowego z dnia 28. Marca 1879. l. 5881 w sprawie dostawy materiału na mosty, wyrokiem z dnia 21. Lutego 1880. l. 333;
- zażalenie gminy i obszaru dworskiego w Spytkowicach przeciw orzeczeniu Wydziału krajowego z dnia 16. Kwietnia 1880. l. 13.521 co do

obowiązku tychże do utrzymywania drogi z Wysokiego do Raby wyższej i mostu na tejże w Spytkowicach — wyrokiem z dnia 27. Listopada 1880. l. 2.170.

Również odrzucił c. k. Trybunał administracyjny bez rozprawy wyrokiem z dnia 2. Września 1880. l. 1560 zażalenie gminy Majdan z przysiółkami Krzywe i Pawłów przeciw orzeczeniu Wydziału krajowego z dnia 11. Lutego 1880. l. 4546 w sprawie uznania za gminną drogę publiczną, drogi wiodącej z Sieniawy, Dobry i Dobczy przez las obszaru dworskiego w Krzywem i w Pawłowie do Cewkowa.

Wyrokiem zaś z dnia 3. Maja 1880. l. 540 na zażalenie obszaru dworskiego w Bucniowie przeciw orzeczeniu Wydziału krajowego z dnia 10. Października 1879. l. 36.407, w sprawie sporu tego obszaru dworskiego z obszarem dworskim w Myszkowicach o używanie drogi wiodącej od grobli młyńskiej w Bucniowie przez grunta obszaru dworskiego w Myszkowicach granicą gminy Ostrowa do gościńca rządowego, zwrócił c. k. Trybunał administracyjny sprawę tę do uzupełnienia i wydania ponownego orzeczenia.

Departament V.

Referent: Członek Wydziału krajowego Dr. Franciszek Hoszard.

Koszta leczenia.
(Rub. III.)

Na posiedzeniu dnia 21. Lipca 1880 r. powziął Wysoki Sejm w przedmiocie leczenia ubogich chorych kosztem funduszu krajowego następującą uchwałę:

„Wzywa się Wydział krajowy, ażeby do szpitali powszechnych tyle jedynie przyjmował chorych, na ilu przestrzeń szpitala dozwala, i ażeby przestrzeni tych nie powiększał bez upoważnienia Sejmu.“

„Wzywa się Wydział krajowy, ażeby w celu sprowadzenia wydatków w budżecie krajowym na koszta leczenia ubogich chorych do odpowiedniej miary, dążył do zaprowadzenia oszczędności w administracji szpitali powszechnych, a na tej drodze w szczególności do możliwegoniżenia taks szpitalnych.“

„Wzywa się Wydział krajowy, ażeby w szpitalach powszechnych przestrzegał ściśle dopełnienia obowiązków, jakie ciąży na służbodawcach wszystkich kategorii co do opłacania kosztów leczenia za swoich służących i czeladź.“

W wykonaniu tych poleceń Wysokiego Sejmu wydaliśmy w dniu 27. Lipca 1880. r. l. 34.084 okólnik do tych Zwierzchności gminnych i Wydziałów powiatowych, w których obrębie szpitale powszechne się znajdują, tudzież do dyrektorów szpitali krajowych we Lwowie i Krakowie $\%.$ polecający zarządom szpitalnym, ażeby się do powyżej przytoczonych uchwał Wysokiego Sejmu jak najściślej stosowały. W szczególności zaś poleciliśmy, w celu położenia tamy przepełnieniu szpitali i mnożeniu w nich łóżek, oparci na obowiązujących przepisach, ażeby lekarze szpitalni pod osobistą odpowiedzialnością nie przyjmowali do szpitali chorych dotkniętych chorobami czy to nieuleczalnemi, czyli też przewłócznemi, a nie wymagającemi koniecznie opieki szpitalnej. Wymieniliśmy przytem te choroby, któremi dotkniętych do szpitali przyjmować nie należy. Poleciliśmy także, ażeby, jeżeli w razie zapelnienia szpitali zgłosi się chory, któremu przyjęcia odmówić nie można, bezzwłocznie wydalono ze szpitala bądź to rekonwalescenta, bądź mniej obłożnie chorego, który bez opieki szpitalnej już się obejść może. Poleciliśmy również najusilniej, ażeby chorzy przeznaczeni do operacji, nie bywali przed operacją długo w szpitalu przytrzymywani; ażeby ciężarne tylko w nadzwyczajnych wypadkach przed czasem koniecznej potrzeby były przyjmowane; ażeby wyzdrowieńców jak najprędzej wydalano; wreszcie ażeby świadectwa ubóstwa jak najściślej poddawano kontroli, a kazden wątpliwy

Alegat XXI.

wypadek natychmiast do wiadomości Wydziału krajowego był podawany. Zalecając jak największą oszczędność we wszystkich wydatkach szpitalnych, zastrzeżliśmy również osobistą odpowiedzialność tak zarządców jak lekarzy ordynujących za wszystkie wydatki nieuzasadnione nieuniknioną koniecznością.

Powody, które Wydział krajowy skłoniły do wykonania polecenia Wysokiego Sejmu wydaniem właśnie rozporządzenia do l. 34.084, a nie innym sposobem, są następujące: Niektóre z chorób tam wymienionych, a któreśmy od przyjmowania do szpitali stanowczo wykluczali, są nieuleczalne i jako takie wedle obowiązujących przepisów bez tego w szpitalach traktowane być nie powinny, inne zaś jako łżejsze nie koniecznie wymagają opieki szpitalnej, a bardzo często bywają pozorem do zalegania łózek szpitalnych przez całe miesiące zimowe, jak np. wrzody przedudzia i żylaki. Jak jedne tak drugie razem wzięte stanowią znaczny procent kontyngensu szpitalnego. Jest więc usprawiedliwione przypuszczenie, że przy zaostreniu przepisów co do zbyt długiego przytrzymywania chorych, jeżeli nie zajdą jakie nieprzewidziane a niekorzystne stosunki zdrowotne w kraju, zapobieży się przepełnieniu szpitali i że liczba dni leczenia — pomimo wzrostu ludności — nie tylko się nie wzmoże, lecz bez wątpienia zmniejszy.

Dotychczasowe, aczkolwiek zbyt krótkie doświadczenie, przekonało nas, że przypuszczenie nasze nie było bezpodstawne. Załączone porównanie ilości dni leczenia między r. 1879 a 1880 $\%$ wykazuje, że już w roku 1880, chociaż nasze rozporządzenie dopiero w ostatnim kwartale tegoż roku w życie weszło, liczba dni leczenia zmniejszyła się o 65.525 w tych szpitalach, w których się do naszych zarządzeń ściśle stosowano. Wprawdzie w innych wzrosła ona o 37.879, a to z powodu, że te zakłady zostały w tym roku rozszerzone, albo że w nich nie przestrzegano naszych poleceń tak ściśle, jakby tego wymagał interes funduszu krajowego; albo nareszcie że w okolicy zaszły chwilowo niekorzystne stosunki zdrowotne w skutek klęsk ekonomicznych lub elementarnych miejscowych. Pomimo to liczba dni leczenia zmniejszyła się w roku 1880. we wszystkich szpitalach w ogóle o 27.646.

Alegat XXII.

Wyraźniej przedstawiają się skutki naszego zarządzenia przez porównanie frekwencji szpitali w pierwszych półroczach lat 1880 i 1881 $\%$. Podczas kiedy w pierwszych sześciu miesiącach roku 1880 leczyło się w naszych szpitalach 20.205 chorych przez 558.615 dni, leczyło się ich w tym samym okresie czasu w r. 1881 tylko 18.510 przez 462.442 dni. To jest liczba chorych zmniejszyła się o 1695, a liczba dni leczenia o 96.173.

Alegat XXIII.

Także i średni pobyt chorych w szpitalach naszych uległ zmianie. Podczas kiedy wynosił w r. 1877 27·3 dni, a w r. 1879 25·9 dni, spadł w r. 1880. na 22·9 przeciętnie. W szpitalu lwowskim wynosił tylko 20·1, w Krakowie 20·4, w Nowym Sączu 19, a w Brodach 18, kiedy w Wiedniu wynosi 29 dni.

To nasze rozporządzenie (l. 34.084) udzieliliśmy wszystkim Radom szpitalnym do wiadomości z wezwaniem, ażeby czuwały nad ściśłem jego wypełnianiem; a inspektor szpitali dostał polecenie, ażeby przy zwiedzaniu szpitali jak najściślej sprawdzał, czy i o ile nasze zarządzenia bywają wykonywane.

Nareszcie zawiadomiliśmy o tem naszym postanowieniu c. k. Namiestnictwo.

Alegat XXIV.
Alegat XXV.

Odezwą z dnia 4. Lutego 1881 roku l. 1824 /, przesłało nam c. k. Namiestnictwo memoriał c. k. Rady zdrowia /, oświadczający się przeciwko na wstępie przytoczonej uchwale Wysokiego Sejmu, ograniczającej przyjmowanie chorych do szpitali, przeciwko innej uchwale Wysokiego Sejmu polecającej zniesienie filii zakładu dla obłąkanych, tudzież przeciwko naszym rozporządzeniom, wydanym w skutek tych uchwał Sejmowych. C. k. Rada zdrowia żąda w tym memoryale, ażeby c. k. Namiestnictwo zawiesiło powołane uchwały Wysokiego Sejmu z dnia 15. i 21. Lipca 1880 r., i zniósło rozporządzenie Wydziału krajowego z dnia 27. Lipca 1880 r. l. 34.084. Ze swej strony zwraca c. k. Namiestnictwo w tej odezwie uwagę Wydziału krajowego na to: „że zmniejszenie ilości łóżek na teraz dla umysłowo chorych przeznaczonych musi uważać za szkodliwe dla kraju. Co się zaś tyczy uchwały ograniczającej przyjmowanie chorych do szpitali, to takowa nie może mieć zastosowania w obec przepisów obowiązujących i w obec statutu szpitalnego. Jest przeto niewykonalną“.

Alegat XXVI.

Na tę odezwę odpowiedzieliśmy w dniu 15. Lutego 1881 r. l. 6609 /, „że Wydział krajowy, którego powołaniem i obowiązkiem jest wykonywać wszystkie uchwały Wysokiego Sejmu, wprowadził już w życie i te dwie uchwały, o których zawieszenie c. k. Rada zdrowia uprasza, a przeciwko którym reprezentant c. k. Rządu podczas rozpraw w Sejmie głosu nie zabierał. Pierwszą uchwałę wprowadził Wydział krajowy w życie, związając filię w Przemyślu do dnia 28. Lutego r. b. i zamierzając zwinąć i Żółkiewską w jak najbliższym czasie. Drugą uchwałę wprowadził Wydział krajowy w życie, wydając rozporządzenie do l. 34.084; przy czem oparł się na rozporządzeniu ministeryalnem z r. 1856 l. 26.641, na cyrkularzu z r. 1815 l. 38.184, na rozporządzeniu minister. z r. 1865 l. 19.194, na rozporządzeniu minist. z r. 1869. l. 1713, nareszcie na statutach szpitali we Lwowie §. 29. i w Krakowie §. 26. Mniema przeto, że zarządzenia jego jako zgodne z obowiązującymi przepisami, nie napotkają w wykonaniu na żadne trudności ze strony c. k. Namiestnictwa, tem pewniej, że spodziewa się po nich ulgi dla funduszu krajowego“.

Polecenie Wysokiego Sejmu, ażeby nie powiększać przestrzeni szpitali bez upoważnienia Sejmu, wykonaliśmy o tyle, żeśmy w roku ubiegłym nie zezwolili na żadną nową budowę lub rozszerzenie któregokolwiek szpitala, żeśmy niezezwolili na żadną pożyczkę na cele szpitalne, i żeśmy ze względów higienicznych polecieli zmniejszyć dotychczasową ilość łóżek w następujących szpitalach: w Brzeżańskim o 5, w Kołomyjskim o 12, w Stanisławowskim o 11, w Sądeckim o 16, w Tarnopolskim o 10, w Wadowickim o 4, w Samborskim o 2, a w Lwowskim o 4, a nadto ubyło nam 80 łóżek przez zwiniecie filii dla obłąkanych w Przemyślu, a 70 w Żółkwi, razem ubyło łóżek 214. Natomiast przybyło nam przez otworzenie nowych lecz już dawniej dozwolonych ubikacyi szpitalnych w Sanoku 20 łóżek, w Krakowie 30, w Sokalu 8, a w Kulparkowie 32; razem 90. W ogóle zatem mamy teraz we wszystkich naszych zakładach o 124 łóżek mniej, a niżej w r. 1879.

Zaznaczamy także, żeśmy nieuwzględnili prośby zwierzchności gminnej miasta Tarnowa z dnia 19. Lutego r. b. o pozwolenie przynajęcia domu na cele szpitalne, z powodu zupełnienia tamtejszego szpitala, i żeśmy

przy tej sposobności wszelkich rozszerzeń ubikacyi szpitalnych raz na zawsze stanowczo zabronili.

Alegat XXVII.

W myśl wezwania Wys. Sejmu, ażeby Wydział krajowy dążył do zaprowadzenia oszczędności w administracyi szpitali, a na tej drodze do zniżenia taks, Wydział krajowy postępuje już od lat czterech, starając się usilnie o zmniejszenie wydatków szpitalnych przez wprowadzenie racjonalnej a oszczędnej gospodarki. Świadczy o tem cały szereg zarządzeń, któreśmy w tym czasie w życie wprowadzili; świadczy o tem porównanie wydatków w zakładach krajowych %, które wykazuje, że pomimo zwiększenia się liczby dni leczenia, wydatki zmniejszają się z roku na rok; podczas bowiem, kiedy w roku 1877 właściwe wydatki gospodarskie wynosiły w naszych zakładach krajowych razem kwotę 476.334 zł. a w. przy 486.379 dniach leczenia, spadły one w r. 1879 na 443.799 zł., pomimo że liczba dni leczenia wzrosła do 533.946, t. j. wydatki zmniejszyły się o 32.535 zł., kiedy dni leczenia przybyło o 47.567; świadczy o tem nareszcie porównanie rubryki żywienia chorych, z którego przekonać się można, że żywienie dzienne chorego kosztuje teraz o wiele mniej niż w roku 1877. W ten czas (t. j. w r. 1877) kosztował dzień żywienia we Lwowie 33·56 cen. w Krakowie 39·91, w Kulparkowie 44·59 cent., teraz zaś kosztuje we Lwowie tylko 28·18, w Krakowie 27·31, w Kulparkowie 37·14 cent.

W szpitalach prowincjonalnych odniosły starania nasze także pożądaną skutek. A jeżeli nie we wszystkich gospodarka bywa tak oszczędnie prowadzoną, jakby tego sobie w interesie funduszu krajowego życzyć należało, toć zauważyć należy, że szpitale prowincjonalne są zakładami gminnymi lub powiatowymi i jako takie bywają administrowane przez władze miejscowe.

Stosownie do poleceń Wysokiego Sejmu zniżyliśmy takse na podstawie trzechletnich zamknięć rachunkowych w ośmiu szpitalach, mianowicie: w Brzeżanach o 5 centów, w Jaśle o 10, w Wadowicach o 5, w Podhajcach o 7, w Samborze o 5, w Rzeszowie o 3, w Złoczowie o 7, w Drohobyczni o 6, w Przemyślu ponownie o 17 ct. a w roku poprzednim zniżyliśmy takse w Biale, Przemyślu i Żółkwi w każdym o 10 centów.

Wezwaniu Wysokiego Sejmu, ażeby Wydział krajowy przestrzegał dopełnienia obowiązków jakie ciążą na służbodawcach, co do opłacania kosztów leczenia za służbę i czeladź, odpowiedział Wydział krajowy, wydając w tym przedmiocie rozporządzenia z dnia 27. Lipca 1880 l. 34.084, z dnia 12. Października 1880 l. 44.758 i z dnia 6. marca 1881 l. 7889. We wszystkich polecamy zarządom szpitalnym jak największą czujność w tym względzie, wskazujemy sposób postępowania i wkładamy na zarządy obowiązek donoszenia nam o każdym wątpliwym wypadku. Rezultat dotychczasowy jest bardzo skąpy. Tylko zwierzchność miasta Bochni doniosła nam o paru takich wątpliwych wypadkach i w tych zarządaliśmy dochodzenie i stosowne kroki, w celu pociągnięcia winnych do odpowiedzialności.

Wydatki Rub. III i XI.

Uchwalona przez Wysoki Sejm w Rub. III budżetu krajowego na „koszta leczenia“ w r. 1880 kwota 536.000 zł. nie została przekroczoną, wydano bowiem 535.118 zł. t. j. o 82 zł. mniej od kwoty dozwolonej.

Kwota preliminowana w Rub. XI. na dotacje dla zakładów krajowych 225.640 zł. także nie została wyczerpaną, wydano bowiem po koniec

Czerwca b. r. 169.139 zł. t. j. o 66.501 zł. mniej od kwoty preliminowanej. Wysokość wydatku tego może jeszcze ulegnie zmianie po ścisłym zamknięciu rachunków funduszków szpitalnych, które niebawem nastąpi.

Porównanie wydatków Rub. III w ostatnich czterech latach przedstawia się jak następuje: W r. 1877 leczono chorych 21.490 kosztem 429.367; zatem jeden chory kosztował fundusz krajowy 29 zł. 28 ct.; w roku 1878 leczono ich 24.315 kosztem 497.985 zł. jeden chory kosztował 20 zł. 48 ct.; w roku 1879 leczono 25.846 kosztem 537.255 zł. jeden chory kosztował 20 zł. 78 ct.; a w r. 1880 leczono chorych 26.908 kosztem 534.518 i chory kosztował 19 zł. 90 ct., zatem w r. 1880 kosztował chory o 9 zł. 38 ct. mniej niż w roku 1877.

Zaległe kosza leczenia.

Kosza leczenia, które fundusz krajowy w zastępstwie gmin w dawniejszych latach zaliczkowo zapłacił, a które dotąd zalegają, wynosiły z końcem roku 1879. . . . . 82.239 zł. 98¹/₂ ct.

Z końcem zaś roku 1880. (w. j. po koniec czerwca 1881) wynosiły . . . . . 68.559 „ 33 „

Mianowicie:

1) Od gmin w 55 powiatach (w 19 powiatach nie ma za-
ległości) . . . . . 16.531 zł. 87 ct.

2) Od miasta Lwowa . . . . . 171 „ 38 „

3) Od miasta Krakowa:

a) Za leczonych w szpitalu Św. Łazarza (należytość ta pozostaje
w sporze) . . . . . 42.816 zł. 42 ct.

b) za leczonych w innych szpitalach (należytość ta
ma być spłaconą w rocznych ratach po 3000 zł. 9.039 „ 66 „

Czyli razem . . . . . 50.856 zł. 08 ct.

Nadto winna gmina Krakowska zwrócić za leczonych w roku 1878 na dur powrotny kwotę . . . . . 15.893 zł. 92 ct.

Wydział krajowy jak każdego roku, tak i w latach ubiegłym i bieżącym udawał się do c. k. Starostw i do Prezydium c. k. Namiestnictwa (LW. 42.440/880 i 12.286/81) z prośbą o jak najenergiczniejsze ściąganie zaległości. Wskutek tego zmniejszyły się zaległe kosza leczenia wyżej wykazane z kwoty 82.239 zł. 98¹/₂ ct. na kwotę 68.559 zł. 33 ct.

Petycja gminy Żulina.

Przekazaną przez Wysoki Sejm Wydziałowi krajowemu do uwzględnienia petycję gminy Żulina, o uwolnienie ją od obowiązku zwrotu kosztów leczenia i utrzymania w domu ubogich Eleonory Michałowskiej, nie mógł Wydział krajowy dotąd stanowczo załatwić. Od c. k. Namiestnictwa zażądaliśmy potrzebnych wyjaśnień w przedmiocie wyroku, którym gmina Żulin na ponoszenie owych kosztów skazaną została. To co nam dostarczono, rzeczy należyte nie wyjaśniło, przeto musieliśmy zażądać szczegółowych dalszych wyjaśnień, na które dotąd nie otrzymaliśmy odpowiedzi.

Kosza szczepienia.

(R. IV.)

Nagrody.

W wykonaniu uchwały Wysokiego Sejmu z dnia 28. Sierpnia 1877. ustanawiającej cztery nagrody dla lekarzy lub chirurgów, którzy się przy szczepieniu ospy ochronnej odznaczyli, udzieliliśmy zgodnie z wnioskiem c. k.

Rady zdrowia z dnia 17. Lutego 1880. i z propozycją c. k. Namiestnictwa z dnia 1. Marca 1880 L. 1079.

za rok 1879.

1szą nagrodę w kwocie 200 złr. a. w. lekarzowi powiatowemu Dr. Józefowi Barzyckiemu w Rzeszowie,

2gą nagrodę w kwocie 180 złr. chirurgowi Adolfowi Landauowi w Gródku,

3cią nagrodę w kwocie 150 złr. w. a. lekarzowi powiatowemu Dr. Franciszkowi Niedźwiedzkiemu w Gródku,

4tą nagrodę w kwocie 100 złr. a. w. lekarzowi powiatowemu Dr. Alojzemu Rothowi w Bochni,

za rok 1880. zaś, udzieliliśmy zgodnie z wnioskiem c. k. Rady zdrowia z dnia 4. Stycznia 1881. i z propozycją c. k. Namiestnictwa z dnia 21. Stycznia 1881. L. 1804.

1szą nagrodę w kwocie 200 złr. w. a. chirurgowi Adolfowi Landauowi w Gródku,

2gą nagrodę w kwocie 180 złr. w. a. lekarzowi Dr. Ignacemu Jendłowi w Drohobyczy,

3cią nagrodę w kwocie 150 złr. chirurgowi Maurycemu Feuersteinowi w Nadwórnie,

4tą nagrodę w kwocie 100 złr. w. a. chirurgowi Joachimowi Grabkowiczowi w Tarnowie.

Szczepienie ochronne
w miastach i miasteczkach

Odezwą z 10. Marca 1881. do L. 12.804 przedstawiło nam c. k. Namiestnictwo propozycje krajowej Rady zdrowia w przedmiocie unormowania szczepienia ochronnego w miastach.

Wydział krajowy w piśmie z 12. Lipca 1881. do L. 23.625 odpowiedział c. k. Namiestnictwu, że w zupełności uznaje potrzebę energicznego wykonywania obowiązujących przepisów, tak co do szczepienia ospy ochronnej, jak co do wywierania w tym celu pośredniego przymusu zwłaszcza w miastach i miasteczkach kraju naszego. Jednakowoż na propozycję krajowej Rady zdrowia zgodzić się nie może. W §. 2. tych propozycji powiedziano, iż koszta szczepienia ponosi fundusz krajowy, płacąc lekarzowi szczepiącemu po 10 ct. w. a. za szczepienie i rewizję każdego dziecka, w §. 9. zażądano, aby dla łatwiejszego otrzymania krowianki humanizowanej wyznaczać z funduszu krajowego nagrody pieniężne dla ochotników do zbierania. Oba te §§. nałożyłyby przeto na fundusz krajowy nowy i znaczny ciężar. Przyjmując według danych statystycznych ilość dzieci podlegających szczepieniu od 3 miesięcy do 2 lat w miasteczkach i miastach jako 5.06%, ogólnej ludności kraju, otrzymamy prawdopodobną cyfrę 69.682 dzieci, których szczepienie kosztowałoby rocznie fundusz krajowy 6968 złr. Nagrody, według §. 9. podniosłyby tę kwotę ponad 7000 rocznie. Takiego wydatku ani Wydział krajowy przyjmować na fundusz krajowy nie ma kompetencji, ani może doradzać jego przyjęcia Wysokiemu Sejmowi, tak ze względu na ogólne niepomysłne stosunki finansowe, jak z powodu, że ściśle wykonywanie obowiązujących przepisów już samo przez się potrzebie zadość uczynić zdoła.

Koszta sanitarne.
(R. V.)

C. k. Ministerstwo spraw wewnętrznych poleciło c. k. Namiestnictwu, reskryptem z dnia 20. Listopada 1880. L. 16.500, ażeby wyjaśniło na jakiej podstawie prawnej, bywają $\frac{2}{3}$ części kosztów, za leki, dla epidemicznych chorych ubogich w kraju naszym opłacane z funduszu państwowego i aby zastanowiło się nad pytaniem, czy dotychczasowy wyjątkowy sposób opłacania tych kosztów przez państwo ma być na dal zatrzymanym w Galicyi w obec tego, że w innych prowincjach, takie koszta wedle ogólnych przepisów ponoszą gminy, względnie fundusze krajowe, lub inne do tego obowiązane osoby.

Na odezwę c. k. Namiestnictwa z dnia 14. Lutego 1881. L. 61926, którą Wydział krajowy o objawienie zdania swego w tym względzie, upraszano, odpowiedzieliśmy c. k. Namiestnictwu odezwą z dnia 25. Lutego 1881. L. 8224: „że koszta te ponosi fundusz krajowy w jednej trzeciej części, a skarb Państwa w dwóch trzecich częściach, na mocy układu zawartego z rządem z dnia 7. Lipca 1866, a zatwierdzonego reskryptem c. k. Prezydum Namiestnictwa z 30. Sierpnia 1868. L. 7697/pr.“ — że ustęp III lit. B. tego układu wyraźnie opiewa: „Wydatki na lekarstwa z powodu szczepienia ospy, lub też w wypadkach innych chorób epidemicznych, ponosi w myśli dekretu kancelaryi Nadwornej z 17. Lipca 1786, L. 1299 i rozporządzenia ministerjalnego z dnia 14. Marca 1849. Dz. ust. P. Nr. 165, w jednej trzeciej części fundusz krajowy a w dwóch trzecich częściach skarb Państwa“; że zatem przytoczone okoliczności, jakoby w innych krajach koronnych miały ponosić koszta za medykamenta dla ubogich chorych epidemicznych gminy a względnie fundusze krajowe, nie mogą w obec zawartego układu z rządem, zastosowane być do Galicyi, tem mniej, ile że według udzielonych nam wyjaśnień Wydziałów krajowych, skarb Państwa ponosi dwie trzecie części pomienionych kosztów także w Tyrolu, Morawii, Salzburgu, Krainie, Styryi i na Bukowinie, dalej, że z tych powodów jesteśmy zdania, iż dotychczasowy sposób płacenia kosztów sanitarnych winien być i nadal zażrzymym;

w końcu, że Wydział krajowy zastrzega się ponownie przeciw jakiemukolwiek obciążaniu funduszu krajowego i oświadcza, iż nie odstępuje od wniesionego już kilkakrotnie żądania, ażeby i owa jedna trzecia część pomienionych kosztów, którą opłaca fundusz krajowy, przyjętą została na Skarb Państwa.“

Zanim jednak żądanie to ponowić będziemy mogli, wyczekujemy jeszcze rezultatu procesu wytoczonego rządowi w tym względzie przez Wydział krajowy Kraiński przed trybunałem Państwa, o którym Wydział krajowy Kraiński odezwą z dnia 26. Lutego 1881. L. 927 zawiadomić nas przyrzekł.

Nowe posady weterynarzy.

Odezwą z dnia 22. Marca 1881. zawiadomiło nas c. k. Namiestnictwo, że na mocy Najwyższego postanowienia z dnia 2. Grudnia 1880. r. ustanowił Jego Excellencya Pan Minister spraw wewnętrznych, trzy nowe posady weterynarzy powiatowych z siedzibami w Tarnowie, w Bochni i w Mielcu.

Zakłady krajowe (R. XI.).

Krajowy szpital powszechny we Lwowie.

Budynek gospodarski.

Uchwałą Wysokiego Sejmu z dnia 19. Października 1878. roku dozwolony budynek gospodarski został w początkach roku 1880. do użytku oddany. Kolaudacya przeprowadzona w Maju 1880. roku okazała, że budynek jest zbudowany dobrze i przeznaczeniu swemu odpowiednio. — Koszta budowy wynosiły 7.515 zł. t. j. o 702 zł. mniej, niż było preliminowanych.

Oświetlenie.

Z uwagi na zbyt wielkie koszta oświetlenia gazowego i z uwagi, że gazometer wymagał ponownie wielkiego nakładu (2.607 zł.), na naprawę urządzeń, znieśliśmy rozporządzeniem z dnia 22. Września 1880. roku l. 42.606 gazowe oświetlenie w szpitalu, zastępując je oświetleniem lampami naftowymi. — Jednocześnie zwinęliśmy posadę maszynisty-gazownika. — Oszczędność z tych zarządzeń wynikła wynosiła w roku 1880, 414 zł., a w pierwszym półroczu 1881, 759 zł.

Pożar.

Dnia 12. Września 1880. roku, po iluminacji miasta w czasie pobytu Najjaśniejszego Pana we Lwowie, wybuchł o godzinie 3. zrana, w skutek pęknięcia rury gazowej w ustronnem miejscu, pożar w szpitalu, który zniszczył trzecią część dachu na głównym gmachu i dach na jednej baszcie latrynowej. — Pogorzałe części odbudowano przed nastaniem pory zimowej, a chorzy mogli być już w listopadzie pomieszczeni w dawniej zajmowanych salach. Z powodu pożaru nikt ani ze służby, ani z chorych nie ucierpiał na zdrowiu. — Towarzystwo wzajemnych ubezpieczeń w Krakowie wypłaciło za pogorzałą część dachu 10.300 zł., za spalone sprzęty i bieliznę 1.168 zł., odsetki od tej kwoty od dnia wypłaty po koniec grudnia wynosiły 99 zł. 47 ct. Było więc do dyspozycyi 11.567 zł. 47 ct., a ponieważ restauracya kosztowała 11.288 zł. 08 ct., pozostało na odnowienie sprzętów i bielizny 279 zł. 39 ct. Zamiast blachą cynkową pokryto dach blachą żelazną cynkowaną, jako trwalszą i od ognia więcej zabezpieczającą.

Owiedziny Najjaśniejszego Pana.

Trzeciego dnia po pożarze raczył Najjaśniejszy Pan zaszczyścić szpital Swoją bytnością, zwiedził kaplicę, sale chorych, pogorzeliisko i kuchnię i objawił Najwyższe Swe zadowolenie z porządku i czystości, które zastał zaraz po pożarze.

Wydatki.

Budżetem na rok 1880. preliminował Wysoki Sejm dla szpitala we Lwowie w wydatkach kwotę 194.200 zł. — Rzeczywiście wydano wedle ksiąg szpitalnych tylko 176.020 zł. t. j. o 18.180 zł. mniej od kwoty preliminowanej. — Zauważyć należy, że w R. XIII. p. 59. wstawionych było do budżetu na utrzymanie dzieci w szpitalu św. Zofii tylko 6.800 zł., a wydano z powodu przeniesienia szpitalu do nowego własnego a większego budynku, i ztąd powstałego znaczniejszego napływu chorych 9.339 zł. t. j. o 3.139 zł. więcej niż było preliminowanych. — Jeżeli tę kwotę 3.139 zł. dodamy do powyżej wykazanych 18.180 zł., wypadnie, że w samym szpitalu głównym wydano właściwie o 21.319 zł. mniej niż Wysoki Sejm dozwolił.

Porównanie wydatków z
ostatnich czterech lat.

Wydatki ogólne szpitala we Lwowie w roku 1877 wynosiły 199.682 zł., chorych było 8.213, zatem jeden chory kosztował 24 zł. 31 ct. w r. 1878. wynosiły 193.777 zł., chorych było 8.737, zatem jeden chory kosztował . . . 22 zł. 17 ct. w r. 1879. wynosiły 182.266 zł., chorych było 9.288, zatem jeden chory kosztował . . . 19 „ 62 „ w r. 1880. wynosiły 180.009 zł., chorych było 9.787, zatem jeden chory kosztował . . . 18 „ 39 „

Okazuje się z tego porównania, że się wydatki w ogóle od czterech lat z roku na rok zmniejszały, podczas kiedy się liczba chorych wzmaczała. — Utrzymanie jednego chorego kosztowało w r. 1880. przeciętnie o 5 zł. 92 ct. mniej, niż w r. 1877.

Koszt jednego dnia żywienia chorego wynosił w r.

1877 — 33·56 ct. przy 193.453 dniach leczenia

1878 — 28·76 „ „ 209.358 „ „

1879 — 26·40 „ „ 211.258 „ „

1880 — 28·18 „ „ 197.579 „ „

Z czego wypływa, że w r. 1880 koszt żywienia chorego na dzień był mniejszy o 5·38 ct. niż w r. 1877.

Ruch chorych.

Spełniając polecenie Wysokiego Sejmu, ograniczyliśmy przyjmowanie chorych — rozporządzeniem z d. 27. Lipca r. 1880. l. 34.084, wykluczając chorych nieuleczalnych lub dotkniętych chorobami niewymagającymi koniecznie traktowania szpitalnego. W skutek tego zmniejszyła się w szpitalu lwowskim ilość dni leczenia w r. 1880 w porównaniu z r. 1879 o 13.679, pomimo, że zarządzenie nasze wykonywanem było tylko przez cztery miesiące ubiegłego roku.

W pierwszym półroczu r. 1881. było chorych 4.682 a dni leczenia 89.361, podczas kiedy w tych samych miesiącach roku ubiegłego było chorych 5.772 a dni leczenia 117.202. — Liczba chorych zmniejszyła się zatem o 1.090 czyli o 18·8 procent a dni leczenia o 27.841 czyli o 23·6 procent.

W ogóle przedstawia się r. 1880. w porównaniu z r. 1879. jak następuje:

a) łóżek było	w r. 1879	710;	w r. 1880	710;
b) chorych było	„ „	9.288;	„ „	9.787;
c) dni leczenia było	„ „	211.258;	„ „	197.579;
d) przeciętny pobyt chorego wynosił	„ „	23·11 dnia;	„ „	20·18 dnia;
e) procent śmiertelności	„ „	7·73;	„ „	9·58 *).

Na oddziale chirurgicznym dokonano w r. 1880. większych operacji 265, mniejszych 319; założono opasek gipsowych 74. — Na oddziale ocznym wykonano operacji 287. — Ilość chorych na syfilis zmalała o 1650 w porównaniu z rokiem poprzednim. — Do szpitala św. Zofii odesłano chorych dzieci 263.

*) Dla porównania przytaczamy, że jeden z najlepiej urządzonych szpitali w Wiedniu, szpital Rudolfa mający taką samą prawie ilość łóżek, co szpital lwowski i 30 znakomitych lekarzy, wykazuje śmiertelności 12·60 procent, a średni czas pobytu chorego 32·16 dni.

Stan służby.

W r. 1880. było w szpitalu:

Lekarzy wraz z dyrektorem, chemikiem i prosektorem	. 23,
Urzędników wraz z rządcą	 5,
Dyurnistów	 5,
Kapelanów	 2,
Aptekarz	 1,
Sióstr Miłosierdzia	 27,
Woźny i odzwiernych	 3,
Posługaczy przy chorych	 59,
Służby domowej	 25,
Służby kuchennej	. . . . . 18.

Odbieranie dzieci ze szpitala św. Zofii.

Znaczna liczba dzieci leczonych w szpitalu św. Zofii, po wyleczeniu zostawała czas dłuższy w szpitalu, ponieważ odebrać ich nie było komu. Magistrat miasta Lwowa w myśl przepisów obowiązujących, powołany do odbierania takich dzieci, uchylał się od obowiązku tłumacząc, że nie brak dobrych chęci, ale zupełny brak tak krajowego jako też gminnego przytuliska dla małych dzieci uniemożliwia Magistratowi odbieranie wyleczonych ze szpitala.

Wreszcie pismem z 12. Kwietnia r. b. zawiadomił prezydent miasta Wydział krajowy, iż udał się do istniejącego we Lwowie prywatnego przytuliska z prośbą o przyjmowanie dzieci ze szpitalika św. Zofii kosztem kraju leczonych, i o wskazanie warunków takiego przyjmowania, i prosząc Wydział o poparcie w tej sprawie.

Na to pismem z dnia 24. Czerwca r. b. odpowiedział Wydział krajowy, że z uznaniem bierze do wiadomości wyż wymienione usiłowania, które gdy pomyślny skutek wezmą, dopełni gmina miasta Lwowa w sposób rzeczywicie humanitarny obowiązek, jaki na nią istniejące wkładają ustawy, pośredniczyć jednak nie może Wydział między gminą a przytuliskiem, ponieważ sprawa ta należy wyłącznie do zakresu działania i obowiązków gminy. Dalej oświadczył Wydział krajowy, że w obec przepisów obowiązujących stanowczo zezwolić nie może, ażeby dzieci wyzdrowiały w szpitaliku św. Zofii dłużej nad czas koniecznej potrzeby zostawały.

Zaleciwszy Dyrekcyi szpitala ścisłe stosowanie się do tych przepisów, oczekuje Wydział krajowy skutków układu między gminą miasta Lwowa a przytuliskiem.

Szpital św. Łazarza w Krakowie.
Oświetlenie gazowe.

Na posiedzeniu z dnia 16. Lipca 1880. powziął Wys. Sejm uchwałę wzywającą Wydział krajowy, aby zbadał, czy by mimo kosztu wyłożonego już na urządzenie gazowni, nie należało powrócić do oświetlenia naftowego w szpitalu św. Łazarza w Krakowie.

Czyniąc zadość temu wezwaniu, postanowił Wydział krajowy poruczyć zbadanie całej sprawy Komisji złożonej z mężów fachowych i zaprosił do składu tej komisji oprócz dyrektora szpitala Dr. Harajewicza, także Dr. Stanisława Biesiadeckiego przewodniczącego Komitetu administracyjnego, Dr. Bolesława Lutostańskiego, Pana Macieja Moraczewskiego budowniczego miejskiego, Dr. Grabowskiego docenta chemii i Pana Walerego Rzewuskiego członka Komitetu administracyjnego.

Komisya odbyła swą czynność na miejscu w szpitalu w Krakowie w dniu 12. Marca r. b. pod przewodnictwem członka Wydziału krajowego referenta spraw szpitalnych i przedłożyła (do LW. 15261) protokół swych obrad wraz z wnioskami.

Z protokołu tego okazuje się, że wedle wykazów przedłożonych przez Dyrektora — a później sprawdzonych przez Wydział krajowy — świeciło się w obydwóch szpitalach krakowskich: św. Łazarza i św. Ducha w roku 1874/5, t. j. przed zaprowadzeniem oświetlenia gazowego, 160 lamp naftowych kosztem 1187 zł. 19 ct. rocznie, czyli 3 zł. 25 ct. dziennie. Co przy 126.415 dniach leczenia wynosiło na jeden dzień leczenia 0.93 ct. Jedna lampa kosztowała wówczas 7 zł. 42 ct. rocznie, czyli 2.03 centa dziennie.

W roku 1880, po połączeniu szpitali w jednym rozszerzonym szpitalu św. Łazarza, paliło się 250 płomieni gazowych kosztem 3.223 zł. rocznie, a 8 zł. 80 ct. dziennie, nie licząc w to procentu amortyzacyjnego od kapitału zakładowego. Jeden płomień gazowy kosztował rocznie 12 zł. 89 ct. a dziennie 3.53 centa. Rozdzieliwszy cały koszt roczny na 149.941 dni leczenia wypada na dzień leczenia 2.14 centa.

Gdyby zaprowadzono teraz zamiast oświetlenia gazowego, oświetlenie naftą i to 250 lampami t. j. tyle, ile się teraz płomieni gazowych pali, to by przy uwzględnieniu teraźniejszych cen nafty i potrzeb rozszerzonego szpitala koszta wynosiły dziennie 6 zł. 88 ct. czyli rocznie 2.512 zł. t. j. o 711 zł. mniej, niż oświetlenie gazowe w r. 1880 kosztowało.

Względy oszczędności przemawiałyby zatem za powrotem do oświetlenia naftowego. Pomimo tego oświadczyła się komisya po dłuższej dyskusyi jednogłośnie za zatrzymaniem na dal oświetlenia gazowego, a to z następujących powodów: Gaz służy w szpitalu nie tylko do oświetlenia lecz także do wentylacyi i do ogrzewania kuchenek podręcznych na oddziałach; nie daje przy spaleniu kopcia ani innych produktów szkodliwych zdrowiu; zaleca się przeto ze względów gospodarskich i higienicznych. Nakład na urządzenie gazowni i przyrządów do oświetlenia gazowego, wynoszący 5.870 zł. byłby zmarnowanym a nowy nakład na przyrządy do oświetlenia naftą, musiałby być zrobionym. Różnica kosztów o jaką oświetlenie gazem, jest droższe od naftowego, może być wyrównaną przez zmniejszenie liczby i wielkości płomieni, przez skrócenie czasu świecenia, tudzież przez zainteresowanie pracujących około gazu. Dla tego oświadczyła się komisya: 1) za zatrzymaniem oświetlenia gazowego, 2) za wprowadzeniem oszczędności w oświetleniu co do czasu świecenia, co do objętości i co do ilości płomieni, 3) za zapewnieniem gazownikowi tanyemy od kwoty przez niego oszczędzonej.

Wydział krajowy, uwzględniając zdanie komisyi, postanowił: na razie nie znosić oświetlenia gazowego, chyba dopiero w ten czas, skoroby się nowe a znaczne wkłady potrzebnemi okazały, lub gdyby zarządzenia, które w myśl uwag komisyi zaprowadzone będą, nie dały spodziewanych rezultatów. — W tym celu polecił Wydział krajowy na teraz dyrektorowi, ażeby jak najenergiczniej przeprowadził oszczędności przez zmniejszenie objętości i liczby płomieni gazowych, i przez skrócenie czasu świecenia gazu we wszystkich ubikacyach szpitalnych. Nadto przyznał Wydział krajowy gazownikowi tanyemę dziesięcio procentową od kwoty przez niego oszczędzonej. Kwota ta ma być obliczoną na podstawie przeciętnej wydatków z trzech ostatnich lat.

Po upływie pół roku ma dyrektor zdać sprawę o skutku tych zarządzeń, a Wydział krajowy w tenczas dopiero powezmie stanowczą decyzję, skoro się — po przeprowadzonej próbie — gruntownie przekona czy nafta czy gaz większe przedstawia korzyści dla funduszu krajowego.

Odstąpienie gruntu pod pawilony kliniczne.

Na posiedzeniu z dnia 13. Lipca 1880. r. powziął Wysoki Sejm uchwałę treści następującej:

„Upoważnia się Wydział krajowy, ażeby część gruntu, będącego własnością szpitala św. Łazarza w Krakowie, około jednego morga wynosić mogącego, odstąpił bezpłatnie klinice pod dwa pawilony kosztem rządu wystawić się mające“.

Uchwałę tę w myśl §. 20. Statutu krajowego przesłano c. k. Namiestnictwu w celu wyjednania dla niej sankcyi Naj. Pana. Dotąd otrzymaliśmy zawiadomienie, że uchwała ta będzie do sankcyi przedłożoną, jak ukończy czynności komisya, wysadzona do zbadania sprawy budowy kliniki. — Zarazem zawiadomiło nas c. k. Namiestnictwo, że c. k. Ministerstwo oświecenia postanowiło zaproponować Wydziałowi bezpłatne odstąpienie gruntu także pod budowę gmachu, który równocześnie z nowymi budynkami klinicznymi i w pobliżu tych budynków ma być postawiony dla zakładu anatomii patologicznej. Na to zawiadomienie i na żądanie poparcia u Wys. Sejmu odpowiedział Wydział krajowy c. k. Rządowi w piśmie z d. 14. Czerwca r. b. do L. 24.628, że gdyby zarządzone dochodzenia okazały, że gmach taki stanąć tam może i że w tym celu oprócz odstąpionego już w moc uchwały sejmowej gruntu, potrzebnym jest jeszcze kawałek gruntu z posiadłości szpitalnej, Wydział krajowy gotów będzie poprzeć wnioszek u Wysokiego Sejmu na odstąpienie takiego kawałka gruntu, idąc w tem za skazówką udzieloną w przeszłorocznej uchwale sejmowej.

Kliniki akademickie w Krakowie.

Na temże posiedzeniu z 13. Lipca 1880. r. powziął Wysoki Sejm następujące trzy uchwały:

- „1. Wydział krajowy złoży oświadczenie gotowości przyjęcia napowrót kliniki dzieci do szpitalu św. Łazarza, i takiego jej umieszczenia, jakie miała przed przeniesieniem jej w moc układu z roku 1876. do wystawionego przez prywatne Towarzystwo szpitala św. Ludwika; a to w tym razie gdyby z jakiego bądź powodu w tym ostatnim zostawać nie mogła.
2. Od żądania opłaty czynszowej za umieszczenie kliniki chorób skórnych i syfilitycznych, w szpitalu św. Łazarza, Wydział krajowy odstępuje, uważając ją za ekwiwalent wymaganego przez Rząd zasiłku na budowę kosztem funduszu edukacyjnego 2 pawilonów klinicznych.
3. Upoważnia się Wydział krajowy do ułożenia się z rządem względem wynagrodzenia za odstąpienie w szpitalu św. Łazarza sali wykładowej dla kliniki chorób skórnych i syfilitycznych“.

O tych uchwałach Wys. Sejmu zawiadomił Wydział krajowy c. k. Namiestnictwo w piśmie z 17. Września 1880. r. do L. 36.167, wykonując w ten sposób polecenie Wys. Sejmu. Równocześnie zawiadomił Wydział krajowy c. k. Namiestnictwo, iż tytułem czynszu za salę wykładową dla kliniki syfilitycznej postanowił żądać 250 zł. rocznie.

Na to zawiadomienie c. k. Namiestnictwo w odezwie z 22. Listopada 1880. r. do L. 5.685 ponowiło żądanie, ażeby Wydział krajowy zechciał oświadczyć, czy ze swej strony nie ma co do zarzucenia przeciw projektowanej umowie Rządu z zawiadostwem szpitala św. Ludwika względem urządzenia kliniki pedagogicznej.

Na to żądanie odpowiedział Wydział krajowy w piśmie z dnia 21. Stycznia 1881. do L. 54.470, że Towarzystwo opieki szpitalnej dla dzieci na mocy umowy z Wydziałem krajowym, mianowicie z dnia 25. Stycznia 1876. do L. 1848 i dodatkowej z 12. Maja 1876 do L. 9322 jest zobowiązane do zezwolenia na urządzenie kliniki w szpitalu św. Ludwika, że od czasu zawarcia tej umowy warunki jej były przez Towarzystwo najdokładniej wypełniane, że więc nie zachodzi potrzeba, aby te warunki na nowo Towarzystwu przypominać i do wypełnienia ich wzywać je trzeba było. A co się tyczy projektu umowy między c. k. Namiestnictwem i temże Towarzystwem zawrzeć się mającej, Wydział krajowy żadnej o nim opinii udzielić nie może, z powodu, że ta umowa dotyczy wyłącznie c. k. Namiestnictwa i Towarzystwa opieki szpitalnej dla dzieci, że zostaje przeto zupełnie po za wpływem i zakresem działania Wydziału krajowego, któremu ani nad jedną ani nad drugą stroną kontraktującą nie przysługuje prawo nadzoru lub zatwierdzenia jej postanowień.

Czynsz za salę kliniczną.

W skutek prośby c. k. Namiestnictwa zniżył Wydział krajowy żądany pierwotnie czynsz roczny za salę wykładową dla kliniki syfilitycznej z 250 na 150 zł.

Należitości od miasta
Krakowa za leczonych
na dur powrotny.

W roku 1878 panował w Krakowie nagminnie dur powrotny, a z powodu braku osobnego szpitala, chorzy tacy leczeni byli w szpitalu św. Łazarza. Wprawdzie c. k. Namiestnictwo poleceniami z 10. Lutego 1878 r. L. 7475, i 28. Maja 1878 r. L. 15.788 wezwało p. Prezydenta miasta Krakowa do urządzenia dla chorych epidemicznych osobnego szpitala, lecz miasto Kraków wniosło przeciw temu rekurs do c. k. Ministerstwa spraw wewnętrznych, a gdy to decyzją z 6. Lipca 1878 r. L. 1740 rekurs odrzuciło, wniosło skargę do c. k. Trybunału administracyjnego, który wyrokiem z 3. Marca 1879. r. L. 280 zniósł powyższe orzeczenie.

W skutek tego c. k. Namiestnictwo pod dniem 23. Listopada 1879. L. 24.680 wydało nowe orzeczenie postanawiające, że gmina miasta Krakowa stosownie do §. 2 3 i 4 ustawy z dnia 2. Kwietnia 1870 L. 68 Dz. u. P. była obowiązana w roku 1878 do urządzenia osobnego szpitala celem pomieszczenia w nim chorych na dur powrotny. Przeciw temu wniosła znowu gmina bezskuteczny rekurs do c. k. Ministerstwa Spraw wewnętrznych, a później zażalenie do c. k. Trybunału administracyjnego, który wyrokiem z d. 26. Lutego 1881 do L. 360 zażalenie to jako nieuzasadnione odrzucił.

Wydział krajowy wezwał przeto gminę pismem z 8. Kwietnia 1881 do L. 33.574 do zapłacenia kwoty 15.893 zł. i 92 ct. jako obliczonych kosztów leczenia w szpitalu św. Łazarza w r. 1878 chorych dorem powrotnym dotkniętych.

Kanalizacya.

W roku ubiegłym wybudowano kanał betonowy, idący od budynku ekonomicznego do kanału miejskiego przy ulicy Kopernika, przez co usunięto odprowadzanie do Starej Wisły nieczystości otwartym rowem mającym 850 metr. długości, który zatrzymywał powietrze całej okolicy. Dało też to możność system dołowy, istniejący w starym gmachu przemienić na system kanałowy, przez co zaoszczędzono raz na zawsze 500 zł. wydatku łożonego corocznie na wywóz nieczystości.

Urządzenie ogrodów.

Jeszcze przed ukończeniem kanalizacji zaczęto urządzać teren około starego gmachu i nowych pawilonów dla chorób wewnętrznych; zrównano go, nawieziono urodzajną ziemię, zasadzono mnóstwo drzewek, narzeczcie urządzono trawniki i dogodne chodniki, tak że przestrzeń ta dawniej poorana dołami, dziś stała się pięknym ogrodem spacerowym, wiele przyczyniającym się do odświeżania powietrza otaczającego zakład.

Pranie bielizny.

Pranie bielizny przy pomocy maszyn pod względem oszczędności oddaje rzeczywiście wielkie usługi szpitalowi św. Łazarza, bo opranie jednej sztuki kosztuje 1.67 ct., wtedy gdy w Kulparkowie gdzie pewna tylko część prania odbywa się za pomocą maszyn opranie sztuki bielizny kosztuje 2.43 ct., a w Lwowskim szpitalu, gdzie pranie oddano w przedsiębiorstwo kosztowało dotychczas 3.5 ct. a w r. 1882 będzie kosztować 4.5 ct.

Żywnienie chorych.

Pod względem żywienia chorych żaden ze szpitali nie przedstawia takiego wybitnego polepszenia gospodarstwa szpitalnego od roku 1877 jak szpital św. Łazarza. I tak, dzień żywienia chorego wynosił:

w roku 1877	39.91 ct.	przy 133.821	dniach leczenia		
" 1878	40.75 "	" "	156.842	" "	" "
" 1879	33.58 "	" "	153.396	" "	" "
" 1880	27.31 "	" "	149.941	" "	" "

Wydatki ogólne.

Porównanie wydatków ogólnych w czterech ostatnich latach jest także bardzo korzystne:

w r. 1877	wynosiły 162.413 zł.	chorych było 5.194	jeden chory koszt. 31 zł. 27 ct.
" 1878	" 182.929 "	" " "	6.215 " " " 29 " 43 "
" 1879	" 157.339 "	" " "	5.865 " " " 26 " 82 "
" 1880	" 143.850 "	" " "	6.230 " " " 23 " 09 "

Zauważyć przytem należy że utrzymanie dzieci w szpitalu św. Ludwika, które cięży na budżecie szpitala św. Łazarza wynosi około 11.000 zł. rocznie.

Ruch chorych.

Ruch chorych w porównaniu do r. 1879 przedstawia się jak następuje:

a) Łóżek było w roku 1879	460	w roku 1880	490
b) Chorych " " " "	5.865	" " "	6.230
c) Dni leczenia " " "	153.396	" " "	149.941
d) Przeciętny pobyt chorego	23.63	" "	20.5
e) Procent śmiertelności	8.66	" "	10.8

Na oddziale chirurgicznym w roku 1880 dokonano 212 operacji

większych i mniejszych, a na oddziale ginekologicznym 97. Ilość wenerycznych leczonych w szpitalu wynosiła 876. Odesłano dzieci do szpitala Św. Ludwika 693. Na oddziale obłąkanych leczono chorych 211, z których wyszło wyleczonych 57, niewyleczonych 65, zmarło zaś 29. Czas pobytu jednego chorego na oddziale 105 dni. Procent śmiertelności 13.74. Ograniczenie przyjmowania chorych zmniejszyło liczbę dni leczenia w porównaniu z r. 1878 o 6.854 a w porównaniu z 1879 o 3.455. Porównanie zaś pierwszego półroczu 1880 z takimże w bieżącym roku wykazuje zmniejszenie dni leczenia w tym ostatnim o 3.231.

Stan służby.

W roku 1880 było w szpitalu

Lekarzy wraz z dyrektorem	18
Akuszerka	1
Aptekarz	1
Urzędników wraz z rządcą	5
Dyurnistów	6
Dozorca domu	1
Woźny i odźwierny	2
Sióstr miłośier., emerytek i postulantek	31
Służby przy chorych	39
Służby domowej	44.

W stanie służby w r. 1880 nastąpiły zmiany: Dr. Gustaw Neusser został mianowany pełniącym obowiązki Dyrektora w zakładzie obłąkanych w Kulparkowie, a posadę jego na oddziale obłąkanych objął tymczasowo Dr. Żuławski. Na posadę zaś drugiego pisarza po zmarłym śp. Mikołaju Gromadzkim mianowany został prowizorycznie p. Franciszek Werner.

Świerzbńska.

Dnia 20. Maja zmarła p. Józefa Świerzbńska, wdowa po byłym rządcy szpitala św. Ducha w Krakowie. Ponieważ preliminarz na rok 1882 był już w druku, nie można było wykreślić wstawionej w Rubr. IV poz. 24 kwoty 267 zł. który to wydatek z powodu śmierci wyźrzczonej osoby odpada.

Trupiarnia i osuszenie terenu około szpitala.

W szpitalu św. Łazarza pozostają jeszcze dwie ważne rzeczy do zrobienia 1) zbudowanie lepszej trupiarni, gdyż obecna jest zupełnie zrujnowana, mała i bardzo nieodpowiednio do potrzeb urządzona, 2) Osuszenie stawków i mokrych łąk otaczających szpital, dla usunięcia szkodliwych wyziewów.

Pierwsza z tych rzeczy jest tak nagląca, że przedstawiamy kosztorys do zatwierdzenia i wyznaczenia na to osobnego funduszu. Druga zaś na którą potrzeba dużo czasu i wydatków, może być dokonana zbiorowemi siłami. Robota ta już się o tyle rozpoczęła, że jeden ze stawków bywa powoli zasypany, odpadkami od palenia pod kotłami i w piecach szpitalnych.

Zakład dla obłąkanych na Kulparkowie.

Na posiedzeniu z 22. Lipca 1880 powziął Wysoki Sejm uchwałę następującą:

Machina parowa.

„Sejm wzywa Wydział krajowy, ażeby kazał dokładnie zbadać, ewentualnie gruntownie przeistoczyć maszynę parową na Kulparkowie o sile 6

(nie 12) koni, która rocznie konsumuje za 6.300 zł. węgla i wymaga dla obsługi, dozoru, ruchu i utrzymania rocznej kwoty 3500 zł. i ażeby wziął pod rozwagę, czyli zupełnem usunięciem maszyny parowej zmniejszenie wygórowanych wydatków nie dałoby się najskuteczniej przeprowadzić.“

Wykonując to polecenie Wydział krajowy złożył komisję, do której zaprosił jako znawców: WW. Dr. Jana Frankiego, profesora mechaniki i rektora szkoły politechnicznej we Lwowie, Edwarda Heppego nadinżyniera kolei Karola Ludwika, Macieja Moraczewskiego Dyrektora budownictwa w Krakowie i P. Rychnowskiego mechanika.

W dniu 17. Października 1880 zebrała się komisja w Kulparkowie. Ze strony Wydziału krajowego wzięli w niej udział Szef Dep. V, inspektor szpitali Dr. Stella Sawicki, dyrektor zakładu Dr. Neusser i inżynier Baranowski.

W obec całej komisji puszczone maszynę w ruch, przyczem członkowie komisji przez parę godzin obserwowali i sprawdzali czynność maszyny we wszystkich kierunkach. Zażądawszy wyjaśnień i rachunków, oświadczyli zaproszeni znawcy, iż zrobiwszy potrzebne obliczenia, oświadczenie swe w sprawie przez Wysoki Sejm poleconej złożą pisemnie. Przedkładając w brzmieniu dosłownem to sprawozdanie komisji w sztuce biegłych $\%.$ sądzimy iż takowe na postawione przez Wysoki Sejm pytanie stanowczą dają odpowiedź.

Alegat XXVIII.

Komisja sprawdziła, że maszyna Kulparkowska jest o sile 5·5 konia działająca przy 3·5 atmosferach i 60 obrotach na minutę i że spełnia następujące czynności:

- 1) Obraca piłę cyrkularną do rżnięcia drzewa;
- 2) Utrzymuje w ruchu pompę która daje w jednej godzinie 20.000 litrów wody na wysokości 31 metrów do zbiorników;
- 3) obraca centryfugę do odwilgotniania bielizny i
- 4) obraca młynek do robienia mąki razowej i krup.

Komisja sprawdziła dalej że dwa kotły parowe z dwoma bulierami są kaźden o ciśnieniu 6 atmosfer, a powierzchnia ogrzewana w bulierach wynosi 25 metrów kw. i że para z kotła w ruchu będącego używaną bywa do:

- 1) poruszania maszyny parowej,
- 2) ogrzewania 7 kociołków kuchennych razem objętości 1050 litr.
- 3) ogrzewania 3 kotłów i jednego zbiornika w pralni razem objętości 6950 litrów,
- 4) grzania wody na 70 kąpieli dziennie i
- 5) do suszni.

Komisja obliczyła, że sumaryczny koszt dziennego utrzymania maszyny parowej wynosi 6 zł. 43 ct. i że chcąc siłę maszyny do tych samych czynności zastąpić siłą ludzką oprócz wydatku na nadzór wypadłby koszt dzienny na 38 zł. 55 ct. t. j. sześć razy większy.

Uznała również komisja, że fak maszyna parowa jako też kotły funkcyonują zupełnie prawidłowo. Wydatek na paliwo uznała komisja wyższym o 115 kilogramów dziennie, niżli być powinien, dając tego powody następujące: raz że według uznanej powszechnie okoliczności kaźdy kocioł parowy z początku więcej konsumuje paliwa, gdyż obsługa tego i maszyny parowej potrzebuja dość długiego czasu aby poznać wiasności tychże i palić

oszczędnie z równym skutkiem; powtórę z powodu niedokładności niektórych w urządzeniu maszyny i w trybie administracyjnym, którym zapobiedz należy przez:

- a) przerobienie obmurowania kotłów,
- b) zaprowadzenie ścisłej kontroli przy używaniu pary w kuchni i pralni,
- c) ustawienie regulatora do maszyny parowej i
- d) sprowadzenie wody deszczowej do zbiornika.

Wszystkie te polecenia zostały bezzwłocznie zastosowane.

W części administracyjnej zaleciła komisya:

- a) sprowadzać węgiel wprost z kopalni,
- b) wyznaczyć tantiemę od oszczędzonego węgla i smarowidła.

Jedno i drugie zostało już także w życie wprowadzone.

Ważną jest uwaga komisji co do strony rachunkowej. Komisya twierdzi, że zestawienie rachunków z powodu mniej odpowiedniego kontowania w księgach jest niejasne, nie można bowiem z tego wykazu dojść, ile kosztuje budowa i urządzenie przyrządów mechanicznych, a ile ich utrzymanie w ruchu, oddzielnie co do maszyny, a oddzielnie do innych części. Komisya przedstawiła wzory do założenia i prowadzenia księgi kontowania, tudzież rozłożenia rubryk na działy pojedyncze, które także bezzwłocznie zastosowane zostały.

Wglądnęła komisya szczegółowo także w organizację służby przy maszynie i uznała, że etat dotychczasowy jest możliwie minimalny. Skonstatowała również komisya, że czasowe oddalenie jednego ślusarza miało ten tylko skutek, że zwiększyło wydatki w innym uniknąć się nie dającym kierunku.

Całe sprawozdanie komisji fachowej stwierdza, że ani praktyczności urządzeń mechanicznych na Kulparkowie ważnych zarzutów uczynić nie można, ani też kosztą funkcyonowania i utrzymywania do wygórowanych zaliczyć należy. Jakie oszczędności przynieść będą mogły zarządzenia zrobione w skutek wniosków komisji, koniec roku dopiero pokaże.

Obecnie zwracamy jedynie uwagę na końcowy ustęp sprawozdania komisji, w którym na pytanie, czy nie należałoby znieść zupełnie urządzenia mechaniczne i zastąpić je innym celowi odpowiedniejszym motorem, odpowiada stanowczo, że innego motora komisya fachowa wskazać nie umie, a obecnie istniejące urządzenia po uwzględnieniu środków zaradczych uzupełniających, okazały się niewątpliwie najtańszymi i najodpowiedniejszymi.

Wydział krajowy wnosi przeto:

Wysoki Sejm raczy niniejsze sprawozdanie wziąć do wiadomości.

Wydzierżawienie ogrodu
i zaprowadzenie gospodarstwa mlecznego w Kulparkowie.

Na posiedzeniu z dnia 16. Lipca 1880. r. powziął Wysoki Sejm uchwałę następującą:

„Wzywa się Wydział krajowy, aby wydzierżawił ogrody warzywne i folwarczne ogrodnikowi, któryby zobowiązał się za czynsz dzierżawny dostarczać do zakładu Kulparkowskiego jarzynę w ilości przez Wydział krajowy oznaczonej, oraz utrzymywać w porządku ogrody spacerowe przy zakładzie bezpłatnie lub za pewne wynagrodzenie rocznie.“

W celu wykonania tego polecenia wezwał Wydział krajowy pismem z 27. Lipca 1880 L. 34.182 Dyrektora Zakładu Kulparkowskiego, ażeby uło-

zył warunki dzierżawy czy to w drodze licytacji, czy w drodze dobrowolnej umowy z ogrodnikami.

Dwa razy została licytacja rozpisana, mianowicie w Sierpniu i Październiku 1880. i oba razy bezskutecznie, ponieważ żaden kompetent się nie zgłosił. Rokowania w krótkiej drodze z ogrodnikami także do żadnego nie doprowadziły rezultatu.

Nie pozostało przeto Wydziałowi krajowemu jak tylko pismem z 12. Listopada 1880. L. 50.105 zawiadomić Dyrektora zakładu, że gospodarstwo ogrodowe nadal w własnym zarządzie będzie prowadzone. Dodać wreszcie należy, iż pozwolenie udzielone w r. 1877 na użycie części ogrodów zakładowych dla Dyrektora i Rządcy zostało stanowczo cofnięte.

Zdając sprawę na polecenie Wydziału krajowego w przedmiocie ułożenia warunków dzierżawy owych gruntów, Dyrektor zakładu przedstawił projekt zaprowadzenia gospodarstwa mlecznego na Kulparkowie. Wykazał on w nim, że kwoty wyznaczone w budżecie na mleko, na ogród i na konie, prawie wystarczają na zaprowadzenie takiego gospodarstwa, które już w najbliższych latach następnych znacznymi spłaci się korzyściami.

W celu dokładnego zbadania wniosku, złożył Wydział krajowy fachową komisję do której weszli: J.E. Marszałek Ludwik hr. Wodzicki, członkowie Wydziału hr. Badeni, Dr. Wereszczyński i Dr. Hoszard, Dyrektor Zakładu Dr. Neusser, wreszcie Dyrektor szkoły rolniczej w Dublanach W. Lubomęski i profesor tejże szkoły K. Pańkowski.

Na posiedzeniu z dnia 3. Października 1880. uznała komisya, że zaprowadzenie własnego gospodarstwa mlecznego byłoby korzystnem, że jednak w obec uchwały Wysokiego Sejmu, polecającej wydzierżawienie gruntów, gospodarstwo takie w r. 1881. tylko częściowo dla próby może być zaprowadzone.

W tym celu zaproszono pp.: Lubomęskiego i Pańkowskiego do zbadania sprawy na miejscu i przedstawienia odpowiedniego planu.

Alegat XXIX.

Sprawozdanie tych panów rzeczoznawców podajemy w brzmieniu dosłownem między załącznikami :/. Wykazuje ono najpierw, że obszar pól ornych, łąk i pastwisk należących do zakładu wynosi ogółem 39 hektarów 91 arów i 55 metr. □, które bez wszelkich nakładów i ryzyka bardzo korzystnie można zagospodarować. Wskazując jakie części pola na jaki obrócone być mają użytek, jak ogromną posiada zakład siłę nawozową, wreszcie, że budynki do gospodarstwa potrzebne znajdują się na gruncie i co najwyżej niewielkim kosztem potrzebują być adaptowane, daje sprawozdanie zestawienie rachunkowe tak kosztów zaprowadzenia gospodarstwa jak wypływających z niego korzyści.

Sprawdza najpierw, że według ksiąg rachunkowych wydaje rocznie zakład na mleko	5.628 zł.
na śmietankę	875 „
Razem	6.503 zł.

Koszta zaprowadzenia gospodarstwa od 1. Stycznia 1881 i utrzymania go do końca Grudnia tegoż roku obliczono:

kupno 24 krów	1.680	zł.
karma tychże do końca Maja	1.440	"
kupno narzędzi rolniczych	125	"
" " mleczarskich i stajennych	120	"
adaptacja stajni	200	"
kupno nasienia na zasiew	160	"
roboty gospodarskie	495	"
utrzymanie dozorczy	370	"
" skotarza	212	"
" dwóch dziewczek	424	"
podatki	120	"
Razem	5.350	zł.

Dochód obliczono następnie :

za mleko	4.032	zł.
" 20 cieląt	105	"
" owies	294	"
" siano	165	"
Razem	4.596	zł.

Z porównania wypada nadwyżka wydatku w kwocie 754 zł.

Na pokrycie tej nadwyżki zostaje remanent:

w owsie na kwotę	21	zł.
" słomie	53	"
" burakach	448	"
" krowach po strąceniu 25% od ceny kupna	1.444	"
Razem	1.966	zł.

Przypuściwszy nawet możliwość wypadków nieprzewidzianych, które w tem obliczeniu znaczną mogłoby wywołać różnicę, osądził Wydział krajowy, że wprowadzenie próby gospodarstwa mlecznego nie narazi funduszu zakładowego na straty. Przeto też reskryptem z 15. Października 1880, l. 46.127 upoważnił dyrektora zakładu do zarządzenia jesiennej uprawy gruntów, zakupienia od 1. Stycznia 1881 12 krów i próbnego wprowadzenia gospodarstwa mlecznego.

Pierwsze dwa miesiące próby wykazały rezultat wcale pomyślny pomimo, że cała pasza dla krów była na targu zakupywaną. Utrzymanie krów i służby kosztowało 252 zł. 89 ct., a dochód z nabiału wynosił 358 zł. 60 ct.

Rezultat ten spowodował Wydział krajowy do uwzględnienia wniosku dyrektora zakładu, aby zezwolić na zakupno reszty krów do liczby 24 i na uprawę całego obszaru gruntów w własnym zarządzie.

Po upływie roku bieżącego nie omieszka Wydział krajowy zdać Wysokiemu Sejmowi szczegółowego sprawozdania o rezultacie tej gospodarki.

Tymczasem podajemy rachunek za czas od 1. Stycznia do 31. Maja 1881:

Wydatki wynosiły na kupno 24 sztuk krów	2.144	zł. 09	ct.
urządzenie stajni	34	" 26	"
sprzęty i naczynia	52	" 29	"
Razem	2.230	zł. 64	ct.

pasza dla krów	885 zł. 90 ct.
utrzymanie służby	125 „ 72 „
Razem	1.011 zł. 62 ct.
Dochody wynosiły za 18,758·50 litrów mleka po	
cenie kontraktowej 10 ct.	1.875 „ 85 „
za cielęta	57 „ 36 „
Razem	1.933 zł. 21 ct.
Po potrąceniu wydatków	1.011 „ 62 „
Zostaje zysk	921 zł. 59 ct.

Trzoda chlewna.

Rachunek z wypasu trzody chlewnej za rok 1880 przedstawia się jak następuje:

Zostało z r. 1879 wieprzy 10 wartości	200 zł. — ct.
kupiono w ciągu r. 1880 wieprzy 66 za	699 „ 72 „
utrzymanie służby kosztowało	180 „ 88 1/2 „
Wydano razem	1.080 zł. 60 1/2 ct.
Sprzedano wieprzy 14 za	350 zł. — ct.
zabito dla zakładu wieprzy 38 wartości 1.154 „ 97 „	
pozostało z końcem roku wieprzy 24 wartości 480 „ — „	
Razem	1.984 „ 97 „
pozostaje nadwyżka	904 zł. 36 1/2 ct.

która przeniesioną została w rachunku na korzyść kuchni zakładowej.

Piekarnia i młynek.

Od Października r. z. wypieka się na potrzeby zakładu chleb i bułki we własnej piekarni, urządzonej w suterrenach domu gospodarskiego. Do jej obsługi przyjęto czeladnika piekarskiego, pomocnika i parobka.

Od Nowego Roku puszczone w ruch młynek poruszany siłą pary. Miele na potrzebę zakładu mąkę razową i różne rodzaje kasz. Obsługiwany bywa przez parobka. Od 1. Stycznia do końca Kwietnia wypieczono chleba 17.646 kilo przeciętnie po 11·9 ct. za kilo i 4.286 kilo bułek po 18·06 ct.

Przedsiębiorcy płacono przeciętnie za kilo chleba 16·9 ct. a za kilo bułek 21·56 ct., zaś u piekarzy w mieście kosztował w Czerwcu r. b. kilo chleba 18·69 ct. a bułek 30 ct.

Zakupno wiktuałów.

Przekonani o korzyściach wypływających z zakupywania artykułów żywności w właściwym czasie ile możności z pierwszej ręki, poleciliśmy ten sposób dostawy we własnym zarządzie z wyjątkiem drzewa opałowego, mięsa, mąki i omasty.

Rezultat okazał się korzystnym nie tylko pod względem ceny, ale i pod względem gatunku.

Przyrządy pożarne.

Dla bezpieczeństwa od pożaru i z powodu oddalenia zakładu od miasta, poleciliśmy sprawić sikawkę nową i różne przyrządy pożarne, a ze służby zorganizować straż pożarną. Przyjęliśmy nadto zamiast dochodzącego, stałe w zakładzie mieszkającego kominiarza.

Używanie chorych do roboty.

W r. 1880 używano chorych do różnych robót w zakładzie. W pierwszym półroczu przez dni 11.069, w drugim półroczu przez dni 11.021;

z tą różnicą, że w pierwszej połowie roku używano chorych przeważnie do robót w salach zakładu, n. p. do szycia bielizny, do krawiecczyny, szewstwa i t. p., w drugiej zaś połowie więcej do robót w polu i ogrodach.

Wynagrodzenie za wszelkie roboty wykonywane w zakładzie przez obłąkanych — przyznane statutem — zostało w r. z. uzupełnione i uregulowane. Od 1. Stycznia do końca Czerwca r. b. używani byli chorzy do robót tylko przez dni 6.932, a to dla tego, że po wydaleniu spokojnych, zostało mniej chorych, którzyby do pracy używani być mogli.

Opał.

W skutek uwag zrobionych w roku ubiegłym przez komisję budżetową względem opału w trzech zakładach krajowych, przedstawiamy wyniki zamknięć rachunkowych z r. 1879 i wypisy z ksiąg zakładów za r. 1880 jeszcze nie zamkniętych przez Wydział krajowy.

	L w ó w		K r a k ó w		Kulparków	
	1879	1880	1879	1880	1879	1880
Ogólny koszt opału . . .	7516·20	5518·24	9039·05	8708·85	13·109 ⁵	13·845
Ilość palowisk	228	229	202	208	256	285
Ilość łóżek dla chorych i służby	819	819	546	613	676	674
Ilość dni leczenia	211.258	197.579	153.396	149.941	169.292	157.462
Ilość stałych mieszkańców	715	673	549	540	612	575
Na jedno palowisko	32.97	24.10	44.75	41.87	51.21	48.58
„ „ „ łóżko . . .	9.18	6.74	16.55	14.20	19.39	20.54
„ „ „ dzień leczenia .	0.04	0.03	0.06	0.06	0.08	0.09
„ „ „ jednego mieszk. .	10.51	8.20	16.46	16.13	21.42	24.08

Porównanie to we wszystkich rubrykach wypada na korzyść szpitala lwowskiego; należy jednak uwzględnić, że szpital lwowski nie pierze u siebie bielizny, gdyż pranie jest oddane w przedsiębiorstwo i nie posiada maszyny parowej, która tak znacznie zwiększa koszt opału.

Niekorzystne wyniki w Kulparkowskim zakładzie zmusiły nas do polecenia: Aby wyznaczono deputaty drzewa funkcyonaryuszom, aby zmniejszono czas palenia pod kotłem parowym i w kuchni do koniecznej potrzeby, aby przywrócono napowrót zasówki piecowe wyjęte dla lepszej wentylacji sal, aby sprowadzano węgiel po niższej cenie wprost z kopalni, aby opatrzone dokładnie okna i drzwi, aby komasowano chorych w zimie i przez to nie opalano korytarzy i kilka sal.

Oprócz tego przyznaliśmy maszyniście tantjemę za oszczędzone przy maszynie parowej paliwo.

Nie mogąc jeszcze przedstawić rezultatów liczbowych tych rozporządzeń, nadmieniamy tylko, że w r. 1881 są już w opale dość znaczne oszczędności.

Wydatki.

Wysoki Sejm przeznaczył w budżecie na r. 1880 na wydatki w zakładzie Kulparkowskim kwotę 180.444 zł., wydano zaś rzeczywiście

wedle rachunków zarządu tylko 178.957 zł., t. j. o 1.487 zł. mniej niż było preliminowanych.

Porównanie wydatków z liczbą chorych w ostatnich czterech latach wykazuje następujące cyfry:

w r. 1877 leczono chorych	997	kosztem	190.745 zł.
utrzymanie chorego kosztowało	191 zł. 32 ct.		
w r. 1878 leczono chorych	977	kosztem	189.013 zł.
utrzymanie chorego kosztowało	193 zł. 35 ct.		
w r. 1879 leczono chorych	1.004	kosztem	181.783 zł.
utrzymanie chorego kosztowało	181 zł. 05 ct.		
w r. 1880 leczono chorych	998	kosztem	178.957 zł.
utrzymanie chorego kosztowało	179 zł. 30 ct.		

Zatem kosztowało utrzymanie całe jednego obłąkanego w Kulparkowie w r. 1880 o 14 zł. 05 ct. mniej niż w r. 1878.

Koszt żywienia chorego wynosił dziennie w r.:

1877	—	44·59 ct.
1878	—	37·75 „
1879	—	33·15 „
1880	—	37·14 „

Ruch chorych.

Ruch chorych w zakładzie Kulparkowskim wraz z filiami w Żółkwi i Przemyśle przedstawia się w porównaniu jak następuje:

Od 1. Stycznia do końca Czerwca r. 1880 leczono chorych 788 w 100.797 dniach, a przeciętny stan chorych wynosił 598; w tym samym okresie w r. 1881 leczono chorych 644 w 75.707 dniach, a przeciętna ilość chorych wynosiła 418. Liczba chorych zmniejszyła się więc w jednym półroczu o 144, dni leczenia o 33.090, a przeciętny stan chorych o 180 osób.

Allegat XXX.

Od Sierpnia r. 1880 do 30. Czerwca r. 1881 wydano w myśl uchwały Wysokiego Sejmu polecającej wydać nieuleczalnych a spokojnych obłąkanych 183 chorych.

Opuściło zakład wyleczonych w r. 1879 — 101, w r. 1880 — 100, a w pierwszym półroczu r. 1881 — 46.

Umarło w r. 1879 — 111, w r. 1880 — 123, a w pierwszym półroczu r. 1881 — 72.

Procent śmiertelności wynosił w r. 1879 — 11·05, w r. 1880 — 12·32, a w pierwszym półroczu r. 1881 — 12·16.

Średni pobyt obłąkanego w zakładzie wynosił w r. 1879 — 209·7 dni, w r. 1880 — 190·4, a w pierwszym półroczu 1881 — 117·5 dni.

Sprawy osobowe.

Po ustąpieniu Dr. Marescha z posady dyrektora, zamianowanym został w dniu 1. Sierpnia 1880 r. tymczasowym dyrektorem zakładu Dr. Gustaw Neuser, prymaryusz oddziału obłąkanych w szpitalu św. Łazarza w Krakowie.

Stabilizowani zostali na posadach zajmowanych: prymaryusz Dr. Dobiński, sekundaryusz Dr. Hankiewicz; oficyałowie: PP. Kalita i Bieńkowski. Prowizorycznie zaś zostali zamianowani: prymaryusz Dr. Pluciński, a sekundaryuszem Dr. Laśkiewicz Friedensfeld.

Stan służby.

Stan służby w zakładzie był następujący:

Lekarzy wraz z dyrektorem .	5,
Urzędników wraz z rządcą .	4,
Kapelanów	2,
Dyetaryuszów	3,
Sióstr Miłosierdzia	17,
Służby starszej	3,
Służby przy chorych	70,
Służby domowej	31.

Filie w Żółkwi
i Przemyślu.

Dnia 16. Lipca 1880 r. powziął Wysoki Sejm następującą uchwałę:
„Poleca się Wydziałowi krajowemu, ażeby istniejących filii w Żółkwi i w Przemyślu nie rozszerzał, przeciwnie ażeby z nich polecił wydalic obłąkanych nieuleczalnych i zarazem nie zagrażających bezpieczeństwu publicznemu ani obyczajności i ażeby starał się stopniowo o ile być może jaknajrychlejsze zwiniecie tych filii“.

Dnia 18. Lipca 1880 r. polecił Wydział krajowy (l. 32.542) dyrektorowi zakładu kulparkowskiego, ażeby w myśl tej uchwały nie wysłał więcej żadnego umysłowo chorego do szpitali w Żółkwi i Przemyślu.

Dnia 27. Lipca 1880 r. polecił Wydział krajowy temuż dyrektorowi (l. 34.176) ażeby wspólnie z inspektorem szpitali i z lekarzami ordynującymi przedsięwziął ścisły i dokładny przegląd wszystkich obłąkanych w Kulparkowie, w Żółkwi i w Przemyślu i ażeby z tych zakładów wydalił wszystkich chorych na umyśle, którzy, — w myśl powyższej uchwały Wysokiego Sejmu, — na dal w zakładach krajowych nie powinni być pielęgowani.

Dnia 12. Sierpnia wykonała komisya tak złożona z psychiatrów, czynność swoją w Kulparkowie i przeznaczyła 61 chorych do wydalenia.

Dnia 25. Sierpnia znalazła w szpitalu w Żółkwi 14-tu obłąkanych nie kwalifikujących się do dalszego pobytu, a dnia 30. Sierpnia w szpitalu Przemyśkiem 24 takich chorych. Razem poleciła komisya wydalic ze wszystkich trzech zakładów 99 obłąkanych.

Przedkładając swoje sprawozdanie zastrzegła się komisya, że wprawdzie dopełniła z całą sumiennością polecenia danego jej przez Wydział krajowy lecz pomimo to, nie może wziąć na siebie odpowiedzialności za skutki wydalenia tyloletnich mieszkańców zakładów. Przeznaczeni bowiem do wydalenia chorzy, dopóki pozostają pod ścisłą opieką lekarską i mają wszelkie potrzeby zaspokojone, dopóty są zupełnie spokojni i dotychczasowem zachowaniem się swoim w zakładzie upoważniają komisję do orzeczenia, że nie zagrażają bezpieczeństwu publicznemu. Zaręczać jednak komisya nie może, czy pozostaną w takim stanie, skoro pozostawieni sobie samym pozbawieni będą opieki i wygód, które im zakład dawał, skoro narażeni będą na walkę z troskami życia codziennego.

Od Sierpnia r. 1880. tedy, każdy obłąkany bywa — na mocy powołanej uchwały Wysokiego Sejmu — z zakładu wydalony i oddawany do dalszego pielęgowania, czy to rodzinie czy gminie, do której przynależy, skoro zostanie skonstatowanem że choroba jego jest nieuleczalną a on sam jako spokojny nie zagraża ani obyczajności ani bezpieczeństwu publicznemu. Tym sposobem wydalonych zostało: w Sierpniu 48, we Wrześniu 13,

w Październiku 14, w Listopadzie 21, w Grudniu 12, w Styczniu 19, w Lutym 14, w Marcu 9, w Kwietniu 16, w Maju 11, w Czerwcu 6, razem do 1-go Lipca r. b. 183 chorych. Z tych dotąd tylko pięciu do zakładu powróciło. Za to powiększyła się nieco frekwencya chorych na umyśle w Szpitalach prowincjonalnych. Podczas kiedy w r. 1878 w tych szpitalach tylko 154 obłąkanych pielęgnowano, powiększyła się ich liczba w r. 1880 do 214.

W dniu 1. Grudnia 1880 znajdowało się w Kulparkowie chorych na umyśle 374, w Żółkwi 55, w Przemyśle 61, razem 490. Ta mała liczba spowodowała Wydział krajowy, że dnia 14. Grudnia polecił dyrektorowi zakładu kulparkowskiego, ażeby poczynił przygotowania do przeniesienia wszystkich kobiet obłąkanych z Przemyśla do Kulparkowa i do zwinięcia filii Przemyskiej z dniem 1-ym Marca. Polecenie to zostało wykonane w dniach 20-ym i 28-ym Lutego r. b. tak, że z dniem 1-ym Marca filia w Przemyśle istnieć przestała.

Filia Żółkiewska w której się w Czerwcu r. b. 53 chorych znajdowało została — stosownie do woli Wysokiego Sejmu z dniem ostatnim Czerwca roku bieżącego zwinięta, skoro chorych, którzy dotąd w Żółkwi przebywali, można było pomieścić na oddziale mężczyzn w Kulparkowie bez obawy, że przez to zabraknie miejsca dla innych obłąkanych, którzy w ciągu roku z chorobami o przebiegu ostrym szukać będą opieki w zakładzie, a którzyby uleczeni być mogli.

Petycja Dra Marescha.

Petycję Dra Marescha o wynagrodzenie z powodu ustąpienia z posady dyrektora zakładu kulparkowskiego, którą Wysoki Sejm, uchwałą z dnia 17. Lipca 1880 r. odstąpił Wydziałowi krajowemu do załatwienia wedle ustanowy służby krajowej, Wydział krajowy na razie nie uwzględnił, a to z powodu, że ustanowa służby krajowej, do której uchwała Wysokiego Sejmu wyraźnie odkazała, nie przyznaje ustępującemu urzędnikowi żadnego wynagrodzenie w wypadku jaki tu miał miejsce.

Szpitala prowincjonalne.

Oprócz zakładów leczniczych we Lwowie, Krakowie i Kulparkowie, które wysoki Sejm uznał zakładami krajowemi, znajduje się w kraju naszym trzy powiatowe szpitale powszechne (w Podhajcach, w Sokalu i w Złoczowie) i 20 gminnych. Powiatowe zakłady są administrowane przez Wydziały powiatowe, gminne zaś przez Zwierzchności gminne. Wydziałowi krajowemu przyznaje ustawa (z dnia 12. Grudnia 1869 r. Dz. u. kr. z r. 1870. Część. II. Nr. 8.) tylko kierunek i nadzór pod względem administracyjnym i ekonomicznym, a to ze względu na udział funduszu krajowego w opędzaniu kosztów pielęgnowania chorych ubogich. Z tego tytułu wydał Wydział krajowy instrukcyę dla zarządów szpitalnych jak gospodarować należy. Z tego tytułu bada Wydział krajowy rok rocznie zamknięcia rachunkowe z roku ubiegłego i zatwierdza budżeta na rok następny, przyczem wykreśla stanowczo wszelkie wydatki, które nie są usprawiedliwione nieodzowną koniecznością, tudzież udziela wskazówek i poleceń, gdzie tego zajdzie potrzeba. Właściwa jednak administracya pozostaje w ręku Zwierzchności gminnej, lub Wydziału powiatowego. Kontrolę zaś wykonuje Wydział krajowy przez inspektora szpitali, który przy corocznych swych inspekcyach bada istotne

potrzeby szpitali i sprawdza czy i o ile nasze zarządzenia bywają wykonywane. Otóż przeważna część władz administrujących szpitalami wywiązuje się ze swego zadania dobrze i z pożytkiem dla funduszu krajowego. Celują w tym: Rzeszów, Przemyśl, Wadowice i Biała. W dwóch szpitalach pozostaje wiele do życzenia. Doszło nawet do tego, że Zwierzchność miasta Sambora nie chcąc stosować się do naszych poleceń i opierając się zniesieniu taksy, usiłowała zrzucić z siebie obowiązek zarządzania szpitalem, i w tym celu wniosła prośbę, ażeby Wydział krajowy objął na siebie miejscową administrację szpitala tamtejszego. Prośby tej nie uwzględniliśmy, jako przeciwnej obowiązującym ustawom, lecz zawezwaliśmy Wydział powiatowy tamtejszy, żeby na mocy §§. 98. i 102. Ustawy gminnej zniewolił Zwierzchność gminą do wykonywania naszych poleceń a jej obowiązków. — Skutek był zadawalniający.

Pożyczki na budowę szpitali.

W roku 1876. podała Zwierzchność miasta Sanoka petycję do Wysokiego Sejmu o udzielenie tamtejszemu szpitalowi na budowę gmachu szpitalnego pożyczki 10.000 zł. spłacalnej z dochodów szpitala przez odciążenia 2% co kwartał z kosztów kuracyi ubogich.

Alegat XXXI.

Na posiedzeniu dnia 24. Kwietnia 1876. powziął Wysoki Sejm uchwałę odstępującą tę petycję Wydziałowi krajowemu z poleceniem udzielenia gminie miasta Sanoka żądanej pożyczki z funduszy jakimi rozporządza na umiarkowany procent, i z zabezpieczeniem spłaty na dochodach gminy.

W myśl tej uchwały Wydział krajowy udzielił dnia 13. Marca 1877. r. powiatowi Sanockiemu dla miasta Sanoka na budowę szpitala pożyczkę w kwocie 10.000 zł. z funduszu dyspozycyjnego za opłatą 6%, spłacalną w 32 ratach półrocznych, na których umorzenie ma być wstawiana do budżetu szpitala każdego roku odpowiedna kwota.

O udzieleniu pożyczki doniósł Wydział krajowy Wys. Sejmowi w r. 1877. na str. 113 sprawozdania ze swych czynności; przy czem wyraźnie oświadczył, że według planu amortyzacyjnego pożyczka będzie spłaconą przez umieszczanie w budżecie szpitalnym przez przeciąg lat 16 kwoty 964 zł.

Z pożyczki tej spłacono do dnia 6. Maja 1881. r.:

kapitału	1.441 zł. 75 ct.
procentów	2.307 „ 25 „
razem	3.749 zł. — ct.
pozostaje do spłacenia kapitału . .	8.558 „ 25 „
procentów	3.479 „ 92 „
razem	12.038 zł. 17 ct.

Z dniem 1. Maja 1893. r. pożyczka będzie zupełnie umorzona.

Na tem samym posiedzeniu w dniu 24. Kwietnia 1876. r., na którym była załatwioną petycja miasta Sanoka, Wys. Sejm odstąpił Wydziałowi krajowemu petycję Zwierzchności miasta Stryja o bezzwrotną zapomogę w kwocie 6000 zł. na budowę szpitala do uwzględnienia przez udzielenie miastu pożyczki w takiej kwocie, jaka się okaże potrzebną do pokrycia kosztów budowy i do urządzenia szpitala, a to pod warunkami jak najprzystępniejszymi.

Na podstawie tej uchwały udzielił Wydział krajowy Wydziałowi powiatowemu w Stryju dla miasta Stryja na budowę szpitala w roku 1877. pożyczkę w łącznej kwocie 26.000 zł. pod tymi samymi warunkami i tak samo spłacalną z funduszu szpitalnego, jak to się dzieje z pożyczką udzieloną Sanokowi.

Po dzień 6. Maja r. b. spłacono z tej pożyczki:

kapitału	2.831 zł. 33 ct.
procentów	3.904 „ 47 „
razem	6.735 zł. 80 ct.
pozostaje do spłacenia kapitału . .	23.168 „ 67 „
procentów	10.167 „ 44 „
razem	33.336 zł. 11 ct.

Pożyczka będzie całkowicie umorzona z dniem 1. Listopada 1893.

Zaliczki dawane szpitalom
na koszt leczenia ubogich.

Alegat

XXXII i XXXIII.

W alegatach $\frac{1}{2}$ przedkładamy wykazy zaliczek udzielanych szpitalom na poczet kwartalnych rachunków za koszt leczenia ubogich z funduszu krajowego. (Rub. III.)

Zauważyć należy, że Wydział krajowy obejmując od Wysokiego Rządu w roku 1866. zarząd szpitali, objął także zaliczkę w kwocie 5.480 zł. 16 ct., daną przez c. k. Rząd szpitalowi w Tarnopolu na budowę gmachu, którą dopiero w roku 1878. potrąciliśmy przy obrachunku zaległych kosztów leczenia.

Z wykazów załączonych okazuje się: że największą kwotę (60.618 zł.) asygnowano w roku 1871., że najwyższa kwota ogólna zaliczek wynosiła w roku 1872. 102.283 zł., że od roku 1872. kwoty zaliczane rok rocznie się zmniejszały, że w dniu 1. Maja r. b. kwota zaliczona wynosiła tylko 3450 zł., z której do końca roku wpłynęło jeszcze $\frac{2}{3}$ części; że w roku 1882. wszystkie zaliczki będą spłacone; że nareszcie w ostatnich dwóch latach 1880. i 1881. żadnych nie udzielaliśmy zaliczek oprócz $\frac{2}{3}$ należności, które po złożeniu kwartalnych rachunków a przed ich zbadaniem na prowadzenie gospodarki szpitalom udzielamy, a które zaraz po zbadaniu rachunku z należności kwartalnej stracone bywają.

Zaległości szpitalne.

Komisya lustracyjna zeszłoroczna zwróciła uwagę na dwa szpitale, w Rzeszowie i Kołomyi, w których w skutek dawnej gospodarki zaległości kosztów leczenia niepomierne urosły.

W tej sprawie dajemy następujące wyjaśnienie:

Zaległości czynne szpitala w Rzeszowie wynosiły w roku 1878. kwotę 10.311 zł. 98 ct. Od tego czasu ściągnięto w skutek naszych poleceń a po nastaniu nowego rządcy do dnia 1. Marca 1881. kwotę 9.239 zł. 43 ct., tak że cała zaległość wynosi jeszcze tylko 1.072 zł. 55 ct.

W Kołomyi ma się rzecz inaczej; tam zalegają znaczniejsze kwoty, tak jak we wszystkich funduszach gminnych, tak też i w funduszu szpitalnym. Pomimo naszych poleceń, aby ściągano zaległości szpitalne (LW. 16808, 5532, 57519 z r. 1879., LW. 2060 i 57737 z r. 1880), urosły one do kwoty 22.017 zł. 68 ct. Po przeprowadzeniu komisji powierzył Wydział krajowy rozporządzeniem z dnia 29. Marca 1881. LW. 3194, sprawę zaległości funduszków gminnych i szpitalnych opiece JW. prezesa Rady powiatowej i posła

Franciszka Jasińskiego, dodając mu do pomocy komisję złożoną z radnych miasta Wgo ks. Koblańskiego, Wgo Dra Teofila Dębickiego i kapitana Wgo Białoskórskiego.

O skutku tego zarządzenia nie omieszka Wydział krajowy zdać sprawę w swoim czasie.

Szpital w Śniatynie.

Między uwagami komisji lustracyjnej z roku zeszłego, które Wysocki Sejm nie przyjął do Swej wiadomości, znajduje się także uwaga dotycząca odjęcia szpitalowi w Śniatynie charakteru szpitala powszechnego.

Jak to w sprawozdaniu zeszłorocznem umieszczono, Wydział krajowy poruszył w roku 1879. sprawę szpitala Śniatyńskiego, przedkładając ją c. k. Namiestnictwu z zapytaniem, czyby nie należało odjąć temu szpitalowi prawa przysługujące szpitalom powszechnym, ze względu, iż przedstawia właściwie cechy zakładu miejscowego, a nie powszechnego.

Z uwagi jednak, że c. k. Namiestnictwo udzieliło nam później raport lekarza powiatowego ze Śniatyna, oświadczający się za utrzymaniem znamienia powszechności szpitalowi tamtejszemu; z uwagi, że szpital ten zaledwie 2.000 zł. rocznie na opędzenie swych wydatków potrzebuje, zatem bardzo małą kwotą fundusz krajowy obciąża; z uwagi, że się w tym szpitalu leczy stosunkowo znaczna liczba syfilitycznych (bo na 148 chorych 36); z uwagi nareszcie, że w okolicy Śniatyna na odległość 40 kilometrów nie ma innego szpitala powszechnego — Wydział krajowy odstąpił od zamiaru pozbawienia szpitala w Śniatynie cech zakładu publicznego i powszechnego i nie przedsięwziął w tym względzie żadnych dalszych kroków.

Ruch chorych.

*Alegat XXXIV,
XXXV, XXXVI,
XXXVII, XXXVIII.*

W alegatach $\therefore$ przedstawiamy ogólny ruch chorych w r. 1880. w naszych leczniczych zakładach krajowych i prowincjonalnych.

Zamknięcia rachunków.

Alegat XXXIX.

Budżety szpitali.

Alegat XL.

W alegacie $\therefore$ przedkładamy zamknięcia rachunków za rok 1879; a w alegacie $\therefore$ budżety na r. 1880. prowincjonalnych szpitali powszechnych.

Departament VI.

Referent: Członek Wydziału krajowego Waleryan Podlewski.

A. Uchwały sejmowe z 1880 roku podlegające najwyższej sankcyi.

Najwyższa sankcyja dodatków dla funduszu krajowego na rok 1880.

Jego ces. i król. Apostolska Mość, raczył Najwyższem postanowieniem z dnia 14 listopada 1880 zatwierdzić najmiłościwiej, uchwalony przez Sejm krajowy wymiar wysokości dodatków dla funduszu krajowego na rok 1880 po 37 ct. od jednego złotego wal. austr. podatków bezpośrednich z dodatkiem $\frac{1}{3}$ części.

Pismo c. k. Przenydyum Namiestnictwa z dnia 23 listopada 1880 l. 11.547/pr. zawiadamiające o tej najwyższej sankcyi, odebrał Wydział krajowy dopiero przy końcu (t. j. 26) listopada 1880 — i w tym czasie dopiero nastąpiło ogłoszenie tego rozkładu dodatków krajowych, przed tem zaś a mianowicie w ciągu r. 1880 opłaty te na mocy najwyższego postanowienia z dnia 19 grudnia 1879 r., pobierano według wymiaru z r. 1879 po 34 ct. od jednego zhr., jak to w zeszłorocznem sprawozdaniu podaliśmy do wiadomości Wysokiego Sejmu.

Wydział krajowy jeszcze pismem z dnia 21 września 1880 l. 41.937, odniósł się z prośbą do c. k. Prezydyum krajowej Dyrekeyi skarbu o przyspieszenie obliczenia między funduszem krajowym a funduszem indemnizacyjnym, z powodu, że według wymiaru na rok 1879 dodatki krajowe pobierano w wysokości 34 centy, dodatki zaś indemnizacyjne w wysokości 51 ct. od 1 zhr. podatków, a według uchwalonego wymiaru na rok 1880 należało je pobrać dla funduszu krajowego w wysokości 37, zaś dla funduszu indemnizacyjnego w wysokości 48 ct. od jednego złotego podatków bezpośrednich.

Chodziło zatem o przyspieszenie przelania tej nadwyżki 3 ct. od jednego złotego pobieranej dla funduszu indemnizacyjnego, — a należącej się funduszowi krajowemu, — co też c. k. Prezydyum krajowej Dyrekeyi skarbu okólnikiem z dnia 28 września 1880 l. 52.136 wystosowanym do gal. c. k. urzędów podatkowych zarządziło. Tym sposobem wyrównanie to mogło nastąpić przed końcem roku 1880. W skutek tego wpłynęły rzeczywiście przy ostatnich miesięcznych obrachunkach roku 1880, stosunkowo znaczniejsze sumy do funduszu krajowego, któremi jak Wysokiemu Sejmowi wiadomo, pokrywano wydatki nadzwyczajne w roku 1880.

Najwyższa sankcyja dodatków do podatków dla funduszu krajowego na r. 1881.

Jego ces. i król. Apostolska Mość raczył najwyższem postanowieniem z dnia 14 listopada 1880 zatwierdzić najmiłościwiej uchwałę Sejmu

krajowego ustanawiającą dodatek na pokrycie niedoboru funduszu krajowego w roku 1881 po 37 centów od jednego złotego w. a. podatków bezpośrednich z dodatkiem $\frac{1}{3}$ części. Prócz tego uchwałą powyższą Wydział krajowy na wypadek, gdyby w ciągu roku 1881 wysokość kwoty podatku gruntowego zmienioną została, upoważnionym został, w porozumieniu z c. k. Namiestnictwem zmienić także stopę procentową od podatku gruntowego tak, aby dodatek na podatek gruntowy wraz $\frac{1}{3}$ częścią przypadający, rozłożony został odpowiednio do zmienionej kwoty podatku gruntowego.

Obwieszczeniem c. k. Namiestnictwa z dnia 7 grudnia 1880 l. 61.918, ogłoszoną została sankeya rozkładu dodatków na rok 1881 przy czem polecono wszystkim kasom, aby rzezone dodatki pobierały według istniejących przepisów.

Zmiana w stopie procentowej tych dodatków nie nastąpiła dotąd, albowiem dopiero dnia 9 czerwca r. b. ogłoszoną została ustawa z dnia 7. czerwca r. b. (nr. 49 Dz. ust. pań.), na podstawie której repartyeya podatku gruntowego na rok 1881 ma być dokonana.

Najwyższa sankeya dodatków do podatków dla funduszu indemnizacyjnego na rok 1880.

Jego ces. i król. Apostolska Mość raczył Najwyższem postanowieniem z dnia 15 listopada 1880 zatwierdzić najlaskawiej, uchwalony przez Sejm krajowy rozkład dodatków indemnizacyjnych na rok 1880, a mianowicie dla funduszy indemnizacyjnych Galicyi zachodniej i wschodniej po 45, a dla funduszu indemnizacyjnego Wielkiego Księstwa Krakowskiego po 30 ct. od jednego złotego w. a. podatków bezpośrednich z dodatkiem jednej trzeciej części.

Zawiadamiając o tem Wydział krajowy c. k. Prezydium Namiestnictwa w piśmie swoim z dnia 27 listopada 1880 l. 11.663/pr. nadmieniło, że stosownie do reskryptu Jego Excellencyi pana Ministra spraw wewnętrznych z dnia 21 listopada 1880 do l. 18.920 celem usunięcia dyferencji spowodowanej tem, że w roku 1880 dodatki dla funduszy indemnizacyjnych Galicyi zachodniej i wschodniej po 48 centów, a dla funduszu indemnizacyjnego Wielkiego Księstwa Krakowskiego po 37 centów w. a. pobierane były, zażądano, aby obliczenie rocznej należitości nastąpiło przy poborze raty za 4 kwartał.

Powyżej, w ustępie dotyczącym Najwyższej sankeyi dodatków do podatków dla funduszu krajowego wyszczególniliśmy powody, dla których Wydział krajowy postarał się o przyspieszenie tego obliczenia, wskutek czego wyrównanie powyższej dyferencji z końcem roku 1880 nastąpiło.

Najwyższa sankeya dodatków do podatków dla funduszu indemnizacyjnego na rok 1881.

Jego ces. i król. Apostolska Mość raczył najwyższem rozporządzeniem z dnia 14 listopada 1880. zatwierdzić najlaskawiej uchwalony przez Sejm krajowy rozkład dodatków indemnizacyjnych na rok 1881, a mianowicie dla funduszy indemnizacyjnych Galicyi zachodniej i wschodniej po 45 ct. a dla funduszu Wielkiego Księstwa Krakowskiego po 30 ct. od jednego złotego w. a. podatków bezpośrednich z dodatkiem jednej trzeciej części, tudzież i tę uchwałę sejmową, że w razie gdyby w roku 1881 zmieniono wysokość podatku gruntowego, Wydział krajowy w porozumieniu z c. k. Namiestnictwem zmienić ma także wysokość dodatku indemnizacyjnego do podatku gruntowego, a to w ten sposób, aby dodatek indemnizacyjny, przypadający na terażniejszy podatek gruntowy wraz jedną trzecią

częścią, rozłożony został odpowiednio do zmienionej kwoty podatku gruntowego. — Zmiana w stopie procentowej dodatków indemnizacyjnych dotąd nie nastąpiła z powodu, że dopiero dnia 9 czerwca b. r. ogłoszoną została ustawa z dnia 7 czerwca b. r. Nr. 49 Dz. ust. państw., na podstawie której ma być dokonana repartycja podatku gruntowego na rok 1881.

B. Uchwały sejmowe z r. 1880 nie podlegające najwyższej sankcyi.

Uchwała Wysokiego Sejmu z 22 czerwca 1880 w sprawie nietykalności postów Seweryna Smarzewskiego i Edwarda Simona.

W tej sprawie donosimy, iż c. k. Sąd krajowy karny we Lwowie odezwał swą z 16 września 1880 l. 13.505 zawiadomił nas, że postanowienie sędziego śledczego z 27 maja 1880, odnoszące się do wprowadzenia śledztwa wstępnego przeciw posłom Edwardowi Simonowi i Sewerynowi Smarzewskiemu, przez c. k. Sąd krajowy Wyższy dnia 17 sierpnia 1880 l. 20.776 zniesione zostało.

Uchwała z 28 czerwca 1880 w sprawie pozostawienia miejscowości Chodnowiec, Tyszkowice, Chraplice, Popowice i Pleszowice przy okręgu Sądu powiatowego w Nizankowicach.

O tej uchwale Wys. Sejmu zawiadomił Wydział krajowy dnia 25 stycznia 1881 l. 36.139, p. Ministra sprawiedliwości, który pomimo to pismem swym z dnia 14 marca 1881 l. 2640 oznajmił, że wyłączenie gmin Chodnowiec, Tyszkowice i Chraplice z okręgu Sądu powiatowego w Nizankowicach, a przyłączenie ich do okręgu Sądu powiatowego delegowanego miejskiego w Przemyślu z dniem 1 czerwca 1881 nastąpi.

Uchwała Wys. Sejmu z 14 Lipca 1880 przyjmująca do wiadomości sprawozdanie komisji budżetowej w sprawie wydatków na kwaterunek c. k. wojska.

W tej sprawie udaliśmy się dnia 12 listopada 1880 l. 36.129 do c. k. Prezydium Namiestnictwa z wezwaniem, ażeby c. k. Rząd wniósł na najbliższem Zgromadzeniu Wys. Sejmu stosowne przedłożenie Rządowe, zwłaszcza iż gminy nasze domagają się usilnie uregulowania tej sprawy. — W skutek tego zawiązania zgłosiło się do nas c. k. Namiestnictwo, lecz dopiero odezwał z dnia 11 lutego 1881 l. 42.599, w której udzielając nam pewne acz bardzo niedostateczne objaśnienia co do stałej dyslokacji wojska, objawiło intencję do utworzenia komisji mieszanej z delegatów Wydziału krajowego, c. k. Namiestnictwa i c. k. Jeneralnej Komendy, dla głębszego zbadania tej sprawy, oświadczając przytem gotowość do wdrożenia rokowań z c. k. władzą wojskową, o dostarczenie Wydziałowi krajowemu podstaw do wypracowania odpowiedniego przedłożenia do Wys. Sejmu. Wydział krajowy na podstawie swej uchwały z 4 marca 1881 l. 8221 odniósł się powtórnie do c. k. Prezydium Namiestnictwa, a wspominając o tem, iż w ciągu lat 1879 i 1880 starania jego o pozyskanie tak od c. k. Jeneralnej Komendy jak też od c. k. Namiestnictwa potrzebnych dat dla bliższego ocenienia sprawy kwaterekowej nie odniosły żadnego rezultatu, oświadczył gotowość przyjęcia udziału w czynnościach zaproponowanej przez c. k. Namiestnictwo komisji mieszanej.

Objasniwszy nakoniec treść uchwały Sejmowej z 14 lipca 1880 Wydział krajowy doniósł, iż stosując się w tym względzie do wyraźnej intencji Wys. Sejmu, pozostawia Wys. Rządowi wypracowanie i przedłożenie do Wys. Sejmu odpowiednich do uregulowania tej sprawy wniosków.

C. k. Namiestnictwo oznajmiło nam pismem z 7 czerwca 1881 l. 13.290, iż ustanowiło komisję mieszaną dla rozpatrywania sprawy kwa-

terunkowej i wezwało nas do wyznaczenia delegatów do tej komisji. Wydział krajowy zamianował delegatami swoimi do rzeczonyj komisji W. Dra Walerego Waygarta, zastępcę członka Wydziału krajowego i swego konceptistę Jana Antoniewicza. Komisya odbyła się dnia 26 lipca b. r., a projekt odnośnej ustawy krajowej wniesiony być ma na tegorocznej Sessyi W. Sejmu, jako przedłożenie rządowe.

C. Wezwania Wys. Sejmu do c. k. Rządu i sprawy temuz do załatwienia odstąpione.

Sprawa odebrania funduszów indemnizacyjnych w zarząd Reprezentacyi krajowej.

Na posiedzeniu dnia 19 lipca 1880 uchwalił Wysoki Sejm preliminarz funduszów indemnizacyjnych Galicyi wschodniej, zachodniej i Wielkiego Księstwa Krakowskiego i wydał przytem następującej treści uchwałę:

„Sejm wzywa c. k. Rząd, aby przystąpił do ostatecznego załatwienia przeprowadzonych rokowań między c. k. Rządem a Wydziałem krajowym, względem dotacyj galicyjskich funduszów indemnizacyjnych i oddania ich w zarząd Reprezentacyi kraju“. Powołując się na tę uchwałę, tudzież na przedstawienia tak Wysokiego Sejmu jak i Wydziału krajowego, wystósowane do Rządu jeszcze w latach zeszyłych, dwukrotnie przypomniałszy c. k. Prezydum Namiestnictwa tę sprawę w ostatnim czasie, a to odezwą z dnia 1 października 1880 do l. 33.731 i pismem z dnia 1 lutego 1881 do l. 54576/80 upraszając, ażeby wyjednało u c. k. Ministerstwa spraw wewnętrznych ostateczne a przychylnie załatwienie tej sprawy. Na te pisma nasze nie otrzymaliśmy dotąd żadnej odpowiedzi.

Rezolucya Wys. Sejmu z dnia 16 lipca 1880 o pomnożeniu posterunków żandarmeryi w kraju.

Powyższa rezolucya osiągnęła ten skutek, iż w r. 1880 utworzył c. k. Rząd jeden nowy posterunek w Zawałowic, w powiecie Podhajeckim, i dwanaście nowych expozytur o jednym żandarmie, a mianowicie:

w Dębowcu i Kołaczycach w powiecie Jasielskim,	
w Hohenbach	„ Mieleckim,
w Rożnowie	„ Śniatyńskim,
w Brodkach i Grzędzie	„ Lwowskim,
w Derewni	„ Żółkiewskim,
w Hruszowie	„ Jaworowskim,
w Wileczej Woli	„ Kolbuszowskim,
w Krasnem	„ Złoczowskim,

wreszcie w Mikołajowie i Brzozdowcach, w powiecie Bobreckim.

Wezwanie o zaprowadzenie trybunału 1. instancyi w Sanoku i innych trybunałów poszczególnionych w uchwałach Sejmu z roku 1873 i 1875.

Wysoki Sejm uchwałą swą z 24 lipca 1880 oświadczył c. k. Rządowi w myśl ustawy z 26. kwietnia 1873 nr. 63 dz. p. p. swe zdanie w sposób następujący:

- I) „Pożądaniem jest jak najspieszniejsze ustanowienie trybunału 1szej instancyi w Sanoku dla utworzyć się mającego okręgu z dawnego obwodu Sanockiego.
- II) „Sejm wzywa c. k. Rząd, ażeby ustanowił i zaprowadził jak najrychlej trybunały pierwszej instancyi, których naglącą potrzebę Sejm uznał uchwałami swemi z 15 grudnia 1873 i z 4 maja 1875.

Wydział krajowy pismem z 8 października 1880 l. 35.070 zawiadomił P. Ministra Sprawiedliwości o powyższej uchwale Sejmowej, a odwołując się na swe pisma dawniejsze z 3 marca 1874, l. 21.924, z 25 czerwca 1875 l. 10.803, tudzież z 2 lipca 1878 l. 34.741 i l. 34.742, wreszcie na pismo z 3 grudnia 1878 l. 57.603 upraszał, ażeby P. Minister względem przeprowadzenia uchwał sejmowych z 15 grudnia 1873, z 4 maja 1875, z 30 września i 5 października 1878, i z 24 lipca 1880, a w szczególności względem wprowadzenia w życie Sądu obwodowego w Wadowicach, nie mniej względem ustanowienia i zaprowadzenia trybunałów Iszej instancji w Jaśle, w Sanoku, w Brzeżanach, w Stryju i w Czortkowie potrzebne kroki jak najspieszniej przedsięwziąć zechciał.

Przy tej sposobności donieść musimy Wys. Sejmowi, iż c. k. Prezydium Wyższego Sądu krajowego we Lwowie pismem z 14 sierpnia 1880 l. 5.642, zawiadamiając nas o przedłożonych c. k. Rządowi przez reprezentacje miast Sanoka i Brzeżan dość znacznych ofertach w celu śpieszniejszego ustanowienia Sądów kolegialnych w Sanoku i Brzeżanach, zażądało dalszej z naszej strony interwencji, to jest żeby reprezentacje, o których mowa, starały się więcej korzystne dla c. k. Rządu poczynić deklaracje. Wskutek tego weszliśmy za pośrednictwem Wydziałów powiatowych w Sanoku i Brzeżanach w odpowiednie rokowania z oferentami, t. j. z gminą miasta Sanoka i gminą miasta Brzeżan, tudzież z właścicielem dóbr Brzeżany z przyległościami.

Uchwała z d. 24 lipca 1880 w przedmiocie przydzielenia sądów powiatowych w Kałuszu i Wojniłowie do obrebu Sądu obwodowego w Stanisławowie.

O powyższej uchwale Sejmowej zawiadomiliśmy dnia 25 stycznia 1881 l. 3.967 P. Ministra Sprawiedliwości, upraszając o jak najrychlejsze przyłączenie okręgów Sądów powiatowych w Kałuszu i Wojniłowie do obrebu Sądu obwodowego w Stanisławowie. Przytem wskazaliśmy, iż Wys. Sejm już dawniejszą uchwałą swoją z 29 maja 1875 odstąpił takąż samą petycję rady powiatowej Kałuskiej c. k. Rządowi do uwzględnienia.

Uchwała Wys. Sejmu z 24 Lipca 1880 odstępująca c. k. Rządowi do uwzględnienia petycję Czesława Kozłowieckiego w sprawie zmian terytoryalnych.

O tej uchwale Sejmowej zawiadomiliśmy dnia 25 stycznia 1881 l. 35.069 P. Ministra Sprawiedliwości, upraszając, ażeby przestrzeń lasu 400 morgów, stanowiąca osobne ciało tabularne pod nazwą „Stefanów“, z okręgu Sądu powiatowego i Starostwa w Tarnobrzegu wyłączoną, i do okręgu Sądu powiatowego i Starostwa w Kolbuszowej przydzieloną została.

D. Sprawy Wydziałowi krajowemu przekazane i polecane.

Uchwała Wys. Sejmu z 20 lipca 1880, polecająca Wydziałowi krajow. zbadanie sprawy utworzenia nowego Sądu powiatowego w Borysławiu.

W tej sprawie zarządziliśmy dnia 14 stycznia 1881, l. 36.131 bliższe dochodzenia w myśl powyższej uchwały sejmowej. Wynik dochodzenia przedłożymy Wys. Sejmowi w osobnym sprawozdaniu.

Petycja gminy Brzeżan o uwolnienie od płacenia dodatku do podatku domowoczynszowego dla funduszu krajowego od nowo wybudowanych i dobudowanych domów.

Na posiedzeniu z dnia 24 lipca 1880 powziął Wysoki Sejm wskutek powyższej petycji następującej treści:

U c h w a ł ę :

„Miasto Brzeżany uwalnia się od opłaty dodatków na potrzeby „krajowe od nowo-wybudowanych lub dobudowanych domów na ten sam

„przeciąg czasu, przez który w moc istniejących ustaw, nie będą pociągane „do opłaty podatku domowo-czynszowego dla skarbu Państwa.“

Uchwała ta zakomunikowaną została Wydziałowi krajowemu pismem z dnia 24 lipca 1880 l. 908, a to wraz z pomienioną petycją; Wydział krajowy zawiadomił zaś dnia 18 sierpnia 1880 l. 34.464 c. k. Prezydium Namiestnictwa o treści powyż przytoczonej uchwały nadmieniając przy tém, że jakkolwiek wspomniane opłaty do funduszu krajowego od nowych budowli w Brzeżanach nie były pobierane aż do roku 1876, a to na mocy uchwały Sejmu krajowego z dnia 28 września 1868 (N. 20. Dz. ust. kraj.) to jednak c. k. krajowa Dyrekeya skarbu oznajmiając tej gminie dnia 1 maja 1876 do l. 10.915, iż to uwolnienie gminie Brzeżan nie przysłuży, zarządziła, aby przypisano i ściągano rzeczzone opłaty. C. k. Dyrekeya skarbu, dając powyższe rozporządzenie powołała się na oświadczenie c. k. Namiestnictwa z dnia 30 października 1875 l. 51.976, iż miejscowość Brzeżany uważana dotychczas jako miasto — wedle prawnej kwalifikacji tylko do rzędu miasteczek zaliczyć należy.

W skutek tego upraszaliśmy zarazem c. k. Prezydium Namiestnictwa o zarządzenie, ażeby ściąganie i dalsze przypisywanie rzeczonych opłat w myśl przytoczonej uchwały Wysokiego Sejmu zaniechanem zostało.

Sprawozdaniem z dnia 10 grudnia 1880 l. 3.708 doniosła nam wszakże Zwierzchność gm. Brzeżan, że władze skarbowe nie zarządziły jeszcze nie w przedmiocie wykonania uchwały Sejmowej z d. 24 lipca 1880, co spowodowało, iż Wydział krajowy zapytał znowu c. k. Prezydium Namiestnictwa o zarządzenia jakie w tej sprawie wydane zostały.

Na odnośne pismo nasze z dnia 8 stycznia 1881 l. 57.697/80, otrzymaliśmy odpowiedź c. k. Namiestnictwa z dnia 16 stycznia 1881 l. 2.110 tej treści, — że gdy główną przeszkodą przeciw wykonaniu uchwały Sejmu z dnia 24 lipca 1880 jest brak dowodu, iż miejscowość Brzeżany należy do kategorii miast, przeto zażądano od Reprezentacji gminnej w Brzeżanach zakomunikowania odnośnych oryginalnych dokumentów, celem przedłożenia tej sprawy do wyższej decyzji.

Wydział krajowy czuł się obowiązany udać się powtórnie do c. k. Namiestnictwa upraszając o wykonanie rzeczonej uchwały Sejmowej, co też uczynił pismem z dnia 15 marca 1881 l. 3.768, w którym przedstawił, że rzeczone uwolnienie przyznane zostało pierwotnie uchwałą Wysokiego Sejmu z dnia 28 września 1868 istotnie tylko miastom, że jednakże gdyby Brzeżany nie posiadały nawet prawnej kwalifikacji do zaliczenia tej gminy do rzędu miast, gmina ta nie byłaby zmuszoną ubiegać się w drodze petycji o specjalne uwolnienie, które uzyskała w myśl uchwały Sejmu z dnia 24 lipca 1880.

Zwróciliśmy także uwagę c. k. Namiestnictwa na tę okoliczność, że ta uchwała wydana specjalnie dla gminy Brzeżan, ma tylko takie znaczenie, iż Wysoki Sejm jako zarządzający funduszem krajowym, oraz ze względu, iż uchwałą z dnia 28 września 1868 uwolnione zostały od rzeczonych opłat tylko miasta, widział się w tym wypadku spowodowanym, traktować gminę Brzeżan na równi z innymi miastami naszego kraju stosując do niej postanowienie uchwały z dnia 28 września 1868, wszakże tem nie wyniósł gminy Brzeżan do rzędu miast, co jest wyłączną atrybucją Najjaśniejszego Pana. — Sprawa — czy gmina Brzeżan należy do rzędu

miast, czyli też do rzędu miasteczek — nie była w Sejmie merytorycznie traktowaną i niestanowiła rdzenia uchwały z dnia 24 lipca 1880, gdyż szło tu jedynie o uwolnienie Brzeżan od rzeczonych opłat.

Z tych tedy powodów upraszaliśmy c. k. Namiestnictwo o wykonanie tej uchwały Sejmowej ewentualnie z tém zastrzeżeniem, że ta uchwała nie wywiera żadnego skutku na prawną kwalifikacyę miejscowości Brzeżany, co do zaliczenia jej do rzędu miast lub do rzędu miasteczek.

Zwrot pożyczki zaciągniętej z funduszu indemnizacyjnego dla zasilenia funduszu krajowego.

Nieurodzaj panujący w kraju r. 1879 był przyczyną, że dochody z dodatków krajowych nie wpływały w końcu r. 1879 i na początku r. 1880 do kasy krajowej w kwotach preliminowanych. Gdy znowu z innych powodów fundusz krajowy był biernym, a Wysoki Sejm w r. 1879 zwołany nie został, Wydział krajowy spowodowany nagłymi potrzebami administracyjnymi, zmuszony był zaradzić tej potrzebie chociażby tylko chwilowo.

W celu zatem uzyskania środków pieniężnych na pokrycie bieżących wydatków, udał się Wydział krajowy dnia 9 marca 1880 l. 10.531 do Jego Ekscelencyi P. Ministra spraw wewnętrznych upraszając o zasilenie funduszu krajowego z zasobów funduszu indemnizacyjnego.

C. k. Rząd przychylił się do tego żądania, wskutek czego c. k. Prezydium Namiestnictwa zawiadomiło Wydział krajowy pismem z dnia 5 czerwca 1880 l. 5.580/pr., iż kasa indemnizacyjna otrzymała polecenie wydania Wydziałowi krajowemu sumy jednego miliona zł. w obligacjach indemnizacyjnych z zastrzeżeniem, iż te efekta mają być zwrócone kasie indemnizacyjnej z końcem grudnia 1880 r.

Effekta te podniosła kasa krajowa dnia 10 czerwca 1880 r. a zastawiając je w miarę potrzeby w tutejszej kasie oszczędności, uzyskaliśmy potrzebną gotówkę. Następnie gdy pod koniec roku 1880, dochody z dodatków krajowych rychlej i obficie wpływać zaczęły, a to z powodu podniesienia wysokości dodatków krajowych z 34 na 37 ct. od każdego złotego podatków bezpośrednich, polecił Wydział krajowy dnia 1 lutego 1881 do l. 5.242 kasie krajowej, która już przedtem zwróciła była kasie oszczędności znaczną część wypożyczonej gotówki, ażeby spłaciła tej instytucyi resztę z pobranych od niej zaliczek, i wykupiła wszystkie zastawione obligacye indemnizacyjne dla zwrócenia ich kasie rządowej. Rzeczona też suma jednego miliona zł. nominalnej wartości w obligacjach indemnizacyjnych została dnia 11 lutego 1881 kasie rządowej rzeczywiście zwróconą, tak, że kasa krajowa korzystała z kredytu rządowego tylko przez 8 miesięcy t. j. od 10 czerwca 1880 do 11 lutego 1881 r.

W sprawie zmian w okręgach już istniejących w kraju Sądów kolegiałnych.

Wskutek próby Wydziału pow. w Kolbuszowej udaliśmy się dnia 25 stycznia 1881 l. 53.261 do P. Ministra Sprawiedliwości z przedstawieniem, ażeby w myśl uchwały Wys. Sejmu z 30 września 1878 wyłączył z obrębu Sądu obwodowego w Tarnowie cały okręg Sądu powiatowego w Kolbuszowej i przyłączył go do obrębu Sądu obwodowego w Rzeszowie.

Przedstawienie to osiągnęło pożądany skutek, gdyż P. Minister Sprawiedliwości zawiadomił nas pismem z dnia 26 lutego 1881 l. 3135, iż wydał już pod tą samą datą rozporządzenie, według którego Sąd powiatowy Kolbuszowski z dniem 1 czerwca 1881 do obrębu Sądu obwodowego w Rzeszowie przydzielonym zostaje.

W sprawie terytorjalnego podziału kraju na okręgi Sądów powiatowych.

I. Odwołując się do uchwały Wys. Sejmu z dnia 29 maja 1875 w przedmiocie podziału całego kraju na okręgi Sądów powiatowych, tudzież złączonej z tą sprawy rozgraniczenia poszczególnych Starostw, donosimy najprzód Wys. Sejmowi, iż c. k. Rząd wydał od czasu zeszłorocznej Sesi Sejmowej następujące rozporządzenia:

A) P. Minister Sprawiedliwości oznajmił nam 5 sierpnia 1880 l. 9906, iż propozycyi Wys. Sejmu zmierzającej do zniesienia Sądu powiatowego w Nowem Siole, a utworzenia natomiast nowego Sądu powiatowego w Podwoleczyskach na teraz nie uwzględni. Równocześnie udzielił nam swe rozporządzenie z powyższej daty dotyczące rozgraniczenia Sądów powiatowych w Skalacie, Grzymałowie, Nowem Siole i Tarnopolu, a które to rozgraniczenie dopełnione z uwzględnieniem uchwał Sejmowych z dnia 29 maja 1875 i z d. 19 października 1878 od dnia 1 grudnia 1880 weszło w życie.

B) P. Minister Sprawiedliwości pismem swem z d. 5 września 1880 l. 12.971 zawiadomił nas, iż ustanawia nowy Sąd powiatowy w Żydaczowie, że jednak wprowadzenie w życie Sądu tego później oznaczonem będzie.

Rzeczony rozporządzenie ministeryalne zgodne jest z uchwałami Sejmowemi z 29 maja 1875 i z 19 października 1878 jednak z tą zmianą, iż gminy Bortniki, Demidów, Mołotów i Bukowina pozostawił p. Minister i nadal przy okręgu Sądu pow. w Chodorowie.

C) P. Minister Sprawiedliwości w piśmie swem z 11 grudnia 1880 l. 18.418 oznajmił nam, iż w myśl uchwały Sejmowej z dnia 29 maja 1875 i pisma naszego z 3 grudnia 1878 l. 36.947 wyłącza gminy: Kalników, Małnów i Wola Małnowska vel Małnówka z okręgu Sądu powiat. w Krakowcu, a przydziela je do okręgu Sądu powiat. w Mościskach. Rozporządzenie to weszło w życie dnia 1 marca 1881.

II. Następnie donosimy Wys. Sejmowi, iż względem niezłatwionych na ostatniej sesyi Sejmowej wniosków naszych, jako to:

a) w sprawie utworzenia nowego Sądu powiatowego w Podkamieniu w Starostwie Brodzkim i rozgraniczenia sąsiednich Sądów powiatowych, dalej

b) w przedmiocie utworzenia nowego Sądu pow. w Mszanie Dolnej w powiecie Limanowskim, następnie

c) w przedmiocie najrychlejszego przyspieszenia całego podziału kraju na okręgi sądowe w myśl uchwały Sejmowej z 29 maja 1875 i odnośnych późniejszych uchwał, wreszcie

d) w przedmiocie zmiany niektórych ustępów uchwały Sejmowej z 29 maja 1875

wnosimy do Wys. Sejmu cztery oddzielne sprawozdania do l. 7.351, 7.352, 7.353 i do l. 7.354/81, a przy tej ostatniej liczbie załatwiamy i te petycje Sejmowe, które na zeszłorocznem zebraniu Wys. Sejmu z powodu krótkości sesyi nie dostały się już pod obrady Wys. Izby, a mianowicie petycje:

1) kapituły katedralnej krakowskiej o przyłączenie miejscowości Brzezinka i Niegoszowice z Saniarką do Sądu pow. w Krzeszowicach;

2) miejscowości Jabłonica ruska, Hroszówka i Ulucz o przyłączenie do Sądu pow. w Brzozowie;

3) miejscowości Ostra o przydzielenie jej do Sądu powiatowego w Tłumaczu, wreszcie

4) gminy i obszaru dworskiego w Horbaczach i Czerkasach, o przydzielenie ich do Sądu pow. w Szczereu.

III. Dalej wspominamy, iż względem niezłatwionej w Wys. Izbie zeszłorocznej petycji sejmowej gminy Czechów i innych 22 gmin o utworzenie nowego Sądu pow. w Czechowie zarządziliśmy dnia 14 stycznia 1881 l. 35.527 bliższe zbadanie tej sprawy, a mianowicie zażądaliśmy od reprezentacyi powiatowej w Brzesku przedłożenia nam wraz z swoją opinią uchwał rad gminnych w odnośnych miejscowościach.

Wreszcie donosimy, iż wskutek prośby gminy i obszaru dworskiego w Poboczu udaliśmy się dnia 25 stycznia 1881 l. 28.746 do p. Ministra Sprawiedliwości upraszając go, ażeby miejscowość Pobocz w myśl uchwały Sejmowej z dnia 29 maja 1875 z okręgu Sądu powiatowego w Olesku wyłączyć i do okręgu c. k. Sądu powiatowego deleg. miejskiego w Złoczowie przydzieloną została.

Sprawa wykonania ustawy krajowej z 13 lutego 1879 w przedmiocie przeprowadzenia zmian w odgraniczeniu okręgów Rad powiatowych.

W tej sprawie wezwaliśmy najprzód wszystkie Reprezentacye powiatowe, ażeby przedstawiły nam, czyli i jakie zachodzą trudności przeciwko zrównaniu okręgu rady powiatowej z okręgiem właściwego c. k. Starostwa.

Następnie zaproponowaliśmy Prezydium c. k. Namiestnictwa przyjęcie tej zasady, że każde zrównanie okręgu pewnej Rady powiatowej z okręgiem właściwego c. k. Starostwa nastąpić może tylko z końcem administracyjnego roku, gdyż inaczej sprowadzonoby zamęt w całym gospodarstwie powiatowym, zwłaszcza, iż budżety powiatowe różnią się pomiędzy sobą prawie w każdym powiecie.

Prezydium c. k. Namiestnictwa zgodziło się na tę naszą propozycję, a Wydział krajowy, rozpatrzywszy dokładnie sprawozdania wydziałów powiatowych i przedstawione w nich stosunki majątkowe i ekonomiczne poszczególnych powiatów autonomicznych, oświadczył Prezydium c. k. Namiestnictwa w ciągu jesieni 1880 r. w licznych odezwach swoje zdanie w myśl ustawy z 13 lutego 1879 nr. 78 dz. ust. kraj. — Prezydium c. k. Namiestnictwa, trzymając się ściśle zdania Wydziału krajowego, odniosło się do p. Ministra spraw wewnętrznych, a w skutek jego reskryptu z 27 grudnia 1880 l. 20.310, wydało swe rozporządzenie z dnia 31 grudnia 1880, l. 12.878, wedle którego w porozumieniu z Wydziałem krajowym, przeprowadziło z dniem 1 stycznia 1881 rozgraniczenie okręgów 56 Rad powiatowych, ogłaszając to rozporządzenie w części urzędowej Gazety Lwowskiej i w dzienniku ustaw i rozporządzeń krajowych.

W końcu Wydział krajowy czyni tu uwagę, iż przy przeprowadzeniu tej sprawy, baczył troskliwie na uchwałę Wysokiego Sejmu z d. 29 maja 1875 i na późniejsze uchwały Sejmowe, odnoszące się do terytoryalnego podziału kraju na okręgi Sądów powiatowych i c. k. Starostw, uwzględniając reklamacye i prośby gmin o tyle, o ile te były zupełnie zgodne z opinią Wysokiego Sejmu.

Ponieważ jest rzeczą nader pożądaną, ażeby p. Minister sprawiedliwości przyspieszył załatwienie i reszty ustępów opinii Wysokiego Sejmu, przeto wnosimy do Wysokiego Sejmu osobne sprawozdanie o uchwaleniu odpowiedniej rezolucyi do c. k. Rządu.

Rezolucye Wys. Sejmu z 22
grudnia 1873 i z 16 paźdź.
1878 odnoszące się do po-
boru wojskowego.

W tych rezolucyach Wys. Sejmu mieszczą się dwie nader ważne kwestye, a mianowicie:

- I. w przedmiocie wyjednanania stanowczego wpływu dla delegatów rad powiatowych przy komisjach poboru wojskowego;
- II. w przedmiocie środków zaradczych przeciwko uchylaniu się żydów od obowiązku służby wojskowej.

W obydwóch tych kwestyach wnieśliśmy dnia 15 marca 1881, przy l. 45.692 i l. 46.293 dwa oddzielne przedstawienia do c. k. Prezydum Namiestnictwa, a to treści następującej:

ad I. Właściwy i pierwszy pochop do podjęcia sprawy rozszerzenia atrybucyi delegatów powiatowych przy komisjach poboru wojskowego, wyszedł z inicjatywy Wys. Sejmu, który dnia 28 grudnia 1866 wniósł prośbę do Najjaśniejszego Pana i domagał się rzeczywistego wpływu i stanowczego udziału reprezentacyi powiatowej przy układaniu spisu obowiązanych do służby wojskowej, przy kontroli losowania, przy rozstrzyganiu reklamacyi i przy orzekaniu co do niezdatności do wojska. Powyższa prośba nie pozostała też zupełnie bezskuteczna, gdyż wydana w r. 1869 instrukcya ministeryalna do ustawy wojskowej, powołała delegatów powiatowych jako członków do mieszanych komisji poboru wojskowego.

Wszelako rzeczona instrukcya ministeryalna nie zgadza się poniekąd z duchem ustawy wojskowej, gdyż zapoznając właściwe znaczenie wyrazu: „członków“ wyznaczyła delegatom powiatowym tylko stanowisko znawców i świadków przy poborze wojskowym, jednak bez prawa wglądania w akta i zabierania głosu. Wskutek tego, odgrywają ci delegaci powiatowi w praktyce tylko rolę niemych figurantów, albowiem polityczni lub wojskowi naczelnicy komisji, nie są bynajmniej obowiązani zasięgać zdania tych delegatów lub takowe uwzględniać.

Dla tego też przedstawił Wydział krajowy jeszcze dnia 6 grudnia 1869, l. 12.172 swe wnioski, które wskutek wyraźnego żądania c. k. Namiestnictwa sformułował w swej odezwie z 30 lipca 1870 l. 4299 w sposób następujący:

Delegaci powiatowi mają być uznani jako istotni członkowie komisji paborowych z prawem wglądania we wszystkie czynności poboru wojskowego i z prawem zabierania głosu, które jakkolwiek nie mogłoby wstrzymywać wykonania decyzji politycznych lub wojskowych naczelników komisji, wszakże podlegałoby bliższemu rozpoznawaniu i orzeczeniu wyższych władz bądź politycznych, bądź też wojskowych.

Słuszność tych wniosków uznała nie tylko c. k. Jeneralna Komenda we Lwowie, ale i Wys. Sejm w swych dwukrotnych rezolucyach. Dla tego też Wydział krajowy nie zrażając się dotychczasowem niepowodzeniem w ciągu lat dwunastu, ponawia w tej mierze rok rocznie ciągle starania i wnosi na nowo najusilniejsze przedstawienie do c. k. Prezydum Namiestnictwa o wyjednanie przychylnego załatwienia tych wniosków, mogących tak dla kraju jakoteż i samego c. k. Rządu przynieść nie mało korzyści.

Ad II W przedmiocie znowu stosownego zapobieżenia, uchylaniu się żydów od służby wojskowej, zwróciliśmy uwagę c. k. Prezydum Namiestnictwa, iż fakt powyższy jest notorycznym, wszystkie bowiem władze

bez wyjątku, a nawet i najwyższe rządowe uznają ten stan rzeczy, iż żydzi usuwają się od obowiązku wojskowego i że dawniejsze księgi metrykalne żydowskie są wadliwie, niewiarogodnie prowadzone, gdyż niema w nich autentycznych dowodów co do wieku izraelitów, lub jeśli są jakieś wskazówki, to te nie dają żadnej rękojmi ich autentyczności.

Dalej zaznaczyliśmy, iż c. k. Ministerstwo spraw wewnętrznych w najnowszym czasie, a to przy różnych sposobnościach, orzekło to wyraźnie, że konskrypcya ludności służy jedynie dla celów statystycznych, a nie dla celów wojskowych.

Następnie przytoczyliśmy, iż konsygnacya obowiązanych do służby wojskowej opiera się głównie na wyciągach metrykalnych, gdyż naczelnicy gmin dopiero na podstawie udzielonych im wyciągów metrykalnych śledzić mogą, gdzie się znajdują osoby tamże wykazane (§. 15 l. 3 instrukcyi ministeryalnej do ustawy wojskowej);

wspomnieliśmy dalej, iż żydzi w ogóle będąc niezrównanymi mistrzami przebiegłości, wykręcają się od każdej ustawy i z reguły nie zgłaszają się osobiście ani do konskrypcyi, a tem mniej do wojska;

nakoniec odwołaliśmy się do pisma c. k. Namiestnictwa z dnia 16 kwietnia 1870 l. 11.548, w którem władza ta przyznaje wyraźnie:

iż naczelnicy gmin nie doszli jeszcze do uznawania potrzeby utrzymywania ludności żydów w ewidencji, że zatem zachowują się względem żydów zupełnie biernie i za mało ich uznają, tudzież że w gminach policya co do obcych zupełnie jest zaniedbaną; wskutek czego też żydzi uchylają się od wojska także i w ten sposób, iż przed każdym poborem wojskowym przenoszą się do innych miejscowości najczęściej pod zmienionemi nazwiskami.

Wyrażając następnie, iż podzielamy zupełnie to zdanie c. k. Namiestnictwa, objawiliśmy nasze przekonanie, że te przez c. k. Namiestnictwo jeszcze przed 10 laty określone stosunki istnieją dotąd w całej swej i niezem niezachwianej mocy. Wskutek tego zwichniętą jest zasada równouprawnienia, spada bowiem na chrześcian daleko większy obowiązek w corocznem dostarczaniu najcięższego podatku krwi, zwłaszcza iż prowadzenie noworegulowanych metryk żydowskich rozpoczęło się dopiero 1 stycznia 1877, a zatem do 1 stycznia 1896 musimy jeszcze przebyć 16 lat przy dawniejszych w wątpliwy sposób prowadzonych, lub też zupełnie uronionych metrykach żydowskich, dlatego czujemy się zniewoleni do wniosku, ażeby c. k. Prezydium Namiestnictwa zarządziło jaknajrychlej następujące środki zaradcze:

Wszystkim naczelnikom gminy należy polecić, ażeby w 30 dniach spisali wszystkich izraelitów mężczyzn tak do gminy przynależnych, jakoteż i do niej nieprzynależnych, lecz w gminie przybywających, którzy nie przekroczyli jeszcze 36 roku życia, a zatem dla wszelkiego bezpieczeństwa wszystkich męzkich żydów, którzy według wszelkiego prawdopodobieństwa liczyć mogą od 4 do 40 roku życia.

Spisy te należy sporządzać w czterech egzemplarzach, a po upływie 30 dni przedłożyć naczelnik gminy dwa egzemplarze takiego spisu c. k. staroście, który jeden egzemplarz udzieli c. k. żandarmeryi do należytego skontrolowania go na miejscu.

Równocześnie każdy naczelnik gminy wyłoży jeden egzemplarz spisu na widok publiczny w gminie z wezwaniem, ażeby każdy, ktokolwiekby

wiedział o jakimś opuszczeniu lub mylnem zapisaniu, zgłosił się ze swem doniesieniem do naczelnika gminy lub do odnośnego c. k. Starosty.

Wspomniany na końcu exemplarz ma być w gminie przez 30 dni do publicznego przejrzania wyłożonym i w miarę zgłoszonych doniesień należy go stosownie zrektyfikować, poczem tenże zrektyfikowany spis przedłoży naczelnik gminy odnośnemu c. k. Staroście, a c. k. Starosta udzieli go ponownie c. k. żandarmeryi do należytego skontrolowania na miejscu, czyli nie zaszły jakieś opuszczenia, lub czyli później nie przybyli do gminy jacyś do niej nieprzynależni starozakonni.

C. k. Starosta w ciągu dni 60 przekona się naocznie, czy wszyscy do pewnej gminy przynależni izraelici, którzy zamieszczą się w zrektyfikowanym spisie, są zapisani do izraelickich ksiąg metrykalnych i w jakim wieku?

W razie gdyby się tam nie znajdowali, lub w braku ksiąg metrykalnych, wyda c. k. Starosta na podstawie opinii lekarskiej orzeczenie co do wieku każdego z tych izraelitów z dozwoleniem mu rekursu do c. k. Namiestnictwa.

Toż samo postępowanie zachować należy w takim razie, gdyby zapisany w dawniejszych metrykach wiek izraelity podpadał w jakikolwiek sposób uzasadnionej wątpliwości; po prawomocności zaś odnośnego orzeczenia Starostwa, należy zaraz przeprowadzić dodatkową imatrykulację, lub sprostowanie w dawniejszych metrykach wieku odnośnego izraelity, a stosownie do okoliczności należy zarządzić natychmiast rozprawę karną za zaniedbanie osobistego zameldowania się, lub za zbiegostwo przed poborem wojskowym.

Co do izraelitów, którzy nie przynależą do pewnej gminy, lecz w niej tylko przebywają, odstąpi c. k. Starosta wyciągi z powyższego rektyfikowanego spisu odnośnemu c. k. Staroście, w którego obrębie leży właściwa gmina przynależności do stosownego, jak wyżej wspomniano, urzędowania.

Wskazaną jest przytem ta konieczna oględność, ażeby tożsamość każdego izraelity, który stawić się ma do oględzin lekarskich w sposób wiarogodny należycie sprawdzoną została. W powyższy przeto sposób poczyniliśmy starania, ażeby zapobiedz usuwaniu się żydów od służby wojskowej i pozyskać w tym celu autentyczny spis wszystkich męskich żydów, urodzonych od roku 1841 aż do 1 stycznia 1877, odkąd rozpoczyna się prowadzenie nowo uregulowanych metryk żydowskich.

Donosząc więc o tem, iż staraliśmy się zadosyć uczynić wezwaniu zesłorocznej Sejmowej komisji lustracyjnej, której sprawozdanie przyjął Wysoki Sejm do swej wiadomości, a to uchwałą z 23 lipca 1880; podnosimy w końcu, iż c. k. Namiestnictwo w odpowiedzi swej na wnioski nasze pod dniem 15 czerwca r. b. l. 16.601 udzielone, wynurzyło nam za udzielenie rady wdzięczność, zapewniając, że sprawa ta jest ustawicznym przedmiotem wszelkich według prawa możliwych zabiegów i starań Namiestnictwa.

Niezałatwiona petycja sejmowa Teofila Merunowicza o zarządzenie autentycznego przekładu tałmudu.

W tej sprawie udaliśmy się dnia 15 marca 1881 l. 35.524 do c. k. Akademii umiejętności w Krakowie, a udzielając jej powyższą petycję Sejmową, zawezwaliśmy ją, ażeby oświadczyła nam w tym podmiocie swe zdanie. Jakoż w odpowiedzi swej z dnia 14 kwietnia 1881 l. 35, Akademia umiejętności w Krakowie, uznając podejmowane w tym kierunku dążenia

p. Merunowicza, uważałaby za stosowne przed poczynieniem jakich kroków w kraju, oczekiwać skutku podania, które p. Merunowicz wniósł do Rady Państwa, od tego bowiem zależyoby musiało, czyli i co w tym przedmiocie Wydział krajowy przedsięwzięsby powinien.

Niezałatwiona petycja sejmowa Teofila Merunowicza w przedmiocie zmiany lub uzupełnienia przepisów z r. 1875, normujących sposób prowadzenia metryk żydowskich.

Jakkolwiek ta petycja jest zupełnie ogólnikową i nie zawiera w sobie żadnych faktów szczegółowych, to jednakże zgodziliśmy się z uchwałą Sejmowej komisji administracyjnej z 25 czerwca 1880 l. 231/s. i w myśl tej uchwały odstąpiliśmy rzeczoną petycyę a to dnia 15 marca 1881 l. 35.440 do rąk c. k. Prezydium Namiestnictwa do właściwego użytku i stosownego załatwienia, zwłaszcza co do zawartego w tej petycyi twierdzenia o zachodzących nadużyciach w prowadzeniu izraelskich ksiąg metrykalnych, a mianowicie pod względem zaciągania w nich jako ważne izraelskich małżeństw rytualnych, które z pominięciem przepisów powszechnej ustawy cywilnej zawarte zostały.

Na pismo to jednak nie mamy od c. k. Namiestnictwa dotąd żadnej odpowiedzi.

Rezolucya Wys. Sejmu z d. 2 paźdz. 1878 o przyspieszenie zaprowadzenia nowych ksiąg hipotecznych.

Oдноśnie do tej rezolucyi, w której Wys. Sejm zawezwał c. k. Rząd, ażeby w celu spiesniejszego w kraju naszym zakładania ksiąg hipotecznych, liczbę urzędników sądowych pomnożył, jak najspiesniejsze sprostowanie operatów katastralnych zarządził i na ten cel wyjednał ze Skarbu państwa potrzebne fundusze, — udaliśmy się dnia 6 marca 1881 l. 28.455 do c. k. Prezydium Namiestnictwa upraszając jak najusilniej, ażeby wyjednało u c. k. Ministerstwa przychylnie załatwienie tej ważnej sprawy, zwłaszcza, iż wówczas zbliżała się pora rozpraw budżetowych w Radzie państwa, a zatem było na czasie poruszyć skutecznie powyż wspomnianą rezolucyę Wysokiego Sejmu.

W odpowiedzi na to, dnia 19 maja 1881 l. 2.633/pr. powołało się c. k. Namiestnictwo na dawniejsze pismo swoje z dnia 14 czerwca 1879 l. 2.677/pr., którem zawiadomiono nas, że p. Minister sprawiedliwości nie może uczynić zadość życzeniu Wys. Sejmu, ażeby podwyższyć fundusze przeznaczone na założenie ksiąg gruntowych w Galicyi, o czem donosiliśmy Wysokiej Izbie już sprawozdaniem zeszłorocznem.

W sprawie uregulowania szupaśnictwa.

A) W tej sprawie wydaliśmy dnia 8 marca 1881 l. 31.456 okólnik do wszystkich naszych Wydziałów powiatowych, oznajmiając im, które władze w każdym kraju Monarchii austriacko-węgierskiej są kompetentne do wydawania orzeczeń szupasowych. Do okólnika tego dołączyliśmy zawezwanie, ażeby Wydziały powiatowe pouczyły o tem położone w ich obrębie stacye szupasowe jak się mają zachować w razie dostrzeżenia z dokumentów szupasowych w innych krajach Monarchii wystawionych takich usterek, któreby wykazywały, że szupasowanie przez władzę niekompetentną zarządzone zostało.

O treści tego okólnika zawiadomiliśmy oraz c. k. Namiestnictwo z wezwaniem, ażeby poinformowało o tem wszystkie c. k. Władze szupasowe.

B) Wskutek zapytania c. k. Namiestnictwa, które udzieliło nam wniośki Wydziałów krajowych w Bernie i Opawie zmierzające do tego, ażeby transport peryodyczny szupaśników koleją żelazną odbywał się dwa razy na tydzień z Mährisch-Weisskirchen do Krakowa i napowrót z Krakowa do Weiss-

kirchen, oświadczyliśmy dnia 20 lutego 1881 l. 59.074 c. k. Namiestnictwu, iż musimy pozostać przy naszym pierwotnym projekcie, odbywania w kraju naszym tylko jeden raz na tydzień transportu szupaśników, a to ze Lwowa na Kraków aż do szląskiej stacji szupasowej w Dziedzicach i na odwrót z Dziedzic na Kraków do Lwowa; cały bowiem ruch szupasowy na tej linii ze Lwowa do Szląska i na odwrót, nie wymaga ustanowienia dwukrotnych na tydzień peryodycznych transportów, mogących bez potrzeby narazić fundusz krajowy na powiększenie wydatków.

W sprawie pokrywania kosztów szupasowych.

Wysoki Sejm przeznaczył na pokrycie kosztów szupasowych w r. 1880 kwotę 25.000 zł. w. a.

W ciągu r. 1880 asygnowaliśmy aż do końca stycznia 1881:

a) dla naszych stacji szupasowych łączną sumę 29.076 zł. 43 ct.

b) dla obcych Wydziałów krajowych łączną kwotę 3.656 „ 96 „

c) na administrację czyli na wynagrodzenia zatrudnionych przy tej sprawie dyetaryuszów

Oddziału rachunkowego łączną kwotę . . . 2.926 „ 80 „

przezo razem . . . . . 35.660 zł. 19 ct.

Przekroczyliśmy zatem ustanowiony budżet szupasowy na r. 1880 o łączną sumę 10.660 zł. 19 ct., wskutek czego też już od 1 lutego 1881 rozpoczęliśmy asygnować dalsze wydatki szupasowe z dotacyi na r. 1881 ustanowionej.

Wniosek c. k. Nadprokuratorowi Państwa, ażeby Wydział kraj. zrzekł się zwrotu kosztów szupasowych od ukaranych więźni kryminalnych z ich zarobkowych pieniędzy uiścić się mającego.

Na zapytanie c. k. Namiestnictwa, które udzieliło nam powyższy wniosek c. k. Nadprokuratorowi państwa oświadczyliśmy, a to dnia 11 lutego 1881 l. 52.060, iż Wydział krajowy nie jest powołanym do zrzekania się tych korzyści, które w moc ustaw zapewnione są dla funduszu krajowego.

Pragnąc wszakże uchylić cytowane przez c. k. Nadprokuratorę państwa nadużycia straży szupasowej, zaproponowaliśmy, ażeby Dyrekcya domu kary, przy wypuszczaniu więźni po odbyciu ich kar nie doręczała im rzeczonych zarobionych pieniędzy, lecz odsyłała takowe wprost do odpowiedniego c. k. Starostwa, które po zaspokojeniu kosztów szupasowych, doręczyłoby im resztę za stosownem pokwitowaniem.

Fundacya ś. p. Pelagii Russanowskiej.

We funduszach tej fundacyi nie zaszła od czasu ostatniego sprawozdania naszego żadna zmiana.

Wszakże z obdarzonych dożywotników zmarli w r. 1880: Konstanty Herubowicz, Antoni Kotarasiński, Wojciech Rybiński i Kajetan Dąbrowski, a opróżnione po nich miejsca nadał kurator fundacyi Piotrowi Strzyżowskiemu, Karolowi Paszkiewiczowi, Janowi Młodeckiemu i Ignacemu Neuburgowi.

Donosimy dalej, iż Jego Exzelleneya JW. Ludwik hr. Wodzicki złożył godność zastępcy kuratora; a sam kurator JW. Jerzy hr. Moszyński na czas swej nieobecności w kraju uprosił sobie na zastępcę swego w godności kuratora JW. Dr. Mikołaja Zyblikiewicza Marszałka krajowego.

Galicyjski fundusz inwalidów z lat 1813, 1814, 1815. pozostający dotąd w rękach c. k. Rządu.

W chęci jak najrychlejszego odbioru tego funduszu pod nasz zarząd, zgłaszaliśmy się na nowo, a to dnia 6 marca 1881 l. 17.064 do c. k. Prezydium Namiestnictwa, upraszając o wyjaśnienie obecnego stanu rzeczy w sprawie oddania nam w zarząd rzeczonych funduszków.

Dodatkowa dotacya dla kwaterunku c. k. żandarmeryi na r. 1880.

Z powodu utworzenia w r. 1880 licznych nowych posterunków, lub expozytor żandarmeryjnych, tudzież ze względu, iż w r. 1880 skończeniu się licznych kontraktów o najem koszar żandarmeryjnych, zawarto nowe, z podwyższeniem rocznego czynszu, który nieustannie wzrasta, powstały takie wydatki kwaterunkowe, które w budżecie żandarmeryjnym na r. 1880 uchwalonym, przewidziane być nie mogły.

Z tego też powodu uchwalili Wydział krajowy d. 11 marca 1881 l. 1.184 dodatkową dotacyę dla kwaterunku żandarmeryi za rok 1880 i wypłacił takową c. k. 5 Komendzie żandarmeryi w sprawdzonej kwocie 3.532 zł. 23 ct.

Wskutek czego przekroczyliśmy uchwalony przez Wysoki Sejm budżet żandarmeryjny na r. 1880 o kwotę 152 zł. 46 ct. w. a., lecz niedobór ten pokrytym zostanie z oszczędności innych rubryk, a to w myśl uchwały finansowej z d. 17 Lipca 1880.

Domagania się Wydziałów pow., ażeby c. k. żandarmerya w sprawach własnego zakresu działania gmin przadkładała swe spostrzeżenia bezpośrednio Wydziałom powiatowym.

W tej sprawie udaliśmy się dnia 20 lutego 1881 l. 2882 do c. k. Prezydium Namiestnictwa z wezwaniem, ażeby poleciło wszystkim pp. Starostom, by raporta c. k. żandarmeryi odnoszące się do spraw własnego zakresu działania gmin odstępywali natychmiast po otrzymaniu takowych odnośnemu Wydziałowi pow., któremu przysłuży nadzór nad gminami.

Wskutek tego zawiadomiło nas c. k. Prezydium Namiestnictwa dnia 4 marca 1881 l. 10.521 i wydało taki okólnik do wszystkich pp. Starostów w myśl odezwy naszej.

W sprawie uwolnienia od stempli i należności prawnych dokumentów odnoszących się do konwersyi ciążących na posiadłościach ziemskich i wysoko oprocentowanych długów na niższej oprocentowane.

W tej sprawie wskutek podania lwowskiego Wydziału pow. wzięliśmy wszystkie inne Wydziały pow., a to okólnikiem z dnia 6 marca 1881 l. 6.880, ażeby w ten sam sposób, jak Lwowski Wydział pow., wnosili petycje do Rady Państwa o zawezwanie c. k. Rządu do wniesienia jeszcze w bieżącej sesyi Rady Państwa projektu do takiej ustawy, która uwalniałaby od stempli i fiskalnych należności prawnych wszystkie dokumenta, odnoszące się do konwersyi ciążących na posiadłościach ziemskich, a wysoko oprocentowanych długów na niższej oprocentowane.

Równocześnie zaś zawiadomiliśmy o tem wszystkie inne Wydziały krajowe z wezwaniem, ażeby ze swej strony wpłynęły w podobny sposób na tamtejsze Reprezentacye powiatowe w celu poparcia tej sprawy w Radzie Państwa. Nareszcie udaliśmy się do c. k. Prezydium Rady Ministrów z prośbą, ażeby jeszcze w ciągu bieżącej sesyi Rady państwa wniosło do niej projekt do ustawy, uwalniającej od stempli i należności prawnych wszystkie takie dokumenta, które odnoszą się do skonwertowania wysoko oprocentowanych długów właścicieli ziemskich na niższej oprocentowane.

Z Rady Wydziału krajowego

Królestwa Galicyi i Lodomeryi wraz z Wielkiem Księstwem Krakowskiem.

We Lwowie dnia 9 sierpnia 1881.

Marszałek krajowy

Dr. Mikołaj Zyblikiewicz w. r.

Członek Wydz. krajowego i Sprawozdawca

Oktaw z Siemuszowy Pietruski w. r.

Alegat I. do sprawozdania z czynności Wydziału krajowego za czas od 1 stycznia 1880.

O d p i s

odezwy Wydziału krajowego z dnia 30. listopada 1880 l. 6837 do c. k. Namiestnictwa we Lwowie.

W odpowiedzi na szacowne pisma z dnia 6. lipca 1880 l. 32512, z dnia 26. sierpnia 1880 l. 44418 i z dnia 17. października 1880 l. 53327 mamy zaszczyt oznajmić świetnemu c. k. Namiestnictwu przy zwrocie aktów przesłanych tem ostatniem pismem, że jakkolwiek wedle brzmienia obowiązujących ustaw w rzeczy samej wszelkie kary pieniężne nakładane bądź to przez c. k. Starostwa, bądź przez c. k. Sądy do miejscowego funduszu ubogich wpływać, przeto tym zwierzchnościom gminnym w obrębie których użyte być mają na wspomnienie miejscowych ubogich odsełane być powinny — to przecie nadzór nad temi zwierzchnościami ustawą nam wskazany, wkłada na nas obowiązek czuwania nad tem, ażeby tak te kary pieniężne które c. k. Sądy i c. k. Władze polityczne, jako też i kary które zwierzchności gminne w myśl § 60 u. g. lub innych poszczególnych ustaw nakładają — na cele ustawami wskazane były obracane, co jednak tylko w takim razie byłoby możliwem, jeżeli zarówno tak c. k. Starostwa jakoteż i c. k. Sądy o każdej do Zwierzchności gminnej przesłanej karze i nadal uwiadamiać będą właściwy Wydział powiatowy; ile że tym sposobem Wydziałom powiatowym podaną będzie możność wykonywać wskazaną § 20 rozporządzeniem naszym z 17. sierpnia 1875 l. 14359 doroczną kontrolę, ażali nadsełane kary pieniężne wciągano regularnie i takowe na cele właściwe użyto.

Dla tego też udajemy się równocześnie do c. k. Wyższych Sądów krajowych we Lwowie i Krakowie, ażeby zechcieli przypomnąć podwładnym sobie c. k. Sądom wydane już rozporządzenia względem zawiadamiania Wydziałów Rad powiatowych o każdorazowym przesłaniu Zwierzchności gminnej kar przy wykonywaniu sprawiedliwości nałożonych i ściągionych, świetne c. k. Namiestnictwo zaś upraszamy uprzejmie, ażeby raczyło przypomnąć ściśle przestrzeganie takiego samego rozporządzenia z 13 marca 1868 do l. 14085 c. k. Starostwom już wydanego.

Opis okólnika wydanego w tej sprawie do Wydziałów Rad powiatowych dołączamy pod /.

We Lwowie dnia 30 listopada 1880.

O d p i s

odezwy Wydziału krajowego z dnia 30. listopada 1880 l. 6832 do c. k. Wyższego Sądu krajowego we Lwowie.

W załatwieniu szacownego pisma z dnia 22. czerwca 1880 l. 15511 mamy zaszczyt podać do wiadomości świetnego c. k. Wyższego Sądu krajowego, że wobec istniejących ustaw zgadzamy się z tem, ażeby kary pieniężne przez c. k. Sądy przy wykonywaniu sprawiedliwości nakładane i ściągane a dla funduszu miejscowych ubogich przeznaczone, dotyczącym Zwierzchnościom gminnym były przesyłane.

Gdy jednakowo nadzór nad temi zwierzchnościami ustawą nam wskazany wkłada na nas obowiązek czuwania nad tem, ażeby tak te kary pieniężne, które c. k. Sądy i c. k. Władze polityczne jako też i kary, które Zwierzchności gminne w myśl § 60 u. g. lub innych poszczególnych ustaw nakładają — na cele ustawami wskazane były obracane — co jednak tylko w takim razie byłoby możliwem, jeżeli zarówno tak c. k. Starostwa jakoteż i c. k. Sądy o każdej do Zwierzchności gminnej przesłanej karze i nadal uwiadamiać będą właściwy Wydział powiatowy; ile że tym sposobem

Wydziałom powiatowym podaną będzie możność wykonywać wskazaną § 20 rozporządzeniem naszym z 17. sierpnia 1875 l. 14359 doroczną kontrolę, ażali nadesłane kary pieniężne wciągano regularnie i takowe na cele właściwe użyto — upraszamy uprzejmie świetny c. k. Wyższy Sąd krajowy, ażeby zechciał wszystkim podwładnym sobie c. k. Sądom przypomnąć i do ścisłego przestrzegania polecić wykonanie rozporządzenia swojego z 9. października 1872 do l. 22991 na skutek naszej odezwy z 26. sierpnia 1872 do l. 13358 wydanego.

We Lwowie dnia 30. listopada 1880.

O d p i s

odezwy Wydziału krajowego z dnia 30. listopada 1880 l. 6.832 do c. k. Wyższego Sądu krajowego w Krakowie.

Odnosnie do szacownego pisma z dnia 19. sierpnia 1879 l. 12.615, mamy zaszczyt podać do wiadomości świetnego c. k. Wyż. Sądu krajowego, że do nadzorowania, czyli kary pieniężne przez c. k. Sądy przy wykonywaniu sprawiedliwości nakładane a następnie ściągane i Zwierzchnościom gminnym w celu użycia takowych na wspomóżenie miejscowych ubogich przesyłane, rzeczywiście przez naczelników gmin na cele zaopatrzenia miejscowych ubogich obracane bywają, nieodzowną jest potrzebą, ażeby c. k. Sądy stosownie do rozporządzenia świetnego c. k. Wyższego Sądu krajowego z 10. lipca 1872 l. 10.651 zawiadamiały właściwe Wydziały powiatowe o każdorazowem odeśłaniu grzywny do naczelnika gminy i tym sposobem umożliwiały Wydziałom Rad powiatowych przekonywać się corocznie w myśl § 20 rozporządzenia naszego z 17. sierpnia 1875 l. 14.359 — czyli nadesłane Zwierzchnościom kary pieniężne w rzeczy samej wpisane zostały do dochodu przeznaczanego na zaopatrzenie miejscowych ubogich — i na cel właściwy były użyte.

Dla tego też upraszamy uprzejmie świetny c. k. Wyższy Sąd krajowy, ażeby podwładnym c. k. Sądom ścisłe przestrzeganie rozporządzenia z 10. lipca 1872 l. 10.651 na skutek naszej odezwy z d. 25. czerwca 1872 l. 2.413 wydanego — zalecić raczył.

D. j. w.

Alegat II. do sprawozdania z czynności Wydziału krajowego za czas 1. stycznia 1880

M e m o r y a l

Wydziału krajowego z dnia 30. lipca 1880 l. 34784 do Najjaśniejszego Pana.

Wasza Cesarska i Królewska Apostolska Mość, Najmikościwszy Panie Cesarzu i Królu.

W skutek wniosków przedłożonych przez organa c. k. Ministerstwa Skarbu Komisji centralnej dla regulacji podatku gruntowego co do taryf klasyfikacyjnych i klasowania gruntów grozi Galicyi niebezpieczeństwo, że oszacowanie dochodu wypadnie nadmiernie wysoko w porównaniu z innemi krajami koronnemi i w sposób niestosowny wewnątrz kraju, że zatem nastąpi niesprawiedliwe przeciążenie kraju podatkami.

W obec wywołanych tem w całym kraju obaw oraz wskutek licznych przeciw zamierzonemu podwyższeniu podatku gruntowego skierowanych petycji, widział się Sejm Królestwa Galicyi i Lodomeryi wraz z Wielkiem Księstwem Krakowskiem spowodowanym, zająć się dokładnem zbadaniem tej sprawy. Na podstawie sprawozdania specjalnej Komisji Sejm uchwalił na posiedzeniu z 24. lipca b. r. jednomyślnie umotywowaną rezolucyę do c. k. Rządu przeciw zamierzonemu podwyższeniu podatku gruntowego, a zarazem polecił Wydziałowi krajowemu, aby w jak najkrótszym czasie złożył u stóp Najwyższego Tronu prośbę, żeby w tej żywotnej dla kraju naszego sprawie słuszności zadość się stało. Wskutek tego polecenia ośmiela się najwierniejszy Wydział krajowy Królestwa Galicyi i Lodomeryi wraz z Wielkiem Księstwem Krakowskiem złożyć w najgłębszej czci u stóp Najwyższego tronu następujące najuniżeńsze przedstawienie:

Jakkolwiek na wzór ustawy pruskiej ułożona ustawa regulująca podatek gruntowy z 24. maja 1869 przyjęła za zasadę, że do ustanowienia poszczególnych pozycyi taryfy nie żąda się szczegółowego obliczenia czystego dochodu, lecz że wszystkie na czysty dochód wpływające okoliczności pod ścisłą należy brać rozwagę, wprowadzono przeciw dla poszczególnych klas używany niegdyś przy stałym katastrze rodzaj szczegółowego obliczenia czystego dochodu, przy którym to obliczaniu cyfry licznych czynników ustanawia się podług osobistych zapatrywań, a wiele ważnych momentów pozostaje nieuwzględnionych. Dla bliższego objaśnienia tego postępowania podnieść należy szczególnie, że wydatki na roboty gospodarskie oznaczone zostały przy zarządzone obliczaniu czystego dochodu pewną liczbą dni roboczych, potrzebną do dokonania robót polnych.

W szczególności reprezentuje tam wydatki na robotę pociągową pewna liczba dni potrzebnych do uprawienia pola, do wywozu nasienia i nawozu i do zwiezienia zebranego plonu z pola do zabudowań gospodarskich.

Nie uwzględniono zaś weale przy obliczaniu czystego dochodu mniejszej lub większej potrzeby utrzymywania przy gospodarstwie wiejskiem sił roboczych i całorocznych kosztów ich utrzymywania. Ależ właśnie ten moment ma szczególną wagę przy ocenianiu dochodu, gdyż nie przedstawia się wszędzie jednakowo i wykazuje właśnie najznacześniejsze różnice. Różnice te pochodzą ze stosunków klimatycznych, z jakości istniejących sił roboczych, ze sposobności do mniej albo więcej korzystnego ich użycia, która to sposobność od klimatu i innych stosunków ekonomicznych zależy.

Wszystkie te stosunki przedstawiają się w Galicyi o wiele gorzej, niż w zachodnich krajach koronnych. Pominięcie rzeczonego momentu musiało przeto doprowadzić, do pokrzywdzenia Galicyi ono to spowodowało w szczególności to błędne zapatrywanie, iż wydatki gospodarskie w Galicyi nie tylko w swej bezwzględnej wysokości, ale także względnie t. j. w porównaniu z mniejszym dochodem brutto nie są wyższe, tylko niższe jak w zachodnich krajach koronnych.

Wartość płodów, łąk i pastwisk, również rozmaitych produkowanych dla bydła na rolaach gatunków traw, roślin głowiastych, owsa i t. d. a nawet słomy, co wszystko największą część produktów rolnych stanowi, oznaczono w zarządzonych obliczeniach czystego dochodu, podług mniej albo więcej, stósownie wysledzonych cen sprzedażnych tych płodów, chociaż takowe tylko w małej a w szczególności w Galicyi w nadzwyczaj nieznacznej części idą na sprzedaż; zresztą zaś służą do utrzymania gospodarskich sił roboczych i do wytwarzania innych płodów zwierzęcych. Rozmaitem jest ich użycie i tegoż rezultat.

W zachodnich krajach, w których ludność w stosunku do powierzchni kultur ekonomicznych jest większa, gdzie jest w szczególności znacznie zamożniejsza i tem samem więcej konsumująca, znajdują płody zwierzęce, dobry łątowy i bliski odbyt, tam przeto jest i produkcya takich płodów większa, tam hodują głównie krowy jako bydło użytkowe, ponieważ produkta mleczne, które ze wszystkich zwierzęcych płodów najwięcej przynoszą dochodu, dobry odbyt w miejscu, albo w pobliżu znajdują. — Inaczej ma się rzecz w Galicyi, gdzie zwierzęce płody niskie mają ceny, gdzie z wyjątkiem okolic większych miast produkcya mleczna jest nieznaczna i po największej części ogranicza się na własną potrzebę, gdzie się zajmują chowem bydła mało dochodu przynoszącym, gdzie za tem wszystkie do wytwarzania płodów zwierzęcych używane płody rolne i łąkowe przy-

noszą dochód mały, znacznie mniejszy od obliczonej i przy oznaczeniu czystego dochodu zastosowanej ceny sprzedażnej tychże płodów.

Oszacowanie lasów musiało także doprowadzić do błędnych zapatrywań, gdyż z pominięciem okoliczności wpływających na czysty dochód, praktyka stałego katastru przeniesioną została do terazniejszego szacowania dochodu.

Referenci szacunkowi nie uwzględniali dat z rachunków lasowych o rzeczywistym dochodzie czystym. Obliczenia czystego dochodu uskuteczniiono na podstawie poszczególnionych czynników dla dochodu brutto z przyrostu drzewa i z cen drzewa. — Przyrost drzewa osądzono według zapatrywań osobistych lub według obliczeń z przestrzeni próbnych, przyczem trudno było oznaczyć odpowiednio ilość drzewa, którego spieniężyć nie można, a która szczególnie w górach i w lesistych okolicach Galicyi jest wielka. Co do cen drzewa można było w Galicyi tylko rzadko otrzymać pewne daty z przepisanych w ustawie lat piętnastu, gdyż sprzedaż drzewa odbywała się nieregularnie, na różne miary, — także na morgi. — To też musiano prawie wszędzie wstawiać ceny drzewa według osobistego zapatrywania opartego na różnych kombinacjach. — Nieuwzględniano także momentów, które na wysokość dochodu czystego szczególny wpływ mają.

W szczególności oceniano wszystko drzewo według cen drzewa opałowego bez względu na znacznie większą wartość drzewa materyałowego, z drugiej strony pominięto koszta zarządu. — Ztąd wynikła nierówność szacowania, ponieważ w jednych lasach produkuje się i spienięża daleko więcej drzewa materyałowego jak w drugich, koszta zaś zarządu zostają w rozmaitym stosunku do przychodu surowego, a mianowicie, są właśnie w tym stosunku większe, tam gdzie dochód surowy jest mniejszy, mniejsze zaś, gdzie tenże jest większy.

Pominięcie tych momentów, jako też całe postępowanie musiało również spowodować porzywdzenie Galicyi, ponieważ właśnie w tym kraju dochód brutto jest mały z powodu złych dróg, większych kosztów wywozu, braku przemysłu zużywającego wiele drzewa, braku zamożnych nabywców i niemożności spieniężenia lichszych rodzajów drzewa w okolicach lesistych; koszta zaś są większe w porównaniu z małym dochodem brutto.

Roboty reambulacyjne, przyspieszone nowemi nakazami wysokiego c. k. Ministerstwa skarbu w latach 1878 i 1879, mogły usunąć zaledwie część błędów przestarzałych operatów pomiarowych.

Byłoby koniecznem, ażeby wysoki Rząd przekonał się, czy takie operaty mogą być użyte do prowizorycznego rozdziału podatku, począwszy od 1. stycznia 1881.

Bez wielu kosztów i straty czasu otrzymaliby wys. Rząd wyjaśnienia w tym względzie od urzędników sądowych, którzy się zajmują wprowadzaniem ksiąg hipotecznych i są w stanie co do gmin, w których w ostatnim czasie przeprowadzili założenie ksiąg hipotecznych — zdać sprawę, — ile nowych parcel przy tej czynności urzędowej odkryli, tudzież ile sprostowali błędów operatów pomiarowych co do oznaczenia właścicieli. — Zalegające w Galicyi klasowania — a mianowicie w okręgu Krakowskim 69%, w okręgu lwowskim 67%, a w okręgu Tarnopolskim 60% wykonano w lecie roku 1879, przyczem niektóre grupy delegatów musiały zaklasować 600 do 2000 parcel w jednym dniu.

Przy takim pospiechu nie można było myśleć o odpowiedniem obejrzeniu gruntów, które miały być klasowane, zwłaszcza, że klasowanie przeprowadzano często przez kilka grup w jednym pojedynczym dystrykcie klasyfikacyjnym, pod kontrolą, a raczej pod wyłącznem kierownictwem świeżo mianowanych referentów ekonomicznych, nie mogących już z braku czasu nabyć koniecznego obznajomienia się z wszelkimi warunkami wpływ na szacowanie wywierającemi, a nawet z gruntami wzorowemi. — Komisye zaś powiatowe i krajowe nie miały także czasu, ażeby zbadać dokładnie wynik tych klasowań i usunąć błędy.

Kiedy wszystkie operaty z całego państwa przedłożone c. k. Ministerstwu skarbu, zostały takowe zbadać przez organa tegoż Ministerstwa, jednak o ile nam wiadomo, bez udziału ludzi, którzy rezultaty gospodarstwa w naszym kraju znają z własnego doświadczenia. — Skutki tegoż ba-

dania objawiły się we wnioskach przedłożonych przez c. k. referentów Ministerstwa skarbu komisji centralnej.

W tych wnioskach nie zważano na uchwały galicyjskich komisji krajowych, które w każdym razie pod względem równowagi wewnątrz kraju zasługiwały na poszanowanie, bo o tej równowadze względnie najtrafniejszy sąd wydać mogły.

Komisje krajowe galicyjskie uchwaliły żądać reklasowania poszczególnych kultur w małej tylko liczbie powiatów.

Referenci c. k. Ministerstwa skarbu zaproponowali jednak w komisji centralnej wiele innych reklasowań kultur ekonomicznych.

Komisja centralna uchwaliła proponowane reklasowania nie mając nawet czasu do zbadania potrzeby tych reklasowań.

Również i referentom powiatowym, którym przypada wykonać te reklasowania, braknie czasu do odpowiedniego ich przeprowadzenia, bo one w ciągu tego lata mają być wykonane i przesłane Ministerstwu wraz z opinią komisji powiatowych i krajowych.

Dochodzą nas niepokojące z różnych powiatów wiadomości, że zarządzone reklasowania zaczęły się odbywać w kierunku fiskalnym.

Podniesiony w motywach referentów rządowych brak stosunku między cyframi przeciętnego dochodu czystego w Galicyi, na Szląsku i na Bukowinie, nie może stanowić podstawy do podwyższenia sumy tego dochodu, gdyż pod tym względem nie można zestawiać tych trzech krajów koronnych.

W porównaniu ze Szląskiem, w Galicyi wszystkie stosunki ekonomiczne są bez porównania gorsze; ludność w ogóle mniejsza, nie mała część kraju w paśmie wysokich gór karpackich słabo zaludniona; środki komunikacyjne znacznie gorsze, potrzeba miejscowa mniej licznej i biednej ludności, oraz liczba konsumentów, którzy tych płodów ziemi sami nieprodukują, ale je kupują, bardzo jest mała, a nadto Galicya rozciąga się od Szląska ku wschodowi 100 mil pomiędzy krajami rosyjskimi i węgierskimi, które same produkują znaczną nadwyżkę płodów ziemi.

Jak nrzędowe daty statystyczne wykazują, przypada na Szląsk na jedną milę kwadratową o 44% więcej mieszkańców, i o 79% więcej kultur ekonomicznych, aniżeli w Galicyi. Produkcya cukru, wódki i piwa, która płody ziemi przerabia, materiał opałowy zużytkowuje, a przytem także odpadki dla gospodarstwa wiejskiego pozostawia, jest na Szląsku większa niż w Galicyi, mianowicie produkcya cukru 81½ razy, wódki 3½, piwa 6½ razy większa na jednej mili kwadratowej kultur ekonomicznych.

Według wyników austriackiej statystyki kolejowej z r. 1878 przypada na Szląsku na 10 kilometrów kwadratowych więcej kolei żelaznych aniżeli w Galicyi o 274%, więcej dróg państwowych o 78%, więcej dróg krajowych i powiatowych o 560%. — Z dalszego zestawienia dat statystycznych wypada w Galicyi na jedną milę kwadratową daleko większa ilość wołów roboczych i koni roboczych, zaś na Szląsku daleko znaczniejsza ilość bydła użytkowego. — W szczególności jest na Szląsku ilość krów, które tam najintrańsze inwentarz użytkowy stanowią o 866 lub 77% na jednej mili kwadratowej większa, od ilości gorszych krów Galicyi.

Nieuzasadnionem jest także porównywanie Galicyi z Bukowiną mianowicie graniczących ze sobą części obu krajów.

Powiat bukowiński Kotzmań, sąsiadujący z Galicyą, ma w dolinie Czeremoszu i Prutu glebę napływową, której żyzność, jakkolwiek wskutek nieustającej uprawy kukurydzy coraz się umniejsza, obecnie jeszcze jest tak znaczną, że w Galicyi równej sobie nie znajduje. Zresztą jak powszechnie wiadomo, oszacowanie gruntów na Bukowinie doprowadziło do tak niewłaściwych rezultatów, że właściciele ziemscy widzą się zagrożonymi w swojej egzystencji, a sama komisya krajowa widziała się spowodowaną, zaproponować ogólne zniżenie taryf klasowych, które w pewnych pozycjach wynosi 20—25%.

Często podnoszona okoliczność, że w Galicyi nastąpił przyrost gruntu podlegającego podatkowi nie może usprawiedliwić znacznego podwyższenia sumy czystego dochodu, gdyż większa część tego przyrostu położona jest w okolicach górzystych, które w czasie otworzenia obecnej podstawy podatkowej nie dawały żadnego dochodu, a i obecnie przynosić mogą tylko bardzo mały dochód.

Wobec tych wszystkich okoliczności Galicya wystawioną jest na niebezpieczeństwo podwyższenia wynikającej z operatów krajowych sumy czystego dochodu z 22,300.000 złr. na 29,975.855 zł. Ostatnia ta suma wynosi 16.354 proc. od ogólnej sumy czystego dochodu w kwocie 183,298.580 złr. obliczonej na podstawie wniosków ministeryalnych dla całego państwa. Na Galicyę przeto przypadłby (przy rozdziale głównej sumy 37,562.832 złr. podatku gruntowego) podatek w kwocie 6,143.025 zł. zatem w stosunku do obecnej kwoty wynoszącej 4,618.300 złr. wypadłoby podwyższenie o 33%. Pominąwszy nawet nadzwyczajnie wysokie i ciągle wzrastające dodatki krajowe, powiatowe i gminne, samo tak znaczne podwyższenie podatku gruntowego doprowadziłoby właścicieli ziemskich do nieuniknionej ruiny.

Podwyższenie to nagle zaprowadzone, spowodowało zupełny przewrót w stosunkach majątkowych, kredytowych i wartościowych, mianowicie w tych częściach kraju, gdzie podatek gruntowy w skutek nierównego rozdziału zostałby podwyższony o 160—175%.

Dla braku dat obliczenie mogło być dokonane tylko w niektórych powiatach Galicyi. Z tego obliczenia pokazuje się, że kwota podatkowa wymierzona na podstawie czystego dochodu, jaki wynika z wniosków referentów ministeryalnych, zostałaby podwyższona w powiecie borszczowskim o 105%, w powiecie zaleszczyckim o 140%, w powiecie horodeńskim o 170%, a w powiecie czortkowskim o 174%.

Wobec takiego Galicyi ruiną grożącego niebezpieczeństwa, i w wykonaniu polecenia od Sejmu otrzymanego — ośmiela się najwierniejszy Wydział krajowy złożyć w najgłębszej czci u stóp Tronu Najwyższego następną najuniżeńszą prośbę:

Wasza Cesarsko-Królewska i Apostolska Mość raczy najmiłościwiej Swoją najwyższą łaskę, której kraj nasz tyle wspomniałomyślnych dobrodziejstw zawdzięcza, okazać także i w tej dla Galicyi wielce ważnej sprawie.

Alegat III. do sprawozdania z czynności Wydziału krajowego za czas od 1. stycznia 1880.

O d e z w a

c. k. Prezydium Namiestnictwa we Lwowie, z dnia 17. października 1880 L. 10388/pr. do Wydziału krajowego.

Jego ces. i król. Apostolska Mość raczył najwyższem postanowieniem z dnia 7. b. m. najmiłościwiej upoważnić Jego Excelelencyę Pana Ministra skarbu, by wniesione na moje ręce przedstawienie Świetnego Wydziału krajowego w sprawie regulacji podatku gruntowego polecił Komisji centralnej do uwzględnienia. Mam zaszczyt zawiadomić o tem Świetny Wydział krajowy, wskutek reskryptu Jego Excelencyi Pana Ministra skarbu z dnia 13. b. m. l. ^{5252.}_{F. M.} odnośnie do szacownej odezwy z dnia 25. sierpnia b. r. l. 39213 z nadmienieniem, że wspomniane przedstawienie poleceniem zostało przez Pana Ministra w myśl powołanego Najwyższego postanowienia, Komisji centralnej do uwzględnienia.

Alegat IV. do sprawozdania z czynności Wydziału krajowego za czas 1. stycznia 1880.

O k ó l n i k

c. k. Namiestnictwa L. 10352 do wszystkich c. k. Starostów.

Ustawą z dnia 26. lutego b. r. dz. p. p. Nr. 22 udzielił c. k. Rząd Reprezentacji kraju tu-
tejszego pożyczkę w kwocie 500.000 zł. którą to kwotę Wydział krajowy w myśl §. 1 powołanej
ustawy rozdzielił między ludność wiejską tytułem bezprocentowych pożyczek na zasiewy za soli-
darną poręką gmin. — W odnośnych protokołach zastępujących skrypt dłużny a podpisanych przez
każdego dłużnika z osobna, dzień 1. stycznia 1881 r. oznaczony został jako termin zwrotu otrzy-
manej pożyczki. Gdy zaległe raty pożyczek tych w myśl §. 2 powołanej ustawy od restancyona-
ryuszów za pomocą egzekucyi polityczoej ściągnięte być mogą, wzywam pana Starostę wskutek
odezwy Wydziału krajowego z dnia 22. września b. r. L. 38580, byś już obecnie przy każdej na-
darzającej się sposobności, a mianowicie przy rokach urzędowych odpowiednio pouczał przełożonych
gmin i ludność wiejską, że pożyczki te w terminie uiszczone być muszą, i że dłużnicy chcąc
uniknąć surowych środków przymusowych w czas winni myśleć o uiszczeniu kwot pobranych. —
Gdyby zaś mimo tych pouczeń zwroty wezas nie wpłynęły, natenczas masz pan Starosta od wło-
ścian, którzy panu po upływie powyższego terminu ze strony Wydziału krajowego jako tacy zo-
staną wykazani, zalegające kwoty ściągnąć bezzwłocznie w drodze przymusowej. — Pietnastego
stycznia 1881. r. przedłożysz mi pan Starosta wykaz poszczególniający tak spłacone jak i zalega-
jące kwoty rzeczoney pożyczki. — We Lwowie dnia 17. października 1880. Za c. k. Namiestnika
Loebl w. r. C. k. Prezydum Namiestnictwa we Lwowie. L. 10352/pr. Odezwa. Mam zaszczyt
udzielić Świetnemu Wydziałowi krajowemu w miejscu odnośnie do szacownej odezwy z dnia 13.
b. m. L. 45742 do wiadomości. We Lwowie dnia 17. października 1880. Za c. k. Namiestnika. Loebl. w. r.

Alegat V. do sprawozdania z czynności Wydziału krajowego za czas 1. stycznia 1880.

O d e z w a

**Wydziału krajowego - dnia 21. grudnia 1880 l. 52017 do Świetnego Prezydum c. k.
Namiestnictwa.**

W załączeniu przesyła się uprzejmie Świetnemu Prezydum c. k. Namiestnictwa 35 podań
powiatów i gmin w sprawie przedłużenia terminu zwrotu pożyczek na zasiewy z prośbą o zwró-
cenie uwagi właściwych c. k. Starostw na miejscowości, w których ludność, widząc niemożność ui-
szczenia całej pożyczki, prosi o przedłużenie terminu lub rozłożenia na raty. Wydział krajowy
zapewnił sobie wprawdzie fundusze potrzebne do zwrócenia skarbowi państwa w oznaczonym ter-
minie całej półmilionowej pożyczki, gdy jednak Wysoki Sejm uchylił wniosek rozłożenia zwrotu
pożyczek na raty, nie może Wydział krajowy zwalniać ludności wiejskiej od dopełnienia przyjętych
zobowiązań z wyjątkiem wypadków, w których zachodzi rzeczywiście taki brak środków, iż bez-
względne ściągnięcie pożyczki spowodziłoby ruinę włościanina, a tem samem zniweczyłoby cel,
który wytknięty został pożyczkom na zasiewy i który w r. b. rzeczywiście osiągnięty został.

Światne Prezydium c. k. Namiestnictwa zechce tedy pouczyć c. k. Starostów, aby przy zastosowaniu środków egzekucyjnych zwrócili uwagę na miejscowości i okolice, z których wpłynęły prośby o ulgę i jeżeli przekonają się o rzeczywistej niemożności uiszczenia całej pożyczki przez pojedynczych dłużników, nie doprowadzali na razie egzekucji do ostateczności, lecz tylko upomnieli ich i zalecili im jak najrychlejsze dopełnienie przyjętych zobowiązań, z zagrożeniem bezwzględnego zastosowania środków egzekucyjnych w razie dalszego zwlekania spłaty. Zechce Światne Prezydium c. k. Namiestnictwa polecić także c. k. Starostom, aby o wypadkach tego rodzaju w swoim czasie wezwześnie donieśli Wydziałowi krajowemu celem wydania dalszych zarządzeń Wydziałom powiatowym.

Ponieważ względy powyższe stosują się także do miejscowości, z których już dawniej wpływały prośby o przedłużenie terminu lub rozłożenie pożyczki na raty, a którym Wydział krajowy odmowną musiał dać odpowiedź, nie mając jeszcze zapewnionych funduszy, celem zwrócenia skarbowi państwa pożyczki półmilionowej w oznaczonym terminie, przeto npraszamy Światne Prezydium c. k. Namiestnictwa, aby właściwym c. k. Starostom zalecił powyżej wskazany sposób postępowania także co do gmin powiatu Kolbuszowskiego, gdzie według sprawozdań Wydziału powiatowego stan ludności wiejskiej ma być i w tym roku bardzo niepomyślny, dalej gmin: Kudynowce (w powiecie Złoczowskim), Rostoczki (w powiecie Dolińskim) i Dobrków (w powiecie Pilźnieńskim).

Dalsze prośby tego rodzaju przysyłać będzie Wydział krajowy Światnemu Prezydium c. k. Namiestnictwa w miarę, jak jeszcze do 1. stycznia 1881 wpływać będą. Zarazem zwraca się Światnemu Prezydium c. k. Namiestnictwa do użytku powyżej wskazanego, załącznik szacownej odezwy z dnia 17. b. m. l. 12.379 pr.

Alegat VI. do sprawozdania Wydziału krajowego za czas od 1 stycznia 1880.

Przedstawienie

Wydziału krajowego we Lwowie dnia 18. sierpnia 1881 L. 36.541 wystosowane do Najjaśniejszego Pana.

Wasza Cesarska i Królewska Apostolska Mości!

Najmiłościwszy Cesarzu i Królu!

Sejm Królestwa Galicyi i Lodomeryi wraz z Wielkiem księstwem Krakowskiem powziął na posiedzeniu z dnia 20. lipca 1880 następującą uchwałę:

„Na pokrycie niedoborów z lat 1877, 1878 i 1879, tudzież na uposażenie funduszu budowy gmachu Sejmowego sumą złr. 109.785 upoważnia się Wydział krajowy do zaciągnięcia na skrypcie dłużny pożyczki aż do wysokości złr. 600.000 w przeciągu najdłużej lat 30 ratami umorzyć się mającej i zapisać bezpieczeństwo tej pożyczki na hipotecę gmachu sejmowego (realność l. 717 $\frac{1}{4}$ we Lwowie)“.

Wspomniane w tej uchwale niedobory wynoszą: za rok 1877. 141.000 zł. w. a., za rok 1878 338.606 zł. a za rok 1879. 151.000 zł. razem tedy 630.606 zł, w. a. — Nadto zwrócić ma fundusz krajowy funduszowi budowy gmachu sejmowego 109.785 zł. w. a., gdyż suma ta użyta została

z funduszu budowy w myśl uchwały sejmowej z 23. sierpnia 1877 na pokrycie już wtedy sprawzonego niedoboru. — Okazał się zatem w całości niedobór 740.391 zł. w. a., który bez użycia kredytu krajowego nie może być pokrytym. Ponieważ jednak część tego niedoboru znajduje pokrycie w zapasach gotówki funduszu pożyczki krajowej z roku 1873, a w obec faktu, że fundusz ten potrzebować będzie gotówkę dopiero w roku 1884, ten sposób częściowego pokrycia niedoboru stawia się jako najkorzystniejszy dla funduszu krajowego, — przeto sejm ograniczył operację kredytową za niezbędnie uznaną do 600.000 zł. w. a. i wybrał przytem dla funduszu krajowego najkorzystniejszą, a pod względem uzyskania pieniędzy najodpowiedniejszą formę pożyczki hipotecznej. Obecny stan targu pieniężnego, wznawiania coraz więcej w jaw wstępujący napływ kapitałów szukających lokacyi — pozwoli Wydziałowi krajowemu zrealizować pod jaknajkorzystniejszymi warunkami pożyczkę hipotecznie zabezpieczoną. Spłata ratalna pożyczki nie przeciąży finansów krajowych, gdyż niedobory powyżej wykazane przypisać należy tylko chwilowemu zachwianiu równowagi między dochodami a wydatkami w skutek znacznego, a przez Sejm w budżecie nieprzewidzianego wzrostu wydatków we wszystkich gałęziach autonomicznej administracyi.

Ponieważ w myśl §. 20 statutu krajowego wszelkie uchwały Sejmowe stale majątek kraju obciążające podlegają najwyższej sankcyi, przeto najwierniejszy galicyjski Wydział krajowy ośmiela się najuniższej upraszać:

Wasza Cesarska i Królewska Apostolska Mość raczy najłaskawiej użyczyć najwyższej sankcyi uchwale Sejmu galicyjskiego z 20. lipca 1880 o zaciągnięcie pożyczki 600.000 zł. w. a. zabezpieczonej na hipotece gmachu Sejmowego. Z Wydziału krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi wraz z Wielkiem Księstwem Krakowskiem.

We Lwowie dnia 18. sierpnia 1880.

Alegat VII. do sprawozdania z czynności Wydziału krajowego za czas od 1 stycznia 1880.

Schuldurkunde.

I. Mit Beschluss des Landtages des Königreiches Galizien und Lodomerien sammt dem Grossherzogthume Krakau vom 20. Juli 1880 wurde der galizische Landes-Ausschuss ermächtigt, zum Zwecke der Deckung des Deficits aus den Jahren 1877, 1878 und 1879 und zur Dotirung des Landtagsgebäude-Baufonds mit 109.785 fl. ö. W. ein Darlehen im Betrage von 600.000 fl. ö. W., welches in längstens 30 Jahren zurückgezahlt werden soll, aufzunehmen.

Dieser Beschluss des Landtages Galizien und Lodomerien sammt dem Grossherzogthume Krakau wurde von Seiner Kaiserlichen und Königlichen Apostolischen Majestät mit der Allerhöchsten Entschliessung vom 14. November 1880 sanctionirt.

Auf Grund der obgedachten Ermächtigung erklärt nun der galizische Landes-Ausschuss im Namen des Königsreiches Galizien und Lodomerien sammt dem Grossherzogthume Krakau, dass er von der kais. königl. privilegirten österreichischen Länderbank einen Betrag von 600.000 fl. ö. W. (Sechsmalshunderttausend Gulden öst. W.) entliehen hat, und bestätigt, dass er diesen Darlehensbetrag pr. Sechsmalshunderttausend Gulden öst. W. (600.000 fl. ö. W.) von der kais. königl. privilegirten österreichischen Länderbank im Baren zugezählt, erhalten hat.

II. Der galizische Landes-Ausschuss verpflichtet sich, im Namen des Königreiches Galizien und Lodomerien sammt dem Grossherzogthume Krakau, diesen Darlehensbetrag pr. 600.000 fl. ö. W. der kais. königl. privilegirten österreichischen Länderbank in fünfzig (50) gleichen halbjährigen, am 1. Jänner und 1. Juli eines jeden Jahres fälligen Raten à 12.000 fl. ö. W. (Zwölftausend Gulden öst. W.), von denen die erste am 1. Juli 1881 fällig sein wird, in Wien im Baaren zurückzubezahlen, und von diesem Darlehen bis zu dessen vollständiger Zurückzahlung der kais. königl. privilegirten österreichischen Länderbank Zinsen in der Höhe von vier neun Zehntel Perzent ($4\frac{9}{10}$ %) pro annum in der Weise zu bezahlen, dass sich der galizische Landes-Ausschuss verpflichtet, die Zinsen für die Zeit vom heutigen Tage als dem Zahlungstage des Darlehens bis zum 1. Juli 1881 gleich bei Unterfertigung dieser Schuldurkunde zu entrichten und die weiteren halbjährigen anticipativen von dem jeweilig noch aushaftenden Kapitalsreste entfallenden Zinsensraten von $4\frac{9}{10}$ % pro annum am 1. Jänner und 1. Juli eines jeden Jahres gleichzeitig mit den oben festgesetzten Kapitalsraten der kais. königl. privilegirten österreichischen Länderbank in Wien im Baaren zu bezahlen.

III. Der galizische Landes-Ausschuss verpflichtet sich, im Namen des Königreiches Galizien und Lodomerien sammt dem Grossherzogthume Krakau, für den Fall, als er die im Artikel II festgesetzten Kapitals- oder Zinsensraten nicht pünktlich an den jeweiligen Fälligkeits-Terminen bezahlen sollte, hievon der kais. königl. privilegirten österreichischen Länderbank Verzugszinsen in der Höhe von 6% pro annum zu entrichten.

Uebrigens wird, in dem Falle, wenn der Verzug länger als drei Monate dauern sollte, der jeweilig noch aushaftende Kapitalsrest, ohne Rücksicht auf die in dem Artikel II gewährten Theilzahlungsfristen, sofort fällig werden.

Alegat VIII. do sprawozdania z czynności Wydziału krajow. za czas od 1 stycznia 1880.

Z c. k. Namiestnictwa l. 66270.

Odezwa.

Reskryptem z 10. grudnia 1880 l. 5423 oznajmiło wysokie c. k. Ministerstwo rolnictwa, że w wielu krajach koronnych, a nawet w takich, gdzie chów koni na stosunkowo wysokim stopniu się znajduje, nie dostrzeżono należytej dbałości pod względem pielęgnowania kopyt koni i umiejętnego ich kucia, i że zaradzenie złemu nastąpić może jedynie przy racjonalnem wykształceniu większej ilości kowali do kucia koni.

Kwestyą w jaki sposób dałby się ten cel osiągnąć, zajmuje się wysokie Ministerstwo rolnictwa od dłuższego czasu i na razie oświadczyło swą gotowość przy zakładach stadników rządowych przez dotyczących weterynarzy corocznie w przybliżeniu 3-miesięczny bezpłatny kurs kucia koni urządzić w przypuszczeniu, że ze strony dotyczących wydziałów krajowych, towarzystw chowu koni, towarzystw gospodarczych i innych korporacji odpowiednie zasiłki dostarczone będą na utrzymanie uczniów, którzy zazwyczaj zupełnie są pozbawieni środków do utrzymania.

W tem przypuszczeniu też Wysokie c. k. Ministerstwo rolnictwa oświadczyło, że uczęszczającym na ten kurs pozwoli wolne mieszkanie w budynku zakładowym i udzielanie wiktów za złożeniem opłaty do wojskowego menażu. Przy ofiarności Wydziału krajowego górnej Austrii, który

znaczne kwoty na ten cel wyznaczył, umożliwiono już dwa takie kursa przy zakładzie stadników w Stadl, mianowicie jeden z ubiegłą wiosną, drugi zaś w trzech ostatnich miesiącach r. b., a wynik tego kursu kucia koni, w którym po 6 czeladników kowalskich z górnej Austrii udział brało, był tak pomyślnym, że powtórzenie kursów w latach następnych bardzo pożądanem się przedstawia.

Jeszcze skuteczniejszy i odpowiedniejszy środek ku podniesieniu przemysłu kucia koni upatruje Wysokie Ministerstwo rolnictwa w tem, aby pewnej liczbie czeladników kowalskich umożliwić odbycie zupełnego (t. j. do złożenia egzaminu wymaganego) 6-miesięcznego kursu kucia koni przy wojskowym instytucie weterynarnym we Wiedniu.

Nie potrzeba bowiem dowodów, że nauka w tym wyborowym instytucie sama przez się jest już dostateczną, aby słuchaczom zupełne teoretyczne i praktyczne wiadomości z zawodu kucia koni dostarczyć, a przedewszystkiem ważną jest okoliczność, że uczęszczający na ten kurs są uprawnieni do złożenia egzaminu, który jest nieodzownym warunkiem uzyskania koncesyi na przemysłowość kucia koni.

Wprawdzie dozwolonem jest składanie tego egzaminu także bez ukończenia wspomnianego kursu, ponieważ jednak doświadczenie poucza, że egzamin bez poprzedniego kursu tylko w rzadkich wypadkach składanym bywa, przedstawia się w umożliwieniu uczęszczania 6-miesięcznego kursu kucia koni w wiedeńskim instytucie weterynarnym środkiem najodpowiedniejszym do stosownego pomnożenia niedostatecznej w niektórych krajach koronnych ilości koncesyonowanych do kucia koni przemysłowców. Wysokie c. k. Ministerstwo rolnictwa uważa więc za rzecz bardzo pożądaną, by ile możności wielu czeladnikom kowalskim użyczono środków do uczęszczania instytutu weterynarnego, nie będąc zaś samo z powodu szczupło wymierzonej dotacji w położeniu dostarczenia tych środków przez utworzenie stypendyów, zwraca się Wysokie Ministerstwo rolnictwa do reprezentacji krajów interesowanych z wezwaniem, by takowe ze względu na korzyści dla chowu koni w kraju, tych środków dostarczyły, a Wysokie Ministerstwo ofiaruje swą gotowość tam, gdzie przez kraj dostarczone środki byłyby niedostatecznymi, przyzwolić małe zasiłki, aby stypendya uzupełnić w stosunku do rzeczywistej potrzeby.

Udzielając te zapatrywania Wysokiego Ministerstwa, uprasza c. k. Namiestnictwo świątynny Wydział krajowy, aby zecheiał rzecz wziąć pod ścisłą rozwagę w celu obmyślenia środków na cele wspomniane.

Zauważa się przytem, że już wskutek zeszlórocznych zabiegów Wydział powiatowy w Kamionce Strumiłowej wyjawil swą gotowość dostarczenia stypendyum roczne 120 złr. dla jednego uczestnika kursu kucia koni w zakładzie stadników w Drohowyżu.

Gdy dalej istnieje już we Lwowie wojskowa szkoła kucia koni, w której kowale z Galicyi w 6-miesięcznym kursie bezpłatnie naukę kucia koni pobierać mogą i gdzie także konie osób prywatnych w zastosowaniu do wszystkich rozmaitych potrzeb kute bywają, zwraca się na to uwagę, że w razie, gdyby świątynny Wydział krajowy nie przychylił się do umożliwienia wysłania czeladników kowalskich z Galicyi do wiedeńskiego instytutu weterynarnego, byłoby bardzo pożądanem umożliwienie uczęszczania tych uczniów na wspomniony kurs we Lwowie za pomocą stosownych zasiłków.

Wreszcie jako trzecią alternatywę, gdyby uczęszczanie do instytutu wiedeńskiego lub do lwowskiej szkoły nie było za odpowiednie uznaniem, wypadnie wziąć pod rozwagę zasilenie czeladników kowalskich, w celu udziału ich w kursie kucia koni przy zakładzie w Drohowyżu.

Upraszając świątynny Wydział krajowy o łaskawe oznajmienie swego w tej mierze powziętego postanowienia, nadmienia c. k. Namiestnictwo, że równocześnie udaje się z temi samemi wyłączeniami stanu rzeczy do obydwu komitetów Towarzystw gospodarczych we Lwowie i w Krakowie.

We Lwowie dnia 22. grudnia 1880.

W zastępstwie Mandyczewski w. r. Do świątynnego Wydziału krajowego we Lwowie.

Alegat IX. do sprawozdania z czynności Wydziału krajowego za czas od 1 stycznia 1880.

L. W. 129.

Do c. k. Namiestnictwa.

W odpowiedzi na szacowną odezwę z dnia 22. Grudnia 1880 l. 66.270 w sprawie pielęgnowania kopyt koni i umiejętnego ich kucia, Wydział krajowy zwraca przedewszystkiem uwagę Świątelnego c. k. Namiestnictwa, że jeden ze wskazanych w tej odezwie środków osiągnięcia celu, który w tej mierze wskazało Wysokie c. k. Ministerstwo rolnictwa reskryptem z dnia 10. Grudnia 1880 l. 5.423, t. j. ułatwienie czeladnikom kowalskim nauki w tutejszej wojskowej szkole kucia koni, jest już od dawna praktykowany tak przez Wydział krajowy, który pokrywa za czeladników przyjętych do tej szkoły, koszta udzielania nauki, jak i przez Reprezentacye powiatowe, które niejednokrotnie już wysyłały w tym celu kosztem funduszu powiatowego czeladników do Lwowa i zapewniały im utrzymanie na czas nauki. Co do dalszych środków podniesienia umiejętnego kucia koni, wskazanych w powołanej na wstępie szacownej odezwie, mianowicie wysyłania czeladników kowalskich do wiedeńskiego instytutu weterynarskiego, lub subwencyonowania czeladników zgłaszających się do szkoły w Drohowyżkim zakładzie stadników rządowych. Wydział krajowy oświadcza, że nie mógłby przyjmować nowych ciężarów na fundusz krajowy wobec faktu, że fundusz ten tak wielkie już poniósł ofiary na założenie szkoły weterynaryi i kucia koni we Lwowie, ofiarowawszy c. k. Rządowi na cel ten realność (Szumanówka) w wartości około 100.000 zł., oraz resztę funduszu budowlanego i stałą subwencyę roczną. Zresztą otwarcie szkoły weterynaryi wraz ze szkołą kucia koni we Lwowie w myśl uchwały Wysokiego Sejmu najlepiej rozwiązałoby kwestyę umiejętnego pielęgnowania kopyt końskich, a ponieważ na jednym z ostatnich posiedzeń Rady państwa c. k. Rząd zażądał już kredytu do dodatkowego urządzenia tej szkoły, przeto oczekując rychłego jej wejścia w życie, Wydział krajowy wyraża zdanie, że na razie kwestya podniesiona przez Wysokie c. k. Ministerstwo rolnictwa reskryptem z dnia 10. Grudnia 1880 l. 5.423, a przedstawiona Wydziałowi krajowemu szacowną odezwą z dnia 22. Grudnia 1880 l. 66.270 nie wymaga dalszego rozpatrywania

We Lwowie dnia 28. stycznia 1881.

Alegat X. do sprawozdania z czynności Wydziału krajow. za czas od 1 stycznia 1880.**P o d a n i e****Wydziału krajowego z dnia 18. maja 1880 l. 12.943 do c. k. Ministerstwa rolnictwa.**

Wysokie c. k. Ministerstwo! W roku 1870 uznało c. k. galic. Towarzystwo gospodarskie za potrzebne, przyjąć inżyniera kultury, ażeby móżdż w zakresie działania swego tak inicjować przedsięwzięcia melioracyjne jakoteż ułatwiać przeprowadzenie robót melioracyjnych.

Gdy postanowienie to wprowadzone w życie przy pomocy subwencyi państwowej okazało się w przeciągu czasu od roku 1872. do r. 1878. zupełnie odpowiedniem celowi swemu, Sejm galicyjski

uważał za stosowne powiększeniem i rozszerzeniem tej przez c. k. galic. Towarzystwo gospodarcze utworzonej instytucji, której działalność do tego czasu wychodziła tylko na korzyść jednej części kraju, a która nadto nie była w stanie zadośćuczynić mnożącym rokrocznie zgłoszeniom interesowanych, zrobić ją przystępną dla całego kraju i powziął w tym celu na posiedzeniu swoim z dnia 14. października 1878 następującą uchwałę.

1. „Sejm poleca Wydziałowi krajowemu utworzenie biura melioracyjnego przy Wydziale krajowym i otwiera w tym celu Wydziałowi krajowemu kredyt do wysokości 3.500 złr. w. a. rocznie. Wydział krajowy wyda instrukcję, w której określi wynagrodzenie kierującego biurem melioracyjnym inżyniera i jego pomocników, tudzież wysokość dyet i kosztów podróży, następnie zaś zakres ich działania i ciężące na nich obowiązki.

2. „Sejm poleca Wydziałowi krajowemu urządzenie kursu robót melioracyjnych dla wykształcenia niższego personelu technicznego do tych robót (podmajstrzy), i otwiera w tym celu Wydziałowi krajowemu kredyt do wysokości 2.500 złr. w. a. rocznie.

3. „Sejm otwiera na stypendya dla techników, mających już zawodową praktykę, a chcących wykształcić się w zawodzie melioracyjnym za granicą i przyjmujących zobowiązanie pracowania w tym zawodzie w kraju przez pewną liczbę lat jednorazowy kredyt do wysokości 2.000 złr. w. a.

4. „Otworzone pod 1 2 i 3 kredyty będą pokryte z funduszu krajowego.

5. „Sejm poleca Wydziałowi krajowemu, aby u c. k. Rządu wyjednał urządzenie w c. k. Lwowskiej szkole politechnicznej wykładów techniki rolniczo-melioracyjnej“.

Przeprowadzając uchwałę ad 1) utworzył dnia 17. stycznia 1879 podpisany Wydział krajowy biuro melioracyjne, którego czynność unormował załączoną instrukcją. Personel biura tego składał się z początku z dwóch inżynierów z płacą roczną po 1.500 złr. w. a.

Na wiosnę 1879. r. przyjęto następnie do biura melioracyjnego dwóch inżynierów pomocników z płacą roczną po 720 złr. w. a., a w jesieni tegoż roku okazała się dalej potrzeba przyjęcia jeszcze trzeciego inżyniera-pomocnika z taką samą płacą, tak że roczny wydatek na biuro wynosi teraz 5.160 złr. w. a.

Dalej widział się zmuszonym podpisany Wydział krajowy, pomimo tego, że Komitet c. k. gal. Tow. gosp. odstąpił mu bezpłatnie instrumenta i narzędzia wartości 620 złr. w. a. używane przez byłego inżyniera kultury, zakupić jeszcze nowe instrumenta i narzędzia dla biura melioracyjnego za 500 złr. w. a.

Odnosnie do uchwały ad 2) został otworzony w jesieni 1879. r. w Dublanach kurs robót melioracyjnych, według załączonego programu, dla wykształcenia niższego personelu technicznego. Podpisany Wydział krajowy skorzystał z tej sposobności i zaprowadził jednocześnie dla uczniów wyższej szkoły rolniczej w Dublanach wykłady melioracji rolnych.

Co się zaś tyczy na koniec uchwały ad 3) to uczyniono jej zadość w ten sposób, że trzem ukończonym technikom nadano na razie stypendya po 600 złr. w. a., ażeby przez rok jeden (od lutego 1879 do lutego 1880) uczyli się w wyższej szkole rolniczej w Dublanach pewnych przepisanych przedmiotów. Następnie gdy powyżsi technicy pozdawali egzamina z przepisanych przedmiotów, przyznano im dalsze krajowe stypendya po 1000 złr. w. a. na podróż naukową za granicę.

Wracając do biura melioracyjnego ośmiela się podpisany Wydział krajowy nadmienić, że równocześnie z otwarciem tego biura zwinęta została posada inżyniera przy c. k. gal. Tow. gosp., a w skutek tego cofnięto subwencyę państwową udzielaną dotychczas corocznie temu Towarzystwu od r. 1872. na opłacanie inżyniera kultury.

Skoro tedy kraj poniósł już tak znaczne ofiary na cele melioracyjne, a przez utworzenie biura melioracyjnego przy Wydziale krajowym istnienie i rozwój tej dla galicyjskiego rolnictwa niezmiernie ważnej instytucji, podobnież dalszemi ofiarami zabezpieczył; to spodziewać się można, że państwo tak samo teraz popierać będzie materyalnie to usiłowanie kraju, jak w swoim czasie nie odmówiło poparcia c. k. gal. Tow. gosp. ku utrzymaniu instytucji, którą pod względem działalności w zakresie melioracji rolnych nasza instytucya o wiele przewyższa.

Podpisany Wydział krajowy ma więc zaszczyt upraszać, aby Wysokie c. k. Ministerstwo raczyło przeznaczyć roczną subwencję ze skarbu państwa w odpowiedniej wysokości od roku 1880 począwszy na utrzymanie biura melioracyjnego przy galicyjskim Wydziale krajowym.

Alegat XI. do sprawozdania z czynności Wydziału krajow. za czas od 1 Stycznia 1880.

R e s k r y p t

c. k. Ministeryum Skarbu w Wiedniu z dnia 5. Stycznia 1881 l. 690
do Wydziału krajowego we Lwowie.

In Gemässheit des Artikels IV des Gesetzes vom 28. März 1880 (R. G. Bl. Nro 34) ist für die Ausführung des Reclamations-Verfahrens bezüglich der Grundsteuer-Regelung in jedem Kronlande, nach Auflösung der bisher bestandenen Landes- und Landes-Subcommissionen eine Reclamations-Commission zu bilden. In jenen Kronländern, in welchen wegen ihrer besonderen Verhältnisse die Durchführung des Reclamations-Verfahrens durch eine Reclamations-Commission nicht thunlich ist, bleibt dem Finanz-Minister vorbehalten, nach Einvernehmung des betreffenden Landes-ausschusses Reclamations-Subcommissionen anzustellen. Mit Rücksicht auf das bevorstehende Reclamations-Verfahren beabsichtige ich nunmehr die Bildung der Reclamations-Commissionen zu veranlassen, zu welchem Zwecke es nothwendig erscheint, vorerst die Frage bezüglich der Aufstellung von Reclamations-Subcommissionen in einzelnen Ländern zu lösen. In dieser Beziehung würde ich keinen Anstand nehmen, in jenen Ländern, in welchen bisher Landes- und Landes-Subcommissionen fungirten, der bisherigen Rayons-Einteilung gemäss neben der Reclamations- auch die Reclamations-Subcommissionen aufzustellen. Ich beehre mich den löblichen Landesauschuss um die gefällige schleunige Mitteilung zu ersuchen, ob gegen eine derartige Organisation des Reclamations-Dienstes in Galizien vom dortigen Standpunkte aus, irgend ein Bedenken obwalten würde.

Alegat XII. do sprawozdania z czynności Wydziału krajow. za czas od 1 Stycznia 1880.

O d e z w a

Wydziału krajowego z dnia 11. Stycznia 1881 l. 1602 do Jego Excelencyi JW. Pana
Dra Juliana Dunajewskiego, c. k. Ministra Skarbu w Wiedniu.

W odpowiedzi na uprzejme zapytanie z 5. stycznia b. r. l. 690 galicyjski Wydział krajowy ma zaszczyt oznajmić Waszej Excelencyi najuprzejmiej, że jego zdaniem nie zachodzi żadna zasadnicza trudność co do wskazanej przez Waszą Excelencyę organizacyi krajowej Komisyi i podkomisyi dla postępowania reklamacyjnego w sprawie regulacyi podatku gruntowego. Ze względu jednak

na stosunki Galicyi mniema podpisany Wydział krajowy, że wskazanem byłoby ustanowienie jednej z 18 członków złożonej, na trzy sekeye według dotychczasowych rajonów podzielonej komisji krajowej we Lwowie, któraby w komplecie rozstrzygała o ostatecznym rezultacie. Jeżeliby jednak Waszej Excelencyi odpowiednem się wydało, ustanowić obok komisji krajowej także dwie podkomisye dla postępowania reklamacyjnego, to w każdym razie zdaniem naszym byłoby wskazanem, ustanowić Lwów siedzibą wszystkich komisji, gdyż dotychczasowe doświadczenia przy tworzeniu podkomisji krajowych dla regulacji podatku gruntowego wykazały, że jest rzeczą trudną, co do Tarnopolskiej podkomisji nawet niemożliwą, znaleźć między właścicielami ziemskimi osobistości, któreby posiadały należytą znajomość rzeczy, a zarazem były w położeniu bawić dłuższy czas w Tarnopolu dla dopełnienia obowiązków.

Alegat XIII. do sprawozdania z czynności Wydziału krajow. za czas od 1 Stycznia 1880.

R e s k r y p t

c. k. Ministerjum skarbu w Wiedniu, z dnia 28 lutego 1881 l. 1469
do Wydziału krajowego we Lwowie.

Uiber meine Anfrage vom 5. Jänner 1881 Z. 690 bezüglich der Aufstellung von Reclamations-Commissionen für die weitere Durchführung der Grundsteuer-Regelung in Galizien, hat sich der löbliche Landesauschuss mit der geschätzten Zuschrift vom 11. Jänner 1881 Z. 1602 für die Bildung nur Einer Reclamations-Commission mit dem Sitze in Lemberg ausgesprochen. Gegen eine derartige Organisation des Reclamations-Verfahrens in Galizien haben 23 Ausschüsse der Bezirksvertretungen aus dem westlichen Theile des Landes hieramts die beiliegenden Vorstellungen mit der Bitte überreicht, damit für die Ausführung des Reclamationsverfahrens in sämtlichen Schätzungs-Bezirken des Krakauer Rayons eine abgesonderte Reclamations-Subcommission mit dem Sitze in Krakau errichtet werde. Dieses Begehren wird durch die besonderen den westlichen bis an das Flussgebieth des San reichenden Bezirken Galiziens durch die Lage, Bodenart, die Zahl und Richtung der dewastirenden Flüsse eigenthümlichen im Vergleiche mit den anderen Theilen des Landes entschieden ungünstigeren Culturverhältnisse begründet, und hiedurch die Unmöglichkeit einer zureichenden Würdigung dieser Verhältnisse durch eine in Lemberg tagende Reclamations-Commission nachgewiesen. In diesen Vorstellungen wird ausserdem noch auf den Umstand hingewiesen, dass die Nöthigung der mit den geschilderten Verhältnissen vertrauten Fachmänner aus dem Westeu zu Reisen nach Lemberg der Förderung des Geschäftes hinderlich, für den Staatsschatz zu kostspielig und für die Mehrzahl der berufenen Mitglieder aus wirtschaftlichen, finanziellen und persönlichen Gründen oft unmöglich wäre. Bei dem Umstande, als gegen die mir Seitens des löblichen Landesauschusses kundgemachte Ansicht über die Organisation des Reclamationsdienstes aus den östlichen Theilen des Landes Galiziens keine Vorstellungen erhoben wurden, so dürfte vielleicht der Errichtung einer Reclamations-Commission für den Lemberger und Tarnopoler Rayon mit dem Sitze in Lemberg nichts im Wege stehen. Die vorliegenden begründeten Einwendungen in Betreff des westlichen Theiles des Landes scheinen mir aber einer neuerlichen reiflichen Erwägung und Berücksichtigung um so mehr würdig, als für dieselben mit den Landesverhältnissen wohlvertraute hervorragende Persönlichkeiten auch im mündlichen Wege bei mir eingetreten sind. Ich wäre dem-

nach nicht abgeneigt, für den Krakauer Rayon eine besondere Reclamations-Subcomission mit dem Sitze in Krakau zu bestimmen, und beehre mich den löblichen Landesauschuss zu ersuchen, mir noch in diesen beiden Richtungen die geschätzte Wohlmeinung unter Rückschluss der Communcate und mit thunlichster Beschleunigung gefällig eröffnen zu wollen.

Alegat XIV. do sprawozdania z czynności Wydziału krajow. za czas od 1 stycznia 1880.

O d e z w a

**Wydziału krajowego z dnia 7. marca 1881 L. 10600 do JEx. JWgo Dra Juliana Dunajewskiego
c. k. Ministra skarbu ect. we Wiedniu.**

W odpowiedzi na wielce uprzejme zapytanie Waszej Excelencyi z dnia 28. lutego b. r. L. 1469 w sprawie organizacyi komisji reklamacyjnych dla dalszego przeprowadzenia regulacyi podatku gruntowego w Galicyi, podpisany Wydział krajowy ma zaszczyt przy zwrocie załączników odnośnie do swojego przedstawienia z dnia 11. stycznia b. r. L. 1602 oświadczyć najuprzejmiej, że wobec okoliczności przedstawionych w petycyach 23 reprezentacyj powiatowych zachodnio-galicyjskich, a uznanych przez Waszą Excelencyę za uwzględnienia godne, zgadza się zupełnie na wyrażone w powyżej powołanym reskrypcie zdanie, że dla rejonu krakowskiego należałoby ustanowić osobną podkomisję reklamacyjną z siedzibą w Krakowie, zaś dla rejonu lwowskiego i tarnopolskiego jedną komisję reklamacyjną z siedzibą we Lwowie.

Alegat XV. do sprawozdania z czynności Wydziału krajow. za czas od 1 Stycznia 1880.

M e m o r y a ł

**Wydziału krajowego z dnia 2. marca 1880 l. 9.029 do Wysokiego c. k. Ministerstwa
rolnictwa we Wiedniu.**

Wysokie c. k. Ministerstwo!

Nowa ustawa o zarazie bydła zabrania bezwarunkowo przewozu bydła z Rossyi i Rumunii do Galicyi począwszy od 1. Stycznia 1882. roku.

Podpisany Wydział krajowy nie myli się z pewnością z przypuszczeniem, że doniosłość zamknięcia granicy, którego według powyższej ustawy oczekiwać należy, dla rolnictwa galicyjskiego jest Wysokiemu c. k. Rządowi dobrze znaną, i że wskutek tego Wysoki c. k. Rząd już w tej chwili obmyśla środki, któreby zdolne były odwrócić groźne niebezpieczeństwo. jakie ustawa ta zrodzi dla

rolnictwa galicyjskiego. Nie wdając się przeto w bliższy opis położenia, w jakie ustawa wspomniana wprawi rolnictwo galicyjskie, ani też nie zwracając uwagi Wysokiego c. k. Ministerstwa na szczególne środki do odwrócenia niebezpieczeństwa, co zresztą galicyjskie Towarzystwa rolnicze prawdopodobnie albo już uczyniły, albo też w najbliższym czasie uczynią, poprzestaje podpisany Wydział krajowy na podniesieniu następujących okoliczności.

Jak wiadomo, importuje Galicya obecnie z Rosyji i Rumunii corocznie około 100.000 sztuk bydła stepowego, które po części zaraz po zakupnie. po części, gdy przestanie być używanym do pociągu, w tutejszych gospodarstwach gorzelnianych się tuczy, a następnie jako bydło opasowe do zaopatrzenia w żywność stolicy, jako też zachodnich prowincyi państwa bardzo znacznie się przyczynia. Bydło to ze względu na to, że według nowej ustawy o zarazie bydła granica zamkniętą będzie z dniem 1. stycznia 1882, wypada zastąpić. Ponieważ zaś w danych stosunkach, oprócz pomnożenia i udoskonalenia produkcji bydła w Galicyi, nie ma innego środka, za pomocą któregooby można przysposobić pokrycie niedoboru, wynikającego z zakazu wprowadzania bydła stepowego lub przyczynić się po zamknięciu granicy do uchylenia braku bydła roboczego i opasowego, przeto wspomniana ustawa pośrednio obarczyła galicyjskich hodowców bydła zadaniem, które wprawdzie da się spełnić, którego nadzwyczajnej trudności jednakże, spotęgowanej jeszcze krótkością czasu do działania pozostającego, żadną miarą zapoznawać nie można.

Podpisany Wydział krajowy pozwala sobie przeto wyrazić silną przekonanie, że zarządzenie i środki zaradcze potrzebne do podniesienia chowu bydła w Galicyi bezwarunkowo nie tylko muszą być bardzo dosadne i wyczerpujące, ale nadto, że należy przystąpić do nich niezwłocznie, jeżeli znaczna część gospodarstw wielkich właścicieli galicyjskich, mianowicie gospodarstw opartych na pędzeniu gorzeli, z nią także najważniejsza gałąź przemysłu rolniczego w Galicyi nie ma uleść szkodliwym skutkom ustawy, i jeżeli przez zakaz przywozu bydła zaopatrywanie stolicy państwa w żywność nie ma swego czasu być zagrożonem.

Nie może zapewne ulegać wątpliwości, że w tym wypadku przedewszystkiem państwo powołanem jest do niesienia pomocy rolnictwu galicyjskiemu, że owszem obowiązek zaradzenia trudnościom, które wywołała nowo wydana ustawa państwowa, nie ciąży na nikim innym, jak tylko na państwie. Podpisany Wydział krajowy jednakże do tego stopnia przyjętym jest całkiem wyjątkową ważnością sprawy niniejszej, że nie omieszka także i Sejmowi galicyjskiemu na najbliższej sesyi zaproponować środków do podniesienia chowu bydła w Galicyi, jeżeli Skarb państwa dostarczy krajowi w odpowiedniej obfitości funduszków na odwrócenie niebezpieczeństwa.

Nakoniec pozwala sobie podpisany Wydział krajowy jeszcze zauważać, że zdaniem jego byłoby najodpowiedniej poruszyć przeprowadzenie wydać się mających zarządzeń, o ile takowe skierowane będą bezpośrednio na podniesienie chowu bydła w Galicyi, jakoteż oddać do rozporządzenia wszystkie na ten cel przeznaczone fundusze osobnej komisji, złożonej z reprezentantów Wysokiego c. k. Rządu, Wydziału krajowego i galicyjskich Towarzystw rolniczych, któraby działała jako fachowy organ doradczy c. k. Namiestnictwa pod tegoż nadzorem.

Na podstawie wywodów powyższych podpisany Wydział krajowy ma zaszczyt upraszać, ażeby Wysokie c. k. Ministerstwo raczyło wyjednać u Wysokiej Rady państwa na uchylenie szkodliwych skutków wspomnianej na wstępie ustawy w Galicyi kredyt dodatkowy na rok 1880. w odpowiedniej wysokości.

Alegat XVI. do sprawozdania z czynności Wydziału krajow. za czas od 1 stycznia 1880.**O d p i s**

odezwy Wydziału krajowego z dnia 30 lipca 1880 L. 33.870 do Prezydyum c. k. Namiestnictwa w miejscu.

Zatwierdzony reskryptem c. k. Ministerstwa rolnictwa z dnia 31 sierpnia 1874 l. $\frac{10.124}{1.212}$ statut organizacyjny istniejącej we Lwowie krajowej szkoły gospodarstwa lasowego, zawiera w końcowym ustępie §. 10. postanowienie, „że po ukończeniu dwuletniego kursu poddać się mają uczniowie egzaminowi ogólnemu ze wszystkich przedmiotów, celem wykazania nabytego uzdolnienia.“ Postanowienie to miało na celu skłonić uczniów do powtórzenia i odświeżenia w pamięci tego, czego uczono ich w szkole przez dwa lata, oraz do ujęcia nabytej wiedzy w jedną całość uporządkowaną. Celu tego nie osiągnęło powyższe postanowienie. Uczniowie szkoły lasowej nie zgłaszają się do ogólnego egzaminu z powodu, że to narażałoby ich na koszt, a nie przynosi praktycznych korzyści w dalszym zawodzie. Ustawy bowiem wymagają do kwalifikacyi na samoistnego leśnika egzaminu państwowego, a nie żądają wykazania absolutorium z fachowej szkoły leśnej. Wystarcza w tej mierze przedłożenie czterech semestralnych świadectw, które wystarczające są także dla ubiegających się o posady prywatne. Jakkolwiek ze stanowiska praktycznego egzamin ogólny zdaje się zbytecznym, mimo to jednak naukowe względy, mianowicie powód na wstępie wskazały, skłonił Wydział krajowy do uchylecia wniosku kuratorji lasowej, aby w miejsce egzaminu ogólnego zaprowadzono wydawanie absolutorjów według przeciętnego wyniku klasyfikacyjnego. Natomiast postanowił Wydział krajowy zapewnić uczniom składającym egzamin ogólny pewne korzyści, które mogłyby stanowić silną zachętę. W tym celu w przyszłości stypendya krajowe udzielane będą tylko uczniom, którzy złożą deklaracyę, że w swoim czasie poddadzą się egzaminowi ogólnemu. Nadto zgodnie z wnioskiem kuratorji szkoły lasowej Wydział krajowy uprasza Światne Prezydyum o wyjednanie we właściwej drodze normy, aby prerogatywy, przyzwolone ukończonym uczniom kraj. szkoły leśnej we Lwowie rozp. Ministerstwa roln. z dnia 31 sierpnia 1874 nr. 116. Dz. u. p., były przyznawane tylko tym uczniom, którzy poddali się egzaminowi ogólnemu, i na tej podstawie otrzymali absolutorium, mianowicie, aby tylko tacy uczniowie z praktyką skrócono trzech lat zamiast pięciu lat byli przypuszczani do egzaminu państwowego na samoistnych leśników.

Alegat XVII. do sprawozdania z czynności Wydziału krajow. za czas od 1 stycznia 1880.**O d p i s**

odezwy c. k. Namiestnictwa we Lwowie z dnia 25 października 1880 L. 54.322 do Wydziału krajowego.

Na przedłożony skutek szanownej odezwy z dnia 30 lipca 1880 l. 33.870 Wysokiemu Ministerstwu rolnictwa wniosek o wyjednanie normy, ażeby prerogatywy przyzwolone ukończonym uczniom kraj. szkoły leśnej we Lwowie rozp. Minist. roln. z dnia 31 sierpnia 1874 d. u. p. l. 116,

były przyznawane tylko tym uczniom, którzy się poddali egzaminowi ogólnemu, i na tej podstawie otrzymali absolutorium, oznajmił JExc. Pan Minister, że przywiązując zasadniczą wielką wagę do składania egzaminów ogólnych i wobec przedsięwzięć się mającej regulacji obydwóch egzaminów państwowych dla leśnictwa, względnie warunków dopuszczalności do tych egzaminów, zamierza wydać w tej mierze stosowne rozporządzenie. Gdy jednak nawiązane w tym kierunku rokowania są jeszcze w toku, a postanowienia odnośnie dotyczyć muszą także szkół gospodarstwa lasowego w Eulenburgu i w Weisswasser, postawionych na równi ze szkołą tutejszą, przeto decyzja w tej sprawie na razie nastąpić jeszcze nie może.

WYKAZ

należytości, uiszczeh i zaległości zaliczek danych c. k. Radom szkolnym okręgowym

po koniec czerwca 1881 z uwzględnieniem
 korespondencyj przez Wydział krajowy przeprowadzonych z ces. król. Radami: krajową i okręgowemi, tudzież z ces. król. Starostwami.

Wykaz zaległości zaliczek, danych Radom szkolnym okręgowym

Pozycja	Nazwa Rady szkolnej okręgowej	z r. 1879	Pierwotnie dane zaliczki		Z tego umorzono		Zalega z końca czerwca 1881		Korespondencje i urgensa Wydziału krajowego		Z c. k. Starostwami, urzędami powiatowemi i wydziałami powiatowemi
			zl.	ct.	zl.	ct.	zl.	ct.	Z Radami szkolnemi okręgowemi	Z krajową Radą szkolną	
1	Bochnia	"	20900	—	—	—	20900	—	332357/80, 45014/80, 11646/80	—	—
2	Drohobycz	"	8000	—	—	—	8000	—	58921/80	—	—
3	Gorlice	"	2500	—	2500	—	—	—	52761/80	—	—
4	Gródek	"	6000	—	—	—	6000	—	37163/80	—	—
5	Husiatyn	"	3000	—	2000	—	1000	—	32765/80, 6649/81, 11646/81	—	—
6	Jarosław	"	4000	—	4000	—	—	—	38111/80, 57014/80, 8587/81	—	—
7	Jasło	"	2000	—	2000	—	—	—	57017/80	—	—
8	Kalusz	"	9000	—	1000	—	8000	—	30861/80, 39232/80, 142310/80, 11644/81	—	—
9	Kolomyja	"	3000	—	3000	—	—	—	22553/80	—	—
10	Kraków	"	11260	—	10060 34	—	1199 66	—	32656/80, 22959/80, 57014/80, 57385/80, 3838/81, 11646/81, 16994/81, 24365/81	—	—
11	Lwów	"	10000	—	2500	—	7500	—	37375/80	—	—
12	Mielec	"	1200	—	1200	—	—	—	37451/80, 55805/80, 58409/80, 11646/81	—	—
13	Moszciska	"	3000	—	—	—	3000	—	40234/80, 26547/81	—	—
14	Pilzno	"	4348 36	—	—	—	4348 36	—	29959/80, 11646/81	—	—
15	Ropczyce	"	6000	—	—	—	6000	—	30355/80, 11646/81	—	—
16	Sanbort	"	500	—	500	—	—	—	34846/80, 26504/80	—	—
17	Sokal	"	4000	—	4000	—	—	—	57968/80, 11646/81	—	—
18	Stryj	"	7000	—	2000	—	5000	—	37335/80, 1237/81	—	—
19	Tarnopol	"	29400	—	—	—	29400	—	57014/80, 11646/81	—	—
20	Ternopol	"	10000	—	—	—	10000	—	37660/80, 11646/81 29014/80, 34705/80 51039/70, 57011/80	—	—
21	Włocławek	"	5500	—	5500	—	—	—	57014/80, 6649/81	—	—

c. k. Starostwa o ściągnięcie zwrot tych zaliczek.
 szkolne okręgowe o zwrot zaliczek.
 szkol. okręg., zwrócenie zaliczek pod odpowiedzialnością przewodniczącego.

niepomysłny stan rzeczy i konieczność powstrzymania asygnacyi zaliczek.
 zaległości i uproszono o ściągnięcie i zamknięcie dalszych zaliczek
 niepomysłnych rezultatach wpływów zaległości i proszono o odpowiednie kroki.

6649/81, 10271/81, 28700/81
 57119/81, 10273/81, 17693/81
 119459/81, 20545/81, 32240/81
 40234/80, 10275/81
 29959/80
 13038/81, 17692/81, 18835/81,
 24236/81, 28217/81, 33075/81
 37660/80, 11476/81, 17688/81,
 22326/81, 20543/81, 26431/81,
 33046/81
 57011/80
 6649/81, 277/81

O d p i s

odezwy Wydziału krajowego z dnia 27 kwietnia 1880 L. 8.048 do c. k. Namiestnictwa we Lwowie.

W załatwieniu szacownej odezwy z dnia 11. lutego r. b. l. 4.132 Wydział krajowy ma zaszczyt oznajmić Świetnemu c. k. Namiestnictwu, co następuje: Wobec petycyj Wydziału krajowego, wnoszonych od 1869 r. do c. k. Ministerstwa w sprawie regulacji rzek w Galicyi, — wobec ogłoszonego w dziennikach krajowych memoriału polskiego koła deputowanych galicyjskich do Rady państwa z dnia 28 lutego r. b., wręconego JExc. Panu Prezesowi Ministrów dnia 8 marca r. b. a zawierającego obszerny pogląd na tę sprawę wraz z wnioskami, — wobec zakomunikowanego nam szacowną odezwą oznajmienia c. k. Ministerstwa, że podziela w zupełności zapatrywanie Wydziału krajowego co do ważności sprawy uregulowania rzek galicyjskich, — wreszcie wobec świeżych klęsk powodzi, które kraj nasz w tym roku ponownie nawiedziły, nie potrzebujemy dowodzić, że sprawa regulacji rzek w Galicyi stała się nagłą, i że z porządku dziennego zejść nie powinna, dopóki nie stanie się zadość słusznym życzeniom kraju, zaniedbanego pod tym względem przez wiek cały, a i w ostatnich latach upośledzonego w porównaniu z innymi krajami koronnymi reprezentowanymi w Radzie państwa. Wobec tego stanu rzeczy Wydział krajowy przystępując do szczegółowego traktowania sprawy, w zasadzie nie potrzebującej już rozstrzygnięcia, pozwala sobie zestawić potrzebne w naszym kraju roboty regulacyjne, i wskazać zarazem warunki, na podstawie których mógłby przedstawić Wysokiemu Sejmowi wnioski względem przyczyniania się kraju do potrzeb regulacyjnych. Roboty regulacyjne, których wykonanie w najbliższej, lub dalszej przyszłości, uważamy za niezbędne, podzielić się dadzą wedle ich rodzaju na następujące kategorie: 1) Regulacje dla spławności przez sprostowanie i ustalenie koryta rzeki. 2) Obwałowanie rzek uznanych za spławne w zachodniej Galicyi w celu zabezpieczenia okolicy od wylewów. 3) Regulacje tak dla spławności jakoteż dla zmniejszenia wylewów i zabezpieczenia brzegów. 4) Regulacje przedsiębrane głównie w celach melioracyjnych dla osuszenia łąk i bagien, połączone przytem w wielu razach z uregulowaniem koryta rzeki dla spławu. 5) Regulacje górskich potoków, czyli w ogólności tak zwane roboty górskie i zalesienia, w celu zmniejszenia wylewów i uregulowania stanu wody w rzekach. 6) Nakoniec regulacja a właściwie *kanalizacya rzek połączona z budową kanałów spławnych*, dla statków w celu otworzenia nowych dróg wodnych. *Ad. 1.* Do *pierwszej* kategorii należą roboty regulacyjne na częściach rzek, które c. k. Rząd uznał za spławne a mianowicie: *na Wiśle* od Krakowa do granicy państwa pod Zawichostem (27½ mili), *na Dunajcu* od mostu w Zgłobicach do ujścia do Wisły (5¾ mil), *na Sanie* od Jarosławia do ujścia do Wisły (17 mil), *na Wistołce* od Mielca do ujścia do Wisły (2½ mil) i *na Dniestrze* od Żurawna do granicy państwa. Roboty te również jak roboty regulacyjne przy rzekach do powyższej kategorii nie należących, a *odgraniczających państwo* od krajów innych, jak n. p. przy rzece Przemszy, w myśl zasadniczych postanowień obowiązujących co do budowli wodnych przedsiębranych w celach rządowych, wykonywane być winny wyłącznie na koszt skarbu państwa. Najwyższe postanowienie z 11. listopada 1861. r., wedle którego roboty około regulacji Wisły, Dunajca, Sanu i Wisłoki uskutecznione być miały na koszt państwa w przeciągu lat 20-stu, dalekiem jest od zupełnego wykonania, jakkolwiek dobiega już do końca okres tem postanowieniem oznaczony. Jeżeli jednak z robót regulacyjnych kategorii *pierwszej* zamierzonych w zachodniej Galicyi pozostaje jeszcze wiele do zrobienia, to bardziej jeszcze upośledzoną jest wschodnia część kraju, gdzie roboty około Dniestru wykonane w celach żeglugi, nie przedstawiają prawie żadnego postępu widocznego. *Ad. 2.* Do *drugiej* kategorii robót należą obwałowania rzek uregulowanych w ogólności, a w szczególności wały i groble wzdłuż Wisły, Dunajca, Sanu i Wisłoki.

Dawniej stosownie do dekretu Ministerstwa handlu z 15 listopada 1849 l. $\frac{3390}{1326}$ przyczyniał się skarb państwa do kosztów budowy wałów w $\frac{1}{4}$ części, oprócz ponoszenia całkowitych kosztów zarządu. W r. 1861 jednak cały ciężar wydatków włożono na gminy, dwory i inne strony interesowane, wychodząc z zasady, że te wały jedynie dla ochrony gmin od wylewów, a zatem dla wyłącznej ich korzyści służyć mają. Wiadomo jednak, że obwałowanie racjonalnie przeprowadzone służyć może również do *uregulowania biegu rzeki*, a zatem nie jest bez znaczenia dla spławności, stanowiącej główny cel robót regulacyjnych dotąd przez c. k. Rząd przedsięwziętych.

Z drugiej strony brak wałów należycie zbudowanych i utrzymywanych, staje się powodem klęsk i spustoszeń przez wylewy, które niszcząc okolice nadbrzeżne, wstrzymując rozwój dobrobytu i zmniejszając siłę podatkową, przynoszą także skarbowi państwa pośrednio znaczną stratę, a bezpośrednio ubytek przez konieczne uwolnienie od podatków z gruntów, które *zasypane piaskiem lub żwirem częstokroć nie na rok jeden, lecz na zawsze stają się nieużytecznymi*. Zapatrywania nasze w tym przedmiocie wyraziliśmy kilkakrotnie, a najdobitniej w memoryale z 29 stycznia 1872 l. 14.552, którego odpis załączamy. C. k. Ministerstwo nie raczyło uwzględnić naszego wniosku, czas jednak okazał, że obawy przez nas wyrażone nie były płonne. *Ad 3.* Do trzeciej kategorii, t. j. do regulacyi w celu spławności a równocześnie dla *zmniejszenia wylewów i zabezpieczenia brzegów* należą roboty obejmujące części rzek lub rzeki następujące: *Wisłę* powyżej Krakowa do ujścia Przemszy, *Skawę* od Wadowie do ujścia, *Dunajec* powyżej mostu w Zgłobicach do Łososiny, *San* powyżej Jarosławia do Przemyśla, *Wisłok* od Trzebowniska do ujścia do Sanu, *Bug* od Dobrotworu do granicy państwa, *Dniestr* powyżej Żurawna do Czartoryi t. j. do ujścia rzeki Stryja — *Stryj*, *Świec*, *Bystrzycę srebrną i złotą*, *Pрут*.

Oprócz tego należą do tej kategorii niewątpliwie jeszcze: *Soła*, *Wisłoka* powyżej Mielca, *Łomnica* i *Czeremosz*. W dziale tych robót zrobiono dotąd bardzo mało. Wprawdzie c. k. Rząd uznając, że roboty regulacyjne na powyższych rzekach wykonane, mogłyby uczynić je dogodnymi drogami wodnymi mianowicie dla spławu drzewa, postanowił przyczynić się w $\frac{1}{3}$, $\frac{1}{2}$ a najwyżej w $\frac{2}{3}$ częściach kosztów regulacyi wraz z kosztami zarządu, lecz pominiawszy niedostateczność skali udziału państwowego, uderza w tym dziale robót regulacyjnych przedewszystkiem brak programu rządowego. A jednak zaprzeczyć się nie da, że bez inicjatywy, przeważnego udziału i odpowiedniego programu c. k. Rządu systematyczna regulacja rzek nie da się urzeczywistnić, gdyż tylko państwo posiada środki i władzę niezbędne do przeprowadzenia tego dzieła. *Ad 4.* Do czwartej kategorii t. j. do regulacyi w *celach melioracyjnych* dla osuszenia *łąk i bagien*, nie wykluczającej przytem uregulowania koryta rzeki *dla spławu*, należy w pierwszym rzędzie regulacja *górnego Dniestru* i jego dopływów: Strwiąża z Błozewką, Bystrzycy z Tyśmienicą i t. d. celem osuszenia łąk i bagien na przestrzeni około 7 mil kwadratowych. C. k. Rząd uznał ważność tej sprawy jeszcze przed *ośmdziesięciu* laty, lecz do r. 1876 nie ustalił projektu z powodu braku potrzebnych do tej pracy inżynierów. *Od lat kilku odbywa się ustalenie projektu rzeczzonego staraniem reprezentacyi krajowej, a dokonane w tym przedmiocie studia techniczne, które kosztowały około 6.000 zł. wymagają jeszcze uzupełnienia i nowego wydatku w sumie przeszło 12.000 złr. Oprócz regulacyi górnego Dniestru należą do tej kategorii roboty mniejsze na rzekach następujących: *Rudawie* od Niegoszowic do ujścia i mniejszych dopływach lewego brzegu *Wisły* jak n. p. Sanka i Morawica, Białucha i Dłubnia, — *Biale* z dopływami: Straconką, Wilkówką i Meszenką, — *Górnej Sole* z dopływami: Cicha, Żabnica, Leśna, Koszarowa, Żylcza, Łękawka z Kocierzem, Pisanówka z Czerwonką, Macocha (górski potok) i Domaczka, *Skawie* z dopływami: Skawica, Lachówka i Stryszowa, *Rabie* z dopływami: Mszanka, Krzezonka, Stradomka, Królówka i Dźwinka, *Uszwicy* z dopływami: Rajbrotką i Kisielina. (Regulacje te w części wykonane wymagają utrzymania w dobrym stanie). *Dunajcu* powyżej ujścia Łososiny z dopływami: Łososina, Biała, Królówka i t. d. *Żabnicy* i *Brniu*. (Projekt regulacyi Żabnicy został wypracowany. Regulację Starego Brnia i Wiszni rozpoczęła *Spółka wodna* przy pomocy subwencyi państwowej w sumie 6.000 zł. i zasiłku krajowego w tej samej wysokości. Dla uregulowania dzikich wód w powiecie

Dąbrowskim rozpoczęte zostały studia techniczne). *Górnej Wisłocy* z dopływami: Ropa, Jasiołka, Dembówka, Czarna i Wielopolka. Tu należy także projektowana regulacja po obu stronach drogi krajowej z Mielca do Tarnobrzegu, na którą Wysoki Sejm krajowy udzielił subwencję 10.000 zł., a c. k. Rząd dotąd 2.000 zł. *Górnym Wisłoku* z dopływami. (Istnieje częściowy projekt regulacji od Beska do Haczowa.) *Górnej części Sanu* z dopływami: Hłudniczka, Kruszelnica, Wiar, Wyrwa, Stobnica, Wisznia i t. d. *Łęgu* wpadającym do Wisły. *Bugu* z dopływami: Gołogórka, Pełtew, Złoczówka, Sołokia, której regulacja wymaga dokończenia. (Wykonana regulacja Jaryczowki potrzebuje utrzymania.) *Styrze* z dopływami. *Struju* i innych dopływach dolnego Dniestru jak: Bereznica, Gniła Lipa, Złota Lipa, Seret i t. d. *Górnym Prucie* z dopływami. Roboty regulacyjne tej kategorii mają w ogólności bardzo doniosłe znaczenie dla spotęgowania *sily podatkowej* kraju, szczególnie zaś znaczenie ma *melioracya* łąk wobec ustawy państwowej z dnia 29 lutego r. b. Dz. pr. p. nr. 37, która przez zamknięcie granicy państwa dla bydła rosyjskiego i rumuńskiego, mające nastąpić z dniem 1 stycznia 1882 r. wywoła potrzebę podniesienia chowu bydła krajowego, nietylko w celu zaspokojenia potrzeb własnych, lecz także dla wywozu bydła do znaczniejszych miejsc konsumcyjnych Monarchii, a osobliwie do *stolicy państwa*, której tanie zaprowiantowanie, będące dziś już przedmiotem troskliwej rozważki, uleźdy musiało jeszcze większym trudnościom, gdyby c. k. Rząd nie dołożył wszelkich starań do podniesienia produkcji bydła w kraju naszym, posiadającym tak odpowiednie ku temu warunki. Z inicjatywy c. k. Rządu odbyć się ma wkrótce pod przewodnictwem JExc. Pana Namiestnika ankieta w sprawie podniesienia chowu bydła w naszym kraju. Z tego powodu, jakoteż z uwagi, że c. k. Ministerstwo rolnictwa w odnośnym reskrypcie swym z dnia 8 marca r. b. l. 324 zaleca przedewszystkiem *intensywną produkcję* paszy, jakiej wymaga *podwyższenie stanu bydła*, mamy zaszczyt zwrócić uwagę Świetnego c. k. Namiestnictwa na niezmierną ważność poparcia ze strony c. k. Rządu robót regulacyjnych przedsiębrać się mających w celu melioracyi łąk i pastwisk.

Dotąd c. k. Rząd przyczyniał się tylko w $\frac{1}{3}$ części do kosztów ważniejszych robót regulacyjnych tej kategorii. Nie wątpimy jednak, że c. k. Rząd uzna słuszność uwag powyższych i że w większym aniżeli dotąd stosunku poprze publiczne roboty melioracyjne, a już w najbliższej przyszłości użyczy odpowiedniego poparcia finansowego sprawie regulacyi górnego Dniestru. Przytem zauważyć musimy, że byłoby rzeczą bardzo pożądaną dla podniesienia siły podatkowej w kraju, gdyby c. k. Rząd wyjednał w drodze właściwej wyznaczenie *pewnej dotacyi rocznej w budżecie państwa na subwencye* dla tych spółek wodnych, któreby zamierzały wykonywać mniejsze roboty regulacyjne w celach melioracyjnych. Wyznaczenie funduszu subwencyjnego, którymby Światne c. k. Namiestnictwo jako obeznane ze stosunkami miejscowemi mogło dysponować, zachęciłoby do zawiązywania spółek wodnych i obudziłoby znaczny ruch w tym kierunku.

ad 5). *Roboty górskie i zalesienia nagich stoków* należące do 5 kategorii, nie były dotąd wcale przedsiębrane, a jednak roboty te stanowią bardzo ważną część regulacyi, na które zwracamy uwagę Świetnego c. k. Namiestnictwa sądząc, że zasługują na to, ażeby wzięte były do ogólnego programu robót regulacyjnych. Ponieważ roboty te wpływają mogą nietylko *na zmniejszenie a może zupełne uchylenie wylewów, lecz także na uregulowanie średniego stanu wody* nader pożądanego tak dla żeglugi, jako też dla kultury, a to głównie po za obrębem robót wykonanych: przeto byłoby słuszną rzeczą, ażeby roboty te, mające na celu rozwój *ogólnego dobrobytu i zwiększenie siły podatkowej* wykonywane były przy współdziałaniu funduszu państwowego z małym tylko udziałem właścicieli gruntów, na których wypadłoby roboty te wykonywać.

ad 6). Nakoniec *szósta* kategoria robót regulacyjnych tyczy się głównie projektowanego *połączenia Dniestru z Sanem, a w dalszym ciągu z Wisłą*.

Sprawę tę poruszyliśmy w odezwie z dnia 4 czerwca 1879 l. 20.842 przytaczając zarazem powody, dla których zasługuje, ażeby c. k. Rząd zwrócił na nią szczególniejszą uwagę.

Z powyższego zestawienia najważniejszych robót regulacyjnych, których wykonanie nie powinno być odkładane, jeżeli działalność c. k. Rządu w tym zakresie nie ma być złudną, okazuje się, że

c. k. Rząd ma przed sobą wielkie i doniosłe zadanie, które wymaga przedewszystkiem jasnego programu tak co do robót wykonywać się mających, jako też co do *czasu, porządku i środków* wykonania. Zanim jednak program ten w całości przedyskutowany i ułożony będzie, zanim mianowicie przybliżone studia techniczne i wypracowanie ogólnych planów przeglądowych dostarczą dat potrzebnych do ustalenia programu rzeczzonego, dziś już wykonane być mogą i powinny najnaglejsze roboty regulacyjne, do których zaliczamy przedewszystkiem: a) Regulację Wisły, Dunajca, Sanu i Wisłoki w myśl najwyższego postanowienia z dnia 11 listopada 1861 r. b) Należyte obwałowanie wyżej wymienionych rzek, w myśl uchwały Wysokiego Sejmu z 17 października 1871 r. zakomunikowanej c. k. Ministerstwu spraw wewnętrznych w memoryale naszym z 29 stycznia 1872 l. 145.512 c) Regulację Sanu pomiędzy Przemyślem a Składem solnym przy udziale skarbu państwa oznaczonym w szacownej odezwie z 7 sierpnia 1874 l. 32.572 d) Regulację Dniestru od Żurawna do granicy Państwa e) Regulację Górnego Dniestru i jego dopływów, która wymaga na teraz subwencji państwowej do uzupełnienia studyów mających na celu ustalenie projektu.

Co się tyczy dalszych robót regulacyjnych i programu tychże nie, naszą jest rzeczą wskazywać c. k. Rządowi, w jaki sposób ma ten program ułożyć i przeprowadzić.

Jeżeli zaś c. k. Namiestnictwo objawiło zdanie, że dokonanie tak olbrzymiego dzieła, jakim jest uregulowanie rzek w Galicyi, wymaga koniecznie złączonych sił, i jeżeli z tego powodu wzywa Wydział krajowy, ażeby przedstawił Sejmowi krajowemu wnioski, co do przyczynienia się kraju do potrzeb regulacyjnych, — oświadczyć musimy, że zdaniem naszym Sejm krajowy niewątpliwie potrzeby te uwzględni, skoro tylko nabędzie przekonania, że c. k. Rząd postanowił zmienić dotychczasowy tryb postępowania przy regulacji rzek w Galicyi, polegający na traktowaniu tej sprawy bez odpowiedniego programu i systemu, bez należytego udziału skarbu państwa w kosztach, bez odpowiedniej potrzebom dotacyi państwowej na cele regulacyjne, bez dostatecznej liczby inżynierii wodnej, bez odpowiedniej kontroli reprezentacyi kraju, mianowicie przy ocenieniu potrzeb układaniem preliminarzy rocznych, również jak kolaudacyi robót wykonanych i bez tej swobody w bezpośredniej administracyi, jaką władza krajowa mieć powinna, jeżeli niema być krępowaną w swem działaniu, i roboty regulacyjne wykonywane być mają racjonalnie, a bez marnowania funduszków na nie ~~przeznaczonych~~.

W tym względzie Wydział krajowy, odnośnie do odezwy swej z dnia 4 czerwca 1879 l. 20.842 oraz odnośnie do propozycyi zawartych w przytoczonym powyżej memoryale polskiego Koła deputowanych galicyjskich do Rady państwa, pozwala sobie w odpowiedzi na reskrypt c. k. Ministerstwa z dnia 9 września 1879 l. 12.452 i powołaną na wstępie szacowną odezwę Świątecznego c. k. Namiestnictwa, przedstawić c. k. Rządowi następujące dalsze wnioski:

I. C. k. Rząd raczy ułożyć *program* robót regulacyjnych w Galicyi, które w przeciągu *pewnego okresu czasu* wykonać zamierza.

II. Roboty regulacyjne objętę 1-szą, 2-gą i 6-tą z wyżej poszczególnionych kategorii przeprowadzone będą wyłącznie na koszt Skarbu państwa.

III. Koszta robót regulacyjnych objętych 3-cią kategorią, pokryte będą w $\frac{2}{3}$ częściach ze skarbu państwa, który opędzi zarazem koszta administracyi.

IV. Do *większych* robót regulacyjnych kategorii 4-tej, jak n. p. do regulacyi górnego Dniestru i jego dopływów, oraz do robót regulacyjnych kategorii 5-tej, przyczyniać się będzie skarb państwa w połowie kosztów ogólnych.

V. Na *mniejsze* roboty regulacyjne kategorii 4-tej udzielane będą subwencye z funduszu państwowego w miarę każdorazowego uznania korzyści publicznej.

VI. Oprócz dotacyi odpowiedniej potrzebom zamieszczanej w budżecie państwa na wykonanie budowli wodnych w Galicyi i kredytów nadzwyczajnych na większe roboty regulacyjne w celach melioracyjnych przedsiębrane, wyznaczoną będzie w budżecie rzeczonym stosowna dotacya roczna do dyspozycyi c. k. Rządu krajowego na subwencye dla spółek wodnych, wykonujących roboty regulacyjne w celu melioracyi gruntów.

VII. Zarządzaniem i wykonywaniem robót regulacyjnych kierować będzie pod przewodnictwem c. k. Namiestnika stała komisya krajowa złożona z przedstawicieli Rządu i Sejmu krajowego.

Wydział krajowy przedstawiając powyższe wnioski świątłej rozwadze c. k. Rządu w celu przeprowadzenia ich na drodze właściwej, oczekuje przychylniej decyzji, która da mu zarazem możność i podstawę do przedstawienia Wysokiemu Sejmowi wniosków, względem udziału funduszu krajowego i odpowiedniej ingerencji reprezentacyi krajowej w przeprowadzeniu robót regulacyjnych.

Upraszając Świątne c. k. Namiestnictwo, ażeby raczyło powyższe wnioski nasze, dążące do zespolenia ekonomicznych interesów państwa i kraju, poprzeć jak najusilniej u Wysokiego c. k. Ministerstwa, objawiamy zarazem szczerą i stanowczą chęć wystąpienia przed Wysokim Sejmem z wnioskami dodatnimi i wyrażając niepłonną nadzieję, że Wysoki Sejm krajowy, po otrzymaniu rękopisów od c. k. Rządu, że sprawa regulacyi rzek w Galicyi wprowadzoną została na tory właściwe zgodne z dobrem państwa i kraju, użyczy jej swego poparcia w granicach sił i możności kraju.

Przechodząc do poruszonej specjalnej kwestyi projektu regulacyi Sanu pomiędzy Przemysłem a Składem Solnym, Wydział krajowy ponawiając oświadczenie złożone w odezwie z dnia 22 maja 1879 r. l. 17.580, że gotów wydelegować ze swej strony inżyniera, na którego znajomości rzeczy i doświadczeniu polegać może w celu spólnego komisyonalnego zbadania kwestyi w powyższej odezwie podniesionych, oznajmia obecnie, że do tej czynności przeznacza inżyniera kultury krajowej p. Józefa Jankowskiego, który na wezwanie Świątne c. k. Namiestnictwa weźmie udział w pracach odnośnej komisji tak co do zbadania stanu rzeczy, jako też co do ustalenia projektu na podstawie zarządzić się mających studyów hydrotechnicznych.

O d p i s

pisma Wydziału krajowego z dnia 27 kwietnia 1880 l. 8.048 do Jego Excelencyi Kazimierza Grocholskiego, przewodniczącego polskiego koła posłów galicyjskich na Radę państwa wWiedniu.

EXCELENCYO!

Odnosnie do ogłoszonego w dziennikach krajowych memoriału polskiego koła posłów galicyjskich na Radę państwa z dnia 28 lutego r. b., w sprawie regulacyi rzek, wręczonego JExc. Panu Prezesowi Ministrów dnia 8 marca b. r., Wydział krajowy ma zaszczyt przesłać na ręce Waszej Excelencyi do wiadomości Koła odpis równoczesnej odezwy swej wystosowanej do c. k. Namiestnictwa w odpowiedzi na wezwanie c. k. Ministerstwa względem przedstawienia Wysokiemu Sejmowi wniosków o powzięcie *zasadniczej* uchwały co do przyczyniania się kraju do potrzeb regulacyjnych podług *normy*, któraby miejscowym stosunkom odpowiadała.

Przy tej sposobności racz Excelencyo przyjąć wyraz naszego głębokiego poważania.

W Y K A Z

DRÓG POWIATOWYCH

z końcem roku

1880.

Liczba porządkowa	1	2	3			W y-	
	Powiaty	Nazwa drogi	długość drogi w powiecie			a	b
			zbudowa- nej do końca r. 1880	niezbu- dowanej	całej	konser- wacja	budowa
			Kilometry			Złoty ch	
1	Chrzanów	1 Wrocławska	47.220	—	47.220	4.701.41	398.00
		2 Alwerniańska	15.015	—	15.015	1.213.77	435.50
		3 Brodelska	12.670	—	12.670	2.330.84	—
		4 Lgocka	10.380	—	10.380	569.61	—
		5 Oświęcimska	16.000	—	16.000	491.98	—
		Ogółem	101.285	—	101.285	9.307.61	833.50
2	Biała	Międzybrodzka	11.000	10.430	21.430	4.638.00	—
3	Żywiec	1 Polhorska	23.895	—	23.895	6.000 złr.	
		2 Międzybrodzka	10.430	—	10.430	—	—
		3 Pietrasińska	3.382	—	3.382	58.00	—
		Razem	37.707	—	37.707	6.058.00	
4	Kraków	1 Wrocławska	15.171	—	15.171	2.356.64	—
		2 Lisiecko-Czernichowska	8.950	—	8.950	1.011.53	—
		Razem	24.121	—	24.121	3.368.17	—
5	Myślenice	Głogoczowska	8.900	—	8.900	1.382.87	3.395.20
6	Nowy targ	1 Nowy targ-Czarny Dunajec, Sucha Góra	24.575	—	24.575	1.013.49	4.609.57
		2 Czarny Dunajec Piekielnik	4.528	—	4.528		
		Razem	29.103	—	29.103	—	—
7	Wieliczka	1 Wielicko-Dobczycka	12.600	—	12.600	2.569.94	—
		2 Wielicko-Gdowska	13.500	—	13.500	2.448.18	—
		3 Podgórsko-Kobierzyńska	5.000	—	5.000	393.28	—
		4 Dobczycko-Szczyrzycka	—	14.600	14.600	—	186.70
		Razem	31.100	14.600	45.700	5.411.40	186.70

4		5				6
datki		P o k r y c i e				U w a g i
c	d	a	b	c	d	
admi- nistracya	ogółem	dochody z myta	z dodatków do podat- ków bezpo- średnich	z innych źródeł	ogółem	
reńskich w. a.		Złotych reńskich w. a.				
15991.65	6.698.57 ₅					
502.66	2.151.93					
456.82	2.787.66	10.544.00	3.646.86	890.97	15.081.83	
393.55	963.16					
349.92	841.90					
3.302.15	13.443.22 ₅	10.544.00	3.646.86	890.97	15.081.83	
314.00	4.952.00	2.088.00	—	2.864.00	4.952.00	
768.00	6.768.00	5.121.00	1.296.00	—	6.417.00	
	—	600.00	—	—	600.00	
120.00	178.00	—	—	—	—	
888.00	6.946.00	5.721.00	1.296.00	—	7.017.00	
834.62	3.191.26	1.916.66	1.274.60	—	3.191.26	
439.99	1.451.52	250.00	1.201.52	—	1.451.52	
1.274.61	4.642.78	2.166.66	2.476.12	—	4.642.78	
243.60	5.021.67	2.250.49	2.457.72	313.46	5.021.67	
509.77	6.132.83	972.00	1.439.48	2.456.17	4.867.65	
—	—	—	—	—	—	
336.00	2.905.94	2.500.00	—	7.40	2.507.40	
636.00	3.084.18	3.000.00	—	11.00	3.011.00	
132.00	525.28	1.400.00	—	—	1.400.00	
—	186.70	—	450.00	—	450.00	
1.104.00	3.702.10	6.900.00	450.00	18.40	7.368.40	

Liczba porządkowa	1	2	3			Wy-	
	Powiaty	Nazwa drogi	długość drogi w powiecie			a	b
			zbudowa- nej do końca r. 1880	niezbu- dowanej	całej	konser- wacya	budowa
			Kilometry			Złotych	
8	Bochnia	1 Bocheńsko-Limanowska 2 Bocheńsko-Ujska 3 Bocheńsko-Łapanowska <hr/> Razem	25.033 ₅ 19.287 13.287 <hr/> 58.147 ₅	— — 3.073 <hr/> 3.073	25.033 ₅ 19.287 16.900 <hr/> 61.220 ₅	4.762.38 4.656.98 91.00 <hr/> 9.510.36	1.000.45 — 6.213.85 <hr/> 7.214.30
9	Limanowa	1 Kamienicko-Stopnicka 2 Sowlińsko-Laskowska 3 Dobrsko-Skrzydlniańska <hr/> Razem	22.200 8.853 7.500 <hr/> 38.553	— — — <hr/> —	22.200 8.853 7.500 <hr/> 38.553	3.767.88 $\frac{1}{2}$ 686.73 922.67 <hr/> 5.377.28 $\frac{1}{2}$	— — — <hr/> —
10	Nowy Sącz	1 Nowy Sącz Tylicz Mu- szyńska 2 Krzyżówka Krynica Mu- szyna 3 Stary Sącz Piwniczna i Mniszek 4 Zabrzez Stopnica <hr/> Razem	45.763 15.000 19.865 3.394 <hr/> 84.022	— — — — <hr/> —	45.763 15.000 19.865 3.394 <hr/> 84.022	5.975.41 — 2.982.74 — <hr/> 8.958.15	— — — — <hr/> —
11	Brzesko	1 Bogumiłowice Zakluczyn 2 Jurków Wytrzyńska <hr/> Razem	21.000 7.280 <hr/> 28.280	0.400 1.000 <hr/> 1.400	21.400 8.280 <hr/> 29.680	3.608.32 815.23 <hr/> 4.423.55	— 4.404.81 <hr/> 4.404.81
12	Dąbrowa	1 Dąbrowa Żabno 2 Czyżów Ujście jezuickie <hr/> Razem	7.000 13.570 <hr/> 20.570	— — <hr/> —	7.000 13.570 <hr/> 20.570	511.05 1.300.60 <hr/> 1.811.65	— — <hr/> —
13	Tarnów	1 Tarnów Ujście jezuickie Żabno Dąbrowa 2 Tarnów Gromnik 3 Tuchów Dębarzyn Pilzno Joniny Olpiny 4 Lisia góra Radomyśl <hr/> Razem	22.844 27.740 21.152 2.700 <hr/> 74.436	— — — 8.923 <hr/> 8.923	22.844 27.740 21.152 11.623 <hr/> 83.359	4.195.54 $\frac{1}{2}$ 5.971.41 $\frac{1}{2}$ 4.570.12 — <hr/> 14.737.08	— — — 9.259.11 <hr/> 9.259.11

4		5				6
datki		P o k r y c i e				U w a g i
c	d	a	b	c	d	
admi- nistracya	ogółem	dochody z myta	z dodatków do podat- ków bezpo- średnich	z innych źródeł	ogółem	
reńskich w. a.		Złotych reńskich w. a.				
1.940.57	7.703.40	5.171.08	—	2.532.32	7.703.40	
371.48	5.028.46	3.500.00	—	1.528.46	5.028.46	
333.25	6.638.10	—	2.810.61	3.827.49	6.638.10	
2.645.30	19.369.96	8.671.08	2.810.61	7.888.27	19.369.96	
639.50	4.407.38 $\frac{1}{2}$	225.86	4.181.82 $\frac{1}{2}$	—	4.407.38 $\frac{1}{2}$	
263.00	949.73	985.92	—	—	985.92	
275.00	1.197.67	—	1.197.67	—	1.197.67	
1.177.50	6.554.78 $\frac{1}{2}$	1.211.78	5.379.19 $\frac{1}{2}$	—	6.590.97 $\frac{1}{2}$	
3.416.04	9.391.45	2.333.76	—	—	—	
874.81	38.577.55	1.312.01	—	4.934.53 $\frac{1}{2}$	—	
40.00	40.00	603.16	—	—	—	
		14.14	9.689.63 $\frac{1}{2}$	—	—	
4.330.85	13.289.00	4.263.07	9.689.63 $\frac{1}{2}$	4.934.53 $\frac{1}{2}$	18.887.24	
999.00	4.607.32	915.00	3.089.32	—	4.004.32	
472.00	5.692.04	—	3.548.32	3.000.00	6.548.32	
1.471.00	10.299.36	915.00	6.637.64	3.000.00	10.552.64	
242.00	753.05	708.75	44.30	—	753.05	
477.00	1.777.60	1.500.00	277.60	—	1.777.60	
719.00	2.530.65	2.208.75	321.90	—	2.530.65	
958.50	5.154.04 $\frac{1}{2}$	3.489.87	599.57 $\frac{1}{2}$	1.064.60	5.154.04 $\frac{1}{2}$	
1.118.00	7.089.41 $\frac{1}{2}$	4.394.30	772.17 $\frac{1}{2}$	1.922.94	7.089.41 $\frac{1}{2}$	
786.00	5.356.12	505.50	3.491.05	1.359.57	5.356.12	
225.00	9.484.11	—	—	14.000.00	14.000.00	
3.087.50	27.083.69	8.389.67	4.862.80	18.347.11	31.599.58	

Liczba porządkowa	1	2	3			W y-	
	Powiaty	Nazwa drogi	długość drogi w powiecie			a	b
			zbudowa- nej do końca r. 1880	niezbu- dowanej	całej	konser- wacya	budowa
			Kilometry			Złotych	
14	Grybów	Zborowice Huta	28.085	14.050	42.135	4.007.58	—
15	Jasło	1 Warzycko Lubelska	12.364	—	12.364	5.298.04	—
		2 Frysztacko Strzyżowska	13.275	—	13.275		—
		3 Frysztacko Brzostocka	16.860	—	16.860		—
		Razem	42.499	—	42.499	5.298.04	—
16	Pilzno	Pilzno Radomyśl	24.450	4.645	29.095	1.508.25	8 460.39 $\frac{1}{2}$
17	Ropczyce	1 Czekaj Wielopole	23.000	10.500	33.500	4.927.00	1.253.00
		2 Frysztak Strzyżów	6.250	—	6.250	760.00	—
		3 Sędziszów Kolbuszowa	3.000	11.500	14.500	412.00	—
		Razem	32.250	22.000	54.250	6.099.00	1.253.00
18	Mielec	1 Mielecko Radomska	17.259	—	17.259	2.059.00	1.068.00
		2 z Radomyśla ku Lisiej górze	0.500	7.969.6	8.469.6	—	1.647.00
		Razem	17.759	—	—	2.059.00	2.715.00
19	Tarnobrzeg	Tarnobrzesco Majdańska	3.793	22.207	26.000	3.370.40	—
20	Kolbuszowa	1 Rzeszowsko Kolbu- szowska	12.900	0.600	13.500	494.20	303.25
		2 Głogowsko Raniżowska	5.500	2.000	7.000	155.90	—
		Razem	14.900	2.600	20.500	650.10	303.25
21	Rzeszów	1 Boguchwałsko Strzy- żowska	37.709	—	37.709	4.280.36	—
		2 Domaradzko Strzyżowska	8.884	—	8.884	962.45	2.120.55

4		5				6
datki		P o k r y c i e				U w a g i
c	d	a	b	c	d	
admi- nistracya	ogółem	dochody z myta	z dodatków do podat- ków bezpo- średnich	z innych źródeł	ogółem	
reńskich w. a.		Złotych reńskich w. a.				
1.106.70	5.114.28	987.50	3.600.00	27.59	4.615.09	
} 1.936.00	} 7.234.00	2.300.00	7.680.00	67.15	10.047.15	
1.936.00	7.234.00	2.300.00	7.680.00	67.15	10.047.15	
896.72	10.865.36	1.302.50	3.150.00	1.136.43 $\frac{1}{2}$	11.588.93 $\frac{1}{2}$	
1.282.00	7.462.00	1.008.00	8.960.00	500.00	10.468.00	
144.00	904.00	325.00	—	—	325.00	
144.00	556.00	60.00	—	—	60.00	
1.570.00	8.922.00	1.393.00	8.960.00	500.00	10.853.00	
1.863.00	6.637.00	635.00	4.494.00	1.508.00	6.637.00	
—	—	—	—	—	—	
1.863.00	6.637.00	635.00	4.494.00	1.508.00	6.637.00	
120.00	3.490.40	—	3.370.40	120.00	3.490.40	
} 1.234.00	797.45	530.24	1.009.76	491.45	2.031.45	
	1.234.00	—	155.90	—	155.90	
	155.90					
1.234.00	2.187.35	530.24	1.165.66	491.45	2.187.35	
1.375.00	5.655.36	4.608.39	1.128.00	21.41	5.757.80	
353.00	3.436.00	220.00	4.009.00	12.00	4.241.00	

Liczba porządkowa	1	2	3			Wy-	
	Powiaty	Nazwa drogi	długość drogi w powiecie			a	b
			zbudowa- nej do końca r. 1880	niezbu- dowanej	całej	konser- wacja	budowa
			Kilometry			Złotych	
21	Rzeszów	3 Głogowska i Stykowska (do Ranizowa)	18.641	—	18.641	4.405.10 $\frac{1}{2}$	—
		4 Głogowsko-Widelska (do Kolbuszowy)	3.535	—	3.535	546.06	—
		5 Rzeszów Ujazdy	27.518	—	27.518	6.343.20 $\frac{1}{2}$	—
		6 Drogi dojazdowe do ko- leji w Rzeszowie	0.702	—	0.702	120.00	—
		Razem	96.989	—	96.989	16.657.18	2.120.55
22	Krosno	1 Żmigrod-Grabska	22.448	—	22.448	2.530.37	—
		2 Frysztacko-Strzyżowska	7.016	—	7.016	379.34	—
		3 Komborsko-Żmigrodzka	10.000	25.000	35.000	5.436.52	—
		Razem	39.464	25.000	64.464	8.346.23	—
23	Brzozów	1 Brzozowsko-Domaradzka	17.554	—	17.554	—	—
		2 Odnoga Jasieniecka	3.648	—	3.648	5.886.56	107.00
		3 Brzozowsko - Rymano- wska	20.247	—	20.247	—	—
		4 Odnoga do Krosna	—	2.089	2.089	4.436.99	—
		Razem	41.449	2.089	43.538	10.323.55	107.00
24	Sanok	Rymanów Brzozów	6.826	—	6.826	478.72	—
25	Jarosław	Jarosławsko-Huciska	26.300	—	26.300	6.000.00	—
26	Lisko	1 Baligrodzka	47.048	—	47.048	—	—
		2 Lutowiska	22.758	—	22.758	3.132.19	1.000.00
		Razem	69.806	—	69.806	3.132.19	1.000.00
27	Turka	Ustrzycko-Lutowiska	3.230	—	3.230	300.00	—

4		5				6
datki		P o k r y c i e				U w a g i
c	d	a	b	c	d	
admi- nistracya	ogółem	dochody z myta	z dodatków do podat- ków bezpo- średnich	z innych źródeł	ogółem	
reńskich w. a.		Złotych reńskich w. a.				
712.49	5.117.59 $\frac{1}{2}$	4.726.50	501.00	20.00	5.247.50	
176.48	722.54	—	890.22	—	890.22	
1.055.49	7.398.69 $\frac{1}{2}$	4.078.01 $\frac{1}{2}$	4.073.00	318.00	8.460.01 $\frac{1}{2}$	
—	120.00	—	—	—	—	
3.672.46	22.450.19	13.632.90 $\frac{1}{2}$	10.601.22	371.41	24.605.53 $\frac{1}{2}$	
430.00	2.960.37	955.22	—	2.000.00	—	
120.00	499.34	407.24	4.464.62	2.307.21	—	
630.00	6.066.52	529.68	—	1.400.00	—	
1.180.00	9.526.23	1.892.14	4.464.62	6.007.21	12.363.97	
—	—	—	—	—	—	
842.08 $\frac{1}{2}$	6.835.64 $\frac{1}{2}$	2.625.50	650.42	3.834.85 $\frac{1}{2}$	7.110.77 $\frac{1}{2}$	
—	—	—	—	—	—	
352.24	4.789.23	609.00	2.948.30 $\frac{1}{2}$	1.062.61 $\frac{1}{2}$	4.619.92	
1.194.32 $\frac{1}{2}$	11.624.87 $\frac{1}{2}$	3.234.50	3.598.72 $\frac{1}{2}$	4.897.47	11.730.69 $\frac{1}{2}$	
120.00	598.72	394.40	204.32	—	598.72	
1.226.00	7.226.00	3.959.00	3.267.00	—	7.226.00	
584.00	584.00	2.036.00	—	—	2.036.00	
530.00	4.662.19	736.94	2.925.25	1.000.00	4.662.19	A) Całą drogą administruje c.k. Starostwo. Wydział powiat. wydzierżawia tylko myta w Choczwi i Baligródzie, odbiera czynsz i po odciążeniu kwoty 584 zlr. na płacę konduktora i droźnika, resztę oddaje Starostwu.
1.114.00	5.246.19	2.442.94	2.925.25	1.000.00	6.698.29	
100.00	400.00	—	400.00	—	400.00	

Liczba porządkowa	1	2	3			Wy-	
	Powiaty	Nazwa drogi	długość drogi w powiecie			a	b
			zbudowa- nej do końca r. 1880	niezbu- dowanej	całej	konser- wacya	budowa
			Kilometry			Złoty ch	
37	Kossów	1. Kossów Żabie 2. Kutry Hryniawa	47.000 53.000	34 548 26.272	81.548 79.272	3.908.21 3.623.11	— —
		Razem	100.000	60.820	160.820	7.531.32	—
38	Tłumacz	1. Jezierzany Zabłotów 2. Tłumacz Ottynia 3. Markowce Kamienna	4.000 1.600 9.000	7.000 18.900 —	11.000 20.500 9.000	— 66.41½ 93.00	— 1.282.50½ —
		Razem	14.600	25.900	40.500	159.41½	1.282.50½
39	Podhajce	Podhajeczko Halicka	31.300	—	31.300	2.796.00	8.000.00
40	Stanisławów	Podhajeczko Halicka (z Meduchy do Halicza)	—	10.900	10.900	—	—
41	Tarnopol	Tarnopolsko Brodzka	10.000	18.508	28.508	229.80	—
42	Trembowla	Trembowelsko Budza- nowska	6.300	10.200	16.500	—	17.673.16
43	Buczacz	Złoty potok Buczacz	1.500	19.740	21.240	—	7.000.00
44	Horodenka	1. z Niezvisk do Obertyna 2. z Czernelicy do Olejowej	— —	12.134 11.617	12.134 11.617	— —	— —
				23.751	23.751	—	—
45	Śniatyn	Załużcze Rożnów	20.000	10.000	30.000	1.546.00	1.779.00
46	Borszczów	Iwankowsko Giermako- wiecka	5.308	12.666	17.974	236.80	3.930.79½
		Ogółem	1,259.931	404.315 ₆	1,664.24 ₆	170.754.27	110.819.30

Oprócz powyższych 46 Wydziałów powiatowych, posiadających drogi powiatowe, są 2 powiaty, które mają mosty uznane za powiatowe w myśl postanowienia §. 5 ust. drogowej, a mianowicie powiat Stryjski most na rzece Opór w Hrebenowie 48 m. 68 długi a 6 m. 32 szeroki i powiat Niski most na rzece Tanwi w Ulanowie.

4		5				6
datki		P o k r y c i e				U w a g i
c	d	a	b	c	d	
admi- nistracya	ogółem	dochody z myta	z dodatków do podat- ków bezpo- średnich	z innych źródeł	ogółem	
reńskich w. a.		Złotych reńskich w. a.				
976.54	4.884.75	—	3.841.55	1.043.20	4.884.75	
976.54	4.599.65	—	1.537.02	3.062.63	4.599.65	
1.953.08	9.484.40	—	5.378.57	4.105.83	9.484.40	
—	—	—	—	—	—	
—	1.348.92	—	974.07	374.85	1.348.92	
—	93.00	—	27.13	65.87	93.00	
—	1.441.92	—	1.001.20	440.72	1.441.92	
2.604.00	13.400.00	4.000.00	—	9.400.00	134.00	
—	—	—	—	—	—	
120.00	349.80	—	349.80	—	349.80	
412.90	18.086.06	—	9.107.46	8.978.60	18.086.06	
500.00	7.500.00	—	1.000.00	6.500.00	7.500.00	
—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	
640.00	3.965.00	—	2.000.00	1.965.00	3.965.00	
567.30	4.734.89 $\frac{1}{2}$	—	2.410.00	2.500.00	4.910.00	
50.608.95	332.182.52	100.229.27 $\frac{1}{2}$	143.540.16	115.396.31 $\frac{1}{2}$	359.165.75	Różnica pomiędzy wydatkami a pokry- ciem stanowi resztę kasową przeznaczoną na zaspokojenie zaległych należności lub też na wydatki roku następnego.

O k ó l n i k

Wydziału krajowego z dnia 27. lipca 1880. r. l. 34.084 do Zwierzchności gminnych i Wydziałów powiatowych.

Na posiedzeniu z dnia 21. Lipca 1880. r. powziął Wysoki Sejm uchwały następujące :

I. Wzywa się Wydział krajowy, ażeby do szpitali powszechnych tyle jedynie przyjmował chorych, na ilu przestrzeń szpitala dozwala i ażeby tych przestrzeni nie powiększał bez upoważnienia Sejmu.

II. Wzywa się Wydział krajowy, ażeby w celu sprowadzenia wydatków w budżecie krajowym na koszt leczenia ubogich chorych do odpowiedniej miary, dążył do zaprowadzenia oszczędności w administracji szpitali powszechnych, a na tej drodze w szczególności do możliwego zmniejszenia taks szpitalnych.

III. Wzywa się Wydział krajowy, ażeby w szpitalach powszechnych przestrzegał ściśle dopełnienia obowiązków, jakie ciążyą na służbodawcach wszystkich kategorii co do opłacania kosztów leczenia za swoich służących i czeladź.

Polecając niniejszem, ażeby zarząd szpitala tamtejszego do tych uchwał Wys. Sejmu jak najściślej się zastosował, wzywamy zarazem Zwierzchność gminną do czuwania, iżby wszystkie odpowiednie zarządzenia istotnie w życie zostały wprowadzone.

Do takich zarządzeń w myśl wskazówek Wys. Sejmu udzielonych zwłaszcza Wydziałowi krajowemu przy obradach budżetowych, należeć będzie usilne staranie się, ażeby wydatki szpitalne ile możności ograniczyć, powtóre, ażeby starać się o obniżenie taksy szpitalnej, potrzebie, ażeby stanowczo położyć tamę przepełnieniu szpitali, które dla celów leczniczych jest wysoce szkodliwe, wreszcie po czwarte, ażeby pod żadnym pozorem nie pomnażać ilości łóżek w szpitalu.

Opierając się na rozporządzeniu ministeryalnym z d. 4. Grudnia 1856. r. L. 26.641, mianowicie na ustępie A. 1) według którego do szpitali publicznych przyjmowani być mają wszyscy chorzy bez różnicy, których lekarz szpitalny do przyjęcia uzna ukwalifikowanymi, zarządzamy niniejszem, ażeby panowie lekarze zakładowi nie przyjmowali do szpitali osób dotkniętych chorobami następującymi: wrzodami przedudzia, żylakami, rakami, uwiązaniem starczym, uwiązaniem mózgu, zapaleniem przewłocznem mózgu, rozedną płuc, chorobami serca w mniejszych rozmiarach, uwiązaniem mleczka piersiowego, porażeniem przewłocznem, liszajem, wypryskiem, bąblicą, świerzbiczką, padaczką, maciennicą, blednicą, żołądami, chorobą cukrową, reumatyzmem przewłocznym, dną i wadami piękności, któreby operacyj plastycznych wymagały.

Zastrzegamy stanowczo, iż za przyjęcie chorych tego rodzaju, jeżeli z powodu ważnych powikłań przyjęcie nie jest koniecznem, są osobiście odpowiedzialni lekarze przyjmujący i że koszta leczenia takich chorych bezwarunkowo z płac lekarzy przyjmujących ściągnięte będą.

Powtórę czuwać będą panowie lekarze ordynujący, ażeby nie następowało przepełnienie szpitali i w tym celu stosować się będą ściśle do postanowień I. Uchwały Wysokiego Sejmu z dnia 21. Lipca roku bież.

Jeżeli w razie zapełnienia szpitali zgłosi się chory, któremu przyjęcia odmówić nie można, należy bezwzględnie wydalić ze szpitala bądźto rekonwalescenta, bądź mniej obłożnie chorego, który już bez opieki szpitalnej obejść się może. Polecamy również najusilniej, ażeby chorzy przeznaczeni do operacji nie byli przed operacją długo w szpitalu przytrzymywani, ażeby położnice tylko w nadzwyczajnych wypadkach przed czasem koniecznej potrzeby były przyjmowane; ażeby wyzdrowieńców jak najprędzej wydalono; wreszcie, ażeby świadectwa ubóstwa jak najściślej poddawano kontroli, a każdy wątpliwy wypadek natychmiast do wiadomości Wydziału krajowego był podawany.

Zalecając jak największą oszczędność we wszystkich wydatkach szpitalnych, zastrzegamy również osobistą odpowiedzialność tak zarządów jak lekarzy ordynujących za wszystkie wydatki nieuzasadnione nieuniknioną koniecznością.

Rozporządzenie niniejsze należy ogłosić tak pp. lekarzom jak urzędnikom szpitala.

We Lwowie dnia 27. Lipca 1880 r.

Alegat XXII. do sprawozdania z czynności Wydziału kraj. za czas od 1. Stycznia 1880.

Ilość dni leczenia.

W szpitalu powszechnym		w r. 1879	w r. 1880	mniej o	więcej o
we Lwowie	chorych	202.782	187.150	15.632	.
	położnic	9.706	10.429	.	723
	dzieci	10.903	15.972	.	5.069
w Krakowie	chorych	126.335	119.606	6.729	.
	położnic	8.219	3.719	4.500	.
	dzieci	20.684	20.445	239	.
	oblakanych	18.842	22.189	.	3.347
w Kulparkowie	"	169.085	157.482	11.603	.
w Żółkwi	"	24.608	23.785	823	.
w Przemyślu	"	28.680	27.150	1.530	.
w Biale	chorych	20.986	21.951	.	965
w Bochni	"	18.554	19.427	.	873
w Brodach	"	11.604	10.739	865	.
w Brzeżanach	"	12.803	11.573	1.230	.
w Drohobyczu	"	14.949	15.768	.	819
w Jasle	"	18.233	17.028	1.205	.
w Kołomyi	"	15.631	15.348	283	.
w Podhajcach	"	17.873	16.950	923	.
w Przemyślu	"	34.981	30.242	4.739	.
w Rzeszowie	"	19.710	24.107	.	4.397
w Samborze	"	14.072	11.937	2.135	.
w Sanoku	"	15.032	17.080	.	2.048
w Sniatynie	"	2.715	3.323	.	608
w Sokalu	"	11.804	13.994	.	2.190
w Stanisławowie	"	33.369	26.700	6.669	.
w Stryju	"	17.451	21.842	.	4.391
w Sączu	"	11.213	9.417	1.796	.
w Tarnopolu	"	25.195	22.565	2.630	.
w Tarnowie	"	42.790	53.986	.	11.196
w Wadowicach	"	5.478	3.878	1.600	.
w Zaleszczykach	"	10.368	9.974	394	.
w Złoczowie	"	18.417	19.446	.	1.029
w Żółkwi	"	10.446	10.670	.	224
	Razem	1,023.518	995.872	65.525	37.879
				27.646	

Wykaz

porównawczy frekwencji w szpitalach powszechnych za pierwsze półrocze 1880 i 1881.

Szpital	1880		1881		W roku 1881 było zatem:			
	chorych	dni leczenia	chorych	dni leczenia	mniej		więcej	
					cho-rych	dni le-czenia	cho-rych	dni le-czenia
1 Lwów	5.772	117.202	4.682	89.361	1.090	27.841	.	.
2 Kraków	3.715	86.770	3.634	83.273	81	3.497	.	.
3 Kulparków	641	81.859	591	64.084	50	17.775	.	.
4 Biała	359	12.064	394	11.550	.	514	35	.
5 Bochnia	395	10.850	414	9.412	.	1.438	19	.
6 Brody	363	6.728	277	3.755	86	2.973	.	.
7 Brzeżany	252	7.481	287	7.357	.	124	35	.
8 Drohobycz	450	9.732	447	8.657	3	1.075	.	.
9 Jasło	476	11.932	389	9.147	87	2.785	.	.
10 Kołomyja	346	10.778	371	9.422	.	1.356	25	.
11 Podhajce	405	10.583	363	8.359	42	2.224	.	.
12 Przemyśl	897	34.281	662	17.149	235	17.132	.	.
13 Rzeszów	856	14.888	796	12.325	60	2.563	.	.
14 Sambor	348	7.991	293	6.192	55	1.799	.	.
15 Sanok	288	9.248	278	9.169	10	79	.	.
16 Śniatyn	109	2.076	83	1.661	26	415	.	.
17 Sokal	298	7.145	319	7.393	.	.	21	248
18 Stanisławów	502	16.604	458	14.345	44	2.259	.	.
19 Stryj	428	11.712	377	9.776	51	1.936	.	.
20 Nowy Sącz	297	5.585	220	6.380	77	.	.	795
21 Tarnopol	609	13.685	556	12.353	53	1.332	.	.
22 Tarnów	1.224	30.390	1.487	28.583	.	1.807	263	.
23 Wadowice	108	2.338	122	2.124	.	214	14	.
24 Zaleszczyki	250	5.900	219	4.303	31	1.597	.	.
25 Złoczów	483	12.206	452	10.856	31	1.350	.	.
26 Żółkiew	334	18.587	339	15.456	.	3.131	5	.
Razem	20.205	558.615	18.510	462.442	2.112	97.216	417	1.043

O d e z w a

c. k. Namiestnictwa z d. 4. Lutego 1881. l. 1824 do Wydziału krajowego.

W załatwieniu mam zaszczyt udzielić Świątnemu Wydziałowi krajowemu memoriał c. k. kraj. Rady zdrowia dotyczący uchwał Wys. Sejmu kraj. w sprawie zwinięcia filii Przemyskiej i Żółkiewskiej zakładu dla obłąkanych i w sprawie ograniczenia przyjęcia chorych do szpitalów krajowych tylko o tyle, o ile miejsca dla takowych się znajdują.

Uchwałę pierwszą Wys. Sejmu może c. k. Rząd tylko w ten sposób tłumaczyć, iż zwi-
jając filię będą chorzy tamże umieszczeni, przeniesieni do szpitalu Kulparkowskiego lub Krakowskiego.

Nie podlega jednak wątpliwości, iż w kraju jest — jak to rok rocznie sprawozdania sanitarne udowadniają, bardzo znaczna ilość umysłowo chorych na szal, którzy nie są umieszczeni w szpitalach publicznych, a których umieszczanie jest nie tylko ustawami i przepisami lecz i względami dla ludzkości nakazane.

C. k. Rząd musi przeto zwrócić uwagę Świątnego Wydziału na to, iż w porównaniu z wielką ilością chorych obłąkanych w szpitalach nie umieszczonych, ilość łóżek w zakładach dla umysłowo chorych w Kulparkowie i Krakowie wraz z filiami Przemyską i Żółkiewską jest raczej za małą jak za wielką, i że w razie zwinięcia tychże ostatnich musiałyby być obydwaj powyżej podane główne zakłady odpowiednio powiększone.

Czy zwinięcie filii a powiększenie zakładów głównych leży w interesie Świątnego Wydziału krajowego, czy takowe zmniejszy czy powiększy koszta utrzymania chorych, nie jest rzeczą, w którą c. k. Rząd wchodzić może. Jego obowiązkiem jest tylko zwrócić Świątnego Wydziału uwagę na to, iż zmniejszenie ilości łóżek na teraz dla umysłowo chorych przeznaczonych musi uważać jako szkodliwe dla kraju.

Co się tyczy drugiej uchwały, to takowe nie może mieć zastosowania w obec przepisów obowiązujących i statutu szpitalnego przez Wysoki Sejm uchwalonego a przez c. k. Rząd zatwierdzonego. Takowa jest przeto nie wykonalną.

Memoryał Rady zdrowia.

Uchwałą Sejmu Królestwa Galicyi i Lodomeryi powziętą dnia 15. Lipca 1880. na XXII. posiedzeniu popołudniowem, poleconem zostało Wydziałowi krajowemu zniesienie filii kulparkowskiego zakładu dla obłąkanych w Przemyślu i w Żółkwi.

Uchwałą tegoż Sejmu powziętą dnia 21. Lipca 1880. na XXVI. posiedzeniu, poleconem zostało Wydziałowi krajowemu, ażeby do szpitali powszechnych tyle jedynie przyjmował chorych, na ile przestrzeń szpitala zezwala.

Ostatnia z powołanych uchwał, normująca bliżej warunki przyjęcia chorych do szpitali publicznych, weszła już w życie wydaniem ze strony Wydziału krajowego rozporządzenia z dnia 27. Lipca r. b. do l. 34084.

W obec tego stanu rzeczy pozwala sobie c. k. Rada zdrowia wnieść do c. k. Namiestnictwa, jako władzy rządowej, której nadzór sanitarno-policyjny nad szpitalami publicznymi krajowymi ustawą z dnia 30. Kwietnia 1870. jest zawarowany następujący:

M e m o r y a ł.

Między postulatami, przedkładanymi do uwzględnienia w sprawozdaniach zdrowotnych o stosunkach sanitarnych Galicyi stawia c. k. krajowa Rada zdrowia rokrocznie, począwszy od r. 1873. i ten „aby istniejące w Galicyi zakłady dla obłąkanych rozszerzyć, a to z powodu, iż nie odpowiadają celowi względnie do ilości i wzrostu tego rodzaju chorób w kraju wykazanych“. Odwołując się na motywa, wyłuszczone w odpowiednich sprawozdaniach z lat 1874., 1875., 1876., 1877., 1878. dołączamy tutaj tablicę wykazującą pojemność zakładów krajowych dla obłąkanych, ilość tego rodzaju chorych umieszczonych w zakładach publicznych, ilość i jakość chorych nie umieszczonych, oraz ilość kretynów w kraju mieszkających umieszczamy w tem przekonaniu, że w obec mowy cyfer wszelka inna argumentacja ustaje i tylko wniosek przez c. k. Radę zdrowia zrobiony, zdążający do powiększenia zakładów dla obłąkanych, jako jedyny przedstawić można.

W roku	Łóżek	Chorych umieszczonych	rozzuczonych po kraju	Z nieumieszczonych w żadnym zakładzie obłąkanych cierpiało:						
				szaleństwo	zadumę	obłąkanie z porażeniem	obłąkanie z padaczką	pomieszanie	ogłupienie	oprócz tego w kraju kretynów:
1874	314	744	1835	103	161	109	245	?	?	1502
1875	395	780	1726	127	185	82	275	282	825	1726
1876	515	988	2300	135	214	112	332	430	1068	2106
1877	734	1162	2149	92	259	114	299	416	969	2049
1878	745	1146	2346	89	236	104	316	517	641	2192
1879	710	1175	2521	73	250	118	321	521	1196	2240

Dodać tu musimy, że Wydział krajowy uznał te przedstawienia c. k. Rady zdrowia, i już w roku 1875. w celu uwolnienia od przepełnienia zakładu Kulparkowskiego, utworzył dwie filie w Przemyślu i Żółkwi, czem się krajowi zasłużył nietylko pod względem humanitarnym ale i finansowym. W ten tylko sposób stać się mogło, że zakład Kulparkowski o tyle się opróżnił, iż jest zdolny przyjmować wypadki chorób umysłowych ostre, wymagające bezzwłocznej opieki i dające

w takim tylko razie możność ratunku. Pomimo to i pomimo powiększenia zakładu Kulparkowskiego z 264 łóżek na 500 obok istniejących już filij, pomimo więc zwiększenia ilości łóżek w całym kraju z 314 w roku 1874. na 745 w roku 1878., a 710 w r. 1879. okazuje się z przyłączonej tablicy, że potrzeby nie są wcale pokryte. Liczba bowiem umieszczonych chorych w zakładach publicznych wzrosła z sumy 744 w r. 1874. na 1175 w roku 1879., liczba zaś nieumieszczonych po kraju rozrzuconych wzrosła z sumy 1835 r. 1874. do 2521 r. 1879.

Z tych nieumieszczonych, t. j. oddanych losowi i wolno puszczonej, było 73 szaleństw, a 250 cierpiących na zadumę, t. j. takich, których stan chorobowy wymagał umieszczenia i dozoru już dla bezpieczeństwa drugich osób, a oprócz tego 321 epileptyków i 118 obłąkanych z porażeniem tarza się po ulicach miast galicyjskich, zalega przedsięwzięcia kościołów, sprawiają widowiska w obec których dziczejże mało tylko ucywilizowana ludność.

Ogółem zaś 2½ tysiąca ludzi niepoczytalnych, nieodpowiedzialnych i niekrępowanych żadną ustawą, w każdej chwili mogących bezkarnie być zbrodniarzami, błąka się wolno po kraju, a tylko niewiele nad 1000 znalazło przynależny im przytułek i stało się bezpiecznymi dla drugich. Do tej cyfry dodać należy jeszcze 2240 kretynów w kraju żyjących, którzy toż samo od r. 1874. do 1870. prawie się podwoili.

W obec tego uchwała Sejm zniesienie filij zakładów obłąkanych w Przemyślu i Żółkwi.

Oprócz bolesnej strony pokrzywdzonej ludzkości ma to zniesienie filij zakładów obłąkanych jeszcze ujemną stronę finansową. Utrzymanie bowiem dzienne jednego chorego w zakładach Kulparkowskim i Krakowskim wynosi około 1 zł. w. a., w filiach zaś kosztuje tylko po 70 ct. Na każdym więc dniu leczenia zyskuje fundusz krajowy 30 ct. Niemniej zyskują i szpitale w Przemyślu oraz Żółkwi. Takowe bowiem skutkiem małej ilości chorych i braku funduszy znalazły się w tym stanie, że potrzeb swych z dochodów opędzić nie mogły. Wydział krajowy przyszedł im tedy z pomocą, gdyż utworzywszy w ich budynkach poprzednio pustkami stojących, albo rudery przedstawiających, filie zakładów obłąkanych, przysporzył im dni leczenia, a tem samem dochodu; gdy zaś te filie na utrzymanie chorych nie spotrzebowują całej dziennej taksy 70 ct., lecz tylko około 50 ct., więc obok 30 ct. zysku na jednym dniu leczenia dla funduszu krajowego zyskały około 20 ct. również na jednym dniu leczenia szpitale w Przemyślu i Żółkwi. Tym sposobem były w możności uporządkować swe budynki, pokryć potrzeby pieniężne i stawały na silnych podstawach. Uchwała Sejmu niweczy jednym zamachem pióra byt szpitali w Przemyślu i w Żółkwi i oddaje kilkaset obłąkanych na pastwę losu, doliczając ich do owych 2½ tysiąca wolno po kraju się błąkających. Gminy w Galicyi nie mają domów przytułków, gminy są za małe, aby je mieć mogły, łączcie je razem, zakładajcie domy kalek, lekarzy i akuszerki gminne, woła Rada zdrowia prawie od lat 10. bezskutecznie. Od lat 10. w tym kierunku nic nie zrobiono, nadto znosi się to, co już było, choć nie wystarczało, bo to cel nieprodukcyjny. Jeżeli ustawa pierwsza jest niehumanitarną i nie uwzględnia praw ogółu co do bezpieczeństwa życia i osoby, to uchwała druga, normująca przyjmowanie chorych do szpitali publicznych sprzeciwia się ustawom.

Wedle istniejących ustaw państwowych, dotąd obowiązujących (rozp. ministr. z dnia 4. grudnia 1856. L. 26641), każdy szpital mający cechę publicznego, obowiązany jest przyjmować chorych kwalifikujących się bezwarunkowo. W statutach przez Sejm galicyjski dla szpitali publicznych, wydanych mianowicie w statutach dla szpitali lwowskich i krakowskich, zasada ta najwyraźniej jest zawarowaną. Z tego tytułu i jedynie z tego mają te zakłady taksy szpitalne opłacane z funduszu krajowego, z tego tytułu mają prawo ściągania należności w drodze administracyjnej, z tego tytułu słowem mają prawa, których inne zakłady, prywatnemi zwane, nie mają. Zostawić prawa, a znieść obowiązki, to co najmniej niewłaściwe, a tak się przecież stało. Postanowienie bowiem, że przyjęcie chorego do szpitala powszechnego zawisła od warunku „na ile przestrzeń szpitala dozwala“, zniosło tem samem charakter szpitala publicznego, a zrobiło go tylko prywatnym, który nie ma prawa pobierać taksy szpitalnej, który nie ma prawa administracyjnej egzekucyi, ale za to ma prawo

przyjmować chorego tylko wtedy, jak mu miejsce pozwala, t. j. tak, jak żąda uchwała Sejmu dla szpitali powszechnych.

W wykonaniu tej uchwały musiał dojść Wydział krajowy do rozporządzenia, które z pomocą nauki lekarskiej pogodzić się nie da, tak samo, jak się nie zgadza uchwała Sejmu z powołaniem rozporządzeniem minister. z dnia 4. Grudnia 1856. l. 26641. Otóż postanowienie Wydziału krajowego z dnia 27. Lipca 1880. l. 34084 „opierając się na rozp. minister. z 4. Grudnia 1856. „l. 26641 mianowicie na ustępie A., według którego do szpitali publicznych przyjmowani być „mają wszyscy chorzy bez wyjątku, których lekarz szpitalny do przyjęcia uzna ukwalifikowanymi, zarządza niniejszem, ażeby panowie lekarze zakładowi nie przyjmowali do szpitali osób „dotkniętych chorobami następującymi“: tu wymieniono 22 grup chorób, które niezaprzeczenie ogółem $\frac{3}{4}$ wszystkich niemocy przedstawiają.

Zakaz przyjęcia jest tak ostry, „że koszta leczenia takich chorych bezwarunkowo z płac „lekarzy przyjmujących ściągnięte będą“.

Nie dość na tem, albowiem powołane rozporządzenie poleca dalej, „powtórę czuwać będą pp. lekarze ordynujący, ażeby nie następowało przepełnienie szpitali“, jakby to od tych lekarzy zawisło i co zakrawa nader na ustawę zabraniającą chorować w ogóle. „Jeżeli w razie zapełnienia „szpitali zgłosi się chory, któremu przyjęcia odmówić nie można, należy bezzwłocznie wydalić ze „szpitala bądźto rekonwalescenta, bądź mniej obłożnie chorego, który już bez opieki szpitalnej obejść „się może“. Jak gdyby rekonwalescent, lub mniej obłożnie chory należał do zdrowych, bez opieki szpitalnej obejść się mogących, a nie raczej do tych, co wypuszczeni przed czasem wrócić muszą na drugi dzień właśnie jako ciężko chory i to skutkiem wydalenia przed czasem. Nareszcie jest ustęp odnoszący się do położnic (powinno być brzemiennych), których przyjęcie także, poczynawszy od 8. miesiąca ciąży ogólnymi przepisami jest unormowane. Do takich konsekwencyi doprowadzić musiała uchwała Sejmu galicyjskiego swój organ wykonawczy. Są to atoli konsekwencye z nauką lekarską tak dalece niezgodne, że żaden sumienny lekarz pomimo całej odpowiedzialności płacenia kosztów kuracyi chorego do nich zastosować się absolutnie nie może. I albo fałszywie przy przyjęciu chorego kwalifikować musi, albo zredukuje przyjęcie do cyfry chorych takiej, dla której osobne gmachy szpitalne, oddziały i biura administracyjne stają się rzeczą całkiem zbyteczną. Jeżeli uchwała Sejmu z dnia 21. Lipca zniosła w Galicyi szpitale publiczne, to rozporządzenie w wykonaniu tej uchwały wydane, zniosło właściwie szpitale prawie w całości, a gdyby to rozporządzenie utrzymać w całej swej rozciągłości było możebnem, toby się okazało, że liczba dni leczenia spadłaby do takiego *minimum*, iż utrzymanie dzienne chorego wynosiłoby musiało znacznie wyżej. Rozporządzenie powołane nie osiągnie więc zamierzonego celu oszczędności, musi bowiem zmniejszyć ilość dni leczenia, ale w tym samym stosunku powiększyć koszta dziennego utrzymania, a nadto naraża niezawodnie byt wielu szpitali prawincjonalnych, które ściślej do powołanego rozporządzenia się stosują.

Wobec tego wyłuszczenia rzeczy widzi się c. k. krajowa Rada zdrowia zmuszoną upraszać Wysokie c. k. Prezydium Namiestnictwa w myśl zawarowanego ustawą z 30. Kwietnia 1870. wpływu c. k. Rządu:

I. O zawieszenie uchwały Wysokiego Sejmu galicyjskiego z dnia 15. Lipca 1880. polecającej zniesienie filij zakładów dla obłąkanych w Przemyślu i Żółkwi przynajmniej do czasu, dopóki sprawa ta głębiej zbadaną i dokładniej wyświeconą nie będzie.

II. O zniesienie uchwały Wysokiego Sejmu galicyjskiego z dnia 21. Lipca 1880. normującej przyjęcie chorych do publicznych szpitali krajowych, oraz rozporządzenia Wydziału krajowego z dnia 27. Lipca 1880. l. 34084 w przeprowadzeniu powyższej uchwały sejmowej wydanego, a to z powodu, iż tak uchwała jakoteż rozporządzenie powołane sprzeciwiają się obowiązującym niezniezionym przepisom państwowym, mianowicie rozporządzeniu minister. z dnia 4. Grudnia 1856 l. 26641 ust. A 1., oraz sankcyonowanym statutem wydanym przez Sejm galicyjski dla szpitali publicznych we Lwowie i Krakowie.

Lwów dnia 4. Stycznia 1881.

Dr. Czyżewicz m. p.

O d p i s

odezwy Wydziału krajowego z dnia 15. Lutego 1881 l. 6609 do c. k. Namiestnictwa w miejscu.

Na wielce szacowną odezwę z dnia 4. Lutego r. b. l. 1824, w której Światne c. k. Namiestnictwo, załączając memoryał c. k. Rady zdrowia, w sprawie uchwał Wysokiego Sejmu z dnia 15. Lipca 1880, co do zwinięcia filii zakładu dla obłąkanych, tudzież z dnia 21 Lipca 1880, co do ograniczenia przyjmowania chorych w szpitalach publicznych, ze swej strony oświadczyć raczyło, że zmniejszenie ilości łóżek dla umysłowo chorych przeznaczonych, musi uważać za szkodliwe dla kraju, co zaś do drugiej uchwały, że wobec obowiązujących przepisów uchwała ta nie może mieć zastosowania — mamy honor odpowiedzieć, co następuje: Wydział krajowy, którego powołaniem i obowiązkiem jest wykonywać wszystkie uchwały Wysokiego Sejmu, wprowadził już w życie te dwie uchwały, o których zawieszenie i zniesienie c. k. Rada zdrowia c. k. Rząd uprasza, a przeciwko którym reprezentant c. k. Rządu podczas rozpraw w Wysokim Sejmie głosu nie zabierał. Co do pierwszej uchwały, wprowadził ją Wydział krajowy o tyle, że rozporządzeniem z dnia 27. Lipca 1880 l. 34176 polecił wydalić z zakładów krajowych wszystkich chorych na umyśle, których komisya złożona z psychiatrów uzna za nieuleczalnych, spokojnych a nie zagrażających ani obywatelności ani bezpieczeństwu publicznemu. Do dnia 1. Lutego r. b. 112 takich chorych zakłady nasze już opuściło. Kobiety obłąkane w liczbie około 50, które po takim wydzieleniu dotychczas w szpitalu przemyskim zostają, będą do dnia 28. lutego r. b. do Kulparkowa przewiezione, a filia w Przemyśle będzie w tym dniu zwinięta. Tożsamo zamierza Wydział krajowy uczynić w jak najbliższym czasie z filią Żółkiewską, skoro się po temu możność okaże. Ilość łóżek dla obłąkanych w zakładach krajowych zmniejszy się przez te zarządzenia o przeszło 100. W wykonaniu drugiej uchwały Sejmowej polecającej, ażeby do szpitali powszechnych tyle jedynie przyjmowano chorych, na ile przestrzeń szpitala zezwala, wydaliśmy w dniu 27. Lipca 1880 do l. 34084 rozporządzenie, o którym zawiadomiliśmy Światne c. k. Namiestnictwo odezwą z dnia 27. Września 1880 r. l. 43.460. Wydając to nasze rozporządzenie oparliśmy się na obowiązującym rozporządzeniu ministeryalnym z dnia 4. Grudnia 1856 l. 26641, a mianowicie na ustępie A. 1., wedle którego do szpitali publicznych przyjmowani być mają wszyscy chorzy bez różnicy przynależności, płci, wiary, stanu i wieku, których lekarz szpitalny uzna za ukwalifikowanych do przyjęcia, oparliśmy się na cyrkularzu z 13. Października 1815 l. 38134, §. 13. a.), wedle którego chorzy dotknięci chorobami przewlekłemi nieuleczalnemi raz na zawsze wykluczonemi są od przyjęcia do szpitalu we Lwowie, oparliśmy się na rozporządzeniu ministeryalnym z 26. Września 1865 l. 19194 przypominającym, że nieuleczalnych nie należy do szpitalów przyjmować; oparliśmy się na rozporządzeniu c. k. Szefa Namiestnictwa z dnia 16. Sierpnia 1869 r. l. 29874, wydanem na podstawie rozporządzenia c. k. Ministerstwa z dnia 17. Czerwca 1869 r. l. 1713, mianowicie na ustępie 2, który brzmi: „Według istniejących przepisów nie można żądać od funduszu krajowego zwrotu kosztów za pielęgnowanie osób niewyleczalnych i nie mogących być w szpitalu kurowanemi“ oparliśmy się nareszcie na statucie szpitala lwowskiego §. 29, i na statucie szpitala krakowskiego §. 26, orzekającym jakich chorych do szpitali przyjmować nie należy. Z tych powodów mniemamy, że tak uchwała Wysokiego Sejmu z dnia 21. Lipca r. z., jak również rozporządzenie nasze z 27. t. m. i r. są zgodne z obowiązującymi przepisami i jako takie nie napotkają w wykonaniu na żadne trudności ze strony Światnego c. k. Namiestnictwa, tem pewniej, że spodziewamy się po nich ulgi dla funduszu krajowego.

Alegat XXVII. do Sprawozdania z czynności Wydziału krajowego za czas od 1. Stycznia 1880.

W y k a z

wydatków w trzech zakładach krajowych w r. 1877, 1878, 1879 według

Liczba porządkowa	Nazwa zakładu . . .	L w ó w.				K r a k ó w.				K u l p a r k ó w.			
		Ilość dni leczenia .				183.821	156.842	153.396	149.941	159.105	163.973	169.292	157.462
		1877	1878	1879	1880	1877	1878	1879	1880	1877	1878	1879	1880
1	Żywienie chorych	64.919	60.216	55.778	55.681	53.415	63.917	51.503	40.957	70.937	61.895	56.114	58.484
2	Bielizna	7.990	7.640	7.675	6.790	6.790	6.215	5.180	6.052	7.750	7.660	5.265	6.311
3	Pranie	7.345	7.486	7.142	7.263	6.536	6.794	5.176	5.560	7.239	5.862	6.502	5.671
4	Opał	6.120	5.788	4.212	3.482	4.893	4.115	5.097	3.839	9.416	3.573	9.837	7.934
5	Oświetlenie	6.397	3.540	2.938	2.396	2.051	2.518	3.502	3.555	5.396	5.710	3.369	2.325
6	Leki i apteka	4.668	3.882	7.938	5.826	5.968	7.702	4.970	6.144	927	—	1.328	624
7	Koszta sanitarne i narzędzia chirurgiczne	4.814	5.587	5.930	4.866	2.365	2.262	3.483	2.868	1.992	1.918	1.846	1.456
8	Sprzęty	3.583	2.478	2.408	1.632	966	3.542	3.206	1.569	3.980	2.422	2.358	2.786
9	Słoma i siano do sienników	388	641	503	417	730	816	730	618	441	651	552	545
10	Utrzymanie kapelanów i kaplicy	1.633	1.465	1.453	1.249	1.200	1.200	1.087	1.200	950	2.051	1.589	1.633
11	Utrzymanie koni	—	—	—	—	607	555	632	799	1.735	1.919	1.603	1.690
12	Utrzymanie ogrodów	—	—	—	przy bud.	819	641	1.163	1.066	1.096	2.102	2.098	1.797
13	Koszta pogrzebowe	107	571	500	500	674	704	534	600	139	146	189	146
14	Utrzymanie budynków	11.527	3.435	6.808	4.661	2.894	6.723	4.125	3.230	7.131	6.771	4.900	7.657
15	Utrzymanie dyrektora, lekarzy i akuszerok	22.523	21.868	22.234	22.487	12.812	12.381	16.222	16.627	6.459	6.841	9.898	9.739
16	Koszta zarządu	8.874	10.312	9.866	9.051	10.072	9.416	9.215	9.521	5.944	9.615	8.691	7.213
17	Utrzymanie Sióstr oddziałowych	6.003	5.720	6.269	6.555	7.284	6.575	6.090	5.074	2.003	2.830	2.351	2.312
18	Służba niższa	17.350	17.323	18.058	18.473	12.292	13.267	11.961	10.839	22.145	22.588	22.155	24.787
19	Czynsz	8.026	8.886	6.643	6.354	3.000	9.000	—	—	—	—	—	—
20	Koszta kancelaryjne	1.456	993	1.262	895	709	866	725	1.003	754	991	936	769
21	Wodociągi	—	—	—	—	—	—	—	1.601	—	—	—	—
22	Łazienki	—	—	—	—	—	—	—	1.508	—	—	—	—
	Suma A.	183.773	172.831	167.617	158.578	136.077	159.209	134.601	123.781	156.484	145.545	141.581	143.879
	Do tego dolicza się:												
1	Zaliczki na płace	1.141	6.009	707	1.152	50	225	—	100	226	440	537	281
2	Pensye i emerytury	3.509	3.509	3.516	3.462	1.850	664	517	517	205	205	205	245
3	Zaopatrzenia, dary z łaski i odprawy	333	295	307	329	173	173	173	118	19	16	14	14
4	Remuneracye i zapomogi	1.215	911	1.020	895	1.399	1.623	518	550	625	702	375	374
5	Nadwyżkowe wydatki budowlane	4.887	—	—	—	—	—	2.000	922	—	—	—	—
6	Utrzymanie dzieci w szpitalikach i obłąkanych w Zólkwi i w Przemysłu	1.395	6.469	6.265	11.939	11.049	10.719	10.629	11.243	27.431	38.410	30.164	28.906
7	Odsetki od kapitałów dłużnych	352	352	352	352	—	60	20	20	1.408	1.408	1.408	1.408
8	Zapisy	—	—	—	—	112	112	112	112	—	—	—	—
9	Podatki i daniny	—	—	—	—	1.347	1.123	1.062	1.161	15	214	209	189
10	Wydatki z prawa patronatu	—	—	—	—	358	32	38	380	—	—	—	—
11	Dyety i koszta podróży	—	—	—	—	56	33	6	—	—	—	—	—
12	Utrzymanie podrzutków	—	—	—	—	8.544	6.109	4.224	3.276	—	—	—	—
13	„ dzieci na oddz. położn.	11	8	21	19	139	174	180	202	—	—	—	—
14	Zapomogi dla położnic	1.836	2.046	1.985	2.176	930	860	1.200	1.254	—	—	—	—
15	Wikty udzielane za zwrotem koszt.	—	—	—	836	—	—	—	—	254	433	170	—
16	Różne wydatki gosp. i drobne	1.230	1.347	476	271	329	1.813	2.059	314	4.078	1.590	7.120	3.661
	Suma B.	15.909	20.946	14.649	21.431	26.336	23.720	22.738	20.069	34.261	43.468	40.202	35.078
	Do tego: Suma A.	183.773	172.831	167.617	158.578	136.077	159.209	134.601	123.781	156.484	145.545	141.581	143.879
	„ Nadwyżka dochodów oddana funduszowi kraj.	—	—	—	16.696	5.692	—	40.667	—	—	—	—	—
	Ogólny wydatek w r. 1877, 1878, 1879 wedle zamknięć rachun. zaś w r. 1880 wedle rachunków sporządzonych przez zarządy szpitalne	199.682	193.777	182.266	196.705	168.105	182.929	198.006	143.850	190.745	189.013	181.783	178.957

porównawczy

zamknięć rachunkowych a w r. 1880 wedle rachunków szpitalnych.

L w ó w.				K r a k ó w.				K u l p a r k ó w.			
na dzień leczenia wypadu											
1877	1878	1879	1880	1877	1878	1879	1880	1877	1878	1879	1880
33.56	28.76	26.40	28.18	39.91	40.75	33.58	27.31	44.59	37.75	33.15	37.14
4.13	3.65	3.63	3.44	5.00	3.97	3.38	4.03	4.87	4.67	3.11	4.01
3.80	3.58	3.38	3.68	4.88	4.33	3.38	3.78	4.55	3.57	3.84	3.60
3.16	2.76	1.99	1.77	3.65	2.62	3.32	2.56	5.92	2.18	5.81	5.08
3.31	1.69	1.39	1.21	1.53	1.60	2.28	2.37	3.39	3.48	1.99	1.47
2.41	4.24	3.76	2.95	4.46	4.91	3.24	4.09	0.58	—	0.78	0.45
2.49	2.67	2.81	2.46	1.77	1.44	2.27	1.91	1.25	1.17	1.09	0.92
1.85	1.18	1.14	0.82	0.72	2.26	2.09	1.04	2.50	1.48	1.39	1.77
0.20	0.31	0.24	0.21	0.55	0.52	0.47	0.41	0.28	0.40	0.38	0.34
0.87	0.70	0.69	0.63	0.90	0.76	0.70	0.80	0.60	1.25	0.94	1.04
—	—	—	—	0.45	0.35	0.41	0.53	1.12	1.17	0.95	1.07
—	—	—	—	0.61	0.41	0.75	0.71	0.69	1.28	1.24	1.14
0.05	0.27	0.24	0.25	0.50	0.45	0.34	0.40	0.09	0.09	0.11	0.09
5.96	1.64	3.22	2.36	2.17	4.30	2.69	2.15	4.48	4.13	2.89	4.86
11.64	10.45	10.52	11.38	9.57	7.89	10.58	11.08	4.06	4.17	5.85	6.18
4.59	4.93	4.67	4.58	7.52	6.04	6.02	6.35	3.74	5.86	5.13	4.58
3.10	2.73	2.97	3.32	5.44	4.19	3.97	3.38	1.26	1.73	1.39	1.46
8.97	8.27	8.55	9.35	9.28	8.41	7.80	6.92	13.92	13.78	13.09	15.74
4.15	4.24	3.14	3.22	2.24	5.74	—	—	—	—	—	—
0.75	0.47	0.60	0.45	0.53	0.56	0.47	0.67	0.47	0.60	0.55	0.48
—	—	—	—	—	—	—	1.06	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	1.00	—	—	—	—
94.99	82.54	79.34	80.26	101.68	101.50	87.74	82.55	98.36	88.76	83.63	91.37

Sprawozdanie

komisyjne z dnia 18. Października 1880 r. w sprawie urządzeń mechanicznych w Zakładzie dla umysłowo chorych na Kulparkowie, odnośnie do rozporządzenia Wysokiego Wydziału krajowego z dnia 17. Września 1880 do L. 36978/80.

Członkowie komisji.

Wny Pan **J. Franke**, rektor szkoły politechnicznej we Lwowie.

Wny Pan **E. Heppe**, starszy inżynier przy kolei Karola Ludwika we Lwowie.

Wny Pan **M. Moraczewski**, dyrektor urzędu budowniczego w Krakowie.

Wny Pan **F. Richnowski**, cywilny inżynier we Lwowie.

Wny Pan **T. Baranowski**, inżynier asystent przy Wydziale krajowym delegowany przez Wysoki Wydział krajowy.

Po należytem zbadaniu urządzeń mechanicznych na Kulparkowie w dniu 17. Października 1880 i zrobieniu odnośnych prób we wszystkich działach, komisya skonstatowała, że:

Maszyna parowa (razem z pompą skombinowana) ustawiona nad studnią, zasilana parą z dwóch kotłów (z których jeden w rezerwie), pracująca pełną parą — a więc bez ekspansyi i bez kondenzacyi — o sile 5·5 konia przy 3·5 atmosferach i 60ciu obrotach na minutę, o średnicy cylindra $200\frac{m}{m}$ a $377\frac{m}{m}$ skoku, spełnia następujące czynności:

- 1) obraca piłę cyrkularną do rznięcia drzewa, przez 2·5 godzin dziennie;
- 2) utrzymuje pompę w ruchu przez 2·5 godzin dziennie — pompa daje w jednej godzinie 20.000 litrów wody na wysokości 31 metrów do zbiorników, z których rozprowadzona jest rurami po całym zakładzie;
- 3) obraca centrifugę do odwilgotniania bielizny przez 1·5 godzin dziennie, a względnie do 3ch godzin;
- 4) obraca młynek do robienia krup według potrzeby.

B.

Dwa kotły parowe, każdy z dwoma bulierami o ciśnieniu 6ciu atmosfer (średnicy 1·24 metr. długości 4 metry kotły) zaś buliery średnicy 0·62 metr. długość $\frac{3\cdot40}{2\cdot75}$ metr. — szyi śred. $\frac{0\cdot50}{0\cdot62}$; dług. $\frac{1\cdot0}{1\cdot0}$ metr. powierzchnia ogrzew. 25 metrów kwadratowych.

Jeden kocioł pracuje przez dwa tygodnie, podczas gdy drugi wewnątrz z osadu kamienia się wyczyszcza jest w rezerwie.

Para z kotła w ruchu będącego, użyta jest do:

- 1) poruszania maszyny parowej *ad A.*
- 2) ogrzewania 7miu kociołków kuchennych mających razem objętości 1050 litrów;

- 3) ogrzewanie 3ch kotłów i 1go zbiornika w pralni mających razem objętości 6950 litrów;
- 4) grzania wody na 70 kąpeli dla chorych dziennie;
- 5) do suszni; susznia ta o dwóch piętrach jest ogrzana wprost z kotła wychodzącą parą — komisya zaleca przerobić rurę, którą para zużyta od maszyny po nad dach budynku odchodzi, w ten sposób by rura ta do suszni skierowana została, ażeby od maszyny odchodzącą parę w suszni zużytkować można.

Para w kotle parowym utrzymuje się w ciągu doby przez godzin 14cie odpowiednio do czasu trwania wymienionych czynności gospodarskich. Tak maszyna parowa jako też i kotły funkcyonują zupełnie prawidłowo; wydatek atoli na paliwo wyższy jest obecnie aniżeli by być powinien o 115 kilogramów dziennie — powodem tego jest po części znana i uznana powszechnie okoliczność, że każdy kocioł parowy z początku więcej konsumuje paliwa, gdyż obsługa tegoż i maszyny potrzebują dość długiego czasu aby poznać właściwość tychże i palić oszczędnie z równym skutkiem, po części zaś przyczyniają się do wyższej konsumpcyi węgla powody o których niżej.

Chcąc tedy zmniejszyć koszta rocznego utrzymania przyrządów mechanicznych należy zarządzić co następuje:

- a) węgiel do parowych kotłów można zakupywać taniej przez bezpośrednie sprowadzenie go wprost z kopalni, a nie za pośrednictwem jak się to obecnie praktykuje;
- b) kanały w obmurowaniu kotłów, których przekrój na skrętach jest nieodpowiedni wypada przerobić — zaleca się jednak zrobić to dopiero przy ewentualnie nastąpić mającej większej robocie, jaka przy reparacyi kotłów lub obmurowaniu tychże pokaże się niezbędną. Robota taka powinna być tylko w lecie wykonana, obecne bowiem obmurowanie kotłów w zimie wykonane, nie należy do dobrze wykończonej roboty;
- c) zaleca się najusilniej zaprowadzić ścisłą i surową kontrolę przy używaniu pary w kuchni i pralni, zauważano bowiem, że po ugotowaniu jedzenia i ukończeniu prania kurki bywają przez czas dłuższy otwarte, a uchodząca z tego powodu bezpożytecznie para przyczynia się do znacznego zwiększenia opału i zawilgotnia mury;
- d) zaprowadzić w sposób przy kolejach praktykowany tautiemę od zaoszczędzonego węgla i smarowidła a to tak dla maszynisty jako też i dla obydwóch palaczy;
- e) sprowadzony już z fabryki regulator do maszyny parowej jak najspieszniej ustawić, celem oszczędniejszego użycia i regularniejszego ruchu maszyny;
- f) ustawiony zbiornik na skondenzowaną wodę z powodu, że studzienna woda jest mocno wapnem przesycona uważa komisya za odpowiedni, należało by doń atoli sprowadzić deszczową wodę, co przez połączenie go z rynwami deszczowemi z dodaniem odpowiedniej rury, małym kosztem uskutecznić można.

C.

Służba do urządzeń mechanicznych i tych robót w zakładzie, które do konserwacyi budynków, jako też inwentarza całego są konieczne i niezbędne potrzebne, powinna się minimalnie składać z jednego maszynisty, dwóch palaczy egzaminowanych i dwóch slusarzy; jeden ze slusarzy powinien być egzaminowany i mieć kwalifikacyę do zastąpienia maszynisty — drugi slusarz powinien nie tylko umieć wykonywać wszelkie roboty przy urządzeniach mechanicznych ale także odnośne roboty w zakładzie potrzebne, jak: pobielenie garnków, kotłów parowych kuchennych i wszelkiego naczynia kuchennego, uskutecznić reperacyę zamków, okuć do okien, łózek żelaznych itd.

Czynności w zakładzie całym są różnorodne (a jeden slusarz nie może być zawsze ukwalifikowany do wykonania onych) i jest ich tak dużo, że zaproponowana ilość tych funkcyonaryuszów zaledwie podołać może wszystkim potrzebom. Oddalenie jednego slusarza ten miało skutek, że pobielenie kociołków kuchennych wykonuje we Lwowie prywatny przedsiębiorca, co przy znacznym oddaleniu zakładu od miasta nie tylko trwa dłużej a więc nie miłą powoduje przerwę w użytkowaniu kotłów, ale i znacznie drożej kosztuje.

wództw w skład naszego kraju wchodzących i podaliśmy do Najwyższego Tronu prośbę o nadanie takiego herbu. Nie otrzymaliśmy jeszcze najwyższej decyzji.

Powołanie pp. Zygmunta Sawczyńskiego i Henryka Schmitta do c. k. Rady szkolnej krajowej.

Jego ces. i kr. Apostolska Mość raczył na wniosek Wydziału krajowego najwyższem postanowieniem z dnia 12. Lutego 1880. najmiłościwiej zamianować dotychczasowych członków krajowej Rady szkolnej pp. Zygmunta Sawczyńskiego i Henryka Schmitta członkami tejże Rady na dalszy trzechletni okres.

Budowa gmachu sejmowego.

Budowa gmachu sejmowego została ukończoną. Nie są gotowe jeszcze tylko dwie grupy, które stanąć mają przed środkowym rezalitem głównego frontu od ulicy Słowackiego.

Spóźnienie nastąpiło z winy rzeźbiarza, któremu wykonanie tych grup powierzone zostało. Jest nadzieja, że grupy te jeszcze w roku bieżącym przed zimą będą skończone.

Ostateczne sprawozdanie i szczegółowe rachunki całej budowy złoży Wydział krajowy Wysokiemu Sejmowi skoro kolaudacya robót dokonanych będzie uskutecznią.

Zakład narodowy imienia Ossolińskich.

Na wstępie tegorocznego sprawozdania winniśmy zapisać, że Jego Ces. i Król. Apostolska Mość Cesarz Franciszek Józef I. podczas Swego pobytu we Lwowie zwiedził dnia 13. Września 1880. bibliotekę, galerię obrazów i muzea Zakładu, i że na pamiątkę tych odwiedzin wpisał dostojne Swe Imię w Księgę na ten cel przeznaczoną.

W wewnętrznem życiu tej instytucji widoczną była także w roku ubiegłym trwała i skuteczna dążność do ciągłego rozwoju. Prace nad uporządkowaniem zbiorów postępowały naprzód, a rezultatem ich jest wydany w ciągu tego roku pierwszy zeszyt katalogu rękopisów biblioteki Ossolińskich. Publikacya ta jest nader ważną dla uczonych chcących korzystać ze skarbów rękopiśmiennych nagromadzonych w Zakładzie. Nie mniejszej wagi dla szerszej publiczności będzie ułożenie katalogu przedmiotowego, którą to pracę rozpoczęto przyjmując za wzór katalog realny Biblioteki Jagiellońskiej. Dla zapełnienia znacznych luk w dziale nowszych książek, których z powodu niepomyślnych stosunków finansowych przez czas długi albo wcale nie kupowano, albo tylko za kwoty bardzo nieznaczne, przeznaczyła kuratorya na wniosek Zarządu biblioteki w roku 1880. kwotę 3,000 zł. Z tego funduszu zakupywano przeważnie dzieła i publikacje wchodzące w zakres specjalny Zakładu, t. j. rzeczy odnoszące się do dziejów literatury polskiej, historii krajów postronnych i filologii słowiańskiej.

Z ważniejszych dzieł zakupionych w tym roku wymieniamy biblię Szarfenbergerowską z r. 1575., którą zastąpiono dotychczasowy egzemplarz defektowy, dalej pisma Fausta Socyna, zbiorowe wydanie dzieł Rankiego i t. d.

Biblioteka wzbogaconą została licznemi i cennemi darami, między którymi pierwsze miejsce zajmuje dar śp. Antoniego Schneidera, znanego archeologa, który przed śmiercią wszystkie swe zbiory ofiarował zakładowi Ossolińskich. Ogólna liczba dzieł przezeń darowanych wynosi 1019 w 1342 tomach i 23 rękopisów. Dar ten zupełnie już skatalogowany, oddany został

do użytku publiczności, a ma on dla Zakładu wartość tem większą, że obejmując przeważnie publikacje z dziedziny archeologii, znacznie kompletuje ten dział zbiorów Zakładu.

Jako osobliwość wymieniamy nadto nadesłaną bibliotecę w darze z Wilna kolekcję 80 dzieł i broszur w języku rosyjskim wydanych od r. 1863. w kwestyi polskiej na Litwie, między którymi znajduje się także słynny „zbiór rozporządzeń hr. Michała Murawiewa z lat 1864—1865. dla północno-zachodnich gubernii“.

Ogółem przybyło Zakładowi w r. 1880. dzieł drukowanych 2103, między temi 603 dubletów, rękopisów 122, autografów 9, dyplomatów 2, rycin 975, obrazów 6, atlasów i map 15, rzeczy muzealnych 117.

Zakład liczył w tym roku: dzieł drukowanych unikatów 75,605, dubletów 5603, prób druku 449, atlasów i map 1089, rękopisów 2867, autografów 2689, dyplomatów 872, podobizn 75, rycin 23,487, obrazów 676, rzeczy muzealnych 1768, monet rozmaitych 10,448.

Inwentarz zbrojowni Przeworskiej należącej do muzeum Lubomirskich doszedł do cyfry 569.

W sprawozdaniu o stanie zakładu tego rodzaju szczególną ważność mają daty o udziale publiczności, one bowiem dają miarę pożyteczności instytucji dla ogółu. Otóż z przyjemnością podnieść musimy, że udział publiczności zwiększa się z każdym rokiem.

W pracowni naukowej był ruch następujący: 1959 czytelnikom wydano 5743 dzieł w 12,720 tomach i 806 rękopisów. Ponieważ zaś pracownia ta otwartą była dla publiczności przez dni 219, przeto w przecięciu wypadła dziennie na 9 czytelników 26 dzieł w 57 tomach i 4 rękopisy (w roku poprzednim wypadła przeciętnie na dzień 8 czytelników, 25 dzieł w 55 tomach i 5 rękopisów).

W czytelni górnej było czytających 12,779 (w roku poprzednim 10,857), ponieważ zaś czytelnia ta była otwartą przez 165 dni, przeto wypadła średnio dziennie 77 osób podczas gdy w roku poprzednim cyfra ta wynosiła tylko 60.

Pozwolenie wypożyczania książek do domu otrzymało 237 osób, czyli o 14 więcej niż w roku poprzednim; książek zaś wypożyczono do domu 6620 dzieł w 9796 tomach a zatem więcej niż kiedykolwiek a o 1436 dzieł i 1659 tomów więcej niż w roku poprzednim.

Muzeum zwiedziło 2807 osób a więc więcej niż kiedykolwiek, a o 342 osób więcej niż w roku poprzednim, studyowało w niem 559 osób, a więc o 229 osób więcej niż w roku poprzednim.

Ogólna suma dochodów Zakładu wynosiła w r. 1879.	32.927 zł. 28 1/2 ct.
Wydatków	28.518 „ 52 1/2 „
Zaoszczędzono więc w r. 1879.	4.408 „ 76 „

W sprawie lustracji dóbr Zakładu narodowego im. Ossolińskich, będących w posiadaniu kuratora ekonomicznego tego Zakładu p. Antoniego Broniewskiego mamy do zapisania, że zaproszeni przez nas Zastępcy reprezentantów potomności J. E. ks. Eustachy Sanguszko, i Jw. Jan hr. Stadnicki

należy do rurociągów i łazienek, a nadto pozycye 7) i 12) mają być od przedsiębiorcy Iskierskiego ściągnięte.

Wykaz A. ad 9) pozycya z kwotą . . .	48 zł. 85 ct.
" " 19) " " . . .	26 " 39 "
Wykaz B. 3) " " . . .	4 " 70 "
<u>Summa 79 zł. 94 "</u>	

jako koszta podróży i dyety należy do całości urządzeń mechanicznych, a zatem do budowy.

Wykaz A. ad 20) pozycya z kwotą . 101 zł. 65 ct.

należy do adaptacji budynków.

Wykaz A. ad 21) pozycya z kwotą 779 zł. 48 1/2 ct.

Wykaz B. 4) " " . . .	314 " 45 "
<u>Summa 1093 zł. 93 1/2 ct.</u>	

należy do suszni a nadto pewna część tej kwoty ma być od przedsiębiorcy Iskierskiego ściągnięta, bo na jego koszt ma być susznia przerobiona.

Wykaz A. ad 24) pozycya z kwotą 225 zł. 56 1/2 ct.

ma być w całości z rubryki utrzymania maszyny wykreślona, bo Ilgi ślusarz zajęty jest wyłącznie naprawą inwentarza, zamków, okucia drzwi i okien w całym zakładzie, tudzież pomagał pobielać kociołki i naczynia kuchenne.

Na utrzymanie maszyny jako motora przypada tedy na rok 1880.:

Wykaz A. ad I a) pozycya w kwocie . . .	20 zł. — ct.
b) " " . . .	76 " 36 "
c) " " . . .	12 " — "
m) " " . . .	65 " 20 "
o) " " . . .	12 " — "
ż) " " . . .	8 " — "
ż/VI) " " . . .	1 " 20 "
ż/II) " " . . .	24 " — "
ż/VI) " " . . .	2 " — "
22) " " . . .	535 " 77 "

Wykaz A. z kwoty 1092 zł. 56 1/2 ct. przypada 1/20 część 54 " 63 "

Wykaz B. ad 1) pozycya w kwocie . . .	9 " — "
" " 5) " " . . .	75 " 51 "
<u>Summa 895 zł. 67 ct.</u>	

za rok 1879 wykazano 2968 " 36 "

Razem od 1. Stycznia 1879. do 30. Września 1880. roku 3864 zł. 03 ct.

Rachunek ten jest jednakowoż nie zupełnie dokładny, bo przecież niepodobieństwem jest, ażeby cały zapas konopi, pokostu, łoju, tyktury, bleiweisu, szlaglutu, boraxu użyty został tylko do maszyny, dlatego z wykazanej kwoty 3864 zł. 03 ct. można by o 3% odciągnąć, a kwota ta wykazała by w przybliżeniu wydatek na utrzymanie maszyny parowej jako motora, więcej o kwotę jaka jeszcze przypadnie do końca roku 1880. t. j. za trzy miesiące za węgle, oliwę i płacę obsługi.

Z powyższego przedstawienia wynika, że utrzymanie maszyny parowej z kotłami parowemi jako motoru, nie pożera tak wygórowanej kwoty, jak to z przedłożonego wyciągu kosztów za rok 1879. i za rok 1880 od 1. Stycznia po koniec Września wynikać się zdaje, że raczej zestawienie rachunków z powodu mniej odpowiedniego kontowania w księgach jest niejasne, nie można bowiem z tego wykazu dojść ile kosztuje budowa i urządzenie przyrządów mechanicznych, a ile ich utrzymanie w ruchu, oddzielnie co do maszyny, a oddzielnie do innych części.

Ażeby temu zapobiedz i mieć każdego czasu dokładne daty ile każdy z pojedynczych działów kosztuje, należało by zaprowadzić prowadzenie rachunków w księgach zakładu w Kulparko-

wie według załączników I. i II. Załącznik ad I. wskazuje według jakich rubryk wydatki na pojedyncze działy mają być rozłożone i kontowane. Załącznik II. wskazuje jak książka celem takiego kontowania miałyby być założona i prowadzona.

E.

Na postawione przez Wysoki Wydział krajowy pytanie, czyby nie należało znieść zupełnie urządzenia mechaniczne i zastąpić je innym celowi odpowiedniejszym motorem, lub wrócić do ręcznej pracy, odpowiada komisya jednomyślnie, iż obecnie istniejące urządzenia skoro uwzględnia się należycie proponowane powyżej środki zaradcze i uzupełniające, okażą się niewątpliwie najtańszymi i najodpowiedniejszymi, innego motora do tej czynności komisya nie umie wskazać, zaś robota ręczna kosztowała by rocznie co najmniej 14.000 złr., a co rachunek udowadnia.

Jeden koń maszynowy 75 metr. kilogr. zaś jeden człowiek pracujący przez 6 godzin bez przerwy = 8 metr. kilogramów. Dla zastąpienia tedy jednego konia maszynowego potrzeba $75 \cdot 8 = 9 \cdot 35$ ludzi a ponieważ maszyna pracuje 5·5 konia, więc $9 \cdot 35 \times 5 \cdot 5 = 51 \cdot 4$ ludzi potrzeba do zastąpienia siły maszyny. Jeżeli płacę człowieka pracującego ciężko, porachuje się 45 ct. dziennie co najmniej, więc kosztą jednego dnia pracę ręczną wynosiły by $51 \cdot 4 \times 45 = 23 \text{ zł. } 13 \text{ ct.}$

Kosztą jednego konia maszynowego wynoszą: 6·5 klg. węgla na jedną godzinę, a przy pracy 10 godzin jak maszyna dziennie pracuje i 5·5 koniach siły, wynosi ilość dziennie potrzebnego węgla $6 \cdot 5 \times 10 \times 5 \cdot 5 = 357$ kilogramów — a ponieważ kosztą 100 kilogramów wynoszą 1 zł. 32 ct. więc 1 kilogram kosztuje 1·32 ct. w. a., a zatem kosztą jednego dnia (10 godzin) $357 \times 1 \cdot 32 = 4 \text{ zł. } 71 \text{ ct.}$ pracą maszyną.

Siła ludźmi kosztuje tedy dziennie w 6ciu godzinach (bo człowiek bez przerwy dłużej jak 6 godzin pracować nie może) 23 zł. 13 ct., zaś siła pary kosztuje w 10ciu godzinach 4 zł. 71 ct., co jeżeli się do równego stosunku przeprowadzi wypadnie

$$6 : 23 \cdot 13 = 10 : x \text{ czyli}$$

$$6 : 23 \text{ zł. } 13 \text{ ct.} = 10 : 38 \text{ zł. } 55 \text{ ct.}$$

jak 4 zł. 71 ct. do 38 zł. 55 ct. to jest siła pary w 10 godzinach kosztuje 4 zł. 71 ct. w. a. zaś siła ludźmi w 10ciu godzinach 38 zł. 55 ct. w. a. pomijając nieregularność w obsłudze przez ociężałość ludzi, nieporządek zlewania i zanieczyszczenie schodów i korytarzy, zawilgocenia budynku, nakoniec kosztą dozoru przy tak wielkiej ilości ludzi, niniejszym rachunkiem nieobjęte.

Do kosztów siłą pary, które według powyższego rachunku 4 zł. 71 ct. w. a. dziennie wynoszą, doliczyć potrzeba kosztą obsługi maszyny a mianowicie według załącznika I płaca maszynisty 180 zł., płaca obydwóch palaczy 7 zł. 32 ct., płaca Igo ślusarza 47 zł. 40 ct., płaca IIgo ślusarza 8 zł. 68 ct., razem 543 zł. 40 ct. rocznie, co czynni dziennie 1 zł. 49 ct. w. a. Kosztą oliwy do smarowania maszyny dziennie 0·35 kilg. po cenie 35 ct. wynoszą 12·2, łożu 0·17 klig. po 50 ct. = 8·5 ct. w. a.; kłaków 0·12 kilgr. po 20 ct. = 2·4 ct. w. a. co przedstawia koszt sumaryczny naienne utrzymanie maszyny parowej 4 zł. 71 ct. + 1 zł. 49 ct. + 12·2 ct. + 8·5 ct. + 2·4 ct. + razem 6 zł. 43 ct. w stosunku do 38 zł. 55 ct. w. a. — t. j. kosztą na utrzymanie siły pary (w 10 godzinach) dziennie 6 zł. 43 ct., zaś kosztą siłą ludźmi (w 10 godzinach) dziennie 38 zł. 55 ct. w. a. co czyni rocznie (365 dni) siła pary 2.347 zł. 31 ct. w. a. zaś siła ludźmi 14.070 zł. 75 ct. w. a.

Lwów dnia 10. Lutego 1881.

Maciej Moraczewski w. r.

Fr. Richnowski w. r.

Edward Heppé w. r.

Jan Franke w. r.

Teofil Baranowski w. r.

A.

Kontowanie zwykłych reparacyi.

- I. Maszyna parowa z regulatorem.
- II. Kotły parowe z injektorami, rurociągami któremi się prowadzi para włącznie do każdego działu cała armatura kotłów.
- III. Pompa ze studnią, zbiornikami na zimną i ciepłą wodę, rurociągiem całym na zimną i ciepłą wodę, włącznie wszędzie tam dokąd woda wchodzi, kurki, muszle i kieszki do wodociągu należące, tudzież sikawki i hydranty.
- IV. Piła cyrkularna z transmisją do piły prowadzącą.
- V. Pralnia, centryfuga z transmisją do centryfugi prowadzącą, susznię, magiel i winda w pralni.
- VI. Łazienki, tusze, parnia, kociołki do grzania wody do łazienek, aparaty cyrkulacyjne wraz z rurami do górnych wanien prowadzącymi.
- VII. Kuchnia parowa naprawa i pobielanie kociołków parowych jako też naczynia kuchennego. „ a) Kuchnia angielska.
- VIII. Młynek z transmisją do młynka prowadzącą.
- IX. Windy do drzewa i innych ciężarów.
  - X. Naprawa naczyń z Wiednia sprowadzonego jakoteż i takiego, które przedsiębiorca Iskierski dostarczył, a które do ogólnego użytku wszystkich działów mechanicznych jako narzędzie pomocnicze służą.
- XI. Naprawa wszelkiego rodzaju inwentarza domowego jako to: naprawa łóżek żelaznych, okucie drzwi, okien, szaf, naprawa wszelkiego rodzaju zamków, naprawa narzędzi ogrodowych, rynien deszczowych i t. p.
- XII. Piekarnia.

B.

Kontowanie nadzwyczajnych wydatków, jeżeliby się okazała potrzeba sprawienia nowych przyrządów mechanicznych, uzupełnienie lub ulepszenie takowych.

Konta według tych samych rubryk od I. do XII. odnośnie do każdego działu.

Rozdział kosztów na poszczególne działy przy końcu roku.

Płaca maszynisty rocznie	600 zł.
Wikt „ „	300 „
	razem . . . . .
	900 zł.

rozdzielona na poszczególne działy :

I.	na maszynę	0·20 %	czyli	180 zł.
II.	„ kotły	0·15 „	„	135 „
III.	„ pompę	0·08 „	„	72 „
IV.	„ piłę cyrkul.	0·04 „	„	36 „
V.	„ pralnię etc.	0·20 „	„	180 „
VI.	„ łazienki	0·20 „	„	180 „
VII.	„ kuchnię	0·09 „	„	81 „
VIII.	„ młynek	0·04 „	„	36 „
		1·00 %		900 zł.

Płaca 2ch palaczy, każdy po 156 zł. =	312 zł.
Wikt " " za każdego po 210 zł. =	420 "
	razem <u>732 zł.</u>

I.	w stosunku do	0·01 =	7 zł. 32 ct.
II.	"	" 0·60 =	439 " 20 "
III.	"	" 0·05 =	36 " 60 "
IV.	"	" 0·04 =	29 " 28 "
V.	"	" 0·09 =	65 " 88 "
VI.	"	" 0·09 =	65 " 88 "
VII.	"	" 0·12 =	87 " 84 "
		<u>1·00 =</u>	<u>732 zł. w. a.</u>

Płaca Igo slusarza	264 zł.
Wikt " " " " " " " "	210 "
	rocznie <u>470 zł.</u>

rozdzielona na

I.	w stosunku do	0·10 =	47 zł. 40 ct.
II.	"	" 0·15 =	71 " 10 "
III.	"	" 0·15 =	71 " 10 "
IV.	"	" 0·04 =	18 " 96 "
V.	"	" 0·15 =	71 " 10 "
VI.	"	" 0·15 =	71 " 10 "
VII.	"	" 0·25 =	118 " 50 "
VIII.	"	" 0·01 =	4 " 74 "
		<u>1·00 =</u>	<u>470 zł. — ct.</u>

Płaca Iigo slusarza	224 zł.
Wikt " " " " " " " "	210 "
	rocznie <u>434 zł.</u>

rozdzielona na

I.	w stosunku do	0·020 =	8 zł. 68 ct.
II.	"	" 0·020 =	8 " 68 "
III.	"	" 0·020 =	8 " 68 "
IV.	"	" 0·010 =	4 " 34 "
V.	"	" 0·032 =	13 " 88 ^s "
VI.	"	" 0·020 =	8 " 68 "
VII.	"	" 0·210 =	91 " 14 "
VIII.	"	" 0·006 =	2 " 60 ⁴ "
IX.	"	" 0·006 =	2 " 60 ⁴ "
X.	"	" 0·150 =	65 " 10 "
XI.	"	" 0·500 =	217 " — "
XII.	"	" 0·006 =	2 " 60 ⁴ "
		<u>1·000 =</u>	<u>434 zł. — ct.</u>

Lwów dnia 10. lutego 1881. r.

Maciej Moraczewski, w. r.
F. Richnowski, w. r.

Edward Heppé, w. r.
Jan Franke, w. r.

Teofil Baranowski, w. r.

Sprawozdanie

rzeczoznawców pp. Władysława Lubomęskiego i K. Pańkowskiego
z d. 8. października 1880.

Wysoki Wydziale krajowy!

Wskutek polecenia przez Jego Excellencyę Pana Marszałka krajowego ustnie nam danego, udaliśmy się dnia 6. b. m. do Kulparkowa, by zbadać na miejscu wszystkie dane, do których zastósować należy decyzję o wniosku Dyrekcyi domu obłąkanych w Kulparkowie, tyczącym się wprowadzenia na gruntach tamtejszych gospodarstwa mlecznego. Obeszliśmy pola orne, łąki i ogrody do zakładu należące, i te budynki, które na pomieszczenie krów a ewentualnie koni użytymi być mogą.

Od północnej strony przypiera do Zakładu obszarok pola ornego zajmujący powierzchnię 6 hektarów 92 arów 47 □ metr. Pole to ma glebę złożoną z glinki piaszczystej w której obok znacznej ilości miążkiego, jest także trochę grubszego piasku — głębokość jej dostateczną jest na wszystkie płody rolnicze. W podłożu glinka spoista nieprzepuszczalna. Położenie lekko stoczyste ku północy, z zagłębieniami zarosłemi trawą. Pole to poorane płytko w małe zagonki, źle uprawione, obsianem było w tym roku owsem, hreczką, pszenicą a w części obsadzonem burakami pastewnemi i kapustą. Resztki stratowanej ścierni, świadczą, że owies był słaby, hreczka dobra, pszenica również dobra. Buraki widziane przez nas w gruncie prawie zadawalniają na zagonach wczas oplewionych, jakkolwiek w bok zagięty korzeń świadczy o płytkości orki — nie oplewione wczas są liche. Kapusta dobra. Z chwastów obok perzu dziki sporek i polygorem persicaria; nigdzie śladów Carexu lub innych chwastów świadczących o zbytnej wilgoci lub nieprzenikalności ziemi, nawet między trawą w zagłębieniach terenu nie ma ich.

Od strony południowej przypiera do ogrodu Zakładowego drogą tylko oddzielony obszarok pola ornego mający 14 hektarów 67 arów 64 □ metrów w powierzchni. Ma on glebę złożoną z glinki ze znaczną przymieszką miążkiego piasku i dostateczną przymieszką dobrej próchnicy. Głębokość jej dostateczna dla wszystkich płodów rolniczych — podłoże nieprzepuszczalne, położenie lekko stoczyste ku północy a w dalszym ciągu ku południowi z zagłębieniami w części wypełnionemi wodą, w części zarosłemi trawą.

Cały ten obszarok od lat kilku nieorany używanym jest jako nieobsianym samorodne pastwisko, na którym słodkie trawy (przedewszystkiem z rodzaju poa.) i biały konicz dominują; utworzyły one runo nie pozostawiające nic nadto do życzenia; szczerze pragniemy, by obsiewane pastwiska w Dublinach w gęstości temu samorodnemu dorównały. Kwaśnych traw nie ma tam, o czem najlepiej świadczy okoliczność, że na całym obszarku nic dojrzeć prócz kilku pokrzew — niewygrzyzonego przez pasane tam bydło. Jakość gleby wyżej tu stoi jak na obszarku północnym i zapewnia bez dalszych zachodów w przyszłym roku dobre pastwisko.

Pola te zapewniają przy dobrym nawożeniu i należytej uprawie piękne plony w burakach, zbożach i koniczu z trawami na siano lub na pastwisko. Życzyć wprawdzie należy zdrenowanie północnego w szczególności obszarku, lecz na razie niezbędnem ono nie jest.

Pastwisko wzdłuż linii kolei żelaznej i drogi z zakładu do Lwowa wiodącej jest wprawdzie bardzo nierówne, jest to bowiem jedno wielkie cegielnisko, znacznie jednak partye jego można małym kosztem wyrównać, w uprawę zająć i na bardzo dobre uprawne pastwisko zamienić.

Łąki małemi kawałkami w zagłębieniach terenu między polami rozrzucone, dadzą dobre siano dla koni zakładowych a urodzajność ich po znawożeniu znakomicie się zwiększy.

Trawniki w parku i w owocowym ogrodzie wydają siano na karmę dla krów odpowiednie, jeżeli wczas skoszone są. Obecnie po zebraniu potrawu dobre na nich pastwisko dla krów.

Cały obszar pól ornych w powierzchni 21 hekt. 60 arów 11 □ metr.

łąk	"	5	"	95	"	73	"
i pastwisk	"	12	"	35	"	71	"
łącznie 39 hekt. 91 arów 55 □ metr.							

można bardzo korzystnie zagospodarować bez wielkich nakładów i wielkiego rezyka, opierając gospodarstwo o ogromną siłę nawozową, jakiej zakład dostarcza t. j. o odchody 600 ludzi (2 do 2 $\frac{1}{2}$ tysięcy hektolitrow rocznie z zawartością azotu odpowiadającą 4.000 metr. cet. dobrego nawozu stajennego, i zawartością kwasu fosforowego odpowiadającą przeszło 2.000 metr. cetn. takiegoż nawozu), o popioły po tyłu kub. metrach drzewa opałowego, o nawóz z pod koni i nierogacizny, które zakład obecnie trzyma i z pod krów, które gospodarstwo utrzyma. Ponieważ zakład potrzebuje rocznie (podług ksiąg zarządu):

mleka około 53.600 litrów płacąc je po 10 $\frac{1}{2}$ ct.	za	5628 złr.
i śmietanki około 3.500 litrów płacąc po 25 ct.	za	875 „
razem za		6503 złr.

to wysoka cena za mleko płacona, i zapewniony nań zbyt w zakładzie samym wskazuje, by wprowadzić gospodarstwo mleczne, które $\frac{2}{3}$ części ornego pola używać będzie jako pastwiska obsianego, a jedną trzecią uprawiać będzie pod buraki dla krów i zboże z podsiewem koniczu i traw. Takie gospodarstwo da się prowadzić najtaniej, nie wymaga wielkich nakładów i nie pociąga za sobą wielkiego rezyka, a rokuje, w obec cen mléka i terażniejszego stanu pastwiska na południowym obszarku znakomite rezultaty. Budynki dla takiego gospodarstwa potrzebne stoją już na gruncie; mianowicie: stajnie dla koni zakładowych i wozownia da się kosztem 200 złr. przerobić na stajnię mieszczącą 25 krów, trzeba bowiem jeno żłoby i drabiny ustawić na razie, szopa zaś i stajnia znajdująca się obok mieszkania rządcy pomieści konie i powozy zakładowe. Bróg i szopa na pomieszczenie kilkudziesięciu kóp zboża i siana jest również.

Uwzględniając jednostajność robót przy gospodarstwie pastwiskowem, i nie wielki obszar zagospodarować się mający, uwzględniając, że zakład licznych ma urzędników, nie trudno będzie wybrać między niemi chętnego, który przy pomocy stałego dozorca, podług wskazówek przez fachowych ludzi danych, gospodarstwo takie dobrze prowadzić potrafi.

Gospodarstwo to korzystać będzie z wielu innych jeszcze dogodności, jakie mu zakład z korzyścią dla siebie, a przynajmniej bez szkody dla siebie podać może i tak będzie ono mieć na zawołanie w dostatecznej liczbie robotnika bardzo taniego z pomiędzy chorych zakładu; dostanie na ściółkę słomę z sienników wytrzęsanych za bardzo niską cenę, którą dotychczas zakładowi płacono — może część robót wykonać koźmi zakładowemi za wynagrodzeniem stosownem i może krowę pod koniec okresu taktacyjnego, lub każdego czasu, jeśli się źle doi, na rzeź oddać, sprzedając mięso Zakładowi.

Gospodarstwo przysporzy nadto zakładowi korzyści; da mu mléko nie rozcieńczone wodą, usunie i zużyje wszystkie odchody stałe i płynne, z których pierwsze odwożone drugie odprowadzane dotychczas kanałem, zapowietrzają najbliższe zakładu otoczenie, z pola i pastwiska zdziczałego tuż obok zakładu położonego zrobi pożyteczne, a miłe oku i na zdrowie chorych dobroczynnie oddziałające, bujną wegetacją pokryte pastwisko.

W założeniu więc projekt Dyrekcyi zakładu Kulparkowskiego wytrzyma je najostrożniejszą krytykę.

Wprowadzenie tego gospodarstwa takie, by je w danym razie z końcem roku bez żadnych strat zwinąć można, jest łatwem do wykonania; wymaga ono na cały nakład zaliczki z góry na mleko i produkta, które dostarczy; i kredytu 800 złr. który pokrytem będzie całą wartością zakupić się mających krów i narzędzi, wynoszącą 1925 złr. aby zaliczkę na rok z góry bez uchwały Wysockiego Sejmku dostać, trza zaczynać od 1. Stycznia.

Krów 24 sześciocetnarowych, jakie na targu u nas kupić można, to ilość odpowiadająca obszarowi gospodarstwa tego; znajdują one w niem dostatnie pożywienie zimą i latem przy małym dokupnie grysu. W lecie pasza na 12 do 14 hektarach obsianego i 12 hektarach naturalnego pastwiska obok podawku do poddoju z pola lub ogrodu — w 7 miesiącach zimowych zaś przy normalnem silnem żywieniu sześciocetnarowych krów trza będzie na sztukę i 1 dzień 5 kilogr. siana, 1 1/2 kilogr. grysu, 20 kilogr. buraków i 1 1/2 kilogr. sieczki więc na 210 dni i 24 sztuk 252 metr. cetn. siana, 75 metr. cet. 60 kilogr. grysu, tyleż sieczki i 1008 metr. cetn. siana, (czyli korcy) buraków. Gdy z łąk między polami leżących krytą będzie potrzeba dla koni zakładowych, gdy z gazonów i ogrodu owocowego zbiera się więcej siana jak normalna potrzeba 24 krów wynosi, gdy nadto dostarczać będzie siana (od r. 1882 począwszy) pole, to na wszelki wypadek brak będzie niemożliwym w latach przyszłych ani nawet w r. 1881/2. Wyprodukować potrzebną ilość buraków i słomy na sieczkę wcale nie będzie trudno już w roku 1881 jak wykazuje następujący planik użytkowania roli na rok 1881.

Obszerek południowy użytym będzie na pastwisko, obszerek północny (6.92 hektarów) będzie częścią w jesieni, częścią w zimie i na wiosnę silnie znawiezionym odchodami ludzkiemi, rozcieńczonemi trochę wodą, lub przerobionemi z ziemią, popiołem i śmieciami na kompost, a nakoniec obornikiem; podzieliwszy go na 4 równe części, obsiać należy jednak (1.73 hekt.) burakami pastwnemi, drugą (1.72 hekt.) mieszanką, trzecią i czwartą część (3.46 hekt.) owsem z podsiewem koniczu i traw. Prócz tego na warzywnym ogrodzie zakładowym obecnie do 2. hekt. zajmującym połowa obsadzona będzie burakami pastwnemi. Licząc na zbiór, w obec silnego nawiezienia, mierny spodziewać się należy buraków z 2.73 hekt. 1.000 korcy, owsa z 3.46 hekt. ziarna 45 metr. cetn. (po 13. z hektara) i słomy 80. metr. cetn., mieszanki z 1.73 hekt. 250 metr. cetn. surowej do poddoju. W r. 1882. zajętem zostanie mięszanczysko pod buraki, buraczysko pod jęczmień lub owies z podsiewem koniczu z trawami, 2 hekt. z południowego obszarku pod owies z podsiewem i dwa dalsze pod mieszankę. W r. 1882. zbiór siana koniczowego z 3.46 hekt. da ostrożnie licząc 140 metr. cetn. siana.

300 metr. cetn. słomy, które z sienników zakład rocznie wytrzęsa, dadzą nie zbyt obfitą, ale dostateczną ściółkę dla 24 krów. Tak więc utrzymanie 24 krów nie przedstawia trudności.

Koszta wprowadzenia gospodarstwa od 1. Stycznia 1881. i utrzymania go do 31. Grudnia 1881. przedstawia się następnie:

Kupno krów 24 6cio-cetnarowych, na ocieleniu będących, które nie będą przez cały rok trzymanemi, ale po wydojeniu na rzeź (dla zakładu) oddanemi, i zastąpionemi przez świeże zakupno, w obec czego udoju na sztukę i rok po 1600 litrów śmiało spodziewać się można, licząc sztukę po 70 zł. . . . . 1,680 złr.

Karma kupna od 1. Stycznia do 31. Maja 1881. — na krowę dziennie (ponieważ nie będzie buraków) siana 7 kilgr grysu 2 1/2, kilgr. sieczki 1 1/2, kilgr. więc na 24 krów i pięć miesięcy.

252 metr. cetn. siana	po 2.50 =	630	
90 " " grysu	" 5.— =	450	
54 " " słomy na sieczki	" 1.50 =	81	1.161 "
	Do przeniesienia		1.161 złr.

Z przeniesienia . . . 1.161 złr.

Dokupno grysu na czas od 15. Paźdz. do 31. Grudnia 1881. po 1½ kilogr.
na dzień i sztukę czyni na 24 sztuk i 75 dni 27 metr. cent. po 5 złr. . . . . 135 "

Kupno od zakładu siana na czas od 15. Października do 31. Grudnia 1881.
po 5 kilgr. na dzień i sztukę, czyni na 75 dni i 24 sztuk 90 metr. cetn. po 1.65 złr. . . . . 148 "

Kupno narzędzi rolniczych.

1 pług Sacha . . . . . 56 złr.
1 ruchadło . . . . . 10 "
1 podskibnik . . . . . 20 "
2 brony lekkie . . . . . 7 "
2 " ciężkie . . . . . 12 "
1 pilnik z ogartywaczem . . . . . 20 " . . . . . 125 "

Kupno naczyń mleczarskich i narzędzi stajennych.

3 szkopce blaszanne . . . . . 7.50 złr.
10 mis " . . . . . 25.— "
20 garków kamiennych . . . . . 20.— "
2 spusty z sitkami metalow. . . . . 24.— "
2 chłodniki Schwartza . . . . . 12.— "
24 łańcuchów, widły etc. . . . . 30.— " okrągło . . . . . 120 "

Adaptacja stajni końskiej na krowiarnię . . . . . 200 "

Kupno nasienia.

Buraków na 2.73 hekt. 14 kilgr. . . . . 14 złr.
owsa na 3.46 hekt. 600 kilgr. a 8. . . . . 48 "
koniczu i traw za . . . . . 66 "
wyki i jęczmienia z dodatk. bobu i kukurudzy na 1.73 hekt. za . . . . . 32 " . . . . . 160 "

Nawożenie przed zimę płynnymi odchodami . . . . . 60 złr.

przeróbka kompostów . . . . . 20 "

rozwiezienie kompostów i nawozu stajennego przy częściowem
użyciu koni zakładowych . . . . . 80 "

rozzrucenie kompostu . . . . . 18 "

zoranie przed zimą 6.92 . . . . . 80 "

bronowanie na wiosnę zakładowemi końmi i zoranie na wiosnę . . . . . 35 "

sadzenie i sianie . . . . . 10 "

Bronowanie zakładowemi końmi.

plewienie i okopanie buraków (częściowy najem) . . . . . 30 złr.

zbiór owsa (częściowy najem) . . . . . 12 "

młocka owsa . . . . . 30 "

zbiór buraków z zadołowaniem . . . . . 100 "

zbiór siana na łąkach dotychczas wydzierzawionych (4 kltry)
(częściowy najem) . . . . . 20 " . . . . . 655 "

Utrzymanie dozorca folwarcznego . . . . . 370 "

" 1 skotarza . . . . . 212 "

" 2 dziewczek . . . . . 424 "

na zapłacenie podatku . . . . . 120 "

Suma wydatków . . . . . 5.350 złr.

opuszczono należącą Zakładowi za wytrzęsioną z sieników słomę 100 do 150 złr.

Nie wliczam robót jesiennych pod zasiew w r. 1882, bo jeśli gospodarstwo zwiniętem będzie, to się ich nie wykona, a jeśli się utrzyma policzonemi będą na rachunek r. 1882. tak, jak policzyliśmy tu jesienne roboty.

Przychody przedstawia się następnie.

Licząc po 1.600 litrów mleka od zmienianej w ciągu roku krowy, otrzymamy od 24 krów 38.400 litrów, a oddając je zakładowi po 10 $\frac{1}{2}$ centa uzyskamy	4.032 złr.
za 30 cieląt po 3 $\frac{1}{2}$ złr.	105 „
za 42 metr. cetn. owsa po 7 złr.	294 „
„ 100 „ „ siana z łąk dotychczas wydzierzawianych	165 „
Suma przychodu	4.596 złr.

których zaliczania z góry w miarę potrzeby gospodarstwa potrzebować będzie.

Z końcem roku 1881. zostanie remanentem 300 klgr. owsa na zasiew po 7. złr.	21 „
53 metr. ct. słomy owsian. po 1. „	53 „
640 „ „ buraków po 70 ct.	448 „

24 krów rolnicze i mleczarskie narzędzia kupione za cenę 1.925 złr. z ceny tej strącamy za zużycie 25% t. j. 481 złr.	1.444 „
Razem	1.966 złr.

która to kwota służy na pokrycie kredytu . . . . . 800 „

Suma przychodu i wartość remanentów łącznie wyniesie 6.562 złr. potrąciwszy wydane na nakład i utrzymanie gospodarstwa 5.350 złr. zostaje jako czysty dochód 1.212 złr. czyli okrągło 1.200 złr. Potrąciwszy z czystego dochodu 350 złr. na czynsz dzierżawny, oblicza się czysty zysk na 850 złr. za pierwszy, więc najtrudniejszy rok.

Gdyby Wysoki Sejm uchwalić miał zwinięcie tego gospodarstwa, to sprzedaćby musiano wszystkie remanenta; cenę ich szacunkową z końcem roku obniżyliśmy względnie do ceny kupna już o 25%; gdyby wszystko najgorsze przepuszczając, przy sprzedaży tylko połowę tej już obniżonej ceny uzyskać się miało, t. j. 883 złr. to jeszcze nie byłoby straty, ale mały zysk w kwocie 33 złr.

Kończąc niniejsze sprawozdanie, powtarzamy, że podług przeświadczenia naszego, gospodarstwo pastwiskowe z utrzymywaniem krów w Kulparkowie dobrze rentować się będzie, że wprowadzenie jego za pomocą udzielania zaliczki na mleko i produkta 1go roku oddać się mające i kredytu około 800 złr. jest możliwem, że wyjąwszy przypadek niechęci kierownika jego — na straty już w 1szym roku nie narazi, i że w danym razie bez strat z końcem roku zwiniętem być może.

Dublany dnia 8. Października 1880.

Wł. Lubomęski, w. r.

K. Pańkowski, w. r.

Ruch chorych w zakładzie Kulparkowskim.

w miesiącu	zostało z poprzedniego miesiąca	przybyło	Razem	u b y ł o					Zostało	chorowało obłożnie	pod ścisłym dozorem	w separatkach	przy pracy zatrudnieni			Uwaga
				wyleczonych	za rewersem	w myśl uchwał Sejmu	umarło	Razem					ilość chorych	przez dni ^{a)}	przy repar. biel. szt. ^{b)}	
1880 Sierpniu . . .	470	31	501	16	16	48	18	98	403	.	.	.	49	1040	490	Praca chorych jest zarachowywaną ^{a)} na dnie, ^{b)} na sztuki, mianowicie praca dotycząca szycia nowej i reperacyi starej bielizny.
Wrześniu . . .	403	29	432	7	14	13	5	39	393	.	.	.	51	1118	680	
Październiku . . .	393	29	422	6	9	14	2	31	391	63	73	13	52	1107	742	
Listopadzie . . .	391	30	421	6	7	21	13	47	374	67	52	26	59	999	886	
Grudniu . . .	374	29	403	8	10	12	7	37	366	107	86	37	69	936	986	
1881 Styczniu . . .	366	24	390	12	11	19	10	52	338	118	128	39	79	1140	632	
Lutym . . .	338	49	387	7	5	14	10	36	351	92	137	38	81	1290	647	
Marcu . . .	351	48	399	10	4	9	9	32	367	105	132	50	77	1296	538	
Kwietniu . . .	367	32	399	7	9	16	15	47	352	112	147	51	76	1196	432	
Maju . . .	352	30	382	6	8	11	20	45	337	107	188	48	64	1168	438	
Czerwcu . . .	337	43	380	4	6	6	8	24	356	83	131	50	49	842	524	

Alegat XXXI. do sprawozdania z czynności Wydziału kraj. za czas od 1. Stycznia 1880.

Wykaz

udzielonych pożyczek Wydziałom powiatowym w Stryju i Sanoku na budowę szpitali z pozostałego funduszu zapomogi z r. 1866. i z funduszu krajowego.

	zł.	ct.	zł.	ct.
Wydział powiatowy Stryj otrzymał				
do LW. 16.793/77 kwotę	10.000			
do LW. 23.632/ „ „	5.000			
do LW. 31.529/ „ „	5.000			
do LW. 58.232/ „ „	6.000			
od tegoż kapitału 6% odsetki spłacalne w 32 półrocznych ratach anuitetowych wedle planu umorzenia wynoszą . . .			14.071	91 1/2
Razem	26.000		14.071	91 1/2
Na to spłacił po dzień 6. maja b. r.	2.831	33	3.904	47
Pozostaje dług	23.168	67	10.167	44 1/2
Wydział powiatowy w Sanoku otrzymał z funduszu krajowego				
do LW. 6.209/77 kwotę	10.000			
od tegoż kapitału 6% odsetki spłacalne w 32 ratach anuitetowych wedle planu umorzenia wynoszą			5.787	17 1/2
Razem	10.000		5.787	17 1/2
Na to spłacił po dzień 6. Maja b. r.	1.441	74 1/2	2.307	25 1/2
Pozostaje dług	8.558	25 1/2	3.479	92

Wykaz zaliczek udzielonych szpitalom.

W roku	Pozostało z dawnych lat		Otrzymano		Razem		Zwrócono		Pozostało		U w a g a.
	zł.	ct.	zł.	ct.	zł.	ct.	zł.	ct.	zł.	ct.	
1868	7.050	.	1.000	.	8.500	.	2.650	.	5.400	.	
1869	5.400	.	7.000	.	12.400	.	2.500	.	9.900	.	
1870	9.900	.	15.600	.	25.500	.	12.234	83 $\frac{1}{2}$	13.265	16 $\frac{1}{2}$	
1871	13.265	16 $\frac{1}{2}$	60.618	26	73.883	42 $\frac{1}{2}$	8.400	.	65.483	42 $\frac{1}{2}$	
1872	65.483	42 $\frac{1}{2}$	36.800	.	102.283	42 $\frac{1}{2}$	44.641	39	57.642	03 $\frac{1}{2}$	
1873	57.642	03 $\frac{1}{2}$	37.272	.	94.914	03 $\frac{1}{2}$	50.197	17 $\frac{1}{2}$	44.716	86	
1874	44.716	86	25.400	.	70.116	86	15.215	90	54.900	96	
1875	54.900	96	6.300	.	61.200	96	28.774	76 $\frac{1}{2}$	32.426	19 $\frac{1}{2}$	Zaliczki w wysokości $\frac{1}{3}$ przedkładanych przez szpitale rachunków kwartalnych zaczęto udzielać w r. 1875.
1876	32.426	19 $\frac{1}{2}$	9.000	.	41.426	19 $\frac{1}{2}$	13.319	69	28.106	50 $\frac{1}{2}$	
1877	28.106	50 $\frac{1}{2}$	8.500	.	36.606	50 $\frac{1}{2}$	11.970	09	24.636	41 $\frac{1}{2}$	
1878	24.636	41 $\frac{1}{2}$	5.800	.	30.436	41 $\frac{1}{2}$	15.486	41 $\frac{1}{2}$	14.950	.	Zaliczki te nie mieszczą się w cyfrach tutaj podanych.
1879	14.950	.	7.000	.	21.950	.	9.450	.	12.500	.	
1880	12.500	.	.	.	12.500	.	7.375	.	5.125	.	
1881	5.125	.	.	.	5.125	.	1.675	.	3.450	.	

Lwów dnia 9. Maja 1881.

Wykaz zaliczek

udzielonych szpitalom na koszt leczenia za czas od 1. stycznia 1878 do 1. maja 1881.

Nazwa szpitala	Pozostałość dawnych zaliczek w d. 1. stycznia 1878		Zaasygnowano w roku				Razem		Zwrócono z kwartalnych rachunków w roku				Razem		Pozostałość z dn. 1. maja 1881
	zł.	ct.	1878	1879	1880	1881	zł.	ct.	1878	1879	1880	1881	zł.	ct.	
			Z ł o t y c h						Z ł o t y c h						
Brody	1.400	.	.	2.000	.	.	3.400	.	400	1.600	600	400	3.000	.	400
Brzeżany	406	25	.	400	.	.	806	25	406	25	50	200	50	706	25
Jasło	.	.	5.000	.	.	.	5.000	.	.	.	1.500	1.700	200	3.400	.
Podhajce	500	.	.	900	.	.	1.400	.	500	.	.	675	225	1.400	.
Przemyśl	3.000	.	.	.	.	.	3.000	.	3.000	.	.	.	.	3.000	.
Rzeszów	3.000	.	.	500	.	.	3.500	.	500	.	2.000	1.000	.	3.500	.
Sanok	.	.	.	2.000	.	.	2.000	.	.	.	750	1.000	250	2.000	.
Śącz nowy	250	.	.	.	.	.	250	.	250	.	.	.	.	250	.
Śniatyn	1.200	.	.	.	.	.	1.200	.	750	.	450	.	.	1.200	.
Stryj	.	.	.	1.200	.	.	1.200	.	.	.	300	600	150	1.050	150
Tarnopol	5.480	16 1/2	800	.	.	.	6.280	16 1/2	6.080	16 1/2	200	.	.	6.280	16 1/2
Tarnów	6.400	.	.	.	.	.	6.400	.	1.600	.	1.600	1.600	400	5.200	1.200
Złoczów	1.750	.	.	.	.	.	1.750	.	1.000	.	750	.	.	1.750	.
Zółkiew	1.250	.	.	.	.	.	1.250	.	1.000	.	250	.	.	1.250	.
Suma	24.636	41 1/2	5.800	7.000	.	.	37.436	41 1/2	15.486	41 1/2	9.450	7.375	1.675	33.986	41 1/2

Uwaga: Cyfry powyższe podane są według dat asygnacyi, bez względu na czas zrealizowania ich w kasie.

Alegat XXXIV. do sprawozdania z czynności Wydz. krajowego za czas od 1. Stycznia 1880.

Wykaz

o ruchu chorych w szpitalach krajowych za rok 1880.

Ruch chorych w szpitalach krajowych w r 1880.												
Lwów i Kraków	Ilość łózek	Pozostało w końcu roku 1879.	Przyjęto w r. 1880.	Leczono w ogóle	U b y ł o			Pozostało z końcem r. 1880.	Ilość dni leczenia	% śmiertelności	Średni pobyt	Ilość chorych na kilę
					Wyszło	Umarło	Razem					
Oddziały chorych w szpitalu <i>Lwowskim</i>	668	607	8.662	9.269	7.925	917	8.842	427	187.150	9.89	20.19	1.650
Odesłano dzieci do szpitala św. Zofii	72	36	515	551	366	138	504	47	15.972	24.86	28.98	10
Oddziały chorych w szpitalu <i>Krakowskim</i>	390	433	5.396	5.829	4.881	635	5.516	313	119.606	10.8	20.5	709
Odesłano dzieci do szpitala św. Ludwika	72	64	693	757	461	241	702	55	20.445	31.8	27.0	1
Razem	1.202	1.140	15.266	16.406	13.633	1.931	15.564	842	343.173	11.77	20.9	2.370
W roku 1879. było	1.030	910	14.112	15.022	12.509	1.388	13.897	1.125	360.704	9.2	24.0	2.282
Różnica	+ 172	+ 230	+ 1154	+ 1384	+ 1124	+ 543	+ 1667	- 283	- 17531	+ 2.57	- 3.1	+ 88

Alegat XXXV. do sprawozdania z czynności Wydziału krajowego za czas od 1. Stycznia 1880.

Wykaz

o ruchu pielęgowanych w krajowych zakładach dla położnic za rok 1880.

Ruch pielęgowanych w krajowych zakładach dla położnic.												
Nr.	Zakłady	Ilość łózek	Pozostało z końcem roku 1879.	Przyjęto w r. 1880.	Pielęgowano w ogóle	U b y ł o			Pozostało z końcem r. 1880.	Ilość dni leczenia	Średni czas pobytu	Taksa
						Wyszło	Umarło	Razem				
1	Kraków	15	10	180	190	179	6	185	5	3.719	10.35	
2	Lwów	42	38	480	518	482	19	501	17	10.429	21.06	
	Ogółem	57	48	660	708	661	25	686	22	14.148	19.98	
	W roku 1879 było	65	51	813	864	767	34	801	63	17.925	20.7	
	Różnica	- 8	- 3	- 153	- 156	- 106	- 9	- 115	- 41	- 3777	- 0.72	

Alegat XXXVI. do sprawozdania z czynności Wydz. kraj. za czas od 1. Stycznia 1880.

Wykaz

o ruchu chorych obłąkanych w zakładach krajowych za r. 1880.

Ruch chorych na obłąkanie w zakładach krajowych w roku 1880.													
Liczba porz.	Zakłady	Poisć łózek	Chorych			U b y ł o				z końcem roku 1880 pozostało	Poisć dni leczenia	Taksa	
			pozostało w końcu r. 1879	przyjęto w r. 1880	leczone w ogóle	wyleczono	przeniesiono	umarło	razem			zł.	ct.
1	Kraków	70	62	149	211	120	2	29	151	60	22.189		98
2												3	
3	Kulparków	500	447	380	827	318	23	123	464	363	157.482	1	50
4													90
	Przemysł	80	79	11	90	19		14	33	57	27.150		50
	Żółkiew	70	68	13	81	16		13	29	52	23.785		60
	Ogółem	720	656	553	1.209	473	25	179	677	532	230.606		
	W r. 1889 było	710	649	526	1.175	149	197	172	518	657	241.215		
	Różnica	+10	+7	+27	+34	+324	-172	+7	+159	-125	-10.609		

Alegat XXXVII. do sprawozdania z czynności Wydz. kraj. za czas od 1. Stycznia 1880.

Wykaz

o ruchu pielęgowanych podzrutek w zakładach krajowych za r. 1880.

Ruch pielęgowanych podzrutek w roku 1880.									
Liczba podzrutekowa	Zakłady	pozostało z końcem roku 1879	przybyło w roku 1880	razem	U b y ł o			Pozostało w końcu r. 1880.	
					wyszło	umarło	razem		
1	Lwów	245	8	253	52	11	63	190	
2	Kraków	314	5	319	124	12	136	183	
	Ogółem	559	13	572	176	23	199	373	
	W roku 1879 było	810	5	815	236	20	256	559	
	Różnica	-251	+8	-243	-60	+3	-57	-186	

W y k a z

o ruchu chorych w szpitalach prowincjonalnych za r. 1880.

Ruch chorych w szpitalach prowincjonalnych za r. 1880.													
Liczba porz.	Nazwa szpitala	Ilość łóżek	Pozostało z końcem r. 1879	Przyjęto w r. 1880	Leczono w ogóle	Wyszło	Umarło	Razem	Pozostało z końcem r. 1880	Ilość dni leczenia	$\frac{0}{100}$ śmiertelności	Średni pobyt chorego	Ilość leczonych na kiłę
1	Biała . . .	83	69	550	619	496	70	566	53	21.951	11.3	35.4	206
2	Bochnia . .	55	63	619	682	516	115	631	51	19.427	16.86	28.5	55
3	Brody . . .	52	35	560	595	504	68	572	23	10.739	11.43	18.0	90
4	Brzeżany . .	50	39	384	423	338	42	380	43	11.573	9.93	27.3	74
5	Drohobycz .	46	67	623	690	528	121	649	41	15.768	17.53	22.8	112
6	Jasło . . .	100	62	663	725	613	69	682	43	17.028	9.5	23.4	67
7	Kołomyja . .	70	52	522	574	476	59	535	39	15.348	10.28	26.7	193
8	Podhajce . .	60	53	605	658	550	57	607	51	16.950	8.66	25.7	118
9	Przemysł . .	160	142	1.248	1.390	1.228	94	1.322	68	30.242	6.77	22.0	230
10	Rzeszów . . .	80	78	675	753	604	75	679	74	24.107	9.26	32.0	62
11	Sambor . . .	52	41	488	529	439	58	497	32	11.937	10.96	22.5	52
12	Sanok . . .	80	55	525	580	498	33	531	49	17.080	5.7	29.4	69
13	Sącz Nowy . .	60	37	454	491	406	42	448	43	9.417	8.55	19.0	156
14	Śniatyn . . .	24	10	150	160	146	5	151	9	3.323	3.13	20.7	47
15	Stanisławów	120	104	833	937	760	102	862	75	26.700	10.88	28.5	283
16	Stryj . . .	77	58	639	697	546	105	651	46	21.842	15.0	31.3	102
17	Sokal . . .	52	44	486	530	458	28	486	44	13.994	5.28	26.4	40
18	Tarnopol . .	75	79	919	998	861	72	933	65	22.565	7.21	22.6	296
19	Tarnów . . .	150	129	2.059	2.188	1.770	273	2.043	145	53.986	12.48	24.7	301
20	Wadowice . .	30	19	160	179	159	13	172	7	5.878	7.26	21.6	38
21	Zaleszczyki .	40	23	390	413	368	25	393	20	9.974	6.0	24.0	195
22	Złoczów . . .	80	83	661	744	622	69	691	53	19.446	9.27	26.1	127
23	Żółkiew . . .	40	37	401	438	357	48	405	33	10.670	10.95	24.4	49
Razem . .		1636	1379	14614	15993	13243	1643	14886	1107	407945	10.27	25.5	29.62
W r. 1879 było		1728	1151	13065	14216	11415	1421	12836	1380	403674	9.9	28.3	25.69
Różnica . .		-92	+ 228	+1549	+1777	+1828	+ 222	+2050	- 273	+4271	+ 0.37	- 2.8	+ 393

Zamknięcie rachunków
z obrotu funduszów szpitali prowincjonalnych
zatwierdzone przez Wydział krajowy
za rok 1879.

R u b r y k i

	Biała		Bochnia		Brody		Brzeźany		Drohobycz		Jasioł		Końomyja		Podhajce		Przemysł		Rzeszów		
	zł.	ct.	zł.	ct.	zł.	ct.	zł.	ct.	zł.	ct.	zł.	ct.	zł.	ct.	zł.	ct.	zł.	ct.	zł.	ct.	
Utrzymanie budynków																					
Czynsz najmu							550		678											1800	
Konserwacje zwykłe			280	49	190	96	35	89	67	19	142	49	324	12	49	56	502	41	84	97	
Budowy i roboty nadzwyczajne	596	39	308	44					26	65	353		63		92	65					
Podatek domowy			3	98	3	32							1	04						1	62
Asekuracja ogniowa	42	72	36	88	33	97					25	90	45	26	58	27	43	50	9	24	
Czyszczenie kominów	18		8	64	33	12	10		10	14	12	68	98	50	18	50	22	50	10		
„ kanałów i kloaków			36		40		23	18	21	02	74	50			33	18				19	20
Wikt																					
Żywność i wino	4433	14 $\frac{1}{2}$	3857	38	3064	58 $\frac{1}{2}$	2594	07	3345	70	4557	91	3009	28	2517	13	7010	49 $\frac{1}{2}$	4318	64	
Dzień żywienia kosztował		21		21		26		21		22		25		19		14		9		22	
Leczenie																					
Płaca lekarza ordynującego	500		500		537	49	600		500		600		496	96	500		500		473	72	
„ sekundaryusza			300		233	36	250				300				250		240		216	74	
Lekarstwa	865	20	753	59	548	59	502	10	496	02	858	28	676	02	972	76	923	36	503	84	
Sanitarne wydatki	97	74	50	34	54	61	36	47	22	65	68	77	44	97	123	42	106	40	240	05	
Narzędzia chirurgiczne							6	97	15	64	47	02			75	56	152	69	33	32	
Koszta gospodarze																					
Bielizna i pościel	128	94 $\frac{1}{2}$	363	87	342	07	106	31	281	38	576	53	193	67	431	91	1246	38	376	49	
Pranie	52	76	20		19	02	42	43	44	45	39	02	16	44	29	08	93	38	73	80	
Sprzęty domowe	45	68	75	16	95	99	592	89	109	80	54	07	104	06	858	07	566	76	105	69	
Słoma i siano	147	66	100		18	50	20	90	26	20	103	75	18	61	24	20	125	17	56	35	
Opał	232	50	759		309	30	107	50	270		422	95	71		425		1438	50	278	55	
Oświetlenie	190	80	89	96	76	35	41	53	16	93	62	41 $\frac{1}{2}$	51	57	64	37	90	54	61	78	
Zarząd																					
Płaca rządcy	400		499	84	320		600		650		500		517	42	600		800		530		
Dyurniści					300		100								120				190	80	
Koszta kancelaryjne	180	67	56	21	77	88	82	42	51	77	133	71	77	05	68	12	109	94	82	37	
Wydatki rozmaite																					
Pogrzeby	161	09	89	50	15		23	10	77	17	56		110	77	67	90	153	86	34	20	
Duchowna obsługa	73	33			480		50								50		120				
Płaca sług	376	97	872	23			224	78	384	30	310	25	378		414	05	1263	96	673	33	
Wikt sług	582	30					252	02							650		1026	38 $\frac{1}{2}$			
Akuszerka									12		15	30	16		12		32		21		
Cyrulik																					
Kasyer											200								60		
Kontrolor	50										60				60		432		60		
Wydatki administracyjne			150		160						33	96			50		51	17			
Remuneracje							100				100		99	97	10				50		
Emerytury, prowizye i pensye											186										
Zaliczki Wydziałowi krajowemu					1600		50				1500								2000		
„ gminie									1200		200		2068	65							
„ do wyrachowania	450		405						200		74	92	198	78	814				465		
„ na płace									30										212	01	
Należytości liwerantom															300	79	3991	77			
Kaucye i depozyta									17	24	1227	02	4885	74							
Różne inne	1598	17	407	31	132	69			49	18			178	96	60	55	1989	55	338	58	
Na fundusz rezerwowy			800												750						
Przebieg ogólny																					
Rozchód ogólny	11224	07	10823	82	8686	81	7002	56	8603	43	12896	45 $\frac{1}{2}$	13675	55	10550	59	23032	72	13381	21	
Dochód ogólny	14262	58	11828	61	9001	04	8059	41	8981	91	13905	60	13679	35	10985	25	34937	93	14045	35	
Różnica	3038	51	1004	79	314	23	1056	85	378	48	1009	15	3	80	434	66	11905	21	664	06	
Kapitał żelazny	7300		1150		2440	3			1071	43	200		420						2412	90	
Zaległości kosztów leczenia	1881	90	412	39	3415	06	2274	52	3883	35	2474	05	19650	04	4449	55	16528	92	8312	19	
Należytości niespłacone			25	32	4088	99	350		7237	15	5079	26 $\frac{1}{2}$	21142	15			8575	76	15066	73	
Taksa szpitalna		$\frac{50}{30}$		$\frac{54}{30}$		$\frac{52}{30}$		$\frac{60}{30}$		$\frac{57}{30}$		$\frac{60}{35}$		$\frac{57}{30}$		$\frac{60}{25}$		$\frac{50}{20}$		$\frac{60}{30}$	
Ilość dni leczenia w roku 1879	20.986		18.554		11.604		12.803		14.949		18.233		15.631		17.873		34.981		19.710		

Sambor		Sanok		Sącz		Śniatyn		Staniławów		Sokal		Strzyż		Tarnopol		Tarnów		Wadowice		Żółkiew		Złoczów		Zaleszczyki		Suma rubryki		
zl.	ct.	zl.	ct.	zl.	ct.	zl.	ct.	zl.	ct.	zl.	ct.	zl.	ct.	zl.	ct.	zl.	ct.	zl.	ct.	zl.	ct.	zl.	ct.	zl.	ct.	zl.	ct.	
67	.	165	.	159	19	25	.	750	60	188	05	.	.	173	34	.	.	468	.	.	.	.	.	.	.	.	3834	34
21	.	3136	70	.	.	3	.	866	22	2235	37	365	70	180	.	300	.	.	.	216	12	238	39	91	90	3894	33	
17	99	75	91	10	57	.	.	5	12	.	.	.	67	4	46	.	.	.	239	.	2	39	10	.	.	18	71	
15	.	.	.	15	.	5	.	24	07	39	28	22	13	23	86	44	44	.	.	101	08	24	79	.	.	679	86	
71	90	.	.	.	.	3	.	57	43	4	40	38	54	51	88	40	.	.	.	30	.	15	.	5	.	518	93	
2693	24	1794	.	1684	11	705	45	5092	23	2816	98	2622	79	6384	67	8150	83	1103	81	6229	24	2795	59	1777	78	82559	07	
.	19	.	12	.	15	.	26	.	17	.	23	.	15	.	25	.	19	.	20	.	18	.	15	.	17	.	20	
500	.	499	92	400	.	.	.	600	.	223	82	316	66	500	.	799	98	300	.	300	.	500	08	350	.	10498	63	
166	62	199	92	.	.	.	.	300	.	140	.	116	62	200	.	355	53	.	.	200	.	199	92	75	.	3743	71	
1217	47	611	49	367	12	135	36	1471	37	562	59	686	04	807	16	2041	41	188	53	1727	02	308	76	335	68	17559	76	
60	31	38	30	11	.	11	88	145	78	89	77	170	62	.	.	412	35	.	.	465	98	110	70	85	47	2447	58	
23	32	30	.	4	17	31	28	50	.	72	30	24	30	51	05	68	20	.	.	74	48	62	27	55	49	878	06	
81	20	174	42	296	70	25	40	933	57	469	69	25	10	590	50	536	88	320	15	1946	52	394	87	311	11	10153	66	
89	01	42	56	123	51	.	.	174	54	60	83	197	70	47	87	124	80	60	.	252	34	40	64	25	.	1669	13	
210	38	389	52	171	07	15	.	349	74	592	36	79	59	287	70	300	.	1	.	260	23	320	47	75	21	5660	44	
88	98	60	60	18	86	20	.	250	74	19	02	71	52	11	69	152	80	16	.	75	.	18	40	42	87	1487	82	
225	.	70	40	275	80	129	60	1154	70	385	35	441	90	659	96	1164	27	113	80	964	80	345	40	302	65	10477	64	
90	44	32	44	25	34	10	.	67	06	74	79	135	79	132	63	96	48	8	65	182	66	93	11	38	52	1734	16	
400	.	300	.	500	.	180	.	500	.	300	.	550	.	333	33	491	65	120	.	600	.	828	50	400	.	10920	74	
110	40	62	82	41	73	19	62	25	.	57	32	91	60	365	.	410	.	.	.	410	.	60	.	60	.	1632	80	
14	31	80	27	11	02	2	.	280	86	210	.	38	10	105	10	119	46	9	.	33	81	53	34	58	92	1934	12	
153	.	315	.	383	72	240	90	97	99	2	10	38	10	37	80	60	.	60	.	103	60	55	60	13	60	1364	98	
238	80	4	.	40	95	.	.	100	.	850	.	486	.	624	.	1758	66	180	.	100	.	612	67	308	.	993	33	
7	.	260	.	21	.	8	.	1006	25	324	.	481	50	.	.	.	.	.	.	926	.	450	80	240	40	12216	07	
.	.	982	.	200	.	.	.	850	.	518	69	30	.	.	.	.	.	3	.	840	22	10	.	.	.	6131	11	
.	.	115	.	300	.	.	.	21	.	8	.	30	.	.	.	.	.	.	.	8	.	10	.	.	.	210	25	
.	.	1714	.	600	.	.	.	200	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	60	.	.	.	.	.	92	60	
112	.	59	36	.	.	.	.	300	.	19	.	.	.	.	.	120	.	.	.	.	.	.	.	.	.	460	.	
1161	94	.	.	.	.	.	.	500	.	.	.	.	.	.	.	152	63	.	.	150	.	.	.	.	.	962	.	
4700	.	755	27	.	.	.	.	150	.	.	.	.	.	.	.	133	32	.	.	.	.	170	.	100	.	743	95	
233	65	10	.	.	.	.	.	150	.	.	.	.	.	.	.	133	32	.	.	.	.	170	.	100	.	1192	60	
.	.	.	.	.	.	.	.	150	.	.	.	.	.	.	.	133	32	.	.	.	.	170	.	100	.	744	32	
.	.	.	.	.	.	.	.	150	.	.	.	.	.	.	.	133	32	.	.	.	.	170	.	100	.	1192	60	
.	.	.	.	.	.	.	.	150	.	.	.	.	.	.	.	133	32	.	.	.	.	170	.	100	.	744	32	
.	.	.	.	.	.	.	.	150	.	.	.	.	.	.	.	133	32	.	.	.	.	170	.	100	.	1192	60	
.	.	.	.	.	.	.	.	150	.	.	.	.	.	.	.	133	32	.	.	.	.	170	.	100	.	744	32	
.	.	.	.	.	.	.	.	150	.	.	.	.	.	.	.	133	32	.	.	.	.	170	.	100	.	1192	60	
.	.	.	.	.	.	.	.	150	.	.	.	.	.	.	.	133	32	.	.	.	.	170	.	100	.	744	32	
.	.	.	.	.	.	.	.	150	.	.	.	.	.	.	.	133	32	.	.	.	.	170	.	100	.	1192	60	
.	.	.	.	.	.	.	.	150	.	.	.	.	.	.	.	133	32	.	.	.	.	170	.	100	.	744	32	
.	.	.	.	.	.	.	.	150	.	.	.	.	.	.	.	133	32	.	.	.	.	170	.	100	.	1192	60	
.	.	.	.	.	.	.	.	150	.	.	.	.	.	.	.	133	32	.	.	.	.	170	.	100	.	744	32	
.	.	.	.	.	.	.	.	150	.	.	.	.	.	.	.	133	32	.	.	.	.	170	.	100	.	1192	60	
.	.	.	.	.	.	.	.	150	.	.	.	.	.	.	.	133	32	.	.	.	.	170	.	100	.	744	32	
.	.	.	.	.	.	.	.	150	.	.	.	.	.	.	.	133	32	.	.	.	.	170	.	100	.	1192	60	
.	.	.	.	.	.	.	.	150	.	.	.	.	.	.	.	133	32	.	.	.	.	170	.	100	.	744	32	
.	.	.	.	.	.	.	.	150	.	.	.	.	.	.	.	133	32	.	.	.	.	170	.	100	.	1192	60	
.	.	.	.	.	.	.	.	150	.	.	.	.	.	.	.	133	32	.	.	.	.	170	.	100	.	744	32	
.	.	.	.	.	.	.	.	150	.	.	.	.	.	.	.	133	32	.	.	.	.	170	.	100	.	1192	60	
.	.	.	.	.	.	.	.	150	.	.	.	.	.	.	.	133	32	.	.	.	.	170	.	100	.	744	32	
.	.	.	.	.	.	.	.	150	.	.	.	.	.	.	.	133	32	.	.	.	.	170	.	100	.	1192	60	
.	.	.	.	.	.	.	.	150	.	.	.	.	.	.	.	133	32	.	.	.	.	170	.	100	.	744	32	
.	.	.	.	.	.	.	.	150	.	.	.	.	.	.	.	133	32	.	.	.	.	170	.	100	.	1192	60	
.	.	.	.	.	.	.	.	150	.	.	.	.	.	.	.	133	32	.	.	.	.	170	.	100	.	744	32	
.	.	.	.	.	.	.	.	150	.	.	.	.	.	.	.	133	32	.	.	.	.	170	.	100	.	1192	60	
.	.	.	.	.	.	.	.	150	.	.	.	.	.	.	.	133	32	.	.	.	.	170	.	100	.	744	32	
.	.	.	.	.	.	.	.	150	.	.	.	.	.	.	.	133	32	.	.	.	.	170	.	100	.	1192	60	
.	.	.	.	.	.	.	.	150	.	.	.	.	.	.	.	133	32	.	.	.	.	170	.	100	.	744	32	
.	.	.	.	.	.	.	.	150	.	.	.	.	.	.	.	133	32	.	.	.	.	170	.	100	.	1192	60	
.	.	.	.	.	.	.	.	150	.	.	.	.	.	.	.	133	32	.	.	.	.	170	.	100	.	744	32	
.	.	.	.	.	.	.	.	150	.	.	.	.	.	.	.	133	32	.	.	.	.	170	.	100	.	1192	60	
.	.	.	.	.	.	.	.	150	.	.	.	.	.	.	.	133	32	.	.	.	.	170	.	100	.	744	32	
.	.</																											

Alegat XL. do sprawozdania z czynności Wydziału kraj. za czas od 1. Stycznia 1880.

Budżety szpitali powszechnych na prowincyi zatwierdzone

R u b r y k i		Biała	Bochnia	Brody	Brzeżany	Drohobycz	Jasło	Kolomyja	Podhajce	Przemysł	Rzeszów
Utrzymanie budynków	Czynsz najmu	.	.	.	550	600	.	.	.	.	650
	Konserwacye zwykłe	100	250	100	52	.	120	200	.	.	80
	Budowy i roboty nadzwyczajne	600	1.436	.	.	541	3 565	.	80	600	.
	Podatek domowy	.	4	3	.	.	.	.	20	.	2
	Asekuracya ogniowa	43	37	34	.	.	26	50	60	43	10
	Czyszczenie kominów	18	9	25	10	10	13	8	24	30	12
" kanałów i kloak	.	40	40	30	25	10	50	80	30	50	
Wikt	Żywność i wino	4.903	4.514	2.400	2.524	3.129	3.847	3 000	3.630	4.489	5.500
	Dzień żywienia po centów	26 7	24	25	23	20 8	23	19	24	15	27
Leczenie	Płaca lekarza ordynującego	500	500	500	600	500	600	500	500	500	500
	" sekundaryusza	200	300	200	250	.	300	.	250	240	250
	Opust ° na leki	15	10	10	10	10	10	13	10	10	10
	Lekarstwa	917	902	600	546	681	627	700	825	1 487	800
	Sanitarne wydatki	150	110	80	50	35	60	12	180	100	180
	Narzędzia chirurgiczne	65	65	55	15	5	26	.	40	135	72
Koszta gospodarcze	Bielizna i pościel	1.000	428	120	310	548	406	385	500	300	455
	Pranie	100	240	20	60	60	35	25	60	45	90
	Sprzęty domowe	60	80	100	120	666	80	35	120	200	107
	Słoma i siano	200	80	20	30	50	100	40	30	57	80
	Ilość pieców	10	13	13	9	11	21	18	17	41	11
	Opał	550	412	300	150	350	400	500	425	940	350
	Oświetlenie	300	72	70	45	45	80	60	60	120	80
Zarząd	Płaca rządcy	400	500	240	600	650	500	500	600	800	500
	Dyurniści	.	.	300	100	.	.	.	120	.	150
	Koszta kancelaryjne	115	78	87	64	82	67	82	94	98	72
Wydatki rozmaite	Pogrzeby	250	150	20	40	60	54	100	80	150	60
	Duchowna obsługa	65	30	.	50	.	.	.	50	120	.
	Płaca sług	408	749	360	264	466	350	456	482	900	747
	Wikt sług	657	219	547	300	504	600	600	547	735	.
	Ilość posług	4	7	5	3	5	5	6	6	14	4
	Akuszarka	20	20	40	.	20	12	10	15	30	30
	Cyrulik	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
	Kasyer	.	.	.	150	.	100	.	.	.	.
	Kontrolor	50	.	.	.	.	.	120	.	500	.
	Wydatki administracyjne	.	120	160	.	.	15	.	60	55	140
	Remuneracye	100	.	.	.	.	.	120	.	50	100
	Emerytury i pensye	.	.	.	.	.	186	.	.	.	.
	Zaliczki Wydziałowi krajowemu	.	.	800	150	.	800	.	225	.	.
	Różne inne	.	.	12	33	1.063	.	5 480	.	176	100
Fundusz rezerwowy	1.000	200	.	300	.	.	.	.	.	.	
Należności liwerantom	100	500	1 464	622	.	1 284	.	747	.	.	
Pogład ogólny	Preliminowany ogólny { Rozchód	12.871	12.090	8.699	8 015	10.090	13.666	13.033	9.904	12.931	11.167
	{ Dochód	17.005	11.925	8.981	7.698	9.694	11.069	13.033	11.200	25.014	13.507
	{ Różnica	4.134	165	282	317	396	2.597	.	1.296	12 083	2 340
	Kapitał żelazny	8.300	1.150	24.350	300	1.055	200	420	.	10.000	2.413
	Zaległości kosztów leczenia	4.390	2.284	5.249	2.892	2.600	2.323	19.231	2 058	6.657	4.505
	Pretensye gminne z tytułu zaliczek	.	.	2.607	.	6.800	.	15.970	.	.	1.711
	Należności niespłacone	100	500	1.464	622	.	1.284	1.480	747	.	.
Taksa szpitalna	⁵⁰ / ₃₀	⁵⁴ / ₃₀	⁵² / ₃₀	⁵⁵ / ₃₀	⁵⁷ / ₃₀	⁵⁰ / ₃₀	⁵⁷ / ₃₀	⁵² / ₃₀	⁵⁰ / ₃₀	⁵⁷ / ₃₀	
Ilość dni leczenia w 3-letnim przecięciu	21.917	18.956	11.808	12.063	13.903	18.831	16.000	16.677	34.534	20.138	

przez Wydział krajowy na rok 1881.

Sambor	Sanok	Sącz	Śniatyn	Stanisławów	Sokal	Stary	Tarnopol	Tarnów	Wadowice	Żółkiew	Złoczów	Zaleszczyki	Suma Rubryki
.	.	.	.	.	.	24	260	.	312	.	.	.	2.396
60	100	20	30	620	170	50	430	300	.	250	250	100	3.422
442	700	4.500	.	710	.	300	140	.	.	.	.	70	13.604
2	10	.	.	5	16	.	1	1	.	2	.	5	71
20	40	12	25	25	40	22	24	59	.	100	30	12	712
15	30	20	5	60	50	39	51	40	.	40	15	5	529
90	.	.	3	50	10	25	100	158	.	50	50	25	916
2.064	2.338	1.489	690	5.762	2.640	3.463	5.742	9.205	1.000	7.063	3.960	1.760	85.112
21	17	20	23	20	22	21	25	20	20	25	22	22	21
500	500	400	.	600	500	400	600	800	300	300	500	350	10.950
200	200	.	.	300	200	200	250	550	.	200	200	100	4.390
8	10	10	10	25	10	16	10	12 ³	5	6	10	8	
490	595	372	150	1.440	480	800	1.017	2.301	250	682	540	400	17.602
40	30	10	10	200	200	150	30	400	.	400	90	100	2.617
100	15	61	10	60	105	10	65	47	.	65	78	55	1.149
590	427	300	193	1.292	305	150	79	600	200	580	506	150	9.824
100	100	120	.	100	90	200	48	179	40	200	40	25	1.980
104	175	150	15	414	200	150	300	153	20	100	37	46	3.432
80	120	50	10	277	90	60	12	144	30	100	20	40	1.720
11	10	13	5	41	14	25	11	41	6	38	20	8	407
249	250	250	200	1.078	300	350	660	984	200	800	500	325	10.523
80	80	60	20	173	120	100	133	191	12	184	90	40	2.215
400	400	500	180	600	360	600	500	650	150	600	828	500	11.558
200	15	120	.	.	.	300	365	610	.	.	.	60	2.340
100	105	63	15	300	60	67	119	162	60	50	43	52	2.035
70	80	25	5	100	40	30	138	60	50	100	110	13	1.785
.	50	.	.	100	.	.	.	50	.	50	40	.	605
279	360	361	247	1.224	540	476	624	1.036	180	828	552	308	12.242
211	.	307	.	860	693	547	.	1.095	.	1.004	576	292	9.634
3	5	4	3	11	7	5	8	15	1	11	5	4	141
.	10	25	.	40	30	20	.	.	10	30	14	5	381
.	.	10	.	.	.	30	.	.	.	60	.	5	105
.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	250
.	.	.	.	300	.	.	.	.	.	.	80	.	1.050
.	20	100	.	200	.	.	80	200	.	150	.	.	1.300
.	50	.	.	100	.	.	.	.	100	.	.	25	745
.	.	.	.	.	.	.	.	138	.	.	.	.	319
.	1.964	.	.	.	.	4.463	.	1.600	.	.	.	.	10.002
369	760	.	.	90	.	125	100	4.889	20	34	50	.	13.301
.	.	600	.	324	.	.	.	.	500	657	2.145	400	6.126
.	5.219	587	.	250	1.025	1.507	486	.	100	.	448	1.778	16.167
6.855	14.743	10.572	1.809	17.594	8.265	14.757	12.352	26.596	3.534	14.679	11.840	7.047	263.109
15.712	14.358	10.796	1.809	17.844	7.363	15.325	17.615	29.928	3.587	15.079	14.327	8.143	301.002
8.857	385	224	.	250	902	563	5.263	3.332	53	400	2.487	1.086	37.893
.	607	4.200	174	1.530	.	3.000	9.029	.	.	.	.	311	67.039
13.568	5.565	3.116	692	7.862	2.963	1.688	2.221	7.821	673	3.828	7.709	4.688	114.583
10.412	.	.	3.327	.	.	5.559	.	.	.	.	.	.	46.386
.	17.243	587	3.327	2.200	1.025	1.507	486	6.289	100	.	475	1.778	41.214
⁶⁰ / ₃₀	⁶⁰ / ₃₀	⁶⁰ / ₃₀	⁵⁵ / ₃₀	⁵⁵ / ₃₀	⁵⁵ / ₂₀	⁶⁰ / ₃₅	⁵⁴ / ₃₀	⁶⁰ / ₃₅	⁵⁵ / ₃₀	⁵⁰ / ₃₀	⁵⁰ / ₃₀	⁵⁰ / ₃₀	.
12.627	14.979	10.833	2.881	28.212	12.000	18.189	23.274	46.051	4.964	10.675	18.653	9.914	398.034

